Limba și literatura română

manual pentru clasa a VIII-a

Marin IANCU

Ministerul Educației Naționale

Scanned with OKEN Scanner

Acest manual este proprietatea Ministerului Educaţiei Naţionale.

Manualul a fost aprobat de Consiliul Naţional pentru Aprobarea Manualelor, în urma licitaţiei organizate de Ministerul Educaţiei Naţionale prin Unitatea de Coordonare a Proiectului de Reformă a Învăţământului Preuniversitar din România.

Manualul este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată de Ministerul Educaţiei Naţionale prin Ordinul nr. 4237 din 23 august 1999 şi este distribuit gratuit elevilor.

Inspectoratul şcolar al judeţului/municipiului .....
Şcoala/liceul .....

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT DE:

Anul	Numele elevului care a primit manualul	Clasa	Şcoala	Anul şcolar	Aspectul manualului*	
					la primire	la returnare
1						
2						
3						

*Starea manualului se va înscrie folosind termenii: nou, bun, îngrijit, nesatisfăcător, deteriorat.

- Profesorii vor controla dacă numele elevului este scris corect.
- Elevii nu trebuie să facă nici un fel de însemnări pe manual.

Limba și literatura română

manual pentru clasa a VIII-a

Marin IANCU

Ministerul Educației Naționale

CORINT

Scanned with OKEN Scanner

Redactor: **S. Georgescu**

Tehnoredactare computerizată:
Andreea Apostol, Corina Roncea

Selecția materialului ilustrativ:
Liana Filimon

Coperta și grafica: **Walter Riess**

Referenți științifici:
Prof. univ. dr. **Angela Bidu - Vrănceanu**
Conf. dr. **Georgeta Ciompec**
Conf. dr. **Gheorghe Ciompec**
Prof. dr. **Aurel Bodiu**, I.Ş.J. Cluj
Prof. dr. **A. Gh. Olteanu**, București
Prof. gr. I **Aretinica Rudeanu**, Şc. Nr.1 Buftea
Prof. gr. I **Constantin Blănaru**, I.Ş.J. Suceava
Prof. gr. I **Dan Jugănaru**, I.Ş.J. Constanța
Prof. gr. I **Irimela Marian**, I.Ş.J. Prahova
Prof. gr. I **Doina Marinov**, I.Ş.J. Bacău

Editura CORINT
Str. Prof. Ion Bogdan nr. 19
Sectorul 1, București
Tel/fax: 211.97.66; Tel: 210.70.86

Compartiment Difuzare:
Str. Teodosie Rudeanu nr. 21
Sector 1, București
Tel.: 222.19.49, 223.19.23; Fax: 222.40.34

ISBN: 973-653-019-1
Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii CORINT
Bun de tipar: iunie, 2000.

Soft CTP
Computer to Plate

IMPRIMERIA
ARTA GRAFICA
Calea Şerban Vodă 133, S. 4, Cod 70517, BUCUREŞTI
Tel.: 336 29 11 Fax: 337 07 35

Scanned with OKEN Scanner

capitolul

Universul cărții

CARTEA - OBIECT CULTURAL

COMUNICAREA ORALĂ

Scanned with OKEN Scanner

Universul cărții

1 Cartea – obiect cultural

Bucuria lecturii

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Citiți și comentați:

„O carte este un sprijin, o mângâiere, un îndemn. Este câte una căreia îi datorezi cât și celui mai bun învățător. Ba chiar care-ți este cât ți-au fost și părinții, și cei mai buni. Dar atunci trebuie să citim cu alegere." (Nicolae Iorga)

2. Explicați semnificația pe care o are în textul de mai sus asocierea următoarelor cuvinte:

carte	sprijin mângâiere îndemn	învățător	părinți

3. Descoperiți, în textele următoare, și alte argumente privind importanța pe care o reprezintă cartea:

a) „... cartea îndeplinește fapta de mirare de a ne face să trăim în afară de minciună, nedreptate și prejudecăți." (M. Sadoveanu)

b) „Toți acei ce au acces la o bibliotecă, la cărți, sunt niște inși mai buni decât alții, mai fortificați, iar durerile îi ating mai puțin și nefericirile trec mai repede." (Mircea Eliade)

Nicolae Iorga (1871-1940)
- Istoric, memorialist, dramaturg, critic și istoric literar, autor al unei impunătoare opere științifice.

Ion Bitzan, *Carte obiect*

Mircea Eliade (1907-1986)
- Scriitor, publicist și memorialist. Istoric al religiilor de notorietate universală.

Pagină din *Tetraevangheliarul* lui Petru Rareș (1534)

Coperta primei ediții a poeziilor lui M. Eminescu (1884)

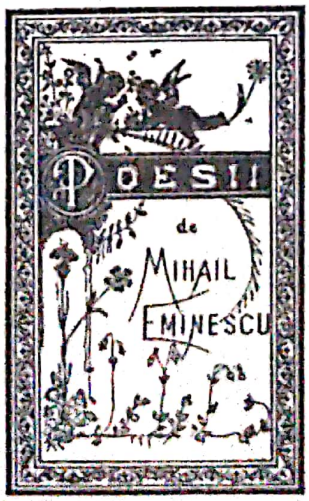

Scanned with OKEN Scanner

Cartea - un călător prin milenii

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Răspundeți la următoarele întrebări:
a) De când a învățat omul să scrie?
b) Cum *a scris* la început?
c) Pe ce au scris oamenii în vechime?

2. Vă mai amintiți mesajul pe care l-a primit *Darius*[1] de la căpetenia *sciților*[2], a cărui țară se pregătea s-o invadeze?

Acesta i-a trimis o pasăre, un șoarece, o broască și cinci săgeți. Regele perșilor, fără să cunoască limba sciților, a putut descifra mesajul. Sciții îl avertizau:

„Puteți zbura ca păsările, intra în pământ ca șoarecii, vă puteți afunda în apa bălților ca broasca? Dacă nu, să nu îndrăzniți să ne călcați hotarele, pentru că vă vom nimici cu săgețile noastre!"

3. Ilustrați prin exemple potrivite următoarele situații de comunicare, cunoscute de-a lungul istoriei:
a) comunicarea prin semne convenționale (imagini și desene);
b) folosirea unor semne distincte pentru fiecare sunet al limbii.

Amintiți-vă!

- Asiro-babilonienii scriau pe tăblițe de lut. Printre ruinele bibliotecilor din Babilon și Ninive s-au păstrat peste 30 000 de cărți scrise pe asemenea tăblițe de lut.
- Multe popoare orientale antice scriau pe tăblițe confecționate din lemn, fildeș sau metal. Romanii foloseau tăblițele cerate. S-a trecut apoi la papirus sau pergament, la tăblițe de bronz, la piei de animale, la scoarță de copac sau pânză.
- Egiptenii își scriau cărțile pe papirus. Acestea erau socotite cărți sfinte, ceea ce i-a determinat pe egipteni să păstreze timp de două mii de ani secretul folosirii hârtiei de papirus.

Observați!

- Vechimea mesajului scris.
- Acesta a cunoscut un număr considerabil de forme, de semne și imagini.
- Evoluția scrierii de la *ideograme*[3] la *cuneiforme*[4], de la *hieroglife*[5] la scrierile fonetice.
- În Orientul Apropiat, popoarele feniciene au descoperit **scrierea alfabetică**, cu semne care notează literele izolate ale cuvintelor.

Lexic

[1]**Darius** – Numele a trei regi persani. Darius I (522-486 î.Hr.), organizator al Imperiului Persan. A purtat războaie împotriva sciților (514 î.Hr.).

[2]**sciți**, s.m. – Locuitori din Sciția, ale căror ținuturi erau situate la Dunărea de Jos (de exemplu: Dobrogea).

[3]**ideogramă**, s.f. – Semn grafic, folosit în scrierea hieroglifică egipteană și în cea chineză pentru a nota un cuvânt nu prin litere, ci printr-o imagine care îl sugerează.

[4]***scriere cuneiformă***, s.f. – Sistem de scriere cu litere în formă de cui, săpate în piatră sau imprimate pe tăblițe de argilă, folosită de unele popoare orientale antice.

[5]**hieroglifă**, s.f. – Semn sau caracter din scrierea vechilor egipteni, care reprezintă noțiunile prin figuri de ființe și de obiecte.

Scanned with OKEN Scanner

Apariţia tiparului. De la desen la literă

Reconstituirea atelierului lui Gutenberg (Mainz)

Johann Gutenberg
(c. 1400 – 1468)

- Tipograf german. A inventat, în Europa, tiparul cu litere mobile (aproximativ 1440).

Victor Hugo (1802 - 1885)

- Scriitor francez. Teoretician al romantismului. Autor al unei opere complexe, caracterizate prin elan spiritual şi imaginaţie înflăcărată.
- Opera literară: *Ode şi balade*, *Legenda secolelor* (versuri); *Notre-Dame de Paris*, *Mizerabilii* (proză); *Ruy Blas*, *Hernani* (teatru).

Amintiţi-vă!

- În ce secol a fost inventat tiparul?
- Cine este considerat părintele tiparului?
- Explicaţi rolul tiparului în evoluţia cărţii.

- „Pentru că nu se putea păstra amintirea tuturor cuvintelor, oamenii au născocit pentru ei scrierea, prin care să-şi redea cuvintele lor."
- Apariţia tiparului – „cel mai mare eveniment din istorie."

(Victor Hugo)

Maşină modernă de tipărit

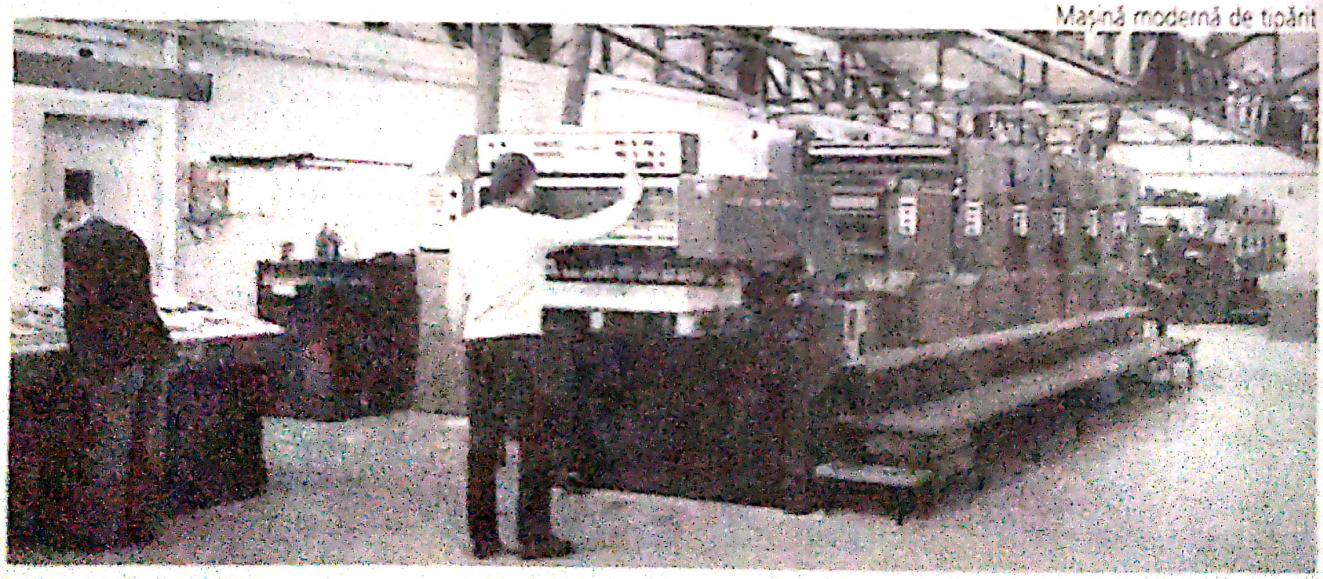

Scanned with OKEN Scanner

Anexele la o carte

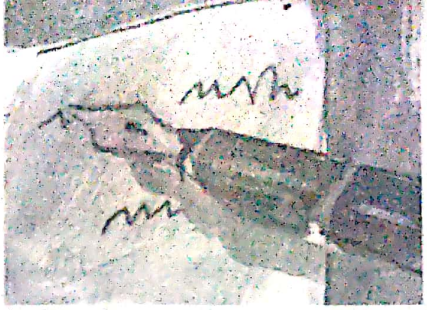

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Arătați care dintre elementele de mai jos vă sunt oferite de o carte științifică și care apar într-o carte de literatură:
   a) informație, explicație, completarea cunoștințelor;
   b) claritate și precizie a exprimării;
   c) perspective noi asupra realității;
   d) exprimarea sentimentelor autorului, prin mijloace artistice;
   e) atmosferă și varietate de medii, timpuri istorice;
   f) acțiune și aventură;
   g) modele de comportare în viață.
2. Imaginați-vă traseul complet pe care îl parcurge un text de la autor la cititor, indicând factorii care participă la realizarea unei cărți.
3. Precizați ce rol dețin toți acești factori în editarea și difuzarea unei cărți.

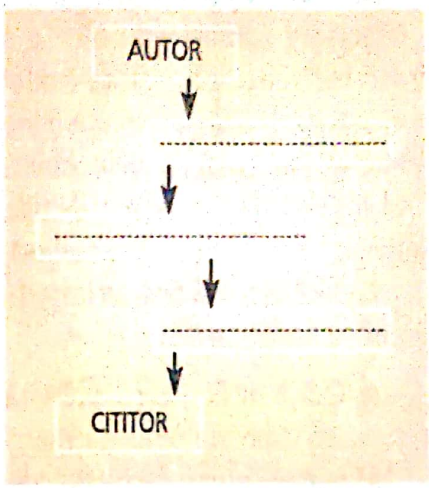

Indicele

1. INDICE DE NUME DE LOCURI GEOGRAFICE ȘI DE MONUMENTE ISTORICE ȘI DE ARTĂ

AFRICA, 20
AFUMAȚI (jud. Ilfov), 84
AGRICH (Curtea de Argeș), 11
ALBEȘTI (jud. Argeș), 59
ALBA IULIA, 190
ALEXENI (jud. Ilfov), 130
ALEP (Siria), 19
ANGLIA, 29
ANINOASA (jud. Dîmbovița), 8, 10
ARGEȘ, județ, 80, 146, 216, 219, 230
ARGEȘ, oraș, vezi Curtea de Argeș
BISTRIȚA (jud. Vîlcea), bolnița fostei mănăstiri, 216, 229
BIZANȚ, 176, 216
BÎRSĂU (jud. Hunedoara), biserică, 83
BRADU (jud. Buzău), fosta mănăstire, 217
BRAȘOV, oraș, 28, 52, 79
BRĂDET (jud. Argeș), biserica fostului schit, 119, 230
BRĂILA, 9, 113
BRÎNCOVENI (jud. Olt), casă domnească, 64; mănăstire, 79

INDICE ALFABETIC AL POEZIILOR DUPĂ TITLU

A

Acasă, 131
Aducerile-aminte, 209
Aeternitas, 197
Afară trece moartea, 330
A fost odat'..., 152
Agonie, 180
Am fost..., 303
Amurg, 251
A murit..., 46
Apostolul [Ca o vecernie domoală], 16
Apostolul [Vărduhul îl despică iarăși sinistrul țipăt de aramă], 284
Apus [Duminecă. Nu-i nimeni pe alee], 381
Apus [Iubirea stea-i o blîndă rază], 265
Ascultînd „Messias" de Händel, 367
Asfințit, 134
Așteptare, [Mor clipe mute, numărate], 273
Așteptare [Sat din margine de codru], 83
Așteptare [Trei trandafiri într-un pahar], 347
Așteptare (Fragment), 263
Atunci, 279

Rețineți!

- Lucrările științifice de proporții mai mari, publicate într-un volum sau într-o serie de volume (cum sunt, de pildă, edițiile critice ale operelor scriitorilor noștri clasici), cuprind, de obicei, la sfârșit, unul sau mai multe tipuri de **indice**.
- **Indicele de cuvinte:** este o listă alfabetică în care sunt înregistrate toate cuvintele discutate sau explicate într-o lucrare științifică.
- **Indicele de nume** (sau **indicele de autori**): însumează toate numele autorilor citați.
- **Indicele de materii:** înregistrează problemele de bază discutate în cartea respectivă.
- **Indicele de titluri**: cuprinde cele mai importante lucrări care sunt folosite și citate într-un volum.

Atenție!

- În mod obligatoriu, **indicele** trebuie să aibă trimiteri la pagină sau la pagini.
- Rolul indicelui este de a-l ajuta pe cititor prin indicarea exactă a locului unde este tratată una dintre problemele de bază ale cărții.
- Criteriul de înregistrare a termenilor dintr-un indice este cel alfabetic.

Scanned with OKEN Scanner

Completați-vă cunoștințele!

1. V-ați propus să elaborați o compunere pornind de la unul dintre următoarele subiecte: *„Mijloacele de îmbogățire a vocabularului"*, *„Caracterul latin al limbii române"*, *„Natura în poezia lui M. Eminescu"*, *„Personajul literar preferat"*. Ce importanță acordați unei mai bune informări în domeniul pe care doriți să-l abordați.

2. Referiți-vă la una dintre principalele surse de documentare pe care o veți folosi în vederea elaborării lucrării științifice alese.

3. Consultați o lucrare de istorie sau de critică literară, precizând informațiile pe care le conțin trimiterile bibliografice de la subsol.

4. Alcătuiți trei fișe bibliografice, ținând cont de următoarele precizări:

- O fișă bibliografică alcătuită pentru un volum, studiu sau articol trebuie să cuprindă următoarele elemente:

a) numele autorului (notat, de preferință, începând cu cel de familie, urmat de prenume; nu se admit prescurtări, în afara celor folosite chiar de autor);

b) titlul volumului sau al articolului (se notează în întregime, fără nici un fel de schimbări sau prescurtări);

c) anul apariției, locul și editura.

- Fișa bibliografică pentru un volum se alcătuiește după indicațiile conținute în foaia de titlu a cărții (nu de pe copertă sau de pe cotorul cărții); între diversele indicații cuprinse în fișa bibliografică se folosește virgula.

5. Explicați de ce sunt necesare informațiile privind:

- numele autorului;
- titlul lucrării;
- localitatea unde a fost publicată;
- editura;
- anul apariției;
- numărul paginii sau al paginilor unde este menționată o anumită idee.

Valeriu Mladin, *Cartea inimii*

Rețineți!

- Printre sursele de documentare, **informarea bibliografică** deține un rol foarte important.
- **Bibliografia:** descriere de specialitate a lucrărilor unui autor sau a lucrărilor referitoare la o anumită problemă.
- Distingem bibliografii:

a) de cărți;

b) de recenzii și de traduceri;

c) de articole și studii.

- Bibliografiile constituie una dintre cele mai importante surse de informare.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. ALPAGO NOVELLO, A., *Grecia bizantina*, Milano, 1969.
2. ANIBAL, GRIGORE, *Despre unele biserici tîrgoviștene și o biserică de lemn dîmbovițeană*, G.B., nr. 5–6, 1964.
3. BALȘ, ȘTEFAN și RODICA MĂNCIULESCU, *Un tip neobișnuit de pridvor în arhitectura veche din Muntenia*, B.M.I., 3, 1971.
4. BARNEA, I., *Nouvelles considération sur les basiliques chrétiennes de Dobroudja*, Dacia, XI–XII, 1945–1947.
5. BOGDAN, I., *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Țara Ungurească în sec. XV–XVI (1413–1508)*, București, 1905.
6. BRĂTULESCU, V., *Inscripții de curînd descoperite*, B.C.M.I., XXXIII, 1940.
7. BRĂTULESCU, V., *Zugravul Constantinos*, M.O., 10–12, 1961.
8. * * * *Călători străini despre Țările române*, I–VI, București, 1968–1976.
9. CANTACUZINO, GH. I., [illegible] [illegible]

ROMANUL INTERBELIC
– bibliografie –

Adevărul literar și artistic

Tudor Arghezi, *Autorii de epoci*, nr. 708, 1 iun. 1934
G. Călinescu, *Arta romanului*, nr. 616, 25 sept. 1932
G. Călinescu, *Poet și erudiție*, nr. 620, 23 oct. 1932
G. Călinescu, *Condiția romanului*, nr. 653, 11 iun. 1933
G. Călinescu, *Nici o graniță*, nr. 728, 18 nov. 1934
G. Călinescu, *Prejudecăți*, nr. 730, 2 dec. 1934
G. Călinescu, *Cerebralitate și existență*, nr. 763, 18 aug. 1935
G. Călinescu, *Document și transfigurare*, nr. 807, 24 mai 1936
G. Călinescu, *Stil în roman*, nr. 885, 21 nov. 1937
G. Călinescu, *Individ și tip*, nr. 885, 21 nov. 1937
G. Călinescu, *Creațiune și atitudine*, nr. 927, 3 oct. 1938
G. Călinescu, *Câteva cuvinte despre roman*, nr. 918, 10 iul. 1938
N. Davidescu, *Între literatură și anecdotă*, nr. 44, 25 sept. 1921
N. Davidescu, *Agonia unui gen literar*, nr. 50, 6 nov. 1921
N. Davidescu, *Perspectiva artistică față de timp*, nr. 53, 27 nov. 1921
Al. A. Philippide, *O artă nouă și o lege veche*, nr. 831, 8 nov. 1936
Mihai Ralea, *Literatura de senzație*, nr. 559, 21 iun. 1931
D. I. Suchianu, *Romanul polițist*, nr. 263, 20 dec. 1925
Paul Zarifopol, *Literatura uscată*, nr. 690, 25 febr. 1934

Scanned with OKEN Scanner

Listele de abrevieri

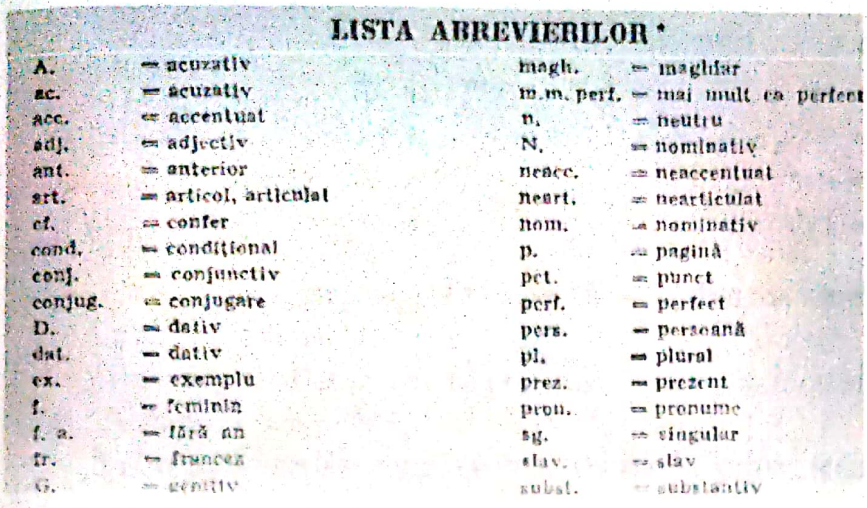

LISTA ABREVIERILOR *

A.	= acuzativ	magh.	= maghiar
ac.	= acuzativ	m.m. perf.	= mai mult ca perfect
acc.	= accentuat	n.	= neutru
adj.	= adjectiv	N.	= nominativ
ant.	= anterior	neacc.	= neaccentuat
art.	= articol, articulat	neart.	= nearticulat
cf.	= confer	nom.	= nominativ
cond.	= condițional	p.	= pagină
conj.	= conjunctiv	pct.	= punct
conjug.	= conjugare	perf.	= perfect
D.	= dativ	pers.	= persoană
dat.	= dativ	pl.	= plural
ex.	= exemplu	prez.	= prezent
f.	= feminin	pron.	= pronume
f. a.	= fără an	sg.	= singular
fr.	= francez	slav.	= slav
G.	= genitiv	subst.	= substantiv

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Consultând diferite lucrări de specialitate, faceți o listă cu cele mai importante abrevieri întâlnite în cuprinsul acestora.

2. Indicați abrevierile folosite curent pentru următorii termeni:

- articol:
- număr:
- singular:
- propoziție:
- plural:
- tranzitiv:
- atribut:
- indicativ:
- persoană:
- locuțiune:
- pronume:
- prezent:
- substantiv:
- vocativ:
- zoologie:

Atenție!

- În abrevierile care păstrează numai partea inițială (uneori o singură literă) a cuvântului din care provin, se folosește ca semn ortografic punctul. De exemplu: *id.* = idem; *nr.* = numărul.
- Când abrevierea este formată din începutul unui cuvânt și finala lui vocalică, precum și după anumite abrevieri oficiale și simboluri științifice nu se pune punct. De exemplu:

cca = circa	*C* = carbon	*E* = est
d-ta = dumneata	*Kg* = Kilogram	*N* = nord
D-sa = Domnia sa	*cm* = centimetru	*S* = sud

Observați!

- **Lista de abrevieri** reprezintă un alt element care trebuie anexat unei lucrări.
- Abrevieri de cuvinte.
- Abrevieri de titluri de opere citate.
- În lucrările de specialitate există **sigle** și **abrevieri curente** (impuse în cercetarea științifică). De exemplu:

a.c. = anul curent;
etc. = etcetera;
v = vezi;
dr. = doctor.

Pe lângă acestea, pot fi utilizate, îndeosebi pentru studii sau cărți citate mai rar, și **abrevieri proprii.**

Rețineți!

- **Abreviere, abrevieri,** s.f. – Cuvânt, titlu prescurtat; simbol (de exemplu: *abr.* = abreviere; *biol.* = biologie).
- **Siglă, sigle,** s.f. – Prescurtare formată din litera sau literele inițiale, folosită pentru a evita cuvintele sau titlurile prea lungi (de exemplu: B.P.T. - „Biblioteca pentru toți" [Colecția].

Folosiți-vă cunoștințele!

- Alegeți din coloana din stânga abrevierile potrivite tipurilor de note definite în coloana alăturată:

a) *cf.* (*confer* – compară)
b) *v.* sau *vezi*
c) *op. cit.* (*opus citatum* – opera citată)

- Pentru trimiteri repetate la aceeași operă, pe diferite pagini.
- Pentru o lucrare unde a fost formulat un punct de vedere diferit sau în parte asemănător.
- Referitor la o lucrare din care se citează.

Scanned with OKEN Scanner

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Explicați sensul următoarelor formule și prescurtări:

- lucr. cit. .....
- loc. cit. .....
- cap. .....
- apud. .....
- ed. .....
- etc. .....
- idem. .....
- ibidem.....
- vol. .....
- supra. .....
- infra. .....
- id. .....

2. Dați câte două exemple de abrevieri sau prescurtări din următoarele categorii:
a) din inițiale;
b) din inițiale și fragmente de cuvinte;
c) din fragmente de cuvinte;
d) din fragmente de cuvinte și cuvinte.

3. Numiți patru feluri de abrevieri după care nu se pune punct.

4. Găsiți cuvintele potrivite ca sens cu următoarele definiții:

- foaie de carte:
- om de litere:
- trecute la erată:
- iubitor de cărți rare:
- împrumută cărți de la bibliotecă:
- editează cărți:
- cărțile unui autor:
- cartea cărților:
- semn grafic în formă de steluță:

5. Descoperiți într-un dicționar al limbii române sensul următoarelor cuvinte:

- antet
- facsimil
- paragraf
- stampă
- vinietă (vignietă)
- manuscris
- hieroglifă
- verset
- anticar
- scrib
- colecție
- editură
- cotor
- copertă
- fasciculă
- filă
- asterisc
- siglă
- autor
- alineat

Exprimați-vă părerea!

1. Inventariați sensurile termenului *carte* din *Dicționarul explicativ al limbii române* și demonstrați de ce reprezintă cartea un „obiect cultural".

2. Găsiți proverbe despre cel puțin trei dintre următorii termeni: *școală, carte, meserie, meșteșug, a învăța, pasiune, talent.*

3. Descrieți cele mai importante elemente componente ale cărții, insistând asupra rolului fiecăruia dintre ele în structura acesteia.

4. În ce condiții poate deveni lectura o pasiune?

5. Descrieți o împrejurare în care nu v-ați fi descurcat fără ajutorul unei cărți recent citite.

6. Consultați volume din diferite domenii de cercetare și identificați în structura acestora anexele specifice unei cărți. Explicați importanța acestor anexe.

7. Anumite lucrări, îndeosebi cele destinate școlii, sunt însoțite de planșe didactice, seturi de folii pentru retroproiector, casete audio etc. Argumentați de ce se folosesc astfel de „anexe" ale cărții.

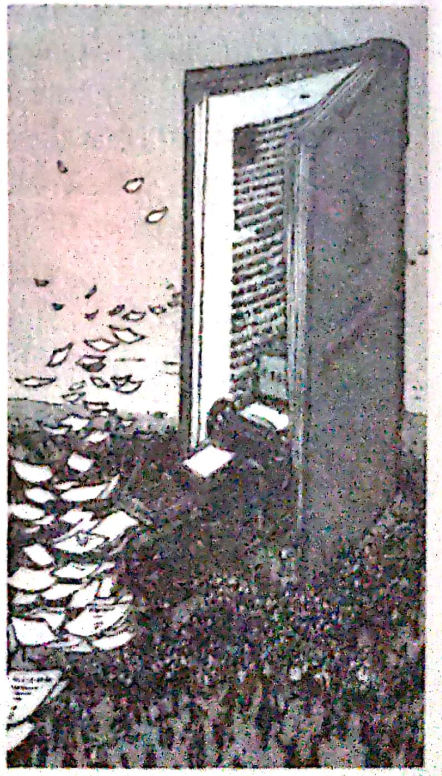

Scanned with OKEN Scanner

Gânduri despre carte

Idei trăite

♦„Unde nu e viață spirituală nu e istorie." (Vasile Pârvan)

♦„Cuvântul e magic, omul rostește fiecare vorbă cu altă inimă."
(Paul Zarifopol)

♦„Cinstiți cartea cu cinstea ce se cuvine *Evangheliei*." (O. Goga)

♦„Cerem cărții fericirea pe care nu i-a putut-o procura omului ignoranța." (T. Arghezi)

♦„O carte bună înlocuiește o prietenie, o prietenie nu poate înlocui o carte bună." (Vasile Conta)

♦„O carte pe care ai cetit-o în adevăr este și opera ta." (N. Iorga)

♦„Cărțile ne sunt prieteni statornici. ...Ne sunt sfetnici și nu ne contrazic. Cărțile care ne plac sunt urme pline de amintiri." (M. Sadoveanu)

♦„Cărți, cărți pentru popor! Acela e sufletul mare care cere lumină. Acolo sunt genii ascunse, gata să izbucnească asemenea izvorului care aștepta în stânca uscată lovitura de toiag a lui Moise. Acolo-i puterea și viitorul nostru." (Al. Vlahuță)

J.F. Peto, *Uneltele scriitorului*

Rânduri pentru carte

de Ion Minulescu

Carte –
Sora mea cea bună,
Din ce sfântă-mpreunare
Te trezișI la mine-n casă
Într-o noapte fără lună,
Când,
Cu coatele pe masă,
Obsedat de-același veșnic
Și suspect semn de-ntrebare
M-afundam în întuneric,
Ca un muc de lumânare
Într-un sfeșnic?

Carte
Sora mea-nțeleaptă
Și cuminte,
Spune-mi, cine
Mă sorti frate cu tine
Într-o noapte fără lună,
Când –
Pe-aceeași cale dreaptă –
Ne trezirăm împreună,
Mână-n mână,
Ca-ntr-un raft de librărie.

Carte (...)
Magică bijuterie
De cuvinte.
Și imagini
Mâzgălite pe hârtie.
.....

Vittore Carpaccio,
Sfântul Ieronim la masa de lucru
(detaliu și ansamblu, în pagina următoare)

Scanned with OKEN Scanner

Lectură suplimentară

Bătrâna artă a scrisului

de Nichita Stănescu

Între forma sonoră a cuvântului și forma lui scrisă, între sensul lui izolat și funcționalitatea sensului lui în cadrul frazei nu se pot stabili coincidențe perfecte și suprapuneri, și cu atât mai mult atunci când cuvântul este folosit ca vehicul al unei comunicări estetice. (...)

Arta scrisului începe de acolo de unde fraza scrisă e aptă să rețină în ea sentimente. Dacă infinitatea sentimentelor și a nuanțelor sentimentelor ar putea fi codificată pe un fel de tablă a lui Pitagora, atunci ele ar putea fi conservate prin formule matematice, iar estetica ar fi o ramură a matematicii. (...) Scriitorul rămâne din acest punct de vedere un singuratic, un meseriaș în al cărui atelier se produc obiecte singulare, dar a cărui menire e profund generală, aproape inversă produsului finit științific, la a cărui constituire colaborează un colectiv și a cărui menire în ultimă instanță e singulară, cu atât mai mult cu cât el nu este singular. (...) Arta scrisului în cazul marelui scriitor este arta viziunii exprimată prin scris. (...) Bătrâna artă a scrisului este o artă produsă din creierul viu.

(Din *Fiziologia poeziei*, București, 1990)

Stelele, florile, cărțile

de Eugeniu Speranția

– Cărțile, cărțile,
Ca florile, din toate părțile,
Le văd înflorind.
Și călătorind
Prin vântul cetăților
Și-al singurătăților. (...)
Cărțile ca și stelele,
Risipite ca mărgelele,
Le văd strălucind,
Le aud șoptind
Și destăinuind
Drumurile sorții,
Înțelesul morții,
Tâlcul judecății
Și-al eternității.

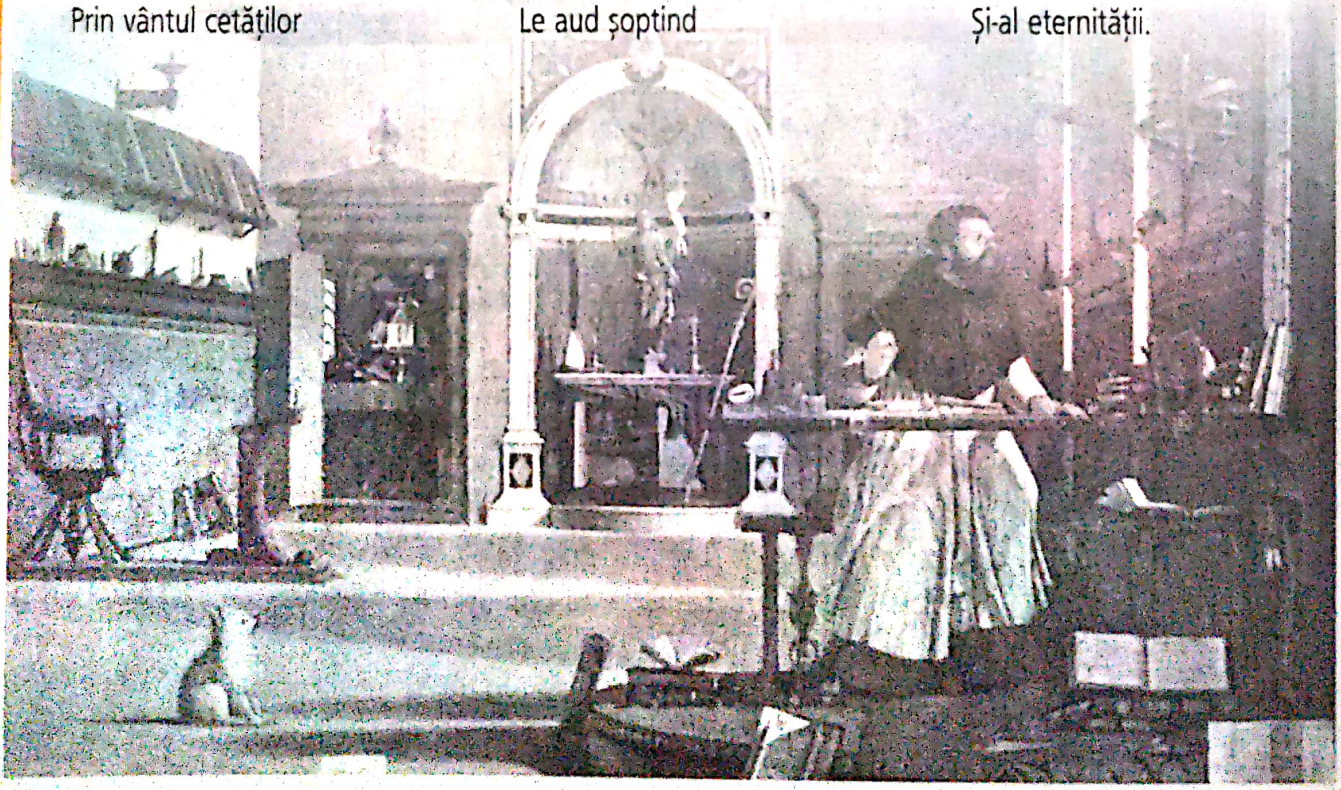

Scanned with OKEN Scanner

1 Comunicarea orală

Convergența ideilor în jurul unei teme

Peregrin în lumea cărții

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Citiți textul:

„...Trăit în strâmbătate și hulă, omul a izbutit să se răscumpere și să se depășească; nu clădind numai monumental, în lat și-n sus, legiferând și asuprind, ci născocind, după ce a cântat și zugrăvit, graiul scris și, în sfârșit, Cartea... O ființă nouă și fără de moarte s-a ivit, neprevăzută de natură, care face numai petale și frunze.(...)

Până la cărți, rămânea mărturie cimitirul. L-a învins biblioteca. Cartea ți-e țară, ți-e fiică, ți-e surioară, prietena și iubirea. E maică-ta, cartea, neîntinata și de-a pururea maică fecioară. Ai scăpat de mormânt!

În restriște, singură cartea nu te-a părăsit și-a rămas să te mângâie. Te consolează și condeiul, îngerul și duhul cărții, dacă-l ai."

(Tudor Arghezi, *Cartea*, în „Contemporanul", nr. 51, 1956)

2. Explicați oral sensul cuvântului *carte* din textul de mai sus.

Dovediți-vă creativitatea!

1. Alcătuiți grupe de câte patru elevi și exprimați-vă punctele de vedere despre lectura preferată. În final, un elev va expune succint, în fața clasei, concluziile.

2. Comentați părerile despre carte și despre rolul lecturii în formarea gândirii și a imaginației, în cultivarea gustului pentru frumos, bine și adevăr, exprimate în citatele ce urmează:

a) „Frate, o boală învinsă ți se pare orice carte." (L. Blaga)

b) „Cartea îndeplinește fapta de mirare de a ne face să trăim în afară de minciună, nedreptate și prejudecăți." (M. Sadoveanu)

Teme la alegere

1. Ce personaje v-au reținut atenția în ultima carte citită? Alcătuiți oral portretul unuia dintre aceste personaje.

2. Povestiți una dintre scenele care v-au impresionat.

3. Având drept puncte de reper cuvintele de mai jos ale lui Tudor Arghezi, relatați oral propria voastră experiență de cititor:

„Cartea este o făgăduință, o lucrare, o călătorie prin suflete, gânduri și frumuseți."

4. Alcătuiți o schemă de interviu pentru un personaj imaginar, întors cu puțin timp în urmă dintr-o călătorie pe Marte.

Observați!

- **Opera beletristică** aparține unui gen și unei specii literare.
- Compunerile după textele literare pot cuprinde:
  - rezumatul acestora;
  - interpretarea completă a unui text sau interpretarea selectivă a unui aspect particular al acestuia.
- Tehnica de interpretare se referă la următoarele elemente: narațiune, portret, dialog, figuri de stil (procedee artistice), comentarea unui motiv literar.

Important!

- **Receptarea mesajului** unei comunicări.
- **Forme ale comunicării orale**:
  - convorbiri telefonice;
  - știri;
  - conversații cotidiene;
  - discuții libere;
  - dezbateri pe o anumită temă;
  - povestirea unor întâmplări din viața proprie;
  - povestirea după imagini;
  - interviul (convorbire între o personalitate dintr-un anumit domeniu și un ziarist).

Scanned with OKEN Scanner

Dovediți-vă creativitatea!

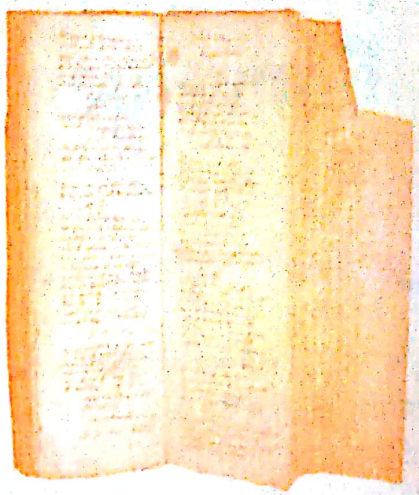

1. Imaginați-vă următoarele situații:

a) Unul dintre prietenii voștri își propune să-și petreacă una dintre vacanțe citind; el vă roagă să-i întocmiți o listă cu titlurile unor cărți atractive și interesante.

b) Printre aceste titluri se va afla, cu siguranță, și cel al unei cărți pe care o îndrăgiți în mod deosebit. Vorbiți-i prietenului vostru despre această carte în așa fel încât să-l convingeți să o citească.

2. Suntem siguri că ați citit și recitit cu multă plăcere anumite cărți. Indicați oral câte două titluri de opere literare aparținând autorilor voștri preferați, dintre cei menționați în continuare:

Ch. Perrault	Jules Renard	Ch. Dickens	Mark Twain
Ion Creangă	Liviu Rebreanu	G. Călinescu	Tudor Arghezi
I.L. Caragiale	Jack London	W. Shakespeare	Marin Preda
Ioan Slavici	Jules Verne	J. Swift	Marin Sorescu
M. Sadoveanu	Herman Melville	Oscar Wilde	Nichita Stănescu
Alphons Daudet	Daniel Defoe	Alain Fournier	Karl May

Folosiți-vă cunoștințele!

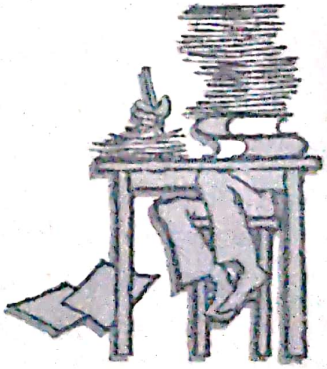

1. Realizați o discuție liberă în care să vă exprimați gândurile despre carte, respectând următorul plan de idei:

a) Ce loc ocupă lectura în viața voastră?

b) De ce citiți? Pentru plăcere sau pentru informație?

c) Care sunt cele mai importante componente ale unei cărți?

d) Ce rol îndeplinesc acestea?

e) Cum citiți? Folosiți fișa de lectură? În ce constă utilitatea acesteia?

f) Cum vă alegeți o carte? Cine vă recomandă ce trebuie să citiți?

2. Susțineți cu argumente desprinse din experiența voastră de fiecare zi că lectura unei cărți reprezintă o formă de comunicare, un mod plăcut și sigur de cultivare a exprimării orale și scrise.

3. Credeți că lectura poate deveni o pasiune? În ce condiții? Este important acest lucru pentru atingerea idealurilor voastre?

4. Comentați și alte păreri despre carte și despre rolul lecturii în formarea gândirii și a imaginației, în cultivarea gustului pentru frumos, bine și adevăr, așa cum este aceea pe care o reproducem:

„Toți acei ce au acces la o bibliotecă, la cărți, sunt niște inși mai buni decât alții, mai fortificați, iar durerile îi ating mai puțin și nefericirile trec mai repede." (Mircea Eliade)

Rețineți!

- **Cerințe privind emiterea mesajului:**
  - claritate și fermitate în exprimare;
  - folosirea tonului adecvat mesajului;
  - naturalețe în relatare.
- Realizarea unui echilibru între scopul, conținutul și forma mesajului.

Scanned with OKEN Scanner

Structura textului liric

POEZIA LIRICĂ ORALĂ (POPULARĂ)

POEZIA LIRICĂ SCRISĂ (CULTĂ)

LEXICUL

NOȚIUNI DE SINTAXĂ

COMUNICAREA ORALĂ

Scanned with OKEN Scanner

2 Poezia lirică orală (populară)

Frunză verde magheran...

Frunză verde magheran,
Voinicel mehedințean,
Sunt născut pe frunzi de fag
Ca să fiu la lume drag.
Și-s scăldat de mic în Olt,
Să mă fac viteaz de tot
Și-s frecat cu busuioc,
Să am zile cu noroc.

După ce am mai crescut,
Din ochi maica m-a pierdut,
C-am fugit de la părinți
Tot în munți la Mehedinți,
Apoi m-am lăsat în vale
Cu trei rânduri de pistoale,
Ș-am ajuns un voinicel
Cu inima de oțel.

Aoleo! ce foc de dor!
Veni-va badea Tudor
Să mai strângă din păduri
Cete mândre de panduri...

Frunză verde păducel,
Cine-a merge după el?
Un șoiman mehedințel,
Care știe să chitească
Rândunica s-o lovească,
Și mai știe de călare
Să se lupte-n fuga mare.
Și mai știe să înoate
Vâslind Dunărea din coate.

Aoleo! mă arde focul
Ca să-mi cerc și eu norocul.
Aoleo! de rău, de bine,
Țipă sufletul în mine!

(V. Alecsandri,
Poezii populare ale românilor)

„La noi, românii, întâi se aud cântecele și apoi răsare soarele."
(N. Iorga)

I. Studiul textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați în versurile poeziei populare *Frunză verde magheran...* trei cuvinte derivate; explicați modul de derivare a acestora.
2. Identificați sinonime ale locuțiunii adjectivale *cu noroc* („zile *cu noroc*").
3. Formulați patru enunțuri în care să demonstrați polisemantismul cuvântului *foc*.
4. Alcătuiți câte o propoziție cu derivatele adverbiale ale cuvintelor *voinic* și *viteaz*.
5. Selectați din text două cuvinte folosite cu sens figurat.
6. Precizați sensurile cuvintelor subliniate în text (scrise cu litere cursive/italice):

„Aoleo! de rău, de bine,
Țipă sufletul în mine."

„Ș-am ajuns un voinicel
Cu inima *de oțel*."

7. Găsiți antonimele cuvintelor: *drag, noroc, viteaz, mândru*.
8. Formați diminutivele cuvintelor: *țară, voinic, dor, frate, bade, frunză, suflet*.

Scanned with OKEN Scanner

Morfosintaxă

Verificați-vă cunoștințele!

1. Creați patru contexte în care cuvintele *rău* și *bine* să fie folosite, pe rând, ca adjective și ca adverbe.

2. Precizați valorile morfologice ale verbului *a fi* în primele opt versuri ale poeziei.

3. Înlocuiți formele cuvintelor *pe frunzi* și *să cerc* cu cele folosite în limba română literară.

4. Transcrieți versurile ce conțin interjecții, subliniați interjecțiile și arătați semnificația lor.

5. Explicați rolul afectiv al substantivului *badea* în versul:
„Veni-va badea Tudor".

6. Analizați formele inverse ale verbelor din versurile de mai jos; scoateți-le din context și scrieți-le în forma normală:

a) „Nani, nani, puiul mamii...
Culcă-mi-te mititel
Și te scoală măricel."
(Folclor)

b) „Aoleo! ce foc de dor!
Veni-va badea Tudor."
(Folclor)

7. Dați, în propoziții, patru exemple de locuțiuni adjectivale.

8. Indicați valoarea morfologică a cuvintelor subliniate în versurile de mai jos; construiți enunțuri în care acești termeni să aibă alte valori morfologice decât cele din text:

a) „Frunză verde magheran,
Voinicel mehedințean..."

b) „Și-s scăldat de *mic* în Olt,
Să mă fac *viteaz de tot.*"

c) „Cine-a merge după el?
Un șoiman mehedințel..."

9. Motivați frecvența verbelor la persoana I singular. Transcrieți, în acest sens, două exemple corespunzătoare.

Ortografie. Punctuație. Fonetică

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Construiți enunțuri cu omofonele: *zile/zi-le*.
2. Transcrieți versurile care conțin în structura lor exclamații.
3. Precizați ce exprimă eul liric în fiecare dintre aceste versuri.
4. Comentați valoarea expresivă a acestor construcții.
5. Explicați consecințele fonetice ale folosirii cratimei în versurile:
a) „Și-s scăldat de mic în Olt."
b) „Ca să-mi cerc și eu norocul."

Ștefan Dimitrescu,
Fete din Țara Oltului

Lectură suplimentară

Caloianul

Caloiene-iene,
Caloiene-iene,
du-te-n cer și cere
să deschiză porțile,
să sloboază ploile,
să curgă ca gârlele,
zilele
și noptile,
ca să crească grânele.
Caloiene-iene,
Caloiene-iene,
cum ne curg lacrămile,
să curgă și ploile,
zilele
și noptile,
să umple șanțurile,
să crească legumele,
și toate ierburile.

(G. Dem. Teodorescu,
Poesii populare române)

Scanned with OKEN Scanner

II. Interpretarea textului

Aplicați-vă cunoștințele!

1. Ce moment al vieții poporului nostru este prezentat în această operă lirică?
2. În ce categorie de poezii se încadrează cântecul popular *Frunză verde magheran...*?
3. Alegeți versurile care exprimă în modul cel mai sugestiv sentimentul predominant în această creație populară.
4. Identificați elemente ale experienței individului.
5. Explicați înțelesul următoarelor versuri:

„Aoleo! mă arde focul
Ca să-mi cerc și eu norocul.
Aoleo! de rău, de bine,
Țipă sufletul în mine!"

6. Argumentați, în acest context, valoarea compozițională a exclamațiilor ce intervin în mai multe părți ale discursului liric.

Doina populară

Completați-vă cunoștințele!

1. Numiți cele mai importante creații populare pe care le cunoașteți.
2. Căror genuri literare le aparțin fiecare dintre ele?
3. Demonstrați că doinele sunt creații lirice.
4. Ce elemente proprii de conținut observați în doine?
5. Precizați ce aspecte ale vieții poporului sunt ilustrate în acest gen de creații.
6. Ce sentimente sunt exprimate în versurile doinei *Frunză verde magheran...*?
7. Dați cel puțin câte două exemple de doine populare în măsură să ilustreze următoarea clasificare tematică a doinelor și cântecelor populare: doine de jale și de noroc; doine de dragoste și de dor; doine de haiducie; doine de ciobănie.

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Demonstrați, într-o compunere de cel mult cinsprezece rânduri, că poezia *Frunză verde magheran...* este o doină populară.
2. Citiți și alte doine populare dintr-o ediție în care sunt publicate creațiile folclorice adunate de M. Eminescu (*Literatura populară*) sau din volumul *Poezii populare ale românilor* de V. Alecsandri.
3. Indicați, din aceste volume, câte un titlu din fiecare categorie de doine învățate.

Rețineți!

- **Poezia lirică populară**

1. Doine și cântece:
a) Cântece despre cântec
b) Cântece de sărăcie și de revoltă
c) Cântece de haiducie
d) Cântece de cătănie și de război
e) Cântece de înstrăinare
f) Cântece de jale și de noroc
g) Cântece de ciobănie și cântece despre natură
h) Cântece de dragoste și de dor
i) Cântece de lume
j) Cântece satirice
2. Strigături

- **Poezia obiceiurilor populare tradiționale**

1. Poezia muncilor de peste an:
a) Colinde
b) Plugușorul
c) Sorcova
d) Caloianul
e) Paparudele
f) Drăgaica
g) Cântece de nuntă
2. Poezia celor mai importante evenimente ale vieții individuale:
a) Nașterea
b) Nunta
c) Înmormântarea
d) Descântecele

Scanned with OKEN Scanner

4. Organizați un concurs de recitare de poezii din lirica populară. Consultați, în acest scop, și alte antologii din poezia populară. Alcătuiți, în final, o bibliografie cu cele mai reprezentative creații lirice populare.

Amintiți-vă!

- Poezia *Frunză verde magheran...* transmite, în mod direct, propriile sentimente ale autorului anonim. Ea este o operă lirică.
- Poeziile lirice populare în care sunt prezentate cele mai variate sentimente ale poporului nostru se numesc doine.
- **Doina** este poezia lirică specifică folclorului românesc, care exprimă un sentiment de dor, de jale, de revoltă, de dragoste etc., fiind însoțită, de obicei, de o melodie adecvată.
- Melodia doinei se caracterizează prin tempo larg, tărăgănat. De aceea, doinele poartă diferite denumiri: *horă/cântec, cântec lung* etc.

Imagine din atelierul lui Constantin Brâncuși (1945)

Exclamația retorică

Completați-vă cunoștințele!

1. Găsiți cuvintele și construcțiile exclamative din doina *Frunză verde magheran...*
2. Demonstrați rolul acestor exclamații în sugerarea unor puternice sentimente de bucurie ale haiducului.
3. Explicați semnificația exclamației din punctul de vedere al poziției sale în discursul liric.
4. Justificați reluarea exclamației în finalul poeziei.
5. Precizați sentimentele pe care le exprimă exclamațiile în aceste versuri.
6. Demonstrați modul în care, prin plasarea ei în părți diferite ale structurii textului poetic, exclamația retorică contribuie la creșterea dramatismului comunicării unor sentimente.

Exerciții și teme

1. Formulați trei enunțuri în care să existe câte o exclamație.
2. Elaborați un scurt dialog în care anumite sentimente și gânduri să fie ilustrate prin exclamații retorice.
3. Transcrieți fragmente de proză sau poezie care să conțină exclamații retorice.

Rețineți!

- **Exclamația retorică** este o figură de stil care exprimă unele dintre cele mai variate și complexe sentimente și gânduri (surpriza, mânia, bucuria, admirația, îndemnul, dorința, speranța, regretul, mândria, suferința, compasiunea, curiozitatea etc.).

FACULTATIV

Scanned with OKEN Scanner

Rima, măsura, ritmul, piciorul metric (actualizare)

Rima

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Stabiliți rima din poezia populară *Frunză verde magheran...*

2. Transcrieți pe caiete versuri din diferite poezii populare și identificați structura rimelor pe baza exemplelor date.

3. Dați exemple de versuri, din poezia populară și cultă, care să aibă diferite feluri de rimă (rimă împerecheată, monorimă, rimă încrucișată, rimă îmbrățișată, rimă variată).

4. Dați exemple de versuri care să ilustreze rima masculină și rima feminină.

5. Identificați structura rimelor preferate de M. Eminescu, analizând, de exemplu, poeziile: *Dorința, Peste vârfuri, Somnoroase păsărele, Ce te legeni...*

Important!

- **Rimele** poartă diferite denumiri după poziția lor în strofă.
- În funcție de mărimea secvenței sonore comune celor două cuvinte care rimează, rimele se pot clasifica și astfel:

a) **Rima masculină:** *ascult/mult; dor/nor* (corpul sonor comun e alcătuit din sunete aparținând unei singure silabe).

Rima masculină are accentul pe ultima silabă a cuvântului.

b) **Rima feminină:** *moarte/poarte; trece/plece* (identitatea sunetelor din ultimele două silabe); terminații în vocală și în consoană. Are accentul pe silaba penultimă a cuvântului.

- Uneori, poeții creează **rime interioare** (pe lângă rimele obișnuite, rimează cuvintele din interiorul versurilor). De exemplu:

„Aurora-ntârziată nu s-arată sub frunziș." (Al. Macedonski)).

Amintiți-vă!

- Identitatea de sunete din terminația cuvintelor cu care se încheie două sau mai multe versuri, începând cu ultima vocală accentuată (tonică), se numește **rimă**.

În poeziile populare studiate am întâlnit, de regulă, două feluri de rimă:

– **rimă împerecheată** (potrivirea sunetelor finale a două versuri alăturate);

– **monorimă** (potrivirea sunetelor finale a trei sau a mai multor versuri).

- Rima împerecheată este întâlnită și în poeziile culte, alături de alte feluri de rime:

– **rimă încrucișată**;

– **rimă îmbrățișată**;

– **rimă variată** (versurile rimează fără nici o regulă).

Măsura. Ritmul și felurile lui

Verificați-vă cunoștințele!

1. Analizați contextele de mai jos, urmărind măsura versurilor:

a) „Doină, doiniță!
De-aș avea o puiculiță
Cu flori galbene-n cosiță
Cu flori roșii pe guriță...

b) „Doină, doină, cântic dulce,
Când te-aud, nu m-aș mai duce!"

c) „Aoleo! ce foc de dor!
Veni-va badea Tudor
Să mai strângă din păduri
Cete mândre de panduri."

Scanned with OKEN Scanner

2. Stabiliți particularitățile ritmului pentru fiecare dintre versurile citate.

3. Segmentați ultimele patru versuri din exercițiul 1c în unități metrice de câte două silabe. Ce constatați?

Observați!

- **Măsura** versurilor; silaba accentuată și neaccentuată; ritmul; unitatea metrică; piciorul metric.

Amintiți-vă!

- **Măsura (metrică)** reprezintă numărul de silabe din care este format un vers.
- **Ritmul** (lat. *rhytmus*, gr. *rhytmos* = „număr", „măsură", „cadență"): reprezintă, în prozodie, cadența regulată obținută într-un vers prin succesiunea silabelor accentuate și a celor neaccentuate.
- **Unitatea ritmică** (metrică) a unui vers este **silaba**.
- Unitatea metrică formată din două silabe – una accentuată, cealaltă neaccentuată – poartă denumirea de **picior metric bisilabic.** Acesta poate fi de două feluri:

A. Troheu - Picior metric alcătuit dintr-o silabă lungă, accentuată, urmată de una scurtă, neaccentuată:

–V

Troheul sau **ritmul trohaic** este specific versului popular și admite accentul pe silabele de număr impar (1,3,5,7). De exemplu:

„Lume, lume, dragă lume..." –V/–V// –V/–V

sau

„Frunză verde floare neagră..." –V/–V// –V/–V

B. Iamb - Picior metric alcătuit dintr-o silabă scurtă, neaccentuată, urmată de una lungă, accentuată:

V–

Accentul de intensitate cade pe silabele de număr par (2, 4, 6, 8). De exemplu:

a) *„ Pe bănci de lemn, în scunda tavernă mohorâtă..."* V–/V–/V–V// V––/V–V–//

b) *„ S-a dus amorul, un amic* V–V V–V VV *Deci cânturile mele zic* V–VVV –V–

Supus amândurora V– VVV–V *Adio tuturora."* V–V VV–V

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Explicați ce deosebiri există între măsura versului popular și aceea a versului cult.

2. Ce înțelegeți prin ritm?

3. Stabiliți ritmurile și alcătuiți schema următoarelor versuri:

a) „Mult mi-e dor și mult mi-e sete
Să văd frunza-n codru verde."(Cântec popular)

b) „Foaie verde, foaie rea,
Rău mă doare inima
Că-s străin ca pasărea." (Cântec popular)

c) „Dorule, arde-te-ar focul,
Tot la mine-ți afli locul." (Cântec popular)

d) „Aducerile-aminte pe suflet cad în picuri
Redeșteptând în față-mi trecutele nimicuri."
(M. Eminescu)

4. Identificați structura rimelor pe baza exemplelor de mai sus. Dați exemple de versuri care să conțină și alte tipuri de rime.

5. Analizați ritmul, măsura și intonația din versurile de mai sus.

Scanned with OKEN Scanner

Lirică populară

Foaie verde de trei flori...

–Foaie verde de trei flori,
Ciobănaș de la miori,
Un'ți-a fost moartea să mori?
– Sus, în vârful muntelui,
În bătaia vântului,
La cetina bradului.
– Și de ce moarte-ai murit?
– De trăsnet, când a trăsnit.
– De jelit cin'te-a jelit?
– Păsările-au ciripit,
Pe mine că m-au jelit.
– De-mpânzit, cin'te-a-mpânzit?
– Luna când a răsărit
Pe mine că m-a-mpânzit.
– Lumânarea cin'ți-a pus?
– Soarele, când a fost sus.
– De-ngropat, cin'te-a-ngropat?
– Trei brazi mari s-au răsturnat,
Pe mine că m-a-ngropat.
– Fluierașul un'l-ai pus?
– În craca bradului, sus,
Și când vântul mi-o bătea
Fluierașul mi-o cânta,
Oile s-or aduna,
Pe mine că m-or căta!

(Ov. Densusianu,
Flori alese din cântecele poporului)

Marie, Marie...

– Marie,
Marie,
Spune-mi, dragă, mie,
Care floare
-nfloare
Noaptea, pe răcoare?
– Floarea câmpului,
Spicul grâului,
Astea două-nfloare
Noaptea, pe răcoare...
– Ce frunză se zbate
Când vântul nu bate?
– Frunza plopului,
Mândro, a dorului...
Floarea florilor,
Mândra mândrelor,
Astea două-nfloare
Noaptea, pe răcoare...

(*Doine, cântece, strigături*)

A trecut bădița dealul...

A trecut bădița dealul
Că-i cunosc mersul și calul.
Badea-i alb și calu-i sur,
Blăstima-l-aș, nu mă-ndur.
A trecut bădița șesul,
Îi cunosc calul și mersul.
Calu-i sur, bădița-i alb,
Blăstima-l-aș, dar mi-e drag.
Mi-a trimis bădița dor
Și pe frunza viilor;
I-am trimis napoi acasă
Pe frunza din via noastră,
Ia-ți, bade, dorul cu tine,
Nu-l mai lăsa pe la noi,
Că-s fetiță tinerea –
Doru meu nu-mi va ședea.

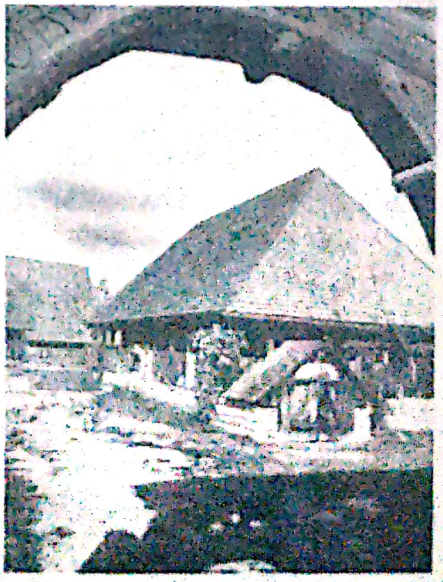

Scanned with OKEN Scanner

Cuvinte moştenite şi cuvinte împrumutate

Folosiţi-vă cunoştinţele!

1. Selectaţi dintr-un dicţionar al limbii române exemple de cuvinte moştenite din latină şi păstrate în vocabularul limbii române, după modelul:

Părţile corpului omenesc:	*dinte, gură* .....
Denumiri ale fiinţelor umane:	*bărbat, fiică* .....
Noţiuni din universul material al omului:	*casă, masă, apă* .....
Însuşiri şi acţiuni ale omului:	*bun, rău, a fi, a face* .....

2. Folosind *Manualul de limba latină* şi *Dicţionarul explicativ al limbii române*, identificaţi formele latine ale următoarelor cuvinte:

• substantive	*apă, aramă, argint, aur, câine, câmp, fag, grâu, foc, lup, mână, ochi, om, pâine* etc.
• adjective	*bătrân, blând, bun, acru, nou, tânăr, alb, amar, drept, dulce, frumos, mare* etc.
• verbe	*a aduce, a ajunge, a da, a gusta, a ierta, a ieşi, a intra, a juca, a judeca, a zice* etc.
• pronume	*eu, el, ea, nostru* etc.
• numerale	*doi, opt, zece* etc.
• alte părţi de vorbire	*când, cu, cum, nici, mâine, să, sub* etc.

Atenţie!

- Bogăţia unei limbi este dată, în primul rând, de bogăţia şi varietatea vocabularului ei.
- Cuvintele latine şi autohtone moştenite în limba română formează **fondul originar**.
- Fiind o **limbă romanică**, limba română a preluat din limba latină, alături de **vocabularul de bază**, şi **structura gramaticală** a acesteia.
- Elementele latineşti moştenite denumesc **noţiuni de bază**. Acestea au o mare frecvenţă în procesul comunicării şi sunt, în bună măsură, polisemantice.

Completaţi-vă cunoştinţele!

1. Citiţi şi comentaţi:

„Osebit mai trebuie să se ia aminte că în graiul moldovenilor se găsesc vorbe rămase pesemne din graiul cel vechi al dacilor, fiindcă ele nu se cunosc nici în graiul latinesc şi nici în graiurile noroadelor megieşe." (D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*)

2. Analizaţi, din punctul de vedere al frecvenţei, al circulaţiei şi al capacităţii de derivare, următorii termeni geto-daci referitori la om:

- Vârstă: *copil, moş.*
- Părţi ale corpului: *buză, ceafă, grumaz, guşă.*
- Vestimentaţie tradiţională: *brâu, căciulă.*
- Regnul animal şi vegetal: *barză, cioară, pupăză, raţă, cioc, măgar, mânz, ţap, copac, brad, mazăre, strugure, sâmbure, mugur, ghimpe.*
- Aşezări, locuinţe: *cătun, gard, vatră, grădină.*
- Alimente: *brânză, urdă, ţarc.*
- Cadrul natural: *baltă, groapă, pârâu, mal, măgură.*
- Toponime: Ampoi, Argeş, Bârzava, Buzău, Cerna, Criş, Drenţova, Dunărea, Jiu, Lotru, Motru, Mureş, Olt, Prut, Abrud.

FACULTATIV
Scanned with OKEN Scanner

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Formați familia lexicală a substantivelor: *copil, moș, fărâmă.*

2. Dați alte exemple de locuțiuni, zicători și proverbe cu termeni de origine geto-dacă în structură, după modelul:

buză	a rămâne cu buza umflată	*ghimpe*	a sta ca pe ghimpi

3. Numiți popoarele cu care poporul român a venit în contact de-a lungul timpului și de la care a preluat cuvinte.

4. Notați cei mai importanți factori care au favorizat și determinat recurgerea la împrumuturi din alte limbi.

Completați-vă cunoștințele!

1. Găsiți în *Dicționarul explicativ al limbii române* cuvinte care să reprezinte împrumuturi vechi; grupați-le pe origini, după modelele de mai jos:

Împrumuturi vechi

	Substantive	Adjective	Verbe
• slave	boier ceas grijă izvor	bogat bolnav drag groaznic	a clădi a croi a dărui a dobândi

	Viața de curte	Comerț	Diverse
• maghiare	nemeș birău oraș aldămaș	ban cheltui meșter vamă	a bănui belșug chibrit chip

• turcești	.....
• grecești	.....

2. Folosindu-vă de *Dicționarul explicativ al limbii române*, indicați termenii care s-au substituit cuvintelor vechi menționate mai jos. Aduceți câteva argumente care să motiveze aceste schimbări.

ipochimen	persoană, individ	*polcovnic*	colonel
cinovnic	.....	*diată*	.....
catagrafie	.....	*ucaz*	.....

3. Indicați originea următoarelor neologisme pătrunse în limba română în secolele al XIX-lea și al XX-lea: *adagio, allegro, acont, bancă, bilanț, ancoră, febră, reumatism, stagiune, bliț, șaibă, ventil, ștecăr, laitmotiv, agregat, combinat, defectolog, cursant, economist.*

Rețineți!

Originea cuvintelor limbii române

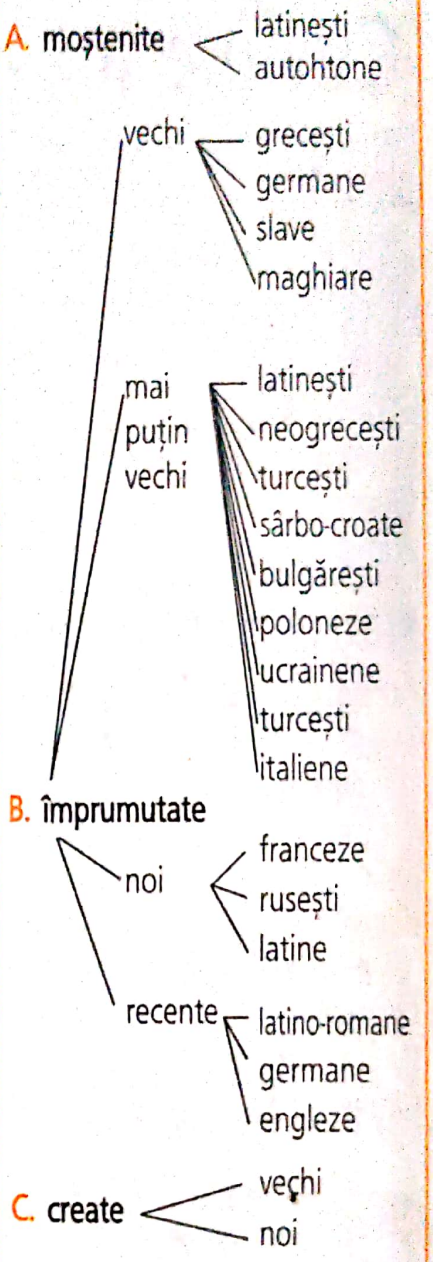

Observați!

- **Cuvintele autohtone** reprezintă stratul cel mai vechi al vocabularului limbii române. Din limba strămoșilor noștri daci s-au păstrat circa 150 de cuvinte.
- Recurgerea la împrumuturi din alte limbi.
- **Împrumutul** – Mijloc extern de îmbogățire a vocabularului.

Scanned with OKEN Scanner

Dublete etimologice

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Precizați care dintre următoarele cuvinte dispuse în perechi sunt folosite mai frecvent: *drept – direct; cerc – circ; subțire – subtil; a spune – a expune; a închina – a înclina.*

2. Folosind *Dicționarul explicativ al limbii române*, completați cuvintele latine din care provin termenii menționați în tabel.

Elementul latin	Elementul moștenit	Elementul împumutat
directus	drept	direct
.....	a spune	a expune
.....	a săruta	a saluta
.....	a închina	a înclina
clarus	chiar	clar

Rețineți!

- Același cuvânt, unic la origine, poate căpăta, cu timpul, două aspecte fonetice diferite.
- Diferența se explică prin modul cum acționează legile de transformare fonetică: acestea au funcționat în mod normal în cazul cuvintelor moștenite, încetând să mai acționeze asupra împrumuturilor neologice. De exemplu:

	a) termeni moșteniți	b) împrumuturi
lat. *pectus* >	piept (ct>pt)	pectoral
lat. *aqua* >	apă (cv>p)	acvatic (derivat)
lat. *carbonem* >	cărbune	carbon (derivat)
slav. *săvurșiti* >	sfârși	(a) săvârși

- Două cuvinte deosebite, astăzi, ca formă și sens, însă cu aceeași origine sau etimologie formează un **dublet etimologic**.

Completați-vă cunoștințele!

1. Indicați termenii neologici, derivați din cuvintele scrise în paranteză, potriviți în contextele ce urmează:

a) sentiment (fiu): sentiment *filial*
b) martor (ochi): martor .....
c) mușchi (față): mușchi.....
d) mediu (apă): mediu .....

2. Grupați câte două cuvintele care au același etimon din seria de mai jos: *a asculta, acetic, april, asemănare, dens, cărbune, ceresc, chiar, asimililare, cerc, a compara, coroană, fruct, carbon, celest, direct, a expune, fierbinte, întreg, greu, greutate, circ, subțire, drept, a cumpăra, cunună, a spune, integru, prier, a săruta, plen, șerb, frecvent, grav, oțețit, subtil, gravitate, a saluta, frupt, tardiv, des, clar.*

Observați!

- Cuvintele împrumutate din alte limbi au pătruns în limba română pe două căi:

a) pe **cale directă** sau **orală** (care are de multe ori un caracter popular) - cuvinte slave și maghiare, iar mai rar turcești și grecești;

b) pe **cale indirectă** (care are un caracter **cult** sau **livresc**) - cuvinte slave, precum și cele de origine latină și greacă.

- Uneori, același cuvânt a fost împrumutat mai întâi pe cale directă sau orală și mai târziu pe cale cultă sau livrescă.

Detaliu de pe *Columna lui Traian*

Observați!

- Majoritatea dubletelor etimologice din limba română sunt de proveniență latină.
- În unele situații, cuvântul de bază este moștenit, iar cel derivat este împrumutat.

Scanned with OKEN Scanner

Caracterul latin al limbii române

Exprimați-vă părerea!

1. Cum s-a format limba română?
2. Numiți teritoriul pe care s-a desfășurat procesul de constituire a limbii române.

- Folosiți următoarele afirmații referitoare la apariția limbii române:

„Limba română este limba latină vorbită în mod neîntrerupt în partea orientală a Imperiului Roman, cuprinzând provinciile dunărene romanizate (Dacia, Panonia de Sud, Dardania, Moesia Superioară și Inferioară), din momentul pătrunderii limbii latine în aceste provincii și până în zilele noastre." (Al. Rosetti, *Istoria limbii române*).

3. Care sunt principalele aspecte ale procesului de transformare a limbii latine în limba română din zonele dunărene romanizate?

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Care sunt limbile romanice și unde se vorbesc acestea?
2. Argumentați originea latină a limbii române pornind de la schimbările ce se produc în compartimentele de bază ale limbii:

a) Sistemul fonetic

- Identificați modificările fonetice ale vocalelor și consoanelor în următoarele cuvinte moștenite din limba latină în limba română.

lat. *umbra* - umbră	lat. *ventum* - vânt	lat. *capum* - cap
lat. *plumbum* - plumb	lat. *bene* - bine	lat. *solem* - soare
lat. *bonus* - bun	lat. *octo* - opt	lat. *includo* - închid
lat. *frontem* - frunte	lat. *lupus* - lup	lat. *oculus* - ochi

b) Sistemul gramatical

- Indicați părțile de vorbire din limba latină și din limba română, în următoarele enunțuri:

Nos et vos amici sumus.	Noi și voi suntem prieteni.
Aedificare in aere.	A construi în aer.
Muti magistri sunt libri.	Cărțile sunt profesori fără grai.

c) Vocabularul (lexicul)

- Ce observații puteți face în privința componenței vocabularului românesc, comparând cele două versuri ale lui M. Eminescu cu traducerea lor în limba latină?

„Peste a nopții feerie	*„Supra noctem fascinantem.*
Se ridică mândra lună...."	*Tollit se superba luna."*

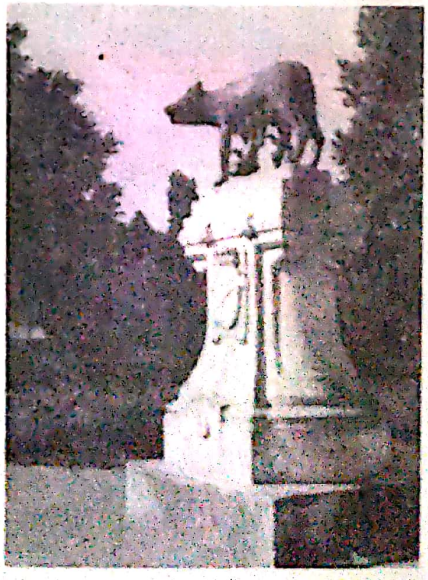

Observații

- Transformarea limbii latine în limba română face parte din procesul de formare a poporului român.
- **Latina vorbită** sau vulgară (populară) însușită treptat de populația autohtonă.
- Procesul de transformare a limbii latine în limba română, ca și în cazul celorlalte limbi romanice, a fost guvernat de reguli care au imprimat limbii române direcții clare de evoluție.
- Orice limbă vie suferă, în timp, schimbări în toate compartimentele: fonetică, morfologie, sintaxă, lexic și semantică.

Scanned with OKEN Scanner

● Folosind un dicționar al limbii române, indicați originea următoarelor cuvinte din fondul lexical principal: *luni, marți, miercuri, joi, vineri, duminică, bărbat, bun, cap, carte, casă, câine, cântec, a face, femeie, fiu, frate, a merge, minte, mână, om, pâine, poet, a scrie.*

De exemplu:

marți < lat. *martis (dies);* joi < lat. *jovis (dies);* frate < lat. *frater, – tris.*

Observați!

● În evoluția lor către limba română, vocalele latinești au suferit transformări când erau urmate de consoana nazală *n*, de *n + altă consoană* sau de *m + altă consoană.*

● S-a păstrat neschimbată rostirea lui *u* scurt; *a* urmat de *n* a dus la apariția lui *î (â).*

● Consoanele latinești s-au modificat îndeosebi când erau *urmate de i.*

● Modificări ale grupurilor consonantice *cl, gl, ct.*

● În domeniul gramatical, morfologia și sintaxa limbii române au continuat limba latină în elementele de bază.

● Fondul principal de cuvinte al limbii române conține 66% cuvinte de origine latină, cu o circulație (folosirea în vorbire) ce reprezintă 80%.

● Elementele de bază pentru terminologiile proprii celor mai diverse domenii sunt împrumutate din fondul lexical latin.

Completați-vă cunoștințele!

1. Analizați sensurile actuale ale cuvintelor românești de mai jos și comparați-le cu cele ale cuvintelor latine din care provin:

anima – „suflet, viață" > inimă
charta – „hârtie, scrisoare" > carte
fontana – „izvor, origine" > fântână
dolus – „durere" > dor
terra – „pământ, uscat" > țară

2. Găsiți originea cuvintelor din textul religios fundamental pentru spiritul românesc:

Tatăl nostru,
Care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău, vie împărăția Ta, facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ. Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi. Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri.
Și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de cel rău. Că a Ta este împărăția, puterea și mărirea, a Tatălui și a Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor.
Amin

3. Scoateți cuvintele de origine latină din textele de mai jos:

a) „Astă-vară am vărat
Colo-n muntele cel nalt
Cu luna, cu soarele
Și cu căprioarele..."
(Folclor)

b) „Și cât de viu s-aprinde el
În orișicare sară,
Spre umbra negrului castel
Când ea o să-i apară."
(M. Eminescu)

4. Selectați cuvintele de origini diferite, conform tabelului de mai jos, din următoarele texte:

a) „Un susur noptatic se înalță de pe fața pământului din adierea vântului prin ierburi..." (Al. Odobescu)

b) „În adâncul umbrei, în dosul acestui strălucit decor, miile de paseri și de animale trăiau o viață neînfricată." (M. Sadoveanu)

Cuvinte latine moștenite	Cuvinte de origine necunoscută	Împrumuturi	Formații românești
.....	.....	.....	.....

Scanned with OKEN Scanner

Limba literară, limba populară, limba vorbită, limba scrisă

Limba literară

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Comentați din punctul de vedere al calității literare (raportată la norma literară) limbajul textelor de mai jos:

a) „De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet."

(M. Eminescu)

b) „Limba literară este o sintetizare a posibilităților de exprimare a limbii întregului popor, destinată în special exprimării în scris, mijloc de comunicare a celor mai de seamă manifestări culturale, caracterizată prin existența unui sistem de norme care îi conferă o anumită stabilitate și unitate".

(Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*)

LIMBA LITERARĂ (limbajul scris) este caracterizată prin:

- sistem de norme, reguli și convenții necesare comunicării lexicale, ortoepice, morfologice, sintactice și reguli de punctuație (corectitudine și puritate);
- unitate și stabilitate.

Stilurile sau limbajele funcționale ale limbii literare:

1. beletristic;
2. tehnico-științific;
3. juridico-administrativ;
4. publicistic (gazetăresc).

Aspectul cel mai îngrijit, cultivat al limbii naționale

- Limba română literară reprezintă limba culturii poporului român, aspectul cel mai evoluat, mai îngrijit și mai modern al limbii.
- Reprezintă aspectul fundamental al limbii comune, prin mijlocirea ei menținându-se unitatea și corectitudinea acesteia.
- Limba literară nu se confundă cu limba literaturii artistice.
- Presupune un proces continuu de selectare și de rafinare, fiind supusă mereu transformărilor.
- Limba literară este „limba îngrijită, corectă, conformă cu normele curente". (Al. Graur)

Ea este „haina tuturor producțiilor culturale omenești, indiferent de domeniile cărora aparțin: literatură, știință, ideologie, politică, administrație etc." (Iorgu Iordan)

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

Caracteristicile stilurilor

- **Stilul (limbajul) beletristic** (sau al literaturii artistice) se caracterizează prin folosirea unor imagini ca procedeu de comunicare, având specifice bogăția sinonimică, predilecția pentru cuvinte polisemantice și pentru sensurile figurative.

Se reține, de asemenea, capacitatea de a exprima sugestiv idei și sentimente, având capacitatea de a emoționa.

- **Stilul (limbajul) tehnico-științific** se caracterizează prin claritate, sobrietate, simplitate și precizie, ignorând sensibilitatea și imaginația cititorului. Este stilul propriu creațiilor științifice, dar respectă normele limbii literare.
- **Stilul (limbajul) juridic-administrativ** (sau oficial) are ca element definitoriu prezența unor formule speciale, consacrate, stereotipe, clișee, cuvinte și sintagme specifice. Este evidentă predilecția pentru construcții sintactico-lexicale cu un caracter mai mult sau mai puțin fix (șabloane), simplitate, claritate, precizie.
- **Stilul (limbajul) publicistic (gazetăresc)** este stilul funcțional propriu publicisticii. Este caracterizat prin diversitate lexicală (cuvinte și expresii mai puțin specifice decât în celelalte stiluri funcționale).

Aplicați-vă cunoștințele!

1. Comentați modul în care textele plasate în coloana alăturată ilustrează caracteristicile fiecăruia dintre stilurile funcționale pe care le reprezintă.

2. Folosindu-vă de surse diferite de documentare, transcrieți pe caiete câte un text ilustrativ pentru fiecare stil funcțional. Arătați care sunt caracteristicile, în plan lexical, ale acestor texte.

3. Compuneți o scurtă compunere cu titlul „Toamna", utilizând cuvinte din seria lexicală: *codru, vânt, a legăna, vreme.*

„Referitor la antonime, trebuie reținut, mai întâi, că acestea sunt cuvinte al căror sens este diametral opus. De exemplu: bun-rău, mic-mare, tânăr-bătrân, scund-înalt etc. Opoziția exprimată de antonime poate fi nu numai calitativă (ca în exemplele citate mai sus), ci și cantitativă (mult-puțin), temporală (ieri-azi, azi-mâine) și spațială (jos-sus, departe-aproape)."

(Theodor Hristea, *Probleme de semantică*, în *Sinteze de limba română*, București, Editura Albatros, 1984, p. 23)

Reguli de circulație

Secțiunea I

Reguli privind participanții la traficul rutier.

Art. 7 – Orice vehicul care circulă pe drumul public trebuie să aibă un conducător. Conducătorii de autovehicule trebuie să aibă cel puțin 18 ani împliniți, iar conducătorii celorlalte vehicule cel puțin 14 ani împliniți.

(Din *Legislația rutieră comentată și adnotată*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 31).

„Analizând principiile și obiectivele cadru ale vechii programe, putem afirma că aceasta calchia maniera universitară a studiului disciplinei: propunea abordarea literaturii române în liceu pe filieră istoriografică. Excepție făcea clasa a IX-a, în care nu se producea întâlnirea între nivelul elevilor și perioada veche a literaturii române sau modulele de teorie literară."

(Nicolae I. Nicolae, *Înnoiri esențiale*, în revista *Universul școlii*, nr. 2, noiembrie 1999)

Camil Ressu, *Academia Terasa*

Scanned with OKEN Scanner

Verificați-vă cunoștințele!

1. Redactați un text în care să prezentați un eveniment, fapt sau situație într-o anumită variantă stilistică a limbii române. Justificați apoi apartenența textului creat la acest stil.

2. Redactați, la alegere, două compoziții, având în vedere următoarele teme:

a) o descriere artistică a unui peisaj sau a unei ființe;

b) o delegație pentru doi elevi, în vederea ridicării de la bibliotecă a unor cărți necesare clasei;

c) o cerere de eliberare a unei adeverințe;

d) o experiență efectuată în laboratorul de chimie sau descrierea științifică a unui fenomen natural;

e) caracterizarea unui personaj preferat dintr-o operă citită;

f) o știre despre rezultatul unei întreceri sportive sau despre un eveniment școlar important.

3. Demonstrați încadrarea acestora într-unul dintre stilurile funcționale cunoscute.

Horia Bernea, *Coloană*

Limba populară

Folosiți-vă cunoștințele!

- Descoperiți aspecte inedite ale limbajului la diferite niveluri:

„Măăă duc în lumea mea..."
„Și-ai așteptat mult? Muuult!"
„Buuună treaba!"
„Un'te duci? Un'te'ci?"
(nivel fonetic)

„A făcut trebușoară bună."
„Am auzit și răsauzit."
„Ce mai tura-vura."
„Talmeș-balmeș; hai-hui."
„Nitam-nesam."
(nivel lexical)

„Am dat la copii de mâncare."
„Nu poți spune nimic la nimeni."
„Când mi te-oi lua o dată..."
„Ai să pleci imediat de-aici!"
„Foc de deștept. Beat cui (turtă)."
„V-aș ruga să-mi spuneți ceva."
„Cât pe ce să pierd trenul."
„Tot îi ploua și-i ningea."
„Abia a făcut un pas și trosc."
(nivel morfologic)

„Ce era să fac?"
„Când colo dau peste el."
„Îți place așa un tablou?!"
„Fugi de-aici?! Ei, taci!?"
(nivel sintactic)

Rețineți!

- **Limba populară** apare în ramificațiile teritoriale ale limbii române: dialecte, subdialecte, graiuri.

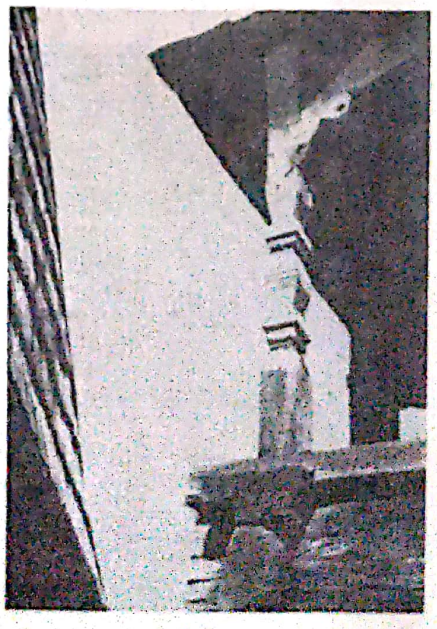

Scanned with OKEN Scanner

Completați-vă cunoștințele!

1. Identificați, în textele lirice orale reproduse în manual, elemente care să ilustreze expresivitatea limbajului popular, la niveluri diferite ale acestuia.

2. Selectați un fragment de dialog desfășurat în varianta familiară a conversației, care să fie spontană și afectivă.

3. Dați câte două exemple de proverbe care să aibă în structură enunțuri cu valoare educativă. De exemplu:

a) Hoțul nedovedit este negustor cinstit.

b) Strânge bani albi pentru zile negre!

4. Extrageți, dintr-un basm, la alegere, câte două exemple de expresii, locuțiuni, cuvinte compuse relevante pentru limbajul popular.

5. Selectați cinci exemple de substantive proprii cu structuri dezvoltate și cu anumite semnificații simbolice.

Limba vorbită, limba scrisă

- **Limba vorbită**: limba rostită și auzită, întrebuințată în viu grai, fără respectarea riguroasă a normelor.

- **Limba scrisă**: limba notată cu semne grafice, întrebuințate în scris, respectând normele specifice de care dispune.

- **Limba literară** (impunându-se, cu precădere, prin limbajul scris) și **limba populară** (orală și colectivă) reprezintă cele două variante de bază ale limbii române.

Rețineți!

- **Limba vorbită** e folosită, în primul rând, în dialog.

Folosirea elementelor de limbă vorbită (vorbirea directă a personajelor, dialogul dintre personaje) oferă stilului **oralitate**.

- Limba vorbită apare în conversația familiară, fiind proprie exprimării orale.

- Elemente ale sintaxei și vocabularului limbii vorbite:

– expresii orale, notarea fonetică a pronunțării diverselor personaje, suprimarea unei vocale sau a unei silabe. De exemplu:

„C-ești copil"! – „Ce ești copil!"

„Bi'jar – pă'ria"... lui nea Iancu – „Birjar, pălăria"... lui nea Iancu!

– înlănțuirea silabică. De exemplu:

„Cupeu de serviciu, c'va-s'zică."

- În **limba scrisă** pot fi utilizate elemente ale limbii vorbite.

Observați!

- Limba populară este creată de un popor, aparține acestuia și este vorbită de el.
- Reprezintă aspectul spontan, neelaborat al limbii și se manifestă, mai ales, oral.
- Limba populară (limbajul popular) se caracterizează prin:

– diferențieri de ordin fonetic de la o regiune la alta;

– cuvinte, locuțiuni, expresii, formule specifice (regionalisme);

– simplitate și uniformitate în sintaxă (structuri, combinații și topică proprii).

- Expresivitate stilistică orală (prezentă la nivel fonetic, morfologic, lexical și sintactic).

Constantin Brâncuși, *Cocoșul*

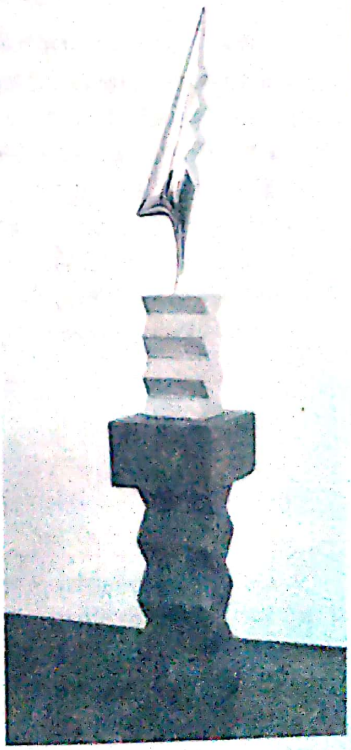

FACULTATIV

Scanned with OKEN Scanner

Doina

de Octavian Goga

O doină plânge sus pe culme,
Din fluier unde limpezi cad,
Și legănate lin s-afundă
În pacea codrilor de brad...

Cântare, meșteră cântare,
Te stingi acum încet-încet,
Și-adormi pierdută-n tremurarea
Oftării blânde din brădet...

Mi-ai picurat un strop în suflet
Din taina vremii de demult,
Și plânsul veacurilor duse,
Mă înfioară când te-ascult...

Cum te-ai topit acum în noapte,
Eu stau cu inima la sfat:
În care brad, de care creangă
Plânsoarea ta s-a aninat?...

Și cât vei mai trăi acolo,
Tu, soră pururea cu noi,
Când va fi mort de mult ciobanul,
Și moartă turma lui de oi?...

Târziu odată - cine știe? -
Trecând pe-aici un călător,
Te va culege dintr-o floare,
De dup-o aripă de nor...

Te-a coborî în largul văii,
Și-o lume te va asculta,
Și-o lume-ntreagă va începe
Să plângă cu durerea ta...

(Din volumul
Din umbra zidurilor, 1913)

Octavian Goga
(1881-1938)

- Poet, dramaturg, traducător și publicist, una din personalitățile proeminente din cultura românească a primelor două decenii ale secolului al XX-lea și una din cele mai reprezentative ale literelor românești.
- Prin substanța poeziei sale, O. Goga exprimă o experiență personală și națională, impunând o sensibilitate nouă și originală, care este și a poporului căruia îi aparține.

Versurile din volumul său de debut (*Poezii*, 1905) conțin imagini de o pregnantă forță evocativă a satului transilvănean, cu însușirile specifice unui anumit moment istoric al existenței sale.

- Alte volume de versuri: *Ne cheamă pământul*, *Din umbra zidurilor*, *Cântece fără țară*.

I. Studiul textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Explicați, în contextul poeziei, cuvintele: *a (se) afunda, a (se) stinge, a picura, taină, a (se) înfiora, a (se) anina, a plânge, cântare, plâns.*
2. Indicați câte un sinonim pentru cuvintele: *pace, meșteră, blând, a (se) topi.*
3. Alcătuiți scurte propoziții pentru a ilustra omonimia în cazul cuvintelor *unde* și *lin*.
4. Găsiți antonimele cuvintelor: *limpede, a (se) stinge, a coborî, a plânge.*

Scanned with OKEN Scanner

Morfosintaxă

Completați-vă cunoștințele!

1. Alcătuiți propoziții în care termenii *cioban*, *doină*, *codru* să aibă sensurile cele mai cunoscute.

2. Analizați cuvintele subliniate din versurile de mai jos, stabilind ce părți de vorbire sunt și ce funcție sintactică au acestea:

„Din fluier *unde* limpezi cad..." „Și plânsul veacurilor *duse*..."
„Și-adormi *pierdută*-n tremurarea „Și-o lume-*ntreagă* va începe
Oftării blânde din brădet..." *Să plângă cu durerea* ta..."

3. Indicați adjectivele care se formează de la cuvintele: *a adormi*, *țarină*, *noapte*, *lume*.

4. Completați spațiile cu adjective care să indice diferite însușiri ale termenilor pe care îi determină.

	limpezi		lin		blândă
unde	.....	legănate	.....	oftare	.....
	.....		.....		.....

5. Argumentați folosirea persoanei a II-a singular de către poet.

6. Explicați înțelesul poetic al substantivelor *cântare*, *plânsoare* (*plâns*), asociindu-le cu alte asemenea părți de vorbire (*culme*, *codri*, *suflet*, *lume*, *vale*, *floare*, *nor*).

Imagine din atelierul lui Constantin Brâncuși (1933)

Ortografie. Punctuație. Fonetică

Verificați-vă cunoștințele!

1. Motivați utilizarea semnelor ortografice și de punctuație în versurile din strofa a doua și a patra.

2. Selectați cuvintele care, prin structura lor fonetică, au anumite efecte expresive în text.

3. Comentați valoarea expresivă a semnelor de suspensie și a semnelor de întrebare în poezia *Doina* de Octavian Goga.

II. Interpretarea textului

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Ce sentimente sunt exprimate în poezia *Doina* de O. Goga?

2. Identificați în această poezie cele mai semnificative imagini vizuale și auditive. Explicați importanța lor în conturarea ideii poetice.

3. Recitiți cu atenție textul poeziei și indicați elementele naturii prezente în aceste versuri.

4. Ce impresie îi oferă cititorului cadrul natural creat în versurile poeziei *Doina*?

5. Selectați versurile care exprimă complexa stare sufletească trăită de poet.

6. Care este deosebirea dintre starea sufletească a poetului exprimată în primele cinci strofe și starea sufletească din finalul poeziei. Cum vă explicați această schimbare?

Scanned with OKEN Scanner

Completați-vă cunoștințele!

1. Explicați semnificația următoarelor construcții poetice: *pacea codrilor de brad, taina vremii de demult, plânsul veacurilor duse, aripă de nor, largul văii.*

2. Identificați figura de stil care concentrează esența întregii poezii; comentați valoarea ei.

3. Demonstrați rolul personificării în însuflețirea tablourilor din natură.

4. Dați exemple de două-trei elemente ale naturii personificate.

5. Explicați următoarele versuri:

a) „Mi-ai picurat un strop în suflet
Din taina vremii de demult..."

b) „Cum te-ai topit acum în noapte,
Eu stau cu inima la sfat:
În care brad, de care creangă
Plânsoarea ta s-a aninat?"

c) „Și cât vei mai trăi acolo,
Tu, soră pururea cu noi,
Când va fi mort de mult ciobanul,
Și moartă turma lui de oi?..."

6. Observați rolul imaginilor artistice din aceste versuri în relevarea ideii dăinuirii peste veacuri a cântecului. Descoperiți, în acest context, semnificația ultimelor două strofe ale poeziei.

Muncă independentă

1. Cărui gen literar îl aparține poezia *Doina* de O. Goga?

2. Ce specii literare ale acestui gen mai cunoașteți?

3. Care sunt diferențele esențiale dintre genul liric și genul epic.

4. Demonstrați în maximum cinci enunțuri că *Doina* de O. Goga este o operă a genului liric.

Carpaccio,
Înfățișarea lui Isus la templu
(detaliu)

Simone Martini, *Muzicanti*
(detaliu de frescă)

Versul, strofa. Ritmul amfibrahic

Vers, strofă (actualizare)

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Stabiliți modul de organizare a versurilor în poezia *Doina* de Octavian Goga.

2. Din câte strofe este alcătuită această poezie?

3. Având în vedere modul lor de alcătuire, indicați diferite tipuri de strofe.

4. Dați exemple de poezii scrise în vers liber și evidențiați particularitățile prozodice ale acestora (ritm, rimă, măsură).

Amintiți-vă!

- **Versul** este un rând dintr-o poezie. El se mai numește și stih.
- **Strofa** – Grup de versuri formând o unitate și ordonându-se în corespondență metrică cu unul sau mai multe grupuri asemănătoare.
- Poeziile în care versurile nu sunt grupate în strofe se numesc **astrofice** sau **continuative**.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Descoperiți singuri!

1. Alegeți câte o poezie din creația lirică a lui Șt. Aug. Doinaș, Nichita Stănescu, Marin Sorescu sau Cezar Baltag, astfel încât modul de organizare a versurilor să fie diferit de normele clasice. Realizați scurte aprecieri de natură prozodică (ritmul, măsura, organizarea versurilor în poeziile alese).
2. Analizați modul în care sunt aplicate normele de versificație de către autorii acestor poezii.
3. Transcrieți pe caiete sau întocmiți fișe literare cu exemple de strofe de 2,3,4,5 sau 6 versuri.
4. Comparați modul de organizare a strofelor din lirica cultă cu cel din lirica populară.

Ritmul amfibrahic

Completați-vă cunoștințele!

1. Despărțiți în silabe versurile de mai jos și notați silabele accentuate și pe cele neaccentuate.

„O doină plânge sus pe culme,
Din fluier unde limpezi cad,
Și legănate lin s-afundă
În pacea codrilor de brad..."

2. Analizați schema ritmică a versurilor de mai sus. Ce observații puteți face în legătură cu modul de distribuire a silabelor accentuate și neaccentuate.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
O	doi	– nă	plân	– ge	sus	pe	cul	– me
V	—	V	V	—	V	V	—	V

4. Stabiliți piciorul metric și ritmul versurilor din poezia *Doina* de O. Goga.
5. Identificați, după modelul dat, ritmul amfibrahic în alte creații lirice, la alegere :

a) „Mai am un sin – gur dor
V — V V — V
În li – niș – tea se – rii..."
V — V V — V
(M. Eminescu)

b) „Și toamna, și iarna V — V / V — V //
Coboară-amândouă; V — V / V — V //
Și plouă, și ninge V — V / V — V //
Și ninge, și plouă..." V — V / V — V //
(G. Bacovia)

Rețineți!

- În aceste versuri ale lui O. Goga, **ritmul** este dat de succesiunea picioarelor trisilabice, în care silaba accentuată este încadrată de două silabe neaccentuate.
- Un astfel de ritm se numește **ritm amfibrahic** (un picior metric de trei silabe, cea din mijloc accentuată: V — V).

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Explicați în ce mod se acordă versificația cu întregul conținut al poeziei (măsură, ritm, vers, rimă).
2. Ce este, prin urmare, ritmul amfibrahic și care sunt avantajele acestuia pentru poezie?
3. Comentați modul în care susține ritmul amfibrahic sentimentele exprimate în una din strofele poeziei *Doina* de O. Goga.

Piero della Francesca, *Nașterea* (detaliu)

FACULTATIV

Interogaţia retorică

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Descoperiți în poezia *Doina* de O. Goga și alte elemente de natură stilistică.

2. Argumentați modul în care interogațiile sporesc posibilitatea exprimării unor cât mai variate sentimente și gânduri ale poetului.

Verificați-vă cunoștințele!

- Descoperiți figurile de stil din următoarele versuri din lirica orală (populară) și din cea scrisă (cultă):

a) „Foaie verde bob mărunt,
De ce, maică, m-ai făcut
Pe vatra cea cu spoială,
Să trăiesc tot cu cârteală?
Și pe vatra cea cu var,
Să trăiesc tot cu amar?" (Folclor)

b) „Doamne sfinte, nu ți-e jele
De tinerețele mele,
Să le lași așa de grele?" (Folclor)

c) „Lună, lună, stea vicleană,
Neam și fire de vădană,
De ce dorurile mele
Spusu-le-ai la stele?"(O. Goga)

d) „Cum nu vii, tu, Țepeș Doamne, ca, punând mâna pe ei,
Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei?" (M. Eminescu)

e) „Unde sunt glasurile de altă dată?" (I. Vinea)

f) „Unde sunt zăpezile de altă dată?" (Fr. Villon)

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Susțineți, cu argumente corespunzătoare, că poezia *Doina* de O. Goga este o creație lirică scrisă (cultă).

2. Dați exemple de alte opere literare asemănătoare.

3. Indicați diferite specii literare aparținând literaturii populare și preluate de literatura cultă.

4. Comentați asemănările și deosebirile constatate dintre doina populară și doina cultă.

Rețineți!

- **Interogația retorică** (lat. *interrogatio* = întrebare) – Figură de stil constând în adresarea unei întrebări sau a unei serii de întrebări la care nu se așteaptă un răspuns, având, dimpotrivă, semnificația unei afirmații ori a unei invocări.
- **Interogația** este folosită pentru a exprima sentimente ca: uimirea, teama, îndoiala, indignarea, durerea, ciuda etc.

Dimitrie Paciurea, *Fata cu ulcioare*

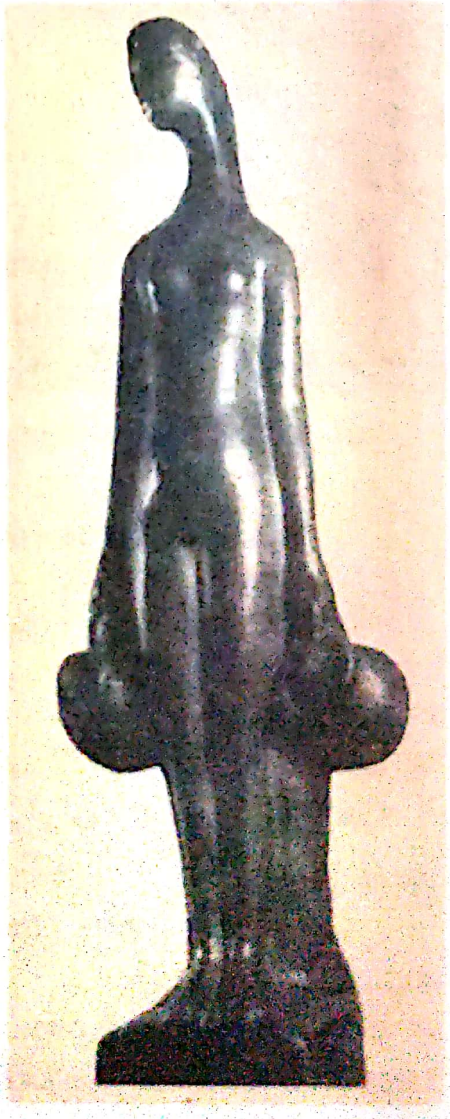

Scanned with OKEN Scanner

Doina de George Coșbuc

Copilo, tu ești gata
De-a pururea să plângi!
Și când ești tristă, Doino,
Tu inima ni-o frângi.
Dar nu știu cum, e bine
Când plângi, că-n urma ta
Noi plângem toți, și-amarul
Mai dulce ni-e așa.
Și toate plâng cu tine
Și toate te-nțeleg,
Că-n versul tău cel jalnic
Vorbește-un neam întreg.

Pe fete-n faptul serii
Le-ntâmpini la izvor,
Tu singură stăpână
Pe sufletele lor.
Le-nveți ce e iubirea
Și râzi cu ochi șireți,
Deodat-apoi te-ntuneci
Și cântece le-nveți:
Să cânte ziua-n luncă
Și seara când se-ntorc,
Când triste-n pragul tinzii
Stau singure și torc.

Când merg flăcăi la oaste,
Cu lacrimi tu-i petreci
Ai stai cu ei, ți-e milă
Să-i lași pustii, să pleci.
Cântând li-aduci aminte
De-o fată din vecini,
De mame și de-ogorul
Umplut acum de spini.
Și când i-omoară dorul
Și-n jurul tău se strâng,
Pui fluierul la gură
Și cânți, iar dânșii plâng.

.....

Din văi tu vezi amurgul
Spre culmi înaintând,
Pe coaste-auzi pâraie
Prin noapte zgomotând,
Și-ascuți ce spune codrul
Când plânge ziua-ncet:

Ah, toate, Doino, toate
Te fac să fii poet.
Și, singură cu turma,
Privind pierdută-n zări
Spui munților durerea
Prin jalnice cântări.

Pe deal românul ară
Slăbit de-amar și frânt;
Abia-și apasă fierul
În umedul pământ.
Tu-l vezi sărman, și tremuri
Să-l mângâi în nevoi.
Și mergi cu el alături
Cântând pe lângă boi.
Iar bieții boi se uită
Cu milă la stăpân -
Pricep și ei durerea
Sărmanului român.

Eu te-am văzut odată
Frumoasă ca un sfânt,
În jur stăteau bătrânii
Cu frunțile-n pământ.
Cântai, ca-n vis, de-o lume
Trăită-ntr-alte vremi,
De oameni dragi, din groapă
Pe nume vrând să-i chemi.
Și-ncet, din vreme-n vreme,
Bătrânii-n jur clipeau
Și mânicile hainei
La ochi și le puneau.

.....

Ai tăi suntem! Străinii
Te-ar pierde de-ar putea;
Dar când te-am pierde, Doino,
Ai cui am rămânea?
Să nu ne lași, iubito,
De dragul tău trăim:
Săraci suntem cu toții,
Săraci, dar te iubim!
Rămâi, că ne ești Doamnă
Și lege-i al tău glas,
Învață-ne să plângem
C-atât ni-a mai rămas!

George Coșbuc
(1866 -1918)

- Poet și traducător.

Întreaga creație lirică a lui G. Coșbuc reprezintă o imagine plină de rafinament a lumii satului transilvănean, cu toate evenimentele mari din viața omului: iubirea (*Idile*), nunta (*Nunta Zamfirei*), moartea (*Moartea lui Fulger*), sentimente și atitudini patriotice (*Cântecul recrutului*).

- Volume:

Balade și idile (1893);
Fire de tort (1896);
Ziarul unui pierde-vară (1902);
Cântece de vitejie (1904).

Scanned with OKEN Scanner

Discursul (actualizare)

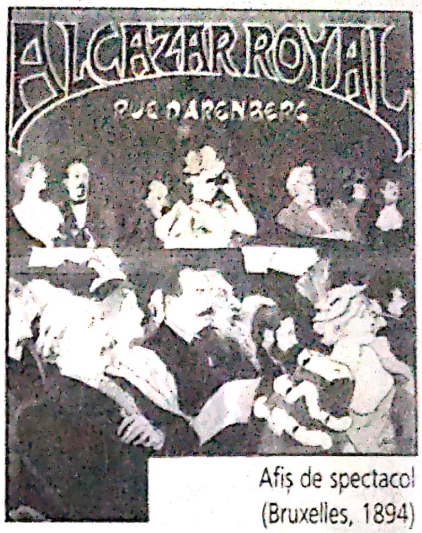

Afiș de spectacol (Bruxelles, 1894)

Folosiți-vă cunoștințele!

- Arătați felul fiecărui enunț după modul în care este construit.

a) „Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jăratic..." (M. Eminescu)

b) „Și eu eram vesel ca vremea cea bună." (I. Creangă)

c) „Jurământul eteriștilor era a sacrifica familie, avere și viață pentru libertatea patriei." (M. Sadoveanu)

d) „O, românilor! în fața voastră, colo-n tainica cea zare,
Vedeți voi o rază vie care-ncet, încet răsare?" (V. Alecsandri)

e) „De ce-ar veni la mine făptura ta de floare?
Tu, înger cu ochi limpezi, cu aripi de mătasă,
De ce să te cutremuri de-o luptă neînțeleasă?" (O. Goga)

f) „Acela ar clădi cu sfinte miresme, cu mireasmă și cu tămâie altarul vânătorilor, povestind cum sălbaticul uriaș al anticelor legende germane, cum vânătorul afurisit care-și vânduse sufletul către diavol pentru ca să poată lovi tot drept printre brazi și printre stânci, cum acea fantomatică ființă a posomorâtelor visuri păgâne, printr-o minune cerească, se prefăcu în blândul și cuviosul episcop și apostol al Ardenelor creștinate."
(Al. Odobescu)

Observați!

- **Enunțurile** pot fi:

a) Enunțuri **analizabile**: fraza, propoziția.

b) Enunțuri **neanalizabile**, reprezentate prin adverbe și locuțiuni adverbiale de mod, de afirmație și de negație, interjecții nepredicative, substantive în vocativ.

- Cele mai multe enunțuri au forma de frază.
- Frazele lungi și complexe se numesc perioade.

Completați-vă cunoștințele!

1. Analizați propozițiile din textele de mai sus după structură, după scopul comunicării și după aspectul pozitiv sau negativ al predicatului.

2. Construiți:

a) câte o propoziție enunțiativă imperativă cu verbul predicativ la imperativ sau la conjunctiv prezent cu valoare de imperativ;

b) câte o propoziție negativă și una pozitivă în care să fie negat subiectul sau complementul direct;

c) trei propoziții simple cu subiect multiplu și trei propoziții simple cu numele predicativ multiplu; subliniați subiectele și predicatele.

3. Transformați propozițiile simple construite la exercițiul anterior în propoziții dezvoltate.

4. Alcătuiți o narațiune cu dialog despre o întâmplare din viața voastră. Folosiți propoziții enunțiative optative, exclamative și interogative, precum și propoziții afirmative și negative.

Atenție!

- **Propoziția** este unitatea sintactică de sine stătătoare caracterizată prin prezența în structura ei a unui singur predicat.
- **Fraza** este unitatea sintactică de sine stătătoare având în structura ei două sau mai multe predicate.
- Fraza: îmbinare de propoziții care se află în raport de coordonare sau de subordonare.

Scanned with OKEN Scanner

Reţineţi!

- **Felul propoziţiilor**

1. După scopul comunicării:

a) enunţiative: propriu-zise, optative, imperative;

b) interogative: propriu-zise, optative.

2. După aspectul predicatului:

a) afirmative;

b) negative (este negat predicatul).

3. După structură:

a) simple (părţi principale de propoziţie);

b) dezvoltate (părţi principale şi secundare de propoziţie).

4. După înţeles:

a) principale (au înţeles de sine stătător);

b) secundare (depind de înţelesul altei propoziţii).

5. După relaţiile sintactice:

a) regente (determinate de propoziţii subordonate);

b) subordonate (determină o propoziţie regentă);

c) coordonate (de acelaşi fel).

Atenţie!

- **Partea de propoziţie** este unitatea sintactică minimă dintr-o propoziţie, reprezentată printr-un cuvânt cu funcţie sintactică. Uneori, în locul cuvântului apare un grup de două cuvinte sintactice legate semantic şi gramatical între ele.

Fraza. Relaţii sintactice în propoziţie şi frază. Mijloace de realizare

Folosiţi-vă cunoştinţele!

1. Selectaţi patru fraze din fragmentul pe care îl reproducem în manual din romanul *Baltagul* de M. Sadoveanu, respectând cerinţele:

a) o frază construită numai cu propoziţii principale coordonate;

b) o frază construită din mai multe propoziţii principale coordonate, de care depind două sau trei propoziţii subordonate;

c) o frază construită dintr-o principală regentă şi mai multe subordonate coordonate între ele;

d) o frază construită dintr-o principală regentă şi mai multe subordonate.

2. Delimitaţi propoziţiile din textul următor. Precizaţi raporturile existente între aceste propoziţii şi mijloacele prin care sunt realizate.

„Agitaţia începuse de la ambiţioşii mascaţi în apărători ai proprietăţii, care ne învinovăţeau că ce vrem noi este să o răpim de la proprietari ca să o dăm ţăranilor, cu toate că le declarasem că vom lăsa această chestie să se dezlege prin Obştească Adunare Constituantă."

(Camil Petrescu)

3. Indicaţi părţile de propoziţie coordonate prin juxtapunere din textele de mai jos:

a) „Arcul şi săgeţile, ghioaga şi praştia stau aruncate la pământ."

(Al. Odobescu)

b) „Noi urcăm la Comăneşti, sat mare, frumos aşezat între munţi, pe tăpşane deschise, uşor înclinate spre apa Trotuşului." (Al. Vlahuţă)

Observaţi!

- Raporturile sau relaţiile sintactice de coordonare şi de subordonare dintre propoziţii.
- Mijloacele de realizare a acestor raporturi.

Reţineţi!

- **Raporturile (relaţiile) sintactice** sunt:

a) raportul de coordonare;

b) raportul de subordonare;

c) raportul dintre subiect şi predicat, un raport specific, de interdependenţă.

- Aceste raporturi (relaţii) sunt marcate prin anumite mijloace, de obicei gramaticale. De regulă, fiecare raport se exprimă prin mijloace concrete specifice: flexiunea, joncţiunea, juxtapunerea, topica, intonaţia şi pauza.

Scanned with OKEN Scanner

4. Explicați cum este exprimat fiecare raport de coordonare dintre părțile de propoziție din enunțurile care urmează:

a) „... ea se măritase foarte tânără după Hubăr, un vienez harnic și chefliu, dar cam iute la fire." (I. Slavici)

b) „Cum de te-ai veștejit, floare a falei și a slobozeniei!" (Al. Russo)

c) „Cât p-aci să n-o cunoască; atât de mult se schimbase din pricina suferințelor și a necazurilor." (P. Ispirescu)

d) „Din râu iată că ieșea
Zimbrul aprig ca un zmeu
Cu lungi coarne ca de leu
Și cu coarne oțelite
Și cu aripi la copite ..." (V. Alecsandri)

Afiș de expoziție (Bruxelles, 1900)

I. Raporturi sau relații sintactice în propoziție și mijloace de realizare

I. Raportul (relația) de coordonare

Felul raportului	Mijloace/moduri de realizare
1. Juxtapunerea (alăturarea prin virgulă)	Se realizează între părți de propoziție de același fel: subiecte, atribute, complemente, nume predicative.
2. Joncțiunea (prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale coordonatoare)	**a) copulativă:** prin conjuncții coordonatoare copulative (*și, nici, ci și*), locuțiuni conjuncționale coordonatoare (*și..., și...; precum și*); **b) adversativă:** prin conjuncții coordonatoare adversative (*dar, iar, ci, însă*); **c) disjunctivă:** prin conjuncțiile coordonatoare disjunctive (*sau, ori, fie*); **d) conclusivă:** prin conjuncțiile coordonatoare conclusive (*deci, așadar*) sau prin locuțiunile conjuncționale coordonatoare conclusive (*prin urmare, în concluzie, în consecință, ca atare, va să zică*).

II. Raportul de subordonare

Felul raportului	Mijloace/moduri de realizare
1. Juxtapunerea	Alăturarea (fără cuvinte de legătură) a părților de propoziție subordonate de elementele lor regente: - atributul: „Are *două* cărți." - complementul: „Vine *azi*."
2. Joncțiunea	Se realizează prin prepoziții și locuțiuni prepoziționale la atribut sau complement și prin articol posesiv sau demonstrativ. De exemplu: „Am cules flori *de* tei." „Satul ăsta *al* nostru este condus de oamenii *cei* harnici."
3. Flexiunea (schimbarea formei cuvintelor flexibile)	Prin formele cazurilor. De exemplu: „Bucuria *mamei* a fost imensă." (atribut) „Le-a șoptit *colegilor*." (complement)
4. Topica	
5. Intonația	
6. Pauza	

Scanned with OKEN Scanner

Valorificați-vă cunoștințele!

● Explicați mijloacele de realizare a relațiilor de subordonare în propozițiile:

a) „Neguri albe, strălucite
Naște luna argintie." (M. Eminescu)

b) „Feciorul de împărat și Fata de Piatră trăiau înstrăinați de lume, singuri, singurei." (Al. Odobescu)

c) „Se scutură din salcâmi o ploaie de miresme. Bunicul stă pe prispă ... pletele lui albe și crețe sunt niște ciorchine de flori albe ... numai ochii bunicului au rămas ca odinioară: blânzi și mângâietori."
(B. Șt. Delavrancea)

d) „Domnitorul Ștefan și i-a apropiat pe răzeși."
„Ștefan, domnitorul, și i-a apropiat pe răzeși."

e) „Tot mai citesc măiastra-ți carte
Deși ți-o știu pe dinafară."
(Al. Vlahuță)

Rețineți!

● Alte mijloace de realizare a raporturilor sintactice în propoziție:

a) **Acordul dintre subiect și predicat** (raport de interdependență) se face **în număr și în persoană**: cu verbul la un mod personal din structura predicatului verbal, cu verbul din locuțiunea verbală, cu verbul copulativ din structura predicatului nominal.

b) **Acordul în gen și caz:** cu verbul la participiu din diateza pasivă sau cu adjectivul nume predicativ din predicatul nominal.

Verbul-predicat, verbul din locuțiunea verbală cu rol de predicat sau verbul copulativ la un mod personal cere subiectului să fie în cazul N.

I. Raporturi sau relații sintactice din frază și mijloace de realizare

I. Raportul de coordonare

Felul raportului	Mijloacele de realizare
1. Juxtapunerea	Raport existent între: – două sau mai multe propoziții principale; – două sau mai multe propoziții secundare (subordonate), de același fel sau diferite; – o parte de propoziție (principală sau secundară) și o propoziție corespunzătoare.
2. Joncțiunea (prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale)	a) copulative, b) adversative, c) disjunctive, d) conclusive.

II. Raportul de subordonare

Felul raportului	Mijloacele de realizare
1. Juxtapunerea	Raport realizat între propoziții subordonate și propoziția regentă. De exemplu: „Ți-e scris /, ți-e scris."
2. Joncțiunea	Raport realizat prin: a) conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare (*să, că, dacă, de, ca să, deși, încât, fiindcă, după ce, fără să*); b) pronume relative sau pronume nehotărâte cu funcție de relație, însoțite sau nu de prepoziții (*cine, ce, care, cu ce, ceea ce, oricine, oricare, orice*); c) adverbe relative sau adverbe nehotărâte cu funcție de relație (*cum, precum, cât, oricum, oricât*).
3. Topica	Mijloc de exprimare a subordonării în raportul realizat prin juxtapunere. De exemplu: „Ai carte, ai parte."

Scanned with OKEN Scanner

Verificați-vă cunoștințele!

1. Construiți câte o frază la nivelul căreia raportul de subordonare prin joncțiune să fie realizat de următoarele elemente de relație:

a) pronume și adjectiv relativ - interogativ;

b) pronume și adjectiv nehotărât;

c) adverbe relative.

2. Cum este realizat raportul de subordonare din următoarele fraze?

„Mă mir cine ți-a mai băgat asta în cap."

„Cine a cunoscut pe unul a cunoscut și pe celălalt."

„Iar noi locului ne ținem
Cum am fost așa rămânem." (M. Eminescu)

3. Formulați două fraze la nivelul cărora raportul de subordonare să fie realizat prin juxtapunere.

Ilustrație pentru un afiș publicitar
(B.J. Lallky)

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Precizați cum sunt realizate raporturile dintre propozițiile ce alcătuiesc următoarele fraze?

a) „Am pregătit totul, deci pot veni în orice zi."

b) „Tu știi sau nu știi și atunci procedăm astfel."

c) „Cântau un cântec simplu ca pământul ...
Eu i-aș fi strâns la piept pe-acești flăcăi
Și le-aș fi spus întreaga mea mâhnire."
(N. Labiș)

d) „Dragoș mândru ca un soare
A plecat la vânătoare,
Ghioaga și săgeata lui
Fac pustiul codrului!" (V. Alecsandri)

2. Construiți cinci enunțuri în care să utilizați tipuri de raporturi sintactice realizate prin joncțiune.

3. Identificați felul fiecărei propoziții din frazele de mai jos, precizând raporturile existente între acestea:

a) „– Tată, am crescut în palatele tale, m-am plimbat în astă grădină de atâtea ori și am văzut roade foarte frumoase în pomul din fundul grădinii, dar n-am putut niciodată gusta din ele." (P. Ispirescu)

b) „Ori te poartă cum ți-e vorba, ori vorbește cum ți-e portul!" (Folclor)

c) „Stătu o clipă; își acoperi gura cu mâinile, ca să nu țipe, se întoarse pe loc și dispăru."
(M. Sadoveanu)

d) „Moșneagul fiind un gură-cască sau cum îți vrea să-i ziceți, se uita în coarnele ei." (I. Creangă)

e) „După rânduiala oamenilor de pădure, cea dintâi grijă a poporului e focul. Deci dăduseră la pământ cu topoarele, în marginea poienii, carpeni și fagi."
(M. Sadoveanu)

4. Analizați fiecare propoziție din frazele de mai jos, stabilind raporturile sintactice și mijloacele de realizare a acestora:

a) „Învățăm ca să știm."

b) „Pentru mine e totuna de-ai învățat sau n-ai învățat."

c) „Tu mai lasă drumurile și stai lângă mamuca, de-i fă țevi și leagănă copilul." (I. Creangă)

d) „Cânta așa de duios, că-ți venea să plângi."

5. Evidențiați mijloacele de realizare a raporturilor sintactice din exemplele de mai jos:

a) „Eu, că eram bolnav, tot am venit la școală."

b) „Până să ajungă el, craiul de pe altă parte și ajunsese acasă." (I. Creangă)

c) „Îmi opresc trei lei, fiindc-am trei pâini."
(I. Creangă)

d) „Deși vorbești pe înțeles
Eu nu te pot pricepe."
(M. Eminescu)

Scanned with OKEN Scanner

Cuvinte şi construcţii incidente

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Descoperiți, în textele de mai jos, enunțurile care exprimă:
– o comunicare principală;
– o informație suplimentară (incidentă).

a) „Părinte – vorbi ea cu stăpânire – nu știu ce s-a făcut cu omul meu."

b) „M-oi duce, răspunse Gheorghiță cu îndoială."

c) „Gheorghiță – vorbi ea – asta-i poruncă să facem popas aici."

(M. Sadoveanu)

2. Construiți trei enunțuri în care să existe propoziții introduse prin următoarele elemente de relație: *cum, după cum, precum:*

De exemplu:

„Astăzi a plouat, *după cum* a spus cineva."

„Drobeta sau Drubeta, *cum* mai este numită în inscripții, a primit titlul de municipiu tot de la Hadrian."

Rețineți!

- Cuvintele și construcțiile incidente sunt părți de vorbire care aduc o informație suplimentară în interiorul unei comunicări de bază. Ele nu fac însă parte, din punct de vedere sintactic, din structura propoziției în care apar, deși au cu aceasta o oarecare legătură de conținut.
- Cuvintele și construcțiile incidente constituie o reflecție a vorbitorului față de conținutul prezentat sau intervenția autorului în vorbirea directă a unui personaj.

Completați-vă cunoștințele!

1. Indicați funcția sintactică a cuvintelor incidente din enunțurile de mai jos. Ce observați?

„Împăratul, cică, s-a îmbolnăvit de supărare." (I. Creangă)

„Am găsit, din nenorocire, un vagon de clasa a doua."

„Nu știu, zău, cum a stat și asta." (I. Creangă)

2. Construiți trei enunțuri în care să existe cuvinte și construcții incidente exprimate prin diverse părți de vorbire și situate în locuri diferite ale enunțului.

3. Descoperiți în următoarele exemple cuvintele și construcțiile incidente:

a) „Om învățat e, întâi, cine nu știe nimic, al doilea, cine știe ceva și se miră singur, al treilea, cel care, știind ceva, nu se mai miră." (N. Iorga)

Observați!

- **Planul comunicării:**
  – comunicare de bază;
  – comunicare suplimentară;
  – cuvinte și construcții condiționate prin înțeles de existența planului de bază al comunicării (enunțuri suplimentare).
- Construcțiile incidente pot apărea:
  a) la începutul comunicării de bază;
  b) intercalate între părțile unei propoziții;
  c) la sfârșitul comunicării de bază, fără a fi legate sintactic de aceasta.
- **Elemente incidente:**
  a. cuvinte și grupuri de cuvinte (expresii, locuțiuni, interjecții, adverbe predicative, locuțiuni adverbiale predicative sau un verb la un mod predicativ): *parcă, pasămite, firește, cică, fără îndoială, desigur, poate, dimpotrivă, neîndoielnic; după mine (tine, el, ea* etc.*), după părerea mea (ta, lui* etc.*), din păcate* etc.;
  – alte cuvinte incidente: numeralele ordinale, folosite adverbial;
  b. propoziții incidente;
  c. fraze incidente, introduse, de obicei, prin verbe de declarație: *a zice, a spune, a gândi, a striga, a afirma, a rosti.*

Scanned with OKEN Scanner

b) „Tot Ciubuc ar fi făcut, după Ion Creangă povestitorul, un clopot mare la mânăstirea Neamțului." (G. Călinescu)

c) „Din păcate, era și evlavios moș Nichifor."
(I. Creangă)

d) „Era invitată și verișoara Elis și – mare minune – a venit." (M. Eminescu)

4. Identificați propozițiile incidente din următoarele exemple și precizați cum este marcată prezența acestora:

a) „ – Ia, zvârle-l și tu acum zise dracul, îngâmfat." (I. Creangă)

b) „De-oi muri – își zice-n sine – al meu nume o să-l poarte
Secolii din gură-n gură și l-or duce mai departe."
(M. Eminescu)

c) „– Părinte Dănilă – i-a spus ea cu umilință – eu nu mă pricep..." (M. Sadoveanu)

d) „Tudor, care își băuse țuica în liniște și cam strâmbându-se (nu suporta alcoolul, îi făcea rău), îi urmă și se așeză și el la masă." (M. Sorescu)

e) „Ah! – zise unul – spuneți că-i omul o lumină
Pe lumea asta plină de-amaruri și de chin?"
(M. Eminescu)

5. Identificați, în exemplele de mai jos, fraze incidente:

a) „Fii încredințat că inima ta cea bună te ajută, zise Sfânta Duminică, apoi ieși,lăsându-l în pace să se liniștească."

b) „E secetă – și asta s-a mai întâmplat când eram copil – dar urmările acestei calamități nu sunt prea mari."

c) „Mihai, sau din dorința de a se feri de război sau că vroia numai să câștige vreme, deschise tratație, după cum avea de obicei de a vorbi tot de pace pe când se pregătea cu dinadinsul la război."
(N. Bălcescu)

Verificați-vă cunoștințele!

1. Identificații informațiile transmise de termenul incident din enunțurile de mai jos, după cum urmează:

– atitudinea vorbitorului față de cele relatate (apreciere, precizare, explicație);

– intervenția povestitorului în vorbirea directă a unui personaj, uneori cu intenția de a-l caracteriza;

– indicații de regie (în cazul unor piese de teatru).

a) „Dar versul cel mai plin, mai blând, mai pudic,
Puternic iar – de-o vrea – e pururi iambul." (M. Eminescu)

b) „Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face." (I. Creangă)

c) „A doua zi, bineînțeles, mi-am luat cărțile ș-am plecat în voia întâmplării." (B.Șt. Delavrancea)

d) „Unde ai stat până acum, nemernicule? zbieră jupânul."
(I. L. Caragiale)

e) „FARFURIDI (*emoționat și asudând*): „Atunci, iată ce zic eu, și împreună cu mine (*începe să se înece*) trebuie să zică asemenea toți aceia care nu vor să cază la extremitate (*se înece mereu*), adică vreau să zic, da, ca să fie moderați... adică nu exagerațiuni!..." (I. L. Caragiale)

2. Explicați situația în care se află adverbul *poate* în enunțurile de mai jos:

a) „Poate că-i convin tuspatru craii cărților de joc." (M. Eminescu)

b) „Prea ne pierdusem tu și eu
În al ei farmec poate." (M. Eminescu)

Observați!

- Termenii incidenți se separă, în vorbire, prin intonație și pauză. În scris, sunt marcați prin:
  a) virgulă;
  b) linie de pauză;
  c) paranteză.

Ilustrație pentru un afiș publicitar (Lee & Mary Sievers)

Scanned with OKEN Scanner

Anacolutul

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați natura greșelilor din următoarele construcții:

a) „Era un om care, fiind periculos, prinderea lui era necesară."

b) „Prietenul meu, care locuiește în Canada, nu l-am văzut de multă vreme."

c) „Cine o fi făcut asta, am să i-o plătesc cu vârf și îndesat."

d) „Eu, numai când mă gândesc la cele întâmplate și-mi vine să intru în pământ."

e) „Mama, când m-a văzut intrând pe ușă, mai că nu-i venea să-și creadă ochilor."

f) „Copilul, nefiind ascultător, l-au pedepsit părinții."

2. Reformulați corect enunțurile de mai sus.

Observați!

- Discontinuitatea sau derapajul sintactică în construcția unor enunțuri (propoziții sau fraze).

Rețineți!

- **Anacolutul** (gr. *anakoluthon* – „întrerupere") este o formă de discontinuitate sau ruptură sintactică, în interiorul unei propoziții sau al unei fraze.
- Anacolutul este o trăsătură sintactică a limbii vorbite.
- Ruptura sintactică presupusă de anacolut privește în special cazul, persoana, numărul, construcțiile prepoziționale, raportul sintactic din frază.

Completați-vă cunoștințele!

1. Precizați în ce constă anacolutul din enunțurile următoare:

a) „Fetele împăratului, întâmplându-se de față când a lovit spânul pe Harap-Alb, li s-au făcut milă de dânsul..." (I. Creangă)

b) „Ea, când a văzut asta, a fost imposibil să reziste."

c) „Dar fiindcă te întorci (...) lasă-ți butea să vină pe urmă și aideți cu noi."(P. Ispirescu)

d) „El, când a constatat eroarea, a fost imposibil să mai renunțe."

e) „Și sufăr pentru cine știe ce dureri, pe care chiar dacă le-am ști, mi s-ar părea cu desăvârșire indiferente." (Cezar Petrescu)

f) „Cine mă caută nu sunt acasă."

2. Reformulați corect enunțurile de mai sus.

3. Identificați tipurile de anacolut din textele de mai jos; explicați efectele artistice ale discontinuității sintactice din aceste enunțuri:

a) „Eu, dom' judecător, reclam, pardon, onoarea mea, care m-a-njurat și clondirul cu trei chile mastică prima, care venisem tocmai atunci cu birja." (I. L. Caragiale)

b) „Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele (...) parcă-mi saltă și acum inima de bucurie!" (Ion Creangă)

Atenție!

- Fiind o particularitate sintactică a limbii vorbite, **anacolutul** este prezent în literatură ca procedeu stilistic, prezentându-se ca:
  - semn al oralității;
  - procedeu de caracterizare a vorbirii personajelor.
- **Anacolutul:** întrerupere și modificare a construcției inițiale.
- **Anacolutul simplu**: privește cazul, persoana, numărul.
- **Anacolutul multiplu:** constă în combinarea de construcții diferite, fără nici o coerență.

Scanned with OKEN Scanner

Alocuţiunea

Onorată asistență, dragi elevi,

Sunt bucuros și mândru să particip la această întrecere în excelență care e olimpiada de română pe țară. Tot atât de bucuros și mândru pe cât eram cu mulți ani în urmă când, luând parte la concursul „Tinerimii române", eram premiat la nivelul orașului meu de baștină, Clujul, și apoi pe întreaga țară.

La bucuria mea contribuie faptul că această olimpiadă are loc la Iași. Pentru mine, dar nu numai pentru mine, Iașul este una dintre capitalele sufletului și spiritului românesc. Ține de o simbolică mai înaltă alegerea acestui oraș-matrice al istoriei și culturii noastre ca loc de desfășurare a Concursului național de limba și literatura română „Mihai Eminescu" din acest an. Căci, asemenea orașului, concursul reprezintă o conjuncție fecundă a istoriei cu școala, cu verbul românesc și cu literatura română.

Ca om al cuvântului, aduc cel mai fervent elogiu organizatorilor, dascălilor care i-au pregătit pe tinerii concurenți și, nu în ultimul rând, acestor tineri în care văd viitorii servitori ai verbului.

Prof. univ. dr. Nicolae Balotă
(Cuvânt rostit la deschiderea Concursului de limba și literatura română „Mihai Eminescu". Ediția a XI-a, Iași, 23-29 martie 1997)

- Formula de adresare adecvată
- Fraza introductivă (captarea atenției)
- Conținutul - structura textului - (elementele principale ale mesajului)
- Fraza de încheiere (concluzia)

Nicolae Balotă (n.1925)
- Eseist și critic literar contemporan, autor al unor volume de studii critice: *Urmuz*, *Lupta cu absurdul*, *Arte poetice ale secolului XX*, *Universul prozei*, *Opera lui Tudor Arghezi* ș.a.

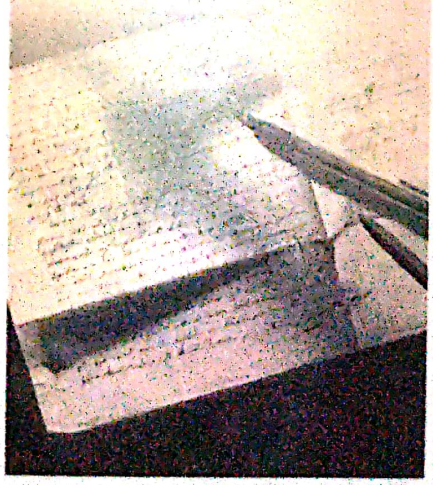

Exprimați-vă părerea!

1. După lectura textului de mai sus, răspundeți la următoarele întrebări:

a) Cu ce prilej a fost rostit acest scurt discurs?

b) Ce semnificație are pentru elevi o astfel de competiție?

c) Ce stare sufletească creează participanților acest eveniment?

d) Alegeți dintre cuvintele rostite de vorbitor pe acelea care sugerează caracterul emoțional și festiv al acestei ocazii.

e) Identificați trei expresii cu o anumită încărcătură afectivă legate de împrejurarea evocată de vorbitor.

f) Care este concluzia ce se poate desprinde din această scurtă expunere?

Scanned with OKEN Scanner

2. În ce alte împrejurări ați mai ascultat o astfel de intervenție? Dați un exemplu și precizați:

– cine a rostit alocuțiunea;
– cărei asistențe i-a fost adresată;
– subiectul dezvoltat;
– modalitățile de captare și de menținere a atenției;
– mijloacele folosite pentru a convinge și a impresiona asistența;
– enunțurile cu valoare generală folosite (proverbe, maxime, zicale, aforisme);
– preferința pentru anumite figuri de stil (antiteza, inversiunea, enumerația, repetiția, hiperbola, comparația etc.).

Rețineți!

● **Alocuțiunea** este o compoziție scurtă, ocazională, destinată unui grup de persoane, rostită cu prilejul unui eveniment festiv, prin care se exprimă idei cu o anumită încărcătură emoțională.

● Alocuțiunea este cunoscută și sub denumirea de cuvânt sau salut la o adunare.

Este bine să știți!

● Textul unei **alocuțiuni** se organizează după un anumit plan:

a) **formula de adresare**: adecvată momentului și asistenței;

b) **introducerea**: alegerea tonului potrivit; captarea atenției;

c) **cuprinsul**: conține expunerea gradată a ideilor, a impresiilor și a sentimentelor trăite în momentul respectiv. Aceasta presupune:

• stabilirea conținutului; structurarea textului, a mesajului (ordonare și concizie);

• alegerea cuvintelor simple, curente, firești;

• fraze concise, stil limpede;

• evidențierea elementelor principale ale mesajului;

• caracter sensibil; comunicare directă dintre emițător și receptor;

d) **încheierea** (concluzia): exprimarea unor sentimente în funcție de importanța și natura evenimentului; un final emoțional.

Completați-vă cunoștințele!

1. Dați exemple de câteva situații sau evenimente în care pot fi prezentate, oral, diferite alocuțiuni.
2. Alcătuiți o alocuțiune cu ocazia festivității de absolvire a gimnaziului sau cu prilejul aniversării unui coleg.
3. Elaborați, la alegere, o alocuțiune pentru o anumită împrejurare. De exemplu: festivitatea de premiere a unui coleg pentru rezultatele deosebite în activitatea școlară sau sărbătorirea școlii voastre.

Atenție!

● Doriți ca alocuțiunea pe care o susțineți să convingă și să influențeze? Aveți în vedere următoarele:

– fixați subiectul (planul de idei) adecvat momentului;
– acordați o atenție specială elementelor de argumentație și de convingere;
– utilizați procedeele specifice intervenției orale;
– exprimați cu sinceritate ideile legate de evenimentul evocat;
– urmăriți consecvent subiectul propus;
– exprimați starea afectivă prin alegerea celor mai potrivite cuvinte și expresii (concordanța conținut - formă), evitând cuvintele inutile.

● **Alocuțiunea** este un discurs concis și scurt, prezentat în împrejurări festive.

● Nu ignorați: gesturile, mimica, intonația, modularea vocii, pauza afectivă etc.

Desen de Camil Ressu

Scanned with OKEN Scanner

Dorința

de Mihai Eminescu

Vino-n codru la isvorul
Care tremură pe prund,
Unde prispa cea de brazde
Crengi plecate o ascund.

Și în brațele-mi întinse
Să alergi, pe piept să-mi cazi,
Să-ți desprind din creștet vălul,
Să-l ridic de pe obraz.

Pe genunchii mei ședea-vei,
Vom fi singuri-singurei,
Iar în păr înfiorate
Or să-ți cadă flori de tei.

Fruntea albă-n părul galben
Pe-al meu braț încet s-o culci,
Lăsând pradă gurii mele
Ale tale buze dulci...

Vom visa un vis ferice,
Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuratece isvoare,
Blânda batere de vânt;

Adormind de armonia
Codrului bătut de gânduri,
Flori de tei deasupra noastră
Or să cadă rânduri-rânduri.

Ligia Macovei, *Dorința*

● Poet național și universal, prozator și publicist, gânditor de geniu. Alături de alte teme și motive fundamentale ale operei sale, tema naturii și iubirii este ilustrată în cele mai multe dintre creațiile sale lirice: *Revedere, Ce te legeni..., O, rămâi..., La mijloc de codru..., Povestea codrului, Freamăt de codru, Peste vârfuri, Crăiasa din povești, Călin (file din poveste), Povestea teiului* ș.a.

Prin prezența lor în aceste poezii, motive precum: teiul, codrul, izvorul, lacul, stelele, vântul, soarele și luna, apele, nourii, fântânile etc. îmbogățesc și plasticizează imaginile despre natură.

În alte poezii (*Lacul, Dorința, De câte ori iubito...*), dragostea și natura sunt teme ce se potențează și se iluminează reciproc. Codrul, pădurea, crângul ocrotesc complice întâlnirile amoroase ale tinerilor. Bolta de copaci, „prispa cea de ramuri", crengile plecate, luminișul sunt refugii ale îndrăgostiților și locuri ce compun atmosfera nevinovatelor și încântătoarelor idile.

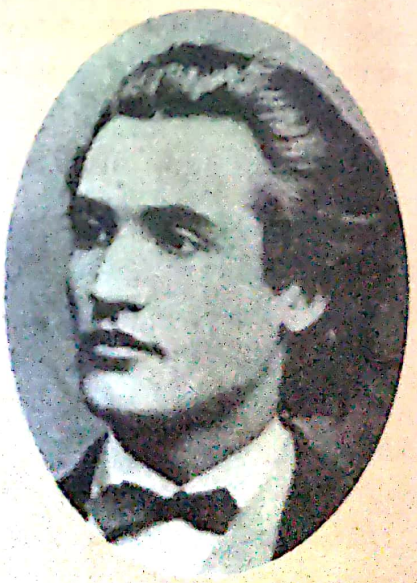

Mihai Eminescu
(1850-1889)

Scanned with OKEN Scanner

I. Studiul textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Explicați structura lingvistică a cuvântului *dorință*.
2. Dați și alte exemple de substantive derivate de la verbe de conjugarea a IV-a.

De exemplu:

biruință (din *a birui*), *folosință* (din *a folosi*), *năzuință* (din *a năzui*).

3. Demonstrați efectul contextual al expresiei *rânduri-rânduri*, prin asociere cu verbul *a cădea*.
4. Explicați sensul pe care îl are substantivul *prispă* în imaginea: *prispa cea de brazde*.

Observați!

- Cadrul idilei.
- Elementul caracteristic: *chemarea*.
- Natura fabuloasă.
- Jocul de culori.
- Puterea de asociere a cuvintelor.

Completați-vă cunoștințele!

1. Găsiți câte un sinonim pentru următoarele cuvinte: *ferice, singuratece, blândă, armonie*.
2. Indicați sensul cuvântului *înfiorate* în versurile:

„Iar în păr înfiorate
Or să-ți cadă flori de tei."

3. Găsiți un sinonim pentru verbul din versurile:

„Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuratece isvoare."

4. Indicați patru sensuri ale cuvântului polisemantic *gură*. Construiți enunțuri cu acestea.
5. Formați seria sinonimică a substantivului *dor*.
6. Alcătuiți contexte pentru omonimele: *păr, vară, unde, care, cadă*.

Ligia Macovei,
Freamăt de codru

Morfosintaxă

Exprimați-vă părerea!

1. Ce semnificație acordați prezenței în prima strofă a unui mare număr de substantive, în comparație cu numărul restrâns al verbelor?
2. Notați pe caiete toate verbele predicative din poezia *Dorința*. Repartizați aceste verbe în funcție de modurile și timpurile la care sunt folosite în text (indicativ viitor, conjunctiv prezent, imperativ, indicativ prezent).
3. Explicați rolul pe care îl îndeplinește în text forma imperativă a verbului *vino*.
4. Demonstrați varietatea formelor gramaticale de viitor (literare/populare; directe/ inverse).
5. Identificați adjectivele din text și arătați valoarea stilistică a acestora.

Observați!

- Elementele concrete ale naturii înconjurătoare (*spațiul real*).
- Prezența verbelor la conjunctiv prezent și indicativ, timpul viitor (verbe ale posibilului).
- Combinații de verbe la prezent și viitor.
- Alternarea formelor literare cu cele populare.
- Planul imaginar al așteptării.

Scanned with OKEN Scanner

Completați-vă cunoștințele!

1. Explicați efectele eufonice dezvoltate în context prin prezența formelor verbale inverse:

„Pe genunchii mei ședea-vei..."

„Îngâna-ne-vor c-un cânt..."

2. Comentați rolul pe care îl au adjectivele în crearea unui joc al culorilor în poezia *Dorința* de M. Eminescu.

„Fruntea albă-n părul galben

Pe-al meu braț încet s-o culci..."

3. Ce sens oferă poetul folosirii verbelor de mișcare: *să alergi, să cazi, să ridic, să desprind*?

4. Explicați prezența pronumelor sau a adjectivelor pronominale de persoana I și a II-a singular și persoana I plural.

Ligia Macovei,
Freamăt de codru (II)

Ortografie. Punctuație. Fonetică

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Explicați efectul obținut prin jocul vocalelor și al consoanelor din versurile:

„Vom visa un vis ferice,
Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuratece isvoare,
Blânda batere de vânt."

2. Identificați aliterațiile din aceste versuri și precizați rolul lor stilistic.

II. Interpretarea textului

Exprimați-vă părerea!

1. Încadrați tematic poezia *Dorința* în ansamblul creației lirice eminesciene.

2. Dați alte cinci exemple de poezii definitorii pentru viziunea lui Eminescu asupra iubirii și a naturii.

Dovediți-vă cunoștințele!

1. Descrieți cadrul în care se desfășoară ceremonialul erotic în poezia *Dorința* de M. Eminescu.

2. Delimitați, în succesiunea lor, cele cinci secvențe ale acestui ceremonial: chemarea în codru, imaginea așteptării, imaginea întâlnirii, jocul gesturilor de tandrețe, somnul și visul.

3. Explicați în ce mod corespunde acest colț din natură unei anumite stări sufletești sugerate prin versurile poeziei *Dorința*. Ilustrați răspunsul vostru cu imagini asemănătoare din alte creații lirice eminesciene (*Sara pe deal, Lacul, Crăiasa din povești*).

Observați!

- Armonia cuplului intră în rezonanță cu armonia întregii naturi.
- Jocul vocalelor și al consoanelor: efect eufonic.
- Imaginea iubirii este proiectată într-un cadru de basm.

Scanned with OKEN Scanner

4. Ce rol revine *codrului, izvorului, florilor de tei* în sugerarea acestei stări de fericire și armonie?

Codrul	Cadrul general, gazda discret-protectoare a întâlnirii tainice.
Izvorul	.....
Florile de tei	.....

5. Explicați rolul pe care îl are în acest cadru prezența femeii iubite. Realizați un succint portret al acesteia.

Observați!

- Legătura dintre natura înconjurătoare și starea de spirit a celor doi îndrăgostiți.
- Motivul codrului.
- Elementele esențiale ale cadrului de natură; caracterul familiar al acestuia.
- Imaginea femeii iubite.

Ligia Macovei, *Călin (file din poveste)*

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Descrieți legătura dintre elementele naturii și starea sufletească a celor doi parteneri din versurile:

a) „Vom visa un vis ferice,
Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuratece isvoare,
Blânda batere de vânt."

b) „Adormind de armonia
Codrului bătut de gânduri,
Flori de tei deasupra noastră
Or să cadă rânduri-rânduri."

2. Precizați ce sens acordă poetul imaginii cuplului de îndrăgostiți.

3. Care este semnificația „florilor de tei" în versurile de mai sus.

4. Comparați această imagine a căderii florilor de tei din *Dorința* cu alte imagini asemănătoare prezente în diferite poezii de M. Eminescu.

a) „În mijloc de codru-ajuns
Lângă teiul nalt și vechi,
Unde-izvorul cel în vrajă
Sună dulce în urechi."
(*Făt-Frumos de tei*)

b) „Miroase florile-argintii
Și cad, o dulce ploaie,
Pe creștetele-a doi copii
Cu plete lungi, bălaie."
(*Luceafărul*)

c) „Adormi-vom, troieni-va
Teiul floarea-i peste noi,
Și prin somn auzi-vom bucium
De la stânele de oi."
(*Povestea codrului*)

d) „Peste albele izvoare
Luna bate printre ramuri,
Împrejuru-ne s-adună
Ale curții mândre neamuri...
.....
Și pe teiul nostru-ntreabă:
Cine suntem, stau la sfaturi..."
(*Povestea codrului*)

e) „Din izvoare și din gârle
Apa sună somnoroasă ...
Teiul vechi un ram întins-a ..."
(*Freamăt de codru*)

f) „Pe când cu zgomotul cad
Izvoarele-ntruna,
Alunecă luna
Prin vârfuri lungi de brad.
Pătrunză talanga
Al serii rece vânt,
Deasupră-mi teiul sfânt
Să-și scuture creanga."
(*Mai am un singur dor*)

Sesizați!

- Descrierea întâlnirii.
- Adormirea: prelungirea iubirii în moarte.
- Real – etern.
- Iubire – somn – moarte.
- Somnul: semn al unei stări profunde de fericire.
- Fericirea deplină a îndrăgostiților.
- Natura însuflețită.
- Comuniunea om-natură.
- Motivul florilor de tei.

Scanned with OKEN Scanner

Aplicați-vă cunoștințele!

1. Fixați reperele esențiale ale cadrului natural.
2. Explicați rolul următoarelor imagini în exprimarea visului feeric și în situarea acestuia sub semnul melancoliei: „flori de tei înfiorate", „izvoare singuratece", „blânda batere de vânt", „codrul bătut de gânduri".
3. Ilustrați rolul armoniei elementelor constitutive ale cosmosului în realizarea unei contopiri cu natura:

„Adormind de armonia
Codrului bătut de gânduri."

Stilul și versificația. Valori expresive ale formelor prozodice

Muncă independentă

1. Subliniați cuvintele folosite cu sens figurat în versurile:

a) „Vino-n codru la isvorul
Care tremură pe prund,
Unde prispa cea de brazde
Crengi plecate o ascund."

b) „Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuratece isvoare."

2. Descoperiți, în poezia *Dorința*, metafore, personificări și epitete. Comentați efectul lor stilistic.

De exemplu:

- „prispa cea de brazde" (metaforă)
- „Codrului bătut de gânduri" (personificare cu valoare metaforică)
- „singuratece isvoare" (epitet personificator).

Exprimați-vă părerea!

1. Trageți concluzii asupra valorilor stilistice și ale ritmului din poezia *Dorința* de M. Eminescu, referindu-vă cu precădere la strofa următoare:

„Vino-n codru la isvorul
Care tremură pe prund,
Unde prispa cea de brazde
Crengi plecate o ascund."

2. Identificați structura rimelor poeziei *Dorința*. Comparați schema versurilor din strofa întâi cu cea din a doua strofă. Ce observați?
3. Analizați structura prozodică a poeziei *Dorința*.
4. Motivați alegerea de către poet a acestei structuri.

Observați!

- Naturalețea și limpezimea exprimării.
- Noutate și efect.
- Expresivitatea ideii poetice.
- Simplitatea limbajului, oralitatea familiară a tonului.

Sesizați!

- Ritmul trohaic.
- Măsura de 7–8 silabe.
- O singură pereche de rime (versuri percepute ca distiluri ample, de 15 silabe).
- Sistemul neregulat al rimelor (asimetrii și asonanțe).
- Muzicalitatea textului.

Scanned with OKEN Scanner

Crăiasa din povești

de Mihai Eminescu

Neguri albe, strălucite
Naște luna argintie,
Ea le scoate peste ape,
Le întinde pe câmpie;

S-adun flori în șezătoare
De paianjen tort să rumpă,
Și anină-n haina nopții
Boabe mari de piatră scumpă.

Lângă lac, pe care norii
Au urzit o umbră fină,
Ruptă de mișcări de valuri
Ca de bulgări de lumină,

Dându-și trestia-ntr-o parte,
Stă copila lin plecată,
Trandafiri aruncă roșii
Peste unda fermecată.

Ca să vad-un chip, se uită
Cum aleargă apa-n cercuri,
Căci vrăjit de mult e lacul
De-un cuvânt al sfintei Miercuri

Ca să iasă chipu-n față,
Trandafiri aruncă tineri,
Căci vrăjiți sunt trandafirii
De-un cuvânt al sfintei Vineri.

Ea se uită... Păru-i galben,
Fața ei lucesc în lună,
Iar în ochii ei albaștri
Toate basmele s-adună.

Ligia Macovei,
Revedere

Somnoroase păsărele...

de Mihai Eminescu

Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurele –
Noapte bună!

Doar izvoarele suspină,
Pe când codrul negru tace;
Dorm și florile-n grădină –
Dormi în pace!

Trece lebăda pe ape
Între trestii să se culce –
Fie-ți îngerii aproape,
Somnul dulce!

Peste-a nopții feerie
Se ridică mândra lună,
Totu-i vis și armonie –
Noapte bună!

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Comentați poezia *Somnoroase păsărele...*, având în vedere:
a) imaginea naturii de la înserare până la lăsarea deplină a nopții;
b) adresarea directă către ființa iubită, cu urările:
„Dormi în pace" și
„Fie-ți îngerii aproape,
Somnul dulce!"

2. Enumerați elementele cu valoare de simbol ale peisajului eminescian prezente și în poezia *Somnoroase păsărele.*

3. Descrieți tabloul înserării, insistând asupra imaginilor vizuale și auditive.

4. Explicați în ce mod orchestrația izvoarelor amplifică melodia cântecului de leagăn.

5. Demonstrați că, deși, în aparență, e un cântec de leagăn, *Somnoroase păsărele* este totuși o poezie de dragoste.

6. Amintiți-vă și alte poezii eminesciene în care natura este martoră a stărilor sufletești ale poetului.

Scanned with OKEN Scanner

Mijloace de îmbogățire a vocabularului (actualizare)

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Explicați prin ce mijloace s-au format următoarele cuvinte: *străbun, cărțulie, bunăvoință, străvechi, rățușcă, îndulci, curajos, împături, prelungitor, zidărie, plescăit, răstălmăciri, precumpănitor, cumsecade, dezvinovăți.*

2. Extrageți din lista ce urmează, pe două coloane, cuvintele formate cu sufixe lexicale și cu sufixe gramaticale: *înveselește, coboară, căprioară, simplifică, fetiță, românesc, reușesc, frățește, desenez, francez, desemnează, iepuraș, bunătate, adunase, muncitor, măturoi, zgomotos, românește, morăriță, cântasem.*

3. Subliniați prefixele cuvintelor: *a dejuca, a desființa, dezrobire, a dispune, imprevizibil, indirect, neliniște, a prelucra, a restabili, transfigurare.*

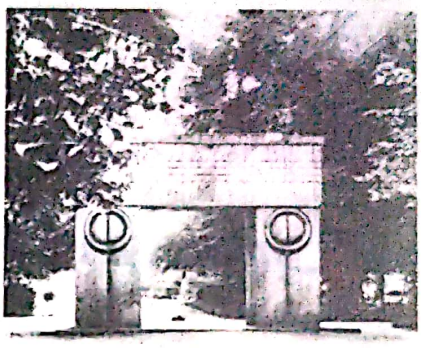

Reamintiți-vă!

● Limba română își creează noi cuvinte prin următoarele mijloace:

A. Mijloace externe (constând în împrumuturi din alte limbi);

B. Mijloace interne:

a) derivarea;

b) compunerea;

c) schimbarea valorii gramaticale (conversiunea).

C. Calc lingvistic: procedeu mixt sau combinat, extern și intern în același timp, care constă în copierea, imitarea sau împrumutarea formei unui cuvânt străin (derivat sau compus).

● **Derivarea cu prefixe:**

– verbul *a străluci* (prefixul *stră-* + verbul *a luci*);

– adjectivul *anormal* (prefixul *a* + adj. *normal*);

– verbul *a îndrăgosti* (prefixul *în-* + substantivul *dragoste* + sufixul *-i*);

– adjectivul *precumpănitor* (prefixul *pre-* + substantivul *cumpănă* + sufixul *-i* + sufixul *-tor*);

– verbul *îndoi* (prefixul *în-* + numeralul *doi*;

– verbul *înjosi* (prefixul *în-* + adverbul *jos* + sufixul *-i*).

Exemple de prefixe: *în-, des-; stră-, ne-; răs-, a-; ante-; anti-; con-; contra-; extra-; hiper-.*

● **Derivarea cu sufixe** (cel mai productiv procedeu de formare de noi cuvinte în limba română):

– substantivul *copilaș* (substantivul *copil* + sufixul *-aș*;

– adjectivul *bărbătesc* (substantivul *bărbat* + sufixul *-esc*);

– adverbul *englezește* (substantivul *englez* + sufixul *-ește*);

– numeralul *doime* (numeralul *doi* + sufixul *-ime*).

Exemple de sufixe: *-tor, -eală; -ită; -ește; -ură; -ui; -et; -esc; -iza; -iș; -oi; -ona; -ătate; -uț; -ie; -ei.*

● **Compunerea** se realizează prin contopirea sau alăturarea unor cuvinte care formează împreună un cuvânt nou:

a) *blocnotes, untdelemn, fărădelege, bunăvoie;*

b) *copil-minune, zgârie-nori, așa-zis, june-prim.*

● **Schimbarea valorii gramaticale** (conversiunea sau trecerea unor cuvinte de la o parte de vorbire la alta: *curajos* (adj.) > *curajosul* (subst.); *of* (interjecția) > *oful* (subst.)

Scanned with OKEN Scanner

Derivarea cu prefixe

Verificați-vă cunoștințele!

1. Dați exemple de cuvinte formate cu ajutorul prefixelor: *a-, ad-; con- (com-, co-); dis-; de-; des-(dez-); in-(im-); în-(îm-); ne-; pre-; răs-(răz-); re-; stră-; trans-.*

2. Subliniați prefixele cuvintelor de mai jos: *anume, a răzbate, a dejuca, a conduce, a conlocui, a desființa, a răzgândi, indirect, îmbătrânit, a încleșta, neliniște, a prelucra, nefiresc, a răstălmăci, a restabili, a străbate, a împături, a înnopta, a înverzi.*

3. Indicați cuvântul de bază și precizați sensul comunicat de prefix: *a compătimi, a răstălmăci, apoetic, a consfătui, autocritică, a împietri, răscruce, a dezvinovăți, răsputeri, a răscumpăra, confrate, ireal, invizibil, inofensiv.*

4. Alegeți dintre cuvintele de mai jos pe acelea derivate cu prefixe: *a deschide, a descreți, deziderat, a descentra, a dezgoli, a dezvolta, extracție, extravagant, excepție, extrașcolar, a necăji, neașteptat, neant, necaz, nemernic, neferos, teleguță.*

5. Notați formele corecte: *anticameră/antecameră; combatant/conbatant; contramiral/contraamiral; commesean/comesean; desgoli/dezgoli; desjuga/dejuga; înămoli/înnămoli; (a) înnebuni/(a) înebuni; răsbate/răzbate.*

6. Dați cel puțin zece exemple de cuvinte neologice formate după modelul celor ce urmează: *anticoroziv, contracandidat, extravilan, hipersensibil, necompetitiv, antitotalitar, contramăsură, nonvaloare.*

Derivarea cu sufixe

Completați-vă cunoștințele!

1. Subliniați cuvintele formate cu ajutorul sufixelor lexicale. Indicați sufixul:

„Învață la tinerețe ca să știi la bătrânețe."

„Suișul are și un coborâș."

„Omul muncitor de pâine nu duce dor." (*Proverbe*)

2. Dați exemple de cuvinte derivate cu sufixul *-ism*, astfel încât acestea să ilustreze diferite sensuri (sistem social, ocupație, însușiri etc.).

3. Dați cinci exemple de derivate cu sens colectiv; explicați cum s-au format.

4. Căutați substantivele derivate cu sufixele: *-eală; -ime; -ură* din aceeași familie lexicală cu: *abur, ager, adânc, a alerga, a ameți, a ara, aspru.*

5. Formați substantive, nume de locuitori, pornind de la denumirile următoarelor țări: Anglia, Danemarca, Elveția, Grecia, Italia, Portugalia, Norvegia.

Observați!

- Unele prefixe formează cuvinte ce aparțin aceleiași categorii lexico-gramaticale ca și baza de la care pornește derivarea:

a) *a desprinde* (prefixul *des-* + *prinde*)

b) *neciteț* (prefixul *ne-* + *citeț*);

c) *nedrept* (prefixul *ne-* + *drept*).

- Alteori, prefixele creează derivate ce aparțin altei clase morfologice decât cuvintele de bază. În acest caz, este nevoie și de un sufix:

a) verbe de la substantive: *îndrăgosti* (prefixul *în-* + substantivul *dragoste* + sufixul *-i*);

b) verbe din adjective: *a îndulci* (prefixul *în-* + adjectivul *dulci* + sufixul *-i*).

- **Derivarea parasintetică**: modalitate de a forma cuvinte noi prin atașarea simultană a unui sufix lexical și a unui prefix la același cuvânt - bază:

îmbărbăta (*îm* + *bărbat* + *a*);

închipui (*în* + *chip* + *i*).

- Multe prefixe servesc la exprimarea unor raporturi antonimice: *drept/nedrept, poetic/apoetic.*

În paginile 54-65, imagini din complexul monumental Constantin Brâncuși de la Târgu Jiu.

Scanned with OKEN Scanner

6. Formați adverbe din adjectivele: *frățesc, părintesc, femeiesc, bărbătesc, vitejesc, iepuresc, italienesc, țărănește.*

7. Separați cuvintele de mai jos, pe coloane, în funcție de utilizarea diferitelor categorii de sufixe (augmentative, moționale, cu valoare peiorativă, diminutive): *butoi, cotoi, măturoi, puștan, scăunel, gâscan, rățușcă, rățoi, curcan, bețivan, căluț, croitoreasă, căsoi, anișor.*

8. Dați câte trei exemple de cuvinte derivate cu sufixele:
-tor, -ită, -este, -ui, -et, -esc, -iș, -oi, -(ă)tate, -uț, -ie, -el.

9. Dați cinci exemple de derivate parasintetice și explicați cum s-au format.

Atenție!

- Alături de **derivarea propriu-zisă** sau **progresivă**, care constă în adăugarea de afixe (sufixe și prefixe), există și o **derivare regresivă** sau **inversă**, care constă în suprimarea unor afixe pentru a forma cuvinte noi. De exemplu: substantivul *blestem* din verbul *a blestema; îndemn < a îndemna; alint < a alinta; tremur < a tremura.*
- Prin derivare regresivă s-au format în limba română denumirile unor arbori fructiferi: *mandarin, portocal.*

Compunerea

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Precizați cuvintele derivate și compuse din fragmentul următor:
„Dar vremea era lină și-mprejurul căruței țârâiau fericite rândunele. Pe apă sosiră iarăși, din locuri necunoscute, grinzi învălmășite."
(M. Sadoveanu)

2. Precizați elementele componente și tipurile de compunere ale cuvintelor de mai jos:
a) *aeromodel, argint-viu, binefacere, bun-simț, câine-lup, du-te-vino, fărădelege, proces-verbal;*
b) *așa-zis, doispreze, patruzeci, două sute, șaizeci și șase, tustrei, nouăsprezece, paisprezece;*
c) *altceva, fiecare, nici-unul, orișicare, oarecare, vreun.*

3. Precizați care sunt procedeele de formare a următoarelor cuvinte: *cumsecade, nemaipomenit, bunăstare, atotștiutor, gură-cască, prim-ministru, verzi și uscate, pronosport.*

4. Explicați modul de compunere și raporturile sintactice între elementele componente ale următoarelor cuvinte compuse: *ciubotica-cucului, Câmpulung, a binemerita, drum-de-fier, Gura-Humorului, a binevoi, bunăstare, Râmnicu-Sărat, a binecuvânta, apă de colonie, Curtea de Argeș, a fotografia, Ștefan cel Mare, a pirogravа.*

Observați!

- În funcție de părțile de vorbire pe care le pot forma, sufixele se clasifică în patru grupe:
a) **sufixe substantivale:** *-ean , -eală, -iță, -ime, -ism;*
b) **sufixe adjectivale:** *-esc, -os, -bil;*
c) **sufixe verbale:** *-e, -ea, -a, -i(î);*
d) **sufixe adverbiale:** *-este, -iș, -mente.*
- În funcție de sensul lexical exprimat de cuvintele derivate se disting mai multe categorii semantice de sufixe:
– augmentative (*măturoi*);
– diminutive (*băiețel, copilaș*);
– nume de agent (*muncitor, zidar*);
– nume de instrumente (*ascuțitoare*);
– abstracte (*bunătate, rapiditate*);
– nume de loc (toponimice): *București;*
– nume cu sens colectiv (*țărănime*);
– denumirea originii (*oltean*);
– nume de acțiune (*plecare*);
– moționale (*țărancă, rățoi, lupoaică*).

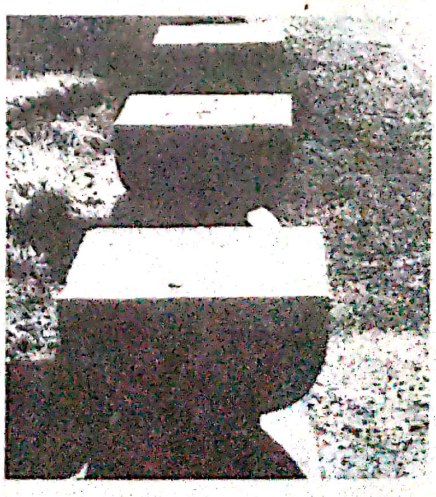

Scanned with OKEN Scanner

5. Dați câte cinci exemple de cuvinte nou formate prin diferite feluri de compunere:

a) alăturare	b) contopire	c) abreviere

6. Construiți enunțuri adecvate următoarelor structuri paralele: *deoparte/de o parte; de mult/demult; bineînțeles/bine înțeles.*

Schimbarea valorii gramaticale (conversiunea)

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Construiți enunțuri cu substantive provenite din:

a) adjective calificative;
b) adverbe;
c) forma lungă a infinitivului verbal;
d) verbe la participiu;
e) numerale;
f) interjecții.

2. Formați câte o propoziție care să ilustreze:

a) adverbializarea unor substantive;
b) substantivizarea unor pronume;
c) substantivizarea unor verbe la supin sau la participiu;
d) transformarea în adjectiv a gerunziului.

3. Subliniați, în contextele de mai jos, cuvintele derivate prin conversiune. Precizați din ce parte de vorbire provin:

a) Albastrul cerului. Un costum albastru. Miroase a ars. Friptură arsă. Un gând ascuns. S-au ascuns în codru. Așternutul e pregătit. Un strat de paie e așternut pe jos. E harnică foc. Focul arde înăbușit. În timpul culesului. Fructele sunt ușor de cules. E o femeie suferindă. Suferinzii au fost internați în spital. Am căpătat un zece. Zece cărți. Cugetă în sinea lui. Se înșeală pe sine. Mi-a făcut un bine. Bine, te poți duce. Vara e cald. Nu toate verile sunt călduroase. Tăcere deplină. Feluri de mâncare. Dureri acute. Vorbire cultivată.

b) „Binele este și el obiectul unei aspirații și, din acest punct de vedere, se opune frumosului." (T. Vianu)

Verificați-vă cunoștințele!

1. Explicați modul de formare a fiecărui termen din familia de cuvinte de mai jos: *bun* (subst.), *bunicel, bunișor, bun-ă* (adj.), *bunătate, a îmbuna, îmbunat-ă, neîmbunat-ă, îmbunare, bunăvoință, a îmbunătăți, îmbunătățit-ă, neîmbunătățit-ă, bunăstare.*

2. Dați exemple de substantive obținute prin conversiune de la adverbe și de la forma de gerunziu a verbelor. De exemplu:

„Îți mulțumesc pentru binele făcut." „Un rău nu vine niciodată singur."
„Zidul avea un întrând." „Suferindul stătea întins pe pat."

3. Identificați în exemplele de mai jos termenii obținuți prin conversiune:

„Leneșul mai mult aleargă." „Să-l înțelegi pe aproapele tău."
„Pădurea fremătândă mă așteaptă." „Am găsit o rezolvare imediată."

Observați!

- **Compunerea** – procedeu intern de îmbogățire a vocabularului. Se realizează prin contopirea sau alăturarea unor cuvinte care formează împreună un cuvânt nou. Acesta denumește o altă noțiune decât cele pe care le denumesc elementele lui constituente luate izolat: *unt-de-lemn, cum-se-cade, bună-voință, câine-lup.*
- Un procedeu asemănător compunerii este **abrevierea**.

Substantivele proprii alcătuite din inițialele unor cuvinte se scriu, de regulă, cu majuscule, urmate sau nu de un punct după fiecare inițială: *C.F.R., C.E.C., O.N.U., P.N.Ț.C.D., P.D.S.R.*

- Separarea literelor prin puncte este greșită atunci când cuvintele sunt compuse din fragmete ale altor cuvinte: *ARTAROM* („Arta românească"), ASIROM etc.
- Uneori, de la cuvintele compuse prin abreviere se pot forma noi cuvinte prin derivare cu sufixe: *ceferist, orelist.*

Sesizați!

- **Conversiunea**: termen folosit alături de **schimbarea valorii gramaticale** (sau a clasei lexico-morfologice) pentru a denumi procedeul gramatical de trecere a unui cuvânt de la o parte de vorbire la alta.

Scanned with OKEN Scanner

Familia de cuvinte (actualizare)

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Grupați în familii de cuvinte: *cărticică, vânt, împacheta, carte, vântoasă, cărțulie, avânt, pachețel, cărticea, a avânta, neîmpachetat, zvântat, despachetat, cărtișoară, vânțuleț, cărțoi, reîmpacheta, despachetare, pas, a umple, trecător, a trece, umplutură, trecere, a petrece, a întrece, trecut.*

2. Dați câte trei exemple de cuvinte derivate cu prefixele: *anti-, ante-, post-, re-, stră-.*

3. Explicați structura următoarelor cuvinte: *mânușiță, încunoștințare, înștiințare, păinișoară.*

4. Alcătuiți familia lexicală a substantivelor *floare* și *carte.*

5. Indicați derivatele ce fac parte din familia lexicală a substantivelor *mână, tânăr* și a verbelor *a face, a purta.*

Atenție!

- Într-o familie lexicală trebuie să se includă numai derivatele și compusele create în interiorul limbii respective și, eventual, împrumuturile neologice analizabile.

De exemplu, din familia lexicală a substantivului *mână* fac parte derivatele românești *mânuță, mănușiță, mănușă, mânui, înmâna*, dar nu și împrumuturile neologice *manșetă, manichiură, manufactură* etc.

- Cuvintele compuse pot să aparțină la mai multe familii lexicale: *gura-leului* este inclus atât în familia lui *gură*, cât și a lui *leu.*

Verificați-vă cunoștințele!

1. Formați câte două derivate cu sufixe, derivate cu prefixe, derivate parasintetice și compuse propriu-zise de la verbul *a face.*

2. Formați familia de cuvinte a verbului *a purta* și precizați rădăcina comună a acestor derivate.

3. Alcătuiți familia lexicală a substantivului *floare* și precizați categoriile lexico-gramaticale la care aparțin cuvintele nou formate.

4. Alegeți, dintre cuvintele derivate de la *floare*, o temă lexicală verbală și menționați cuvântul format de la aceasta.

5. Grupați sufixele de mai jos potrivit părții de vorbire în alcătuirea căreia intră (substantive, adjective, verbe și adverbe):

-rie, -aș, -ămi, -ime, -ăreț, -ni, -iș.

6. Alegeți dintre cuvintele de mai jos pe acelea care s-au format prin derivare cu prefixe: *destăinui, deșert, desuet, detaliu, dezacord, dezarma, dezertor, dezgoli, dezinteres, dezvolta, dezmetici, dezlănțui.*

Observați!

- O familie lexicală cuprinde totalitatea cuvintelor formate prin derivare, prin compunere și prin schimbarea valorii gramaticale de la același **cuvânt de bază.**

- Elementul comun al cuvintelor dintr-o familie lexicală: **rădăcină** sau **radical.**

- Elementele pe care le adăugăm rădăcinii se numesc **afixe.**

Afixele se împart în două categorii:

a) **prefixe** (plasate înaintea rădăcinii);

b) **sufixe** (atașate sfârșitului rădăcinii).

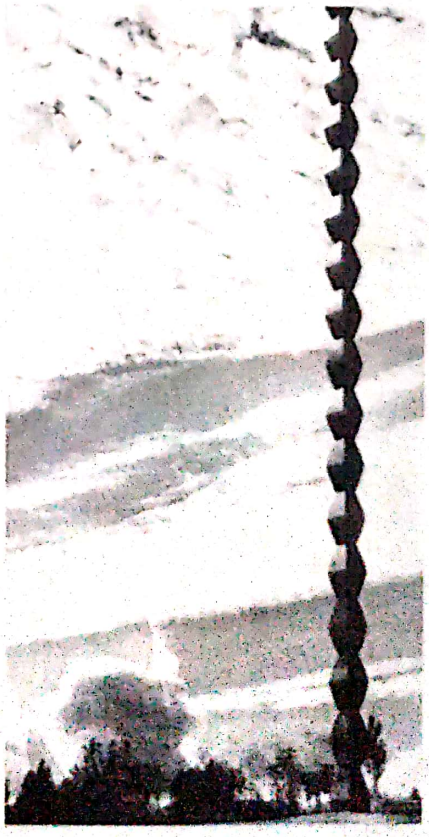

Scanned with OKEN Scanner

Atenție!

- De multe ori, prefixele și sufixele nu se adaugă direct la rădăcină, ci la așa-numita **temă lexicală**.
- Tema lexicală e comună tuturor formelor flexionare sau gramaticale ale unui cuvânt și e formată, obligatoriu, dintr-o rădăcină și cel puțin un sufix sau prefix.

De exemplu:

lapte + **-ar** > **lăptar**
(rădăcină) (sufix) temă (cuvânt derivat)

lăptar + **-easă** > **lăptăreasă**
(temă) (sufix) (cuvânt derivat)

- Temele lexicale pot fi împărțite în **verbale** și **nominale**, în funcție de partea de vorbire care reprezintă punctul de plecare al derivării.

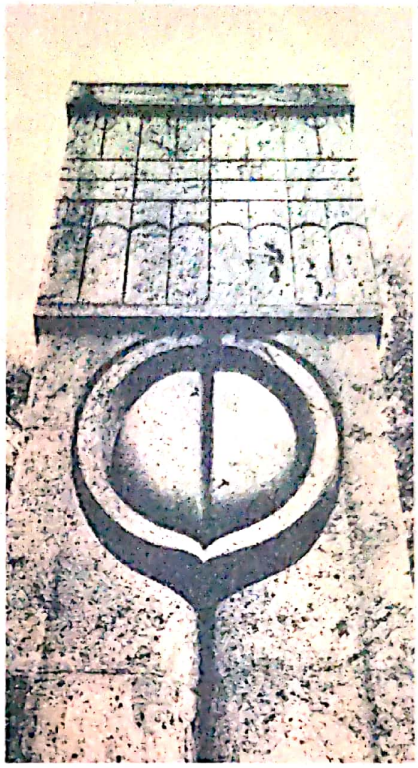

Prefixoidele

Folosiți-vă cunoștințele!

- Identificați, în structura cuvintelor de mai jos, elementele care sunt așezate înaintea rădăcinii acestora: *aerodrom, poligeneze, hidrosferă, aeroport, aerogară, radioșcoală, pseudoconștiință, filofrancez, semicerc, supraalimentație, microfilm, semiconsoană, intramolecular, monorimă, telecomunicație, intraglandular.*

De exemplu:
avicultură: avi – (lat. *avis* = pasăre);
biosferă: bio – (gr. *bios* = viață);
cardiologie: cardi – (gr. *kardia* = inimă);
democrație: demo – (gr. *démos* = popor);
Kilometru: Kilo – (gr. *khilioi* = o mie);
piroman: piro – (gr. *pur* = foc).

Sesizați!

- Prezența unui element asemănător cu prefixele.

Așezat înaintea rădăcinii, dă naștere unor cuvinte noi prin schimbarea sensului lexical.

- **Prefixoidele** au o circulație internațională și multe dintre ele apar în cuvinte neanalizabile în română: *telefon, telegraf, aerodrom.*
- Unele prefixoide sunt circumscrise unor limbaje specializate: *ana* – „din non, înapoi" (*anacronic*); *supra* = hiper – „mai mult" (*supradotat*); *bi* = *di* – „doi" (dicotiledonat, dioxid).

Important!

- Valorile lexicale ale prefixoidelor sunt mai concrete decât cele ale prefixelor (*pseudo-* „fals"); ele reprezintă cuvinte cu sens din limbile greacă și latină.
- Unele prefixoide cunosc câte două sau chiar mai multe variante. De exemplu: *silvi-, silvo-*, (lat. *silva* = pădure): *silvicultor, silvicultură, silvoterapie.*

Alte exemple de prefixoide:
astro – „stea" (*astronomie, astrologie, astronaut*); *auto* – „însuși, singur" (*automobil, autocontrol*); *balneo* – „de băi, balnear" (*balneolog, balneologie*); *foto* – „lumină" (*fotografie, fotocopie*).

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

- **Prefixoidele** sunt elemente asemănătoare prefixelor, care, așezate înaintea rădăcinii, dau naștere unor cuvinte noi prin schimbarea sensului lexical.
- Principalele prefixoide din limba română sunt: *aero* – (*aeroport, aerogară*), *filo* – (*filofrancez*), *micro* – (*microfilm*), *mono* – (*monorimă*), *poli* – (*policlinică*), *proto* – (*protocarburǎ*), *pseudo* – (*pseudopact*), *radio* – (*radioșcoală*), *semi* – (*semicerc*), *tele* – (*telecomunicație*), *tri* – (*triferment*), *zoo* – (*zootehnic*), *orto* – (*ortografie*).
- Anumite prefixoide pot fi așezate și după rădăcină:
dinamo – / – *dinamic, dinamotehnic/ tehnodinamic*
- Alte exemple de prefixoide:
– *cvasi* – (lat. *quasi* = „aproape, aproximativ"): *cvasiunanim, cvasiunanimitate, cvasitotalitate;*
– *deca* – (gr. *deka* = „zece"): *decagram, decalitru, decalog, decametru.*

Sufixoidele

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Explicați cum s-au format cuvintele derivate: *sifonărie, străfulgerare, copilărie, înghesuială, școlăriță, rotunjor, chinezoaică, cutezanță, bunătate, băiețel, prundiș.*

2. Indicați elementele formative ale cuvintelor de mai jos care se aseamănă cu un sufix:
centrifug, muzicoman, organigramă, dermatolog, vermifug, hidrofob.

De exemplu:
– *fob* („care urăște, care nu poate suferi"): *anglofob, germanofob* etc.
– *fil* („iubitor:): *muzicofil, cinefil* etc.

Observați!

- Grupul de sunete care dă impresia unui sufix și cu ajutorul căruia se formează cuvinte noi se numește **sufixoid.**
- Sufixoidul apare numai în structura unor termeni aparținând limbajelor specializate.
- Sufixoidele provin din limbile latină și greacă.

Rețineți!

- **Sufixoidele** sunt elemente asemănătoare sufixelor, care, așezate după rădăcină, dau naștere unor cuvinte prin schimbarea sensului lexical.
- Apar numai în împrumuturi sau în formații după model străin.
- Sufixoide curente în limba română:
– *fug* (element de origine latină), în termeni ca: *centrifug, vermifug;*
– *for* („care poartă, purtător): *hidrofor,*
– *gramă* („schemă"): *organigramă;*
– *log* („specialist"): *dermatolog* („specialist în boli de piele");
– *cid* („ucigător"): *insecticid.*

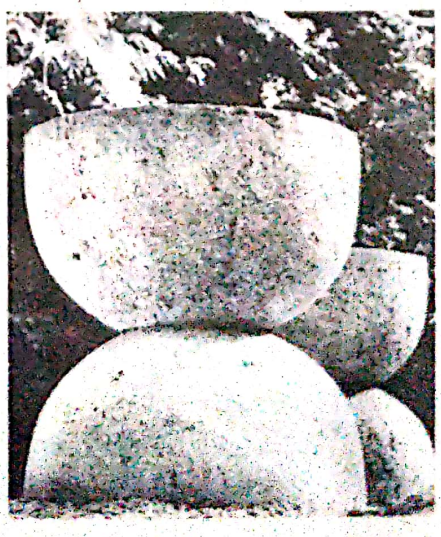

Scanned with OKEN Scanner

FACULTATIV

Atenție!

● Cu anumite modificări, același element de compunere poate funcționa atât ca prefixoid, cât și ca sufixoid. De exemplu:

a) *pedi-* (din *pedichiură* „îngrijirea picioarelor");

b) *-ped* (din *patruped* „cu patru picioare");

c) *-fon, fono-* (gr. *phoné* „voce, sunet") – *anglofon, fonotecă.*

● Unele elemente de compunere pot fi așezate la începutul sau la sfârșitul compusului pe care îl formează fără ca sensul acestuia să se modifice: *europeanofil* și *filoeuropean.*

Alte exemple de sufixoide sau „false sufixe":

– *ambul* (lat. *ambulare* „a merge"): *somnambul, noctambul;*

– *buz* (lat. *omnibus* „pentru toți"): *autobuz, troleibuz, bibliobuz;*

– *cid* (lat. *caedere* „a ucide"): *genocid, insecticid, fratricid;*

– *man* (fr. *mane* – gr. *mania* „furie, nebunie"): *scriptoman, procesoman.*

● Prefixoidele și sufixoidele, ca elemente de compunere, poartă denumirea de **afixoide.**

Completați-vă cunoștințele!

1. Identificați prefixoidele din următoarele cuvinte compuse: *autocritică, aeropurtat, autostradă, geografie, hidroelectric, macrocosmos, monocelular, ortografie, telescop, zootehnic, termoelectric, electrotermic, electrodinam.*

2. Dați alte cinci exemple de cuvinte care au în structură, ca element de compunere, un sufixoid.

3. Notați din manualele voastre de chimie, geografie, fizică și alte cuvinte în structura cărora să apară prefixoide.

4. Pornind de la sensul afixoidelor care intră în structura lor, explicați de ce următoarele construcții sunt pleonastice: *bioritmul vieții, hipodrom de cai, helioterapie de soare, autosinucidere, a se autointrospecta, hemoragie de sânge, ortografie corectă, a se bifurca în două, telecomandă la distanță, multipoliglot.*

5. Identificați corect prefixoidul din structura următoarelor cuvinte: *dilemă, a distila, diftong, dipetal, dialog.*

Mijloace externe de îmbogățire a vocabularului

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Stabiliți sursa împrumuturilor de mai jos. Folosiți, în acest scop, *Dicționarul explicativ al limbii române* sau *Dicționarul de neologisme.*

abil	*centru*	*cortină*	*gând*	*orizont*
acid	*clasă*	*criză*	*insulă*	*principiu*
cameră	*consiliu*	*filtru*	*interes*	*sensibil*

2. Consultând dicționarele amintite, indicați originea cuvintelor:

a) *a aspira, a comunica, a făgădui, a repeta, a regreta, a termina;*

b) *atelier, atom, bagaj, buldozer, bumbac, caldarâm, cartof, cazan, destin, geam, halat, literă, neam.*

c) *chiar, mobil, pitoresc, probabil, special.*

Atenție!

● **Împrumuturile de cuvinte (împrumuturile lexicale)** = procedeu extern de îmbogățire a vocabularului.

● Structura lexicului românesc în raport cu originea cuvintelor:

a) **fondul originar** (cuvinte latine și preromane moștenite);

b) **împrumuturi din diferite limbi;**

c) **formații românești.**

3. Scoateți nelogismele din contextele care urmează și explicați sensurile lor:

„O, da, tu ești abstractă... Dar eu, sărman poet,
De câte ori nu blestem că sunt așa concret!
De-aș fi și eu ca tine un mit, sau artificiu...
Aș ignora desigur acest sărman supliciu..." (G. Topîrceanu)

4. Numiți factorii care au favorizat împrumuturile din alte limbi.

5. Introduceți, în contexte potrivite, următoarele grupe de termeni. Indicați în ce domeniu de activitate umană sunt folosite neologismele:

a) *tractor, combinat, plug, treierat;*
b) *axiomă, teoremă, paralelă, unghi;*
c) *vers, ritm, rimă, măsură, distih;*
d) *insulă, aluviune, babord, busolă, timonă.*

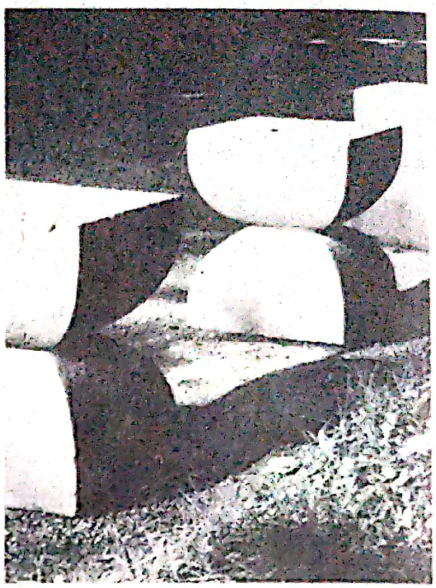

Rețineți!

- Împrumuturile din diferite limbi reflectă multitudinea contactelor culturale cu alte culturi, de-a lungul existenței istorice.
- Aceste influențe s-au manifestat, mai ales, în vocabular, fără să afecteze structura gramaticală latină a limbii române.
- Împrumuturile de cuvinte s-au realizat pe două căi:

a) **orală** sau **populară**: prin contactul direct dintre vorbitorii limbii române și cei de altă limbă. Vorbim în astfel de cazuri despre un caracter popular al împrumuturilor. De exemplu: împrumuturile din limba slavă, maghiară, turcă, germană etc.

b) **scrisă** sau **savantă:** prin intermediul cărților și al scrisului. Vorbim în aceste cazuri despre un caracter cult: împrumuturi din limba slavonă, din limba greacă, din limbile romanice și germanice.

FACULTATIV

Împrumuturile lexicale (vechi şi noi)

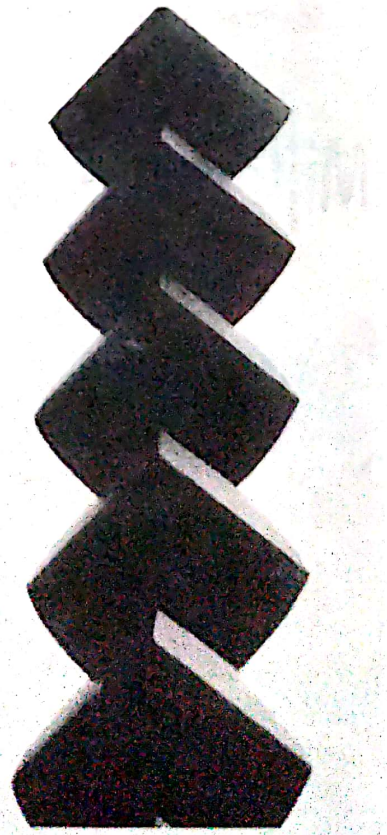

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Găsiți în *Dicționarul explicativ al limbii române* și alte cuvinte de origine slavonă decât cele de mai jos:

substantive	verbe	adjective
bici, ceas, deal, gât, obraz, plug	*a citi, a cosi, a grăi, a munci*	*gol, mândru, prost, sărac*

2. Procedați în același mod pentru a ilustra prezența, în vocabularul limbii române, a unor cuvinte împrumutate din limbile maghiară și germană:

Termeni de origine	
maghiară	germană
a alcătui, a bănui, belșug, a cheltui	*hingher, jet, jilț, joagăr, șanț, șură*

Scanned with OKEN Scanner

3. Găsiți câte două sinonime pentru cuvintele de origine grecească menționate în tabelul ce urmează. Consultați *Dicționarul explicativ al limbii române* și indicați originea fiecărui sinonim găsit.

Termeni de origine grecească	Sinonime			
	1	originea	2	originea
a agonisi	*a dobândi*	slavă	*a câștiga*	latină
folos	.....	.....	.....	.....
prisos	.....	.....	.....	.....
frică	.....	.....	.....	.....
plai	.....	.....	.....	.....
ananghie	.....	.....	.....	.....

4. Justificați influența limbii turce prin exemple de cuvinte referitoare la cele mai diverse aspecte:

meserii	comerț	însușiri	îmbrăcăminte	mâncăruri
cazangiu	*tejghea*	*fudul*	*basma*	*cafea, ciorbă, ciulama, sarma*
.....	.....	.....	.....	

Rețineți!

- În limba română actuală, alături de cuvintele moștenite din limba latină există și multe cuvinte împrumutate din limbile cu care a venit în contact direct sau indirect.
- Ținând seama de vechimea lor, împrumuturile lexicale se pot clasifica în:

a) **împrumuturi vechi**: provenite din limbile slavă, maghiară, greacă și turcă până spre începutul secolului al XIX-lea;

b) **împrumuturi noi** (neologisme): provenite din limbile franceză, italiană, rusă, engleză, germană.

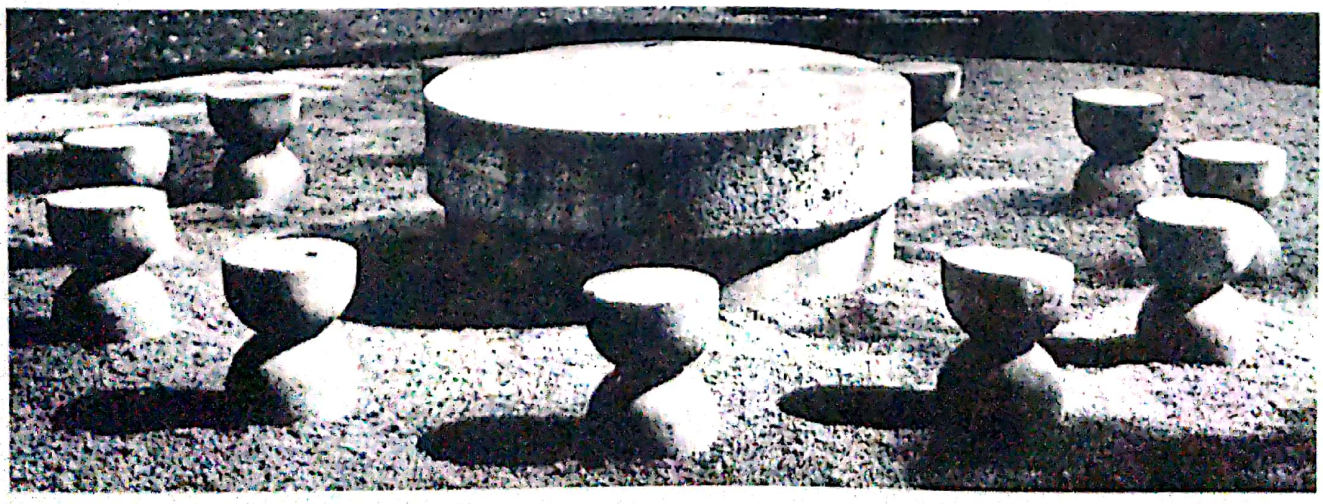

FACULTATIV

Scanned with OKEN Scanner

Completați-vă cunoștințele!

1. Găsiți sinonimele neologice ale următorilor termeni aparținând fondului lexical vechi al limbii române:

Cuvinte vechi	Împrumuturi lexicale neologice sinonime
aplat	*autorizație*
ipochimen	.....
postelnic	.....
mezat	.....
slovă	.....
vornic	.....
veac	.....
nădejde	.....
lacom	.....
sălaș	.....
gingaș	.....
viclean	.....
a bănui	.....
a chibzui	.....

2. Dați exemple de termeni de origine franceză din diferite domenii de activitate:

medicină	tehnică, știință
anemie *anestezie*	*automobil* *biochimie*
.....	.....

economico-social	vestimentație
electorat *minister*	*manșetă* *mantou*
.....	.....

3. Găsiți cel puțin patru termeni neologici de origine:

italiană	germană	engleză
acont *virament*	*fasung* *șurub*	*dispecer* *service*
.....	.....	.....

Rețineți!

- **Împrumuturi lexicale noi (neologice)** – Cuvinte pătrunse în limba română aproximativ de la sfârșitul secolului al XVIII-lea până azi.
- Sunt termeni de largă circulație referitori la știință, cultură, literatură, artă, comerț, industrie etc.
- Limba română a împrumutat numeroase neologisme din limbile franceză, italiană, germană și engleză.
- Există și situații în care același cuvânt a fost împrumutat din două sau trei limbi diferite:

De exemplu:

– *ciocolată*:
ciocolată (it. *ciocolata*);
șocolată (fr. *chocolat*);
șocoladă (germ. *Schokolade*);

– *personaj*:
personagiu (it. *personaggio*);
personaj (fr. *personnage*).

- Mulți termeni de origine engleză și împrumutați mai recent au un caracter internațional (anglicisme și americanisme): *boss, jazz, mass-media, cow-boy, motel, best-seller, dealer, kitsch, hamburger, computer, fair-play, show, hobby, stress, sponsor* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Neologismele (actualizare)

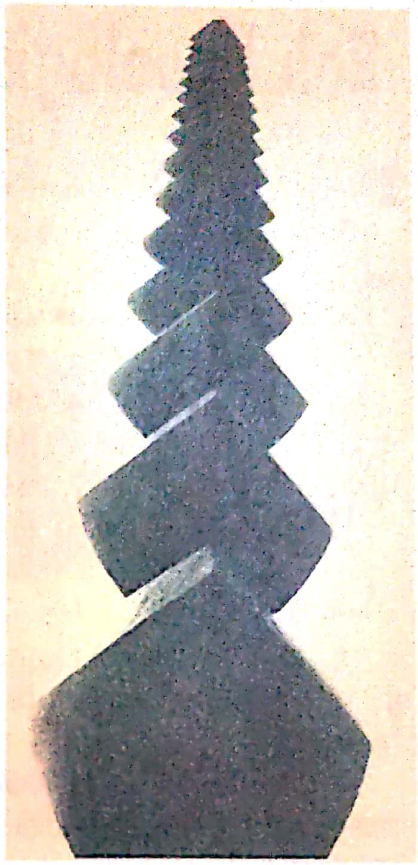

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Indicați câte un sinonim neologic pentru cuvintele: *amănunt, glas, cinste, cutremur, înălțime, nădejde, noroc, părere, a asupri, a bănui, a făgădui, a înfăptui, jertfă, pedeapsă, nepăsător, a însufleți, culme, aspru.*

2. Construiți câte un enunț cu sinonimele neologice ale următoarelor cuvinte:

a) *adânc, învinuit, asemănător, încântare;*

b) *înștiințare, îmbulzeală, jignire, prăpastie;*

c) *a da, a dovedi, a încuviința, a însoți.*

3. Dați câte un sinonim pentru următoarele cuvinte din vocabularul actual: *credibil, a demara, a derula, plenar, vizavi de, consens, disident, lider, a manipula, a destabiliza, a disponibiliza, a dezamorsa.*

4. Consultați *Dicționarul de neologisme* și găsiți zece exemple de neologisme împrumutate din următoarele limbi: a) limba latină savantă; b) limba italiană; c) limba franceză; d) limba germană; e) limba engleză.

5. Analizați îmbinările dintre neologisme și alte cuvinte de largă circulație, explicând expresivitatea produsă de acest fenomen:

a) „Curgând în torente, căzând în letargii adânci, cuprins de mari elanuri și părăsit de ele, Oltul se îndreaptă spre o zare sau alta trăind inegal și patetic, cu izbucniri frenetice sau obosit de moarte."

b) „Cine a mai băut va mai bea și excepția rară a regelui din Thule, care la un moment dat făcu magnificul gest zvârlindu-și cupa în talazurile mării..." (D. Anghel)

6. Dați exemple de neologisme formate cu ajutorul următoarelor prefixe neologice: *ante-, circum-, con-, contra-, ex-, extra-, non-, post-, re-, ultra-.*

7. Găsiți câte două derivate adjectivale și substantivale neologice formate cu prefixul *ne-*.

Reamintiți-vă!

- **Neologismele** sunt cuvinte care au pătruns recent într-o limbă dată. Termenul neologism, împrumutat din fr. *neologisme*, este format pe baza a două elemente de origine grecească: adjectivul *néos* „nou" + substantivul *logos* „cuvânt".
- Cea mai importantă categorie de neologisme din limba română, în funcție de origine, este aceea a împrumuturilor latino-romanice, în care se integrează cuvinte de origine latină savantă, italiană și, în special, franceză. Majoritatea acestor cuvinte au fost asimilate de limba română și, în felul acesta, au contribuit la întărirea caracterului romanic al vocabularului românesc.
- O contribuție deosebită la îmbogățirea vocabularului limbii române au avut-o și neologismele de origine germană și engleză.
- Tot neologisme sunt considerate și unele formații interne ale limbii române, dacă acestea rezultă din combinarea a două elemente formative neologice (de exemplu, *apoetic*, format din prefixul neologic *a-* + adjectivul *poetic* împrumutat din franceză) sau dacă au, în structura lor, cel puțin un element constitutiv neologic: *nefavorabil, nelegitim, neagresiune.*

Scanned with OKEN Scanner

Rolul neologismelor în dezvoltarea sinonimiei

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Subliniați neologismele în contexte; comentați funcția lor stilistică:

a) „Când privesc zilele de-aur a scripturilor române
Mă cufund ca într-o mare de visări dulci și senine." (M. Eminescu)

b) „Elena îl privi cordial. Nu arătase nimic din uimirea ei pentru schimbarea nenorocitului Maxențiu. În afară de impresia pe care i-o făcuse decrepitudinea, prezența lui nu-i pricinuise nici o emoție."
(H. Papadat-Bengescu)

c) „Întăritor aerul dimineții: rece și acidulat. Soarele strălucește recent nichelat." (Cezar Petrescu)

d) „He, he! izbucni pe neașteptate Dumitru lui Nae și râsul său gâlgâi leneș și puternic mai departe. He, he, he, ia uitați-vă cum a rămas Moromete.

– Adică – se răsuci Moromete spre Cocoșilă, lăsând pentru moment ziarul la o parte – adică ocupațiunea ta mentală, Cocoșilă, e la alte prostii!" (Marin Preda)

e) „Prin ierburile crude,/Sub cerul fără fund,/S-aude/
Un bâzâit profund." (G. Topârceanu)

f) „Frecându-și pântecele de oțel fierbinte
De cheiul rece, umed și murdar,
Un cargobot norvegian..." (I. Minulescu)

2. Explicați neologismele din textele de mai sus prin sinonime sau echivalente sinonimice.

3. Folosind *Dicționarul explicativ al limbii române*, întocmiți liste privind sensurile cuvintelor: *inimă, împrejurare, a recomanda* (*a indica*).

Completați-vă cunoștințele!

1. Construiți enunțuri în care termenii polisemantici menționați în ultimul exercițiu de mai sus să apară, prin sensurile lor, în diferite situații de comunicare.

2. Selectați, din seria lexicală a cuvântului *a merge*, sinonimul potrivit pentru următoarele stiluri: stilul neutru; stilul familial; stilul oficial; stilul beletristic; stilul științific.

3. Alcătuiți seria sinonimică a cuvântului *aspru* și formulați enunțuri care să ilustreze deosebirile sinonimelor în contexte variate.

4. Găsiți câte un sinonim neologic pentru următoarele expresii și locuțiuni verbale: *a-și aduce aminte, a-și da seama, a sta de vorbă, a da în mintea copiilor.*

Observați!

- Nuanțele expresive ale neologismelor.
- Individualitatea stilistică a scriitorului.
- Individualitatea stilistică a personajelor.
- Serii sinonime (nuanțarea sensurilor).
- Un cuvânt polisemantic apare în diferite situații de comunicare (curentă sau neutră, sfera activităților juridice oficial-administrative sau științifice).
- Rolul polisemiei și al sinonimiei.
- Capacitatea limbii române în asimilarea neologismelor.
- Neologismele limbii române aparțiin atât limbii literare standard, cât și tuturor variantelor funcționale proprii fiecărui domeniu de activitate.

Pe malul Jiului

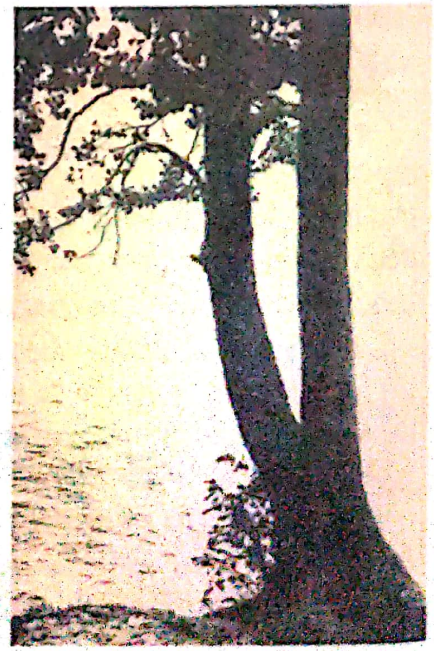

Scanned with OKEN Scanner

2 Poezia lirică scrisă (cultă)

Iertare

de Al. Macedonski

Iertare! Sunt ca orice om:
M-am îndoit de-a ta putere,
Am râs de sfintele mistere
Ce sunt în fiecare-atom...
Iertare! Sunt ca orice om.

Sunt ticălosul peste care
Dacă se lasă-o-ntristare
De toți se crede prigonit,
Dar, Doamne, nu m-ai părăsit...
Sunt om ca orice om - iertare.

(Din ciclul *Psalmi moderni*)

Al. Macedonski (1854-1920)

• Poet, prozator și publicist cu idei îndrăznețe, novatoare, Al. Macedonski reprezintă personalitatea cea mai puternică a literaturii secolului trecut, după Mihai Eminescu. Autor al volumelor de versuri *Poezii*, *Excelsior* și *Flori sacre*.

Al. Macedonski a avut un rol decisiv în dezvoltarea poeziei române moderne.

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Cui îi sunt adresate versurile poeziei *Iertare* de Al. Macedonski?

2. Ce stare sufletească a poetului dezvăluie aceste versuri?

3. Comentați rolul repetiției verbului *iertare* în nuanțarea stării de suferință sau de neliniște de care este bântuit sufletul poetului.

4. Subliniați predicatele nominale din poezie, precizând unele diferențe existente între numele predicative din structura acestora.

5. Descrieți starea sufletească a poetului față de Divinitate, în cele două ipostaze ale acestuia.

Subliniați, în acest sens, forța expresivă a verbelor *a* (se) *îndoi*, *a râde* și *a ierta*.

6. Comentați efectul stilistic al repetării primului vers în finalul strofei dintâi și, într-o formă ușor modificată, în al celei de-a doua.

7. Analizați elementele de versificație (rimă și măsură).

Invocația retorică

Completați-vă cunoștințele!

1. Identificați invocațiile din versurile de mai jos. Comentați valoarea expresivă a acestora:

a) „– Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Să facă pâraie
Să curgă șiroaie,
Apele să crească,
Mândra să-mi oprească. (...)

– Suflă, Doamne, un vânt,
Suflă-l pe pământ,
Brazii să-i despoaie,
Paltini să îndoaie,
Munții să răstoarne..."

(*Mănăstirea Argeșului*)

Observați!

• **Invocația** (lat. *invocatio* = chemare, rugă) – Figură de stil care exprimă o rugăciune, o adresare către o muză sau o divinitate pentru a cere inspirație sau pentru a obține ajutor într-un moment dificil.

FACULTATIV

Scanned with OKEN Scanner

b) „Doamne, fă-i bordei în soare,
Într-un colț de țară veche,
Nu mai nalt decât o floare
Și îngust cât o ureche. (...)

Dă-i un fluture blajin
Și o broască de smarald.
Și-n pădurea de pelin
Fă să-i stea bordeiul cald.

Și mai dă-i, Doamne, vopsele
Și hârtie chinezească,
Pentru ca, mânjind cu ele,
Slava ta s-o smângălească."
(T. Arghezi)

c) „Fă-mă, Doamne, ce mi-i face,
Fă-mă trestie pe baltă,
Subțire, Doamne, și înaltă ..."
(*Poezie populară*)

Peisaje de Ion Grigore, Constantin Nițescu, Aurel Nedel

2. Citiți *Psalmii biblici* și transcrieți fragmente care să conțină diferite forme de invocație.

Inversiunea

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați schimbările în topica normală a părților de propoziție din textele de mai jos:

a) „Iertare! Sunt ca orice om:
M-am îndoit de-a ta putere..." (Al. Macedonski)

b) „Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă." (M. Eminescu)

c) „După ce am mai crescut.
Din ochi maica m-a pierdut." (Folclor)

d) „S-a stins viața falnicei Veneții..." (M. Eminescu)

2. Explicați efectele artistice obținute prin abaterile de la succesiunea normală a termenilor în următoarele texte:

a) „Umplu aerul văratec de mireasmă și răcoare
A popoarelor de muște sărbători murmuitoare." (M. Eminescu)

b) „De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet,
Pe-al meu propriu rug, mă topesc în flăcări." (M. Eminescu)

c) „Asemenea proaspete,
vii și păstoase și lucii culori
se mai văd doar în stemele țărilor." (L. Blaga)

Rețineți!

- **Inversiunea** este un mijloc stilistic în care poziția elementelor în propoziție sau a propozițiilor în frază nu respectă normele sintactice.
- Inversiunea subliniază expresivitatea unor cuvinte prin așezarea lor într-o poziție privilegiată.

Observați!

- Construcții aflate în opoziție cu topica normală.
- Abateri de la topica normală a termenilor unei propoziții.
- **Inversiune simplă** (la nivelul sintagmei).
- **Inversiunea complexă** (la nivelul frazei).
- Folosirea inversiunii:

a) din necesitate prozodică: (respectarea ritmului și a rimei);

b) pentru evidențierea anumitor cuvinte.

Scanned with OKEN Scanner

Completați-vă cunoștințele!

- Evidențiați efectele artistice ale inversiunilor din enunțurile de mai jos:

a) „Nu voi părul să mi-l taie,
Ce-mi ajunge la călcâie."

b) „Să cer ale tale daruri, genunchi și frunte nu plec,
Spre ură și blesteme aș vrea să te înduplec."

c) „Că ești frumoasă, cred; că mă iubești, îți mulțumesc..."

(M. Eminescu)

Verificați-vă cunoștințele!

- Analizați modalitățile de realizare a inversiunilor în următoarele exemple și comentați valoarea expresivă a utilizării acestor inversiuni.

a) „Neguri albe, strălucite
Naște luna argintie." (M. Eminescu)

b) „Pe sub brazi, pe sub bătrânii, licuricii-licurici,
Creaturile de vară,
Își aprind fosforescența
Străvezie, selenară." (L. Blaga)

c) „Norilor copacii le urzesc brocarte."

(T. Arghezi)

d) „Nici orologiul turlei nu știe ceasu-i cât."

(T. Arghezi)

e) „După cum ți-e căutătura, așa să-ți fie inima."
„Cu cât râul e mai adânc, cu atât curge mai lin la vale."
„Cât îl lași pe om, atâta se întinde."

(Poveste populară)

Lectură suplimentară

Sufletul satului de Lucian Blaga

Copilo, pune-ți mâinile pe genuchii mei.
Eu cred că veșnicia s-a născut la sat.
Aici orice gând e mai încet,
și inima-ți zvâcnește mai rar,
ca și cum nu ți-ar bate în piept
ci adânc în pământ undeva.
Aici se vindecă setea de mântuire
și dacă ți-ai sângerat picioarele
te așezi pe un podmol de lut.
Uite, e seară.
Sufletul satului fâlfâie pe lângă noi,
ca un miros sfios de iarbă tăiată,
ca o cădere de fum din streșini de paie,
ca un joc de iezi pe morminte înalte.

Lucian Blaga (1895 -1961)

- Poet, dramaturg și filosof.
- După un debut primit elogios în presa timpului (volumul *Poemele luminii*, 1919), Lucian Blaga va crea o operă de mare profunzime, devenind una din cele mai complexe personalități ale culturii române moderne.
- Poezie: *Pașii profetului, În marea trecere, Laudă somnului.*
- Teatru: *Zamolxe, Tulburarea apelor, Meșterul Manole, Avram Iancu.*
- Filosofie: *Orizont și stil, Spațiul mioritic, Geneza metaforei și sensul culturii, Trilogia cunoașterii.*
- A mai publicat proză autobiografică și aforisme.

Scanned with OKEN Scanner

Psalm de Tudor Arghezi

Tare sunt singur, Doame, și pieziș!
Copac pribeag uitat în câmpie,
Cu fruct amar și cu frunziș
Țepos și aspru-n îndârjire vie.

.....

Aștept crâmpeie mici de gingășie,
Cântece mici de vrăbii și lăstun
Să mi se dea și mie,
Ca pomilor de rod cu gustul bun.

.....

Nalt candelabru, strajă de hotare,
Stelele vin și se aprind pe rând
În ramurile-ntinse pe altare –
Și te slujesc; dar, Doame, până când?

.....

În rostul meu tu m-ai lăsat uitării
Și mă muncesc din rădăcini și sânger.
Trimite, Doame, semnul depărtării,
Din când în când, câte un pui de înger,

Să bată alb din aripă la lună,
Să-mi dea din nou povața ta mai bună.

Tudor Arghezi
(1880-1967)

- Creator al unui limbaj inimitabil, exercitând asupra liricii moderne românești o influență profundă.
- Principalele volume de poezii: *Cuvinte potrivite* (1927), *Flori de mucigai*, *Cartea cu jucării*, *Stihuri pestrițe*.

Frunză verde de albastru de Nichita Stănescu

Și-am zis verde de albastru,
mă doare un cal măiastru,
și-am zis pară de un măr,
minciună de adevăr,
și-am zis pasăre de pește
decleștarea de ce crește,
și secundă-am zis de oră,
curcubeu de aurora,
am zis os de un schelet,
am zis hoț de om întreg,
și privire-am zis de ochi,
și că-i boală de deochi...

Și-am zis verde de albastru,
mă doare un cal măiastru,
pe care mă țin călare
cu capul la cingătoare,
cu călcâiul la spinare
și cu ochiul în potcoave,
și cu inima-n silabe,
de mă duc mări, mă duc
ca toamna frunza de nuc,
ori ca iarna frunză albă
de la floarea de zăpadă...

Nichita Stănescu
(1935 -1983)

- Poet și eseist.
- Volume de versuri: *Semnul iubirii*, *O viziune a sentimentelor*, *11 elegii*, *Oul și sfera*, *Necuvintele*, *Noduri și semne*, *Măreția frigului*.
- Opera poetică a lui Nichita Stănescu a fost întotdeauna dublată de o foarte lucidă conștiință poetică și de o permanentă meditație asupra condiției creației și a creatorului.

Scanned with OKEN Scanner

Privighetoarea secolului XX

de Mircea Dinescu

Din fiecare veac coboară un cal să rontăie statui
zadarnic încercați să-mi puneți pe limbă lipitori abstracte
orgoliul meu e să-mi plimb rana într-un vagon de clasa-ntâi
norii ghimpați să-i trec în silă ca îngerul lipsit de acte,

apoi să car pământ cu gura peste orașele din zori
în piei de iepure ghitara să mi-o îmbrac să vină câinii
s-aud cum rup din ea și pieptul să-mi cadă între cerșetori
ca o monedă azvârlită, de sus din turnurile pâinii
Hai secerați genunchii iernii să nască numai vineți fulgi
un dans de gropi se-ncinge-n ceruri de parcă m-ar chema la nuntă,
forțați un trandafir să are tăiați-i unghiile lungi
și-mbălsămați privighetoarea, căci vai privighetoarea cântă.

Mircea Dinescu
(n. 1950)

- Poet contemporan.
- S-a impus încă din 1971, după un debut editorial spectaculos cu *Invocație nimănui*, ca un poet capabil de o neobișnuită inventivitate metaforică. Dezinvoltura ironică și exuberanța juvenilă alternează cu momente de autentică profunzime și gravitate.
- Alte volume de versuri: *Elegii de când eram mai tânăr*, *Proprietarul de poduri*, *Exil pe-o boabă de piper*, *Moartea citește ziarul*.

Georgica a VI-a

de Mircea Cărtărescu

filmată din elicopter iarna apare
într-un prim-plan atât de intens
că i se văd broboanele de sudoare scurgându-se
lent între lujerii ieșiți din brazde.
privește, zăpezile călătoare se-ntorc
în escadrile din țările calde
pe când țăranul cu o șosea asfaltată
în jurul gâtului, freacă parbrizul aburit
al cerului, până ies stelele.
a venit iarna spune țăranul, e timpul
să legăm rotilele plugului în foi de hârtie
cu elegii de properțiu. a venit iarna.
copii zice el să luăm ascensorul
sau pe scara rulantă să coborâm
până în magazinele subterane de aparate
electrocasnice și în sala
de proiecție a rădăcinilor să mai vedem

Mircea Cărtărescu (n. 1956)

- Poet, prozator, eseist contemporan.
- Este apreciat ca lider al generației de poeți apărută, editorial, după 1980.
- În creația sa poetică, Mircea Cărtărescu pune accentul pe formele oralității limbajului, folosind ironia și parodia.
- Volume: *Faruri, vitrine, fotografii*; *Totul*, *Poeme de amor* (versuri); *Nostalgia*, *Travesti*, *Orbitor*, vol. I (proză).

Scanned with OKEN Scanner

Cuvântul şi contextul

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Formulați câte două contexte corespunzătoare pentru următoarele sinonime: *obraz* și *față*.

2. Ilustrați, prin contexte adecvate, deosebirile de întrebuințare a sinonimelor: *unealtă, instrument, aparat, ustensilă.*

3. Consultați *Dicționarul explicativ al limbii române* pentru a găsi sensurile cuvintelor de mai jos. Construiți contexte adecvate acestora:

pricepere – competență; rivalitate – concurență; nociv – dăunător; a perturba – a tulbura; a leza – a răni; probitate – cinste; culpă – vină; persuasiv – convingător.

4. Explicați diferențele de sens care pot apărea la un moment dat între cuvintele de mai sus.

5. Alegeți, dintre paranteze, forma potrivită pentru contextele următoare:

a) Primăria orașului (a demarat, a debutat) acțiunea de igienizare.

b) Spectacolul (a debutat, a demarat) cu un recital de poezie.

c) Vântul suflă cu (violență, intensitate) maximă.

6. Construiți enunțuri în care substantivul *cap* să aibă sensuri diferite. Explicați prin sinonime sensurile cuvântului în contextele rezultate.

Verificați-vă cunoștințele!

1. Înlocuiți cuvintele subliniate din textele de mai jos cu sinonime adecvate contextului:

a) „Oamenii *fură trataţi* după *obrazul* fiecăruia." (N. Bălcescu)

b) „De la fiecare dintre noi... rămâne un *răsunet* în alte *suflete*."
(V. Pârvan)

2. Stabiliți sensurile cuvintelor ce urmează. Încadrați aceste cuvinte în contexte potrivite: *drum, a umbla, a se zbate.*

3. Găsiți comparațiile uzuale pentru calificativele:

alb ca .....; galben ca .....; negru ca .....; albastru ca .....; verde ca .....; limpede ca .....; iute ca .....; dulce ca .....; amar ca ..... .

4. Găsiți verbele potrivite în următoarele contexte:

..... ca din pod; ..... ca iarna; ..... ca melcul; ..... ca o moară stricată; ..... ca mâța cu șoarecele; ..... ca peștele-n apă; .....ca o săgeată.

Rețineți!

- Folosirea corectă a unui cuvânt depinde de cunoașterea sensurilor acestuia și de contextele în care apare. Unele sensuri au nevoie de context pentru a fi înțelese.
- Se disting:

a) sensuri libere de context (sensuri de bază);

b) sensuri dependente, în grade diferite, față de context.

- Există și sensuri strict contextuale, realizate numai în anumite combinații și care nu pot fi înțelese în afara acestora: *gânduri negre; noapte albă; punct mortal; situație albastră.*
- Diferențele între sensuri sunt condiționate contextual.
- Gradul de expresivitate al unor termeni este în funcție de posibilitățile lor de asociere: *simfonie de culori, mugurele speranței, suflet mucegăit.*
- Posibilitatea limitată de substituire în context a unor sinonime.

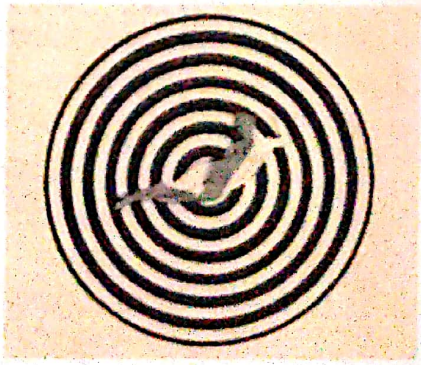

Scanned with OKEN Scanner

Sensul propriu și sensul figurat (actualizare)

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Construiți enunțuri din care să reiasă valoarea polisemantică a următoarelor cuvinte: *carte, rău, gură, a apărea, a însoți* și *ochi.*

2. Dați cinci exemple de cuvinte monosemantice.

3. Construiți enunțuri în care cuvântul *crainic* să aibă, pe rând, un sens principal și un sens secundar.

4. Ilustrați, în contexte diferite, sensul propriu și sensul figurat al cuvintelor: *piatră, negru, albastru.* Indicați figurile de stil create prin folosirea figurată a acestor cuvinte.

5. Precizați care sunt sensurile cuvintelor subliniate în enunțurile de mai jos:

a) „..... *s-a iscat* de la o vreme o buruiană *îndărătnică*."
(M. Sadoveanu)

b) „Am rătăcit în pădurea aceasta de *hârtie*, ale cărei *foi* le-au scuturat anotimpurile." (D. Anghel)

c) „Dar vremea trecea cu amăgeală (...) căci *sprințar* și *înșelător* este gândul omului." (I. Creangă)

d) „Și nu se simțea decât vântul care *cânta* pe mai multe *țevi*."
(Em. Bucuța)

6. Precizați care sunt sensurile verbului *a ridica* și arătați care dintre acestea reprezintă sensul de bază.

a) *Ridică* spre mine o privire rece.
b) Prețul grâului *s-a ridicat* foarte puțin.
c) *Se ridică* din bancă, îndreptându-se grăbit spre tablă.
d) Supărat de vestea primită, *ridică* vocea spre mine.
e) În cartierul meu *s-a ridicat* o casă frumoasă.

Rețineți!

- Există cuvinte care au un singur sens: **cuvinte monosemantice** (*nevralgie, hepatită, algebră*).
- Numeroase cuvinte au însă două sau mai multe sensuri: **cuvinte polisemantice**.
- **Sensul propriu**: sensul prin care un cuvânt este folosit în mod obișnuit (trezește în mintea vorbitorului imaginea unui obiect sau a unei ființe, sugerează o însușire, o acțiune).
- Sensul propriu cu care cuvântul este utilizat cel mai frecvent este **sensul de bază** (înregistrat primul în dicționare).
- Celelalte sensuri, mai rar întrebuințate, sunt **sensuri secundare**.

De exemplu, *orb* înseamnă:
a) „lipsit de simțul văzului" (sens principal – de bază);
b) „lipsit de discernământ" („judecată *oarbă*");
c) „lipsit de lumină" („cameră *oarbă*") (sensuri secundare).

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Construiți câte un enunț cu sensul principal și cu sensurile secundare ale cuvântului *ochi.*

2. Alcătuiți un enunț cu sensul propriu și cu sensul figurat al cuvântului *picior.*

3. Formulați câte două propoziții în care fiecare dintre cuvintele următoare să aibă sensuri diferite:
a (se) topi, cald, uscat, lună, ascuțit.

4. Alcătuiți enunțuri în care cuvintele să fie folosite, pe rând, cu sens propriu și cu sens figurat:
a muri, a (se) naște, a răsări, tulbure.

5. Consultați un dicționar al limbii române și formulați propoziții cu cinci cuvinte polisemantice care au cel puțin trei sensuri.

6. Notați sensurile cuvintelor subliniate în textul ce urmează:

„E așa de *dulce* să *chemi somnul* în *murmurul apelor*. Și totdeauna m-a mirat cum de *n-a trăsnit* prin minte nici unui *rege* să *cerceteze* unde s-ar găsi *cheia* tuturor *fericirilor*." (C. Hogaș)

Scanned with OKEN Scanner

Aplicați-vă cunoștințele!

1. Precizați care din sensurile cuvintelor subliniate este principal și care secundar:

a) S-a așezat la *umbra* nucului. Fotografia are *umbre*. *Umbra* îi întunecă chipul. E numai *umbra* de el.

b) S-a lovit la *piciorul* drept. A văzut în vitrină pahare de cristal cu *picior* înalt. Se odihnește la *piciorul* dealului. „Pe-un *picior* de plai/Pe-o gură de rai". Am băut ceai făcut din planta *piciorul* cocoșului.

2. Precizați sensurile principale, secundare și figurate ale cuvintelor: *gură, dinte, cot* și *a arde*.

3. Descoperiți cuvintele folosite cu sens figurat din următoarele texte:

a) „Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai
Pân' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai." (V. Alecsandri)

b) „Enorma catedrală a pădurilor."
„Pânzele imense și schimbătoare ale acelei nopții." (Geo Bogza)

c) „O întreb și cartea tace
Numai foile-și desface." (Ion Horea)

Categorii semantice

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Notați raportul dintre cuvintele întrebuințate cu sens propriu și cele întrebuințate cu sens figurat.

a) „Ochii negri mi-au fost dragi,
Că-s frumoși ca doi fragi." (Folclor)

„Inima de-amărăciune
Mi-e neagră ca și-un tăciune." (Folclor)

b) „Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni,
Orizontu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni,
Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie..." (M. Eminescu)

c) „Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă,
Fulgii zbor, plutesc prin aer ca un nor de fluturi albi,
Răspândind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi.
Ziua ninge, noapte ninge, dimineața ninge iară." (V. Alecsandri)

2. Comentați efectul stilistic obținut cu ajutorul cuvintelor analizate în exercițiul anterior.

3. Construiți contexte adecvate următoarelor sensuri ale cuvântului *față*: sens principal, sens secundar, sens propriu, sens figurat.

Rețineți!

- **Sensul figurat:** se dezvoltă din sensul propriu. Nu denumește, ci atribuie anumite însușiri prin raportarea la alte obiecte, ființe, fenomene sau acțiuni:

De exemplu, *fiară* înseamnă:
a) „animal sălbatic mare" (sens propriu);
b) „om rău, crud" (sens figurat).

- Sensurile de bază sunt independente de context, iar cele secundare sunt determinate de acesta.

Ilustrație pentru un afiș publicitar (K. Jeffers)

Rețineți!

- **Semantica** (semantica lexicală sau semantica cuvântului) este o ramură a lingvisticii care studiază modificările de sens ale cuvintelor.

- **Principalele categorii ale semanticii sunt:** polisemia, omonimia, antonimia, paronimia și sinonimia.

Scanned with OKEN Scanner

Cuvinte polisemantice

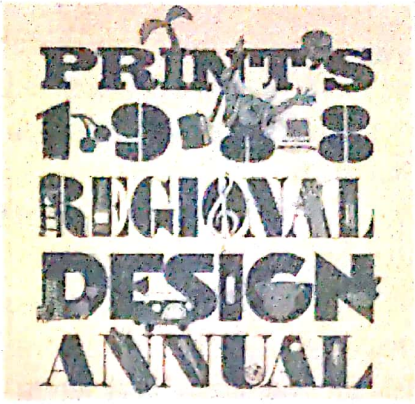

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Notații sensurile cuvintelor *umbră* și *șubred* în contextele de mai jos:

a) S-a plimbat la *umbra* copacilor. Călăreții au ieșit din *umbra* pădurii la lumină. O *umbră* trecătoare îi întunecă privirea. A rămas o *umbră* a celui ce-a fost odată. În lumina lunii *umbre* ciudate dansau în luminișul din pădure. Focul arunca *umbre* pe perete. Se teme și de *umbra* lui. Face *umbră* pământului degeaba. L-a concurs i-a lăsat pe toți în *umbră*. Îi place să stea în *umbră*, nu vrea să se evidențieze cu nimic. S-a obișnuit să stea în *umbra* celui mai mare și mai puternic.

b) Gardul e cam *șubred*. Un om cu o sănătate *șubredă*. Argumentele sale sunt destul de *șubrede*. Sprijinul de care se bucurase era *șubred*.

2. Comparați sensurile fundamentale ale cuvintelor subliniate cu cele rezultate din context. Evidențiați efectele artistice ale acestora:

a) „Se-nalță abur *moale* în grădină.
Pe jos, pornesc furnicile la drum.
Acoperișuri *veștede*-n lumină
Întind spre cer *ogeacuri* fără fum."

b) „Soare *crud* în liliac,
Zbor *subțire* de gândac,
Glasuri *mici*,
De rândunici."
(G. Topârceanu)

c) „Acolo apa *cânta* un cântec surd, înfiorători; în coș *fâșâiau* din când în când grăunțele; în covată *zvâcnea* în pulbere fină făina."
(M. Sadoveanu)

Observați!

- Cuvintele cu mai multe sensuri și care realizează în contexte diferite mai multe semnificații se numesc **polisemantice**.
- În mod deosebit, cuvintele își îmbogățesc sensurile în stilul artistic sau beletristic.

Sinonime

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Înlocuiți cuvintele subliniate cu sinonimele acestora:

a) „Se făcuse mai de tot *ursuz*, *se aprindea* pentru orice lucru de nimic". (I. Slavici)

b) „Și *înălțând* a doua oară sabia, *răcni* așa de *cumplit*, încât mazurii, *înfricoșați*, *smuciră* frâiele și *se năpustiră* pe poartă." (M. Sadoveanu)

c) „Primăvara, muma noastră,
Suflă bruma din fereastră
Și zăpada de pe coastă." (V. Alecsandri)

2. Consultați un dicționar de sinonime și notați câte trei sinonime ale cuvintelor din tabelul de mai jos:

fermecat	a stabili	dibăcie	a înfăptui

Observați!

- **Sinonimele** sunt cuvinte (sau expresii) cu forme diferite, care, în anumite contexte, au înțeles apropiat sau identic.
- Apropierile de sens, nuanțele și posibilitățile de înlocuire a unui cuvânt cu altul pot fi lămurite numai de context.
- Cuvintele sinonime se diferențiază prin anumite nuanțe semantice.

Scanned with OKEN Scanner

Verificați-vă cunoștințele!

1. Alcătuiți serii de sinonime ale cuvintelor:
a îndrăzni, prețios, zăpadă, a limita, umed, vântul, drum.

2. Explicați nuanțele semantice ale cuvintelor sinonime din textele de mai jos:
a) „Ci apărându-se leșii, de-abia au scăpatu cu multă *pagubă* și *perire*."
b) „Mai apoi, după ieșirea *neprietenilor* și a *vrăjmașilor* din țară."
c) „N-au mai putut suferi *fărădelegile* și *răutățile* lui." (Gr. Ureche)

3. Precizați nuanțele stilistice, potrivit expresivității în comunicare, ale următoarelor serii de sinonime: *cap, căpățână, devlă, bostan, dovleac, tărtăcuță; picior, labă, picioroange, țurloaie, cotonoage.*

4. Notați care sunt deosebirile nuanțate de sens dintre cuvintele subliniate în textele de mai jos:
a) „În noaptea lină de vară, un *susur* slab trece prin codrul adormit."
b) „Și vine o *șoaptă* plină de mâhnire, de departe, pe cununile frunzișurilor...".
c) „În tăcerea iatacului, venea *bâzâitul* duios al cântecului de afară."

5. Notați câte un sinonim lexical pentru următoarele unități frazeologice: *părere de rău, a lua parte, a face rost.*
De exemplu: *a pune în libertate = a elibera.*

6. Scrieți sinonimele lexicale neologice ale următoarelor expresii și locuțiuni:
a-i părea rău, plin de sine, ținere de minte.

Antonime

Joan Miró, *Violetul lunii*

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Notați antonimele cuvintelor de mai jos:
sărac, deștept, apus, a întreba, nicăieri.

2. Alcătuiți perechi de antonime din cuvintele: *prieten, lună, îndoială, stimă, sinteză, adevăr, întuneric, opac, îndemânatic, prolix, dușman, siguranță, dispreț, analiză, minciună, rodnic, transparent, stângaci, răspicat.*

3. Indicați antonimele adjectivului *adevărat*, având în vedere polisemantismul său.

4. Dați câte un sinonim și câte un antonim pentru următoarele cuvinte: *acceptare, atractiv, autentic, amic.*

5. Alcătuiți enunțuri în care să folosiți perechile antonimice: *îmbunătățire – deteriorare; similar – diferit; ascendent – descendent; benefic – malefic; beneficiu – prejudiciu.*

6. Identificați cuvintele antonimice din următoarele texte:
a) Dacă n-ai azi, ai mâine.
b) Cum era, bună, rea,
Îmi făceam treaba cu ea.
c) Cine nu învață la tinerețe, plânge la bătrânețe.
d) Unde-i minte multă este și nebunie multă.
e) Unde-i dragoste e și ceartă. (Folclor)
f) Poate îmi voi uita durerea și-mi voi găsi fericirea.

Atenție!

- **Antonimele** sunt cuvinte cu formă diferită și opuse ca sens.
- În selectarea perechilor antonimice se ține seama de context.
- Antonimele aparțin aceleiași părți de vorbire: substantive, adjective, pronume (rar), verbe și adverbe.

Scanned with OKEN Scanner

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Evidențiați valoarea stilistică a antonimelor din textele următoare:

a) „Când ura cea mai crudă mi s-o părea amor..." (M. Eminescu)

b) „Dar Rafila se îmbrăca și ea repede, tăcută, și pe fața ei nu se deslușea nici bucurie, nici întristare." (L. Rebreanu)

c) „Vreme trece, vreme vine,
Toate-s vechi și nouă toate,
Ce e rău și ce e bine.
Tu te-ntreabă și socoate." (M. Eminescu)

2. Alcătuiți enunțuri în care să folosiți perechile antonime: *dificil – ușor, prefăcut – sincer.*

Omonime

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Consultați un dicționar și alcătuiți propoziții cu omonimele cuvintelor: *lamă, sol, lin, unde, cui.*

2. Construiți enunțuri din care să reiasă că următoarele cuvinte sunt omonime: *lac, război.*

3. Introduceți cuvintele de mai jos în contexte cerute de sensurile diferite ale acestora: *broască, lac, capră, toc, vară.*

4. Identificați omonimele din textele următoare și explicați sensurile lor:

a) „El poartă calul dând ocol
În trap grăbit, în pas domol." (G. Coșbuc)

b) „Avem datorii mari la bancă și la fonciire". (M. Preda)

5. Analizați morfologic omonimele identificate în exercițiul anterior.

Observați!

- Multe antonime se formează cu ajutorul prefixelor:

a) ambele cuvinte au prefixe: *a confirma – a infirma, antebelic – postbelic;*

b) numai unul dintre antonime are prefix: *normal – anormal, util – inutil.*

- Ca și sinonimele, antonimele sporesc posibilitățile de exprimare clară, aleasă și variată.
- Antonimele pot avea și valoare stilistică, mărind expresivitatea imaginii.

Wassily Kandinsky, *Compoziție roz*

Rețineți!

- **Omonimele:** cuvinte care au formă identică, dar sens total diferit. De exemplu:

– *bancă*$_1$ „scaun mai lung, de obicei cu spătar";
– *bancă*$_2$ „instituție financiară".

- Cuvintele omonime provin din cuvinte diferite, adaptate în limba română cu aceeași formă.

De exemplu:

a) *păr*$_1$ „plete"; *păr*$_2$ „pom" (cuvinte moștenite din latină);

b) lac$_1$ „apă stătătoare" (lb. latină); *lac*$_2$ „vopsea" (lb. germană).

- Omonimele trebuie să fie diferențiate de cuvintele polisemantice.
- Uneori, omonimia se manifestă între un cuvânt și o singură formă a altui cuvânt:

a) Intră pe *poartă*. (substantiv)

b) El *poartă* un nou costum. (vb. *a purta*: indicativ prezent, persoana a III-a)

- Omonimele nu trebuie confundate, de asemenea, cu omografele, care se scriu la fel, dar se pronunță diferit.

De exemplu: *acéle – ácele, háină – haină.*

- Eliminați confuzia omonime / conversiune.

Observați că omonimia se stabilește între cuvinte diferite ca sens și identice ca formă.

De exemplu: *care*$_1$ (pronume relativ)
care$_2$ (substantiv)

Conversiunea: același cuvânt, dar altă valoare morfologică:

De exemplu: *bine* (adverb) > *bine* (*le*) (substantiv)

Scanned with OKEN Scanner

Paronimele

Marc Chagall, *Violonistul verde*

Folosiți-vă cunoștințele!

• Explicați sensurile cuvintelor subliniate din textele de mai jos. Se pot confunda formele asemănătoare în vorbirea neglijentă?

a) *Adaptarea* la schimbările de mediu se face greu.
Adoptarea unui copil este un gest de generozitate.

b) S-a dus la doctor din cauza unui *abces*.
Copiii au *acces* în sală.

c) Își făcuse *iluzii* cu privire la plecarea în excursie.
Era atent la *aluzii*.

d) Problemele sale *familiale* deveniseră pentru toți un motiv de îngrijorare.
Locurile vizitate i se păreau *familiare*.

Rețineți!

• **Paronimele** sunt cuvinte foarte asemănătoare ca formă, dar total diferite ca sens.
De exemplu: *iminent /eminent;*
compania/campania;
scară/escală.

• Atât din cauza formelor foarte apropiate, cât și pentru faptul că unele dintre aceste cuvinte sunt mai puțin cunoscute, paronimele pot fi confundate între ele, ajungându-se să fie folosite greșit, unul în locul celuilalt.

• Pentru a se evita folosirea greșită a unui cuvânt, pentru a se reține exact și corect atât forma, cât și sensul lui, este necesară consultarea dicționarului.

Completați-vă cunoștințele!

1. Identificați sufixele și prefixele din structura următoarelor cuvinte:

a) *anuar/anual; familiar/familial; numeral/numerar; petrolier/petrolifer;*

b) *prescris/proscris; preveni/proveni; pronume/prenume; emigra/imigra; insera/însera.*

2. Precizați prin ce diferă paronimele:

evolua/evalua; consemn/consens; cauzal/cazual; antonimie/autonomie; romanesc/românesc; revela/ releva; atlas/atlaz.

3. Construiți enunțuri care să ilustreze sensurile cuvintelor: *emigra/imigra/migra.*

4. Subliniați cei doi termeni sinonimi din fiecare serie de cuvinte:

a) *a insera, a evolua, a însera, a introduce;*

b) *a plana, a aplana, a plăsmui, a liniști;*

c) *a enerva, a interesa, a inerva, a indispune;*

d) *austral, ceresc, astral, autoritar;*

e) *fluent, afluent, curgător, flexibil.*

5. Care sunt deosebirile în întrebuințarea cuvintelor: *a releva/a revela; a insera/a însera.*

6. Argumentați dacă următoarele perechi de cuvinte sunt sau nu paronime: *remunerație/renumerație, reclamație/lăcrămație.*

Scanned with OKEN Scanner

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Repartizați paronimele în tabelul de mai jos:

a) *compliment/complement; cauzal/cazual; emigra/imigra/migra; proscris/prescris; releva/revela; pronume/prenume; consens/consemn; investi/învesti; românesc/romanesc;*

b) *adagiu/adagio; orar/oral; miner/minier; arăbesc/arabesc; virtuos/virtuoz.*

substantive	adjective	verbe	adverbe
.....	.....	.....	.....

2. Construiți enunțuri folosind paronimele:

oral/orar; minier/miner; glaciar/glacial; a emigra/a imigra/a migra.

3. Transcrieți în caiet, completând spațiile libere cu forma corespunzătoare aleasă dintre paronimele propuse:

a) Elevului ..... i s-a acordat premiul de excelență.

b) Confruntarea dintre cei doi rivali devenise .....

c) O operă ..... se adresează minții și sensibilității cititorului.

d) Cunoștințele elevului au fost..... corect.

eminent/iminent
eminentă/iminentă
literală/literară
evaluate/evoluate

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Corectați greșelile din enunțurile următoare:

a) A procedat statuar.

b) Sunt solitari cu el.

c) Trăiește pe spetele părinților.

d) Mașina a rămas pe geantă.

2. Construiți enunțuri cu următoarele perechi de paronime:

adagiu (substantiv) / *adagio* (adverb);

anuar (substantiv) / *anual* (adjectiv și adverb);

virtuos (adjectiv) / *virtuoz* (substantiv);

3. Consultând un dicționar al limbii române, construiți enunțuri cu următoarele paronime:

atlas/atlaz; congruent/concurent; a investi/a învesti; elipsă/eclipsă; învederat/înveterat; Ecuator/Ecuador; lacună/lagună; a recuza/a refuza.

4. Indicați câte un sinonim și un antonim pentru fiecare dintre cuvintele subliniate în enunțurile de mai jos:

a) Cerul va fi *temporar* noros.

b) Examenul *oral* îi provoca o stare de emoție.

c) Locurile i se păreau *familiare*.

d) În mod ciudat, a avut o atitudine *glacială* față de prietenul său.

5. Precizați care sunt perechile de paronime ale cuvintelor subliniate din exercițiul anterior.

Atenție!

- Uneori, termenul mai frecvent în limbă îl atrage pe cel mai puțin cunoscut, substituindu-se acestuia.
- Acest fenomen poartă denumirea de **atracție** (paronimică). De exemplu: termenul tehnic *șasiu* (de origine franceză) e înlocuit, incorect, de *șașiu* (origine turcă).

Rețineți!

- **Dubletele** sau **tripletele** paronimice aparțin, de obicei, aceleiași părți de vorbire: substantive, adjective, verbe sau adverbe.
- În alte situații, acestea pot aparține unor părți de vorbire diferite: *oral* (adj., adv.) *orar* (subst.).

Scanned with OKEN Scanner

Muncă independentă

1. Transcrieți tabelul de mai jos, indicând, prin bifare, răspunsul corect:

Exemple	Sinonime	Omonime/ omografe	Antonime	Paronime
a enerva și *a inerva*				
suveran și *suzeran*				
afluență și *influență*				
solidar și *solitar*				
beneficiu și *prejudiciu*				
creditor și *debitor*				
imperios și *stringent*				
campanie și *companie*				
prisos și *prinos*				
a credita și *a acredita*				
eufonie și *euforie*				
lapidar și *succint*				
extrinsec și *intrinsec*				

2. Precizați cuvântul adecvat contextului lexical:
posibil/pasibil de pedeapsă;
a respectat *consemnul/consensul*;
cabinet *dental/dentar*;
manuscris *original/originar*.

Observați!

- Paronime cu același statut morfologic.
- Paronime cu statut morfologic diferit.
- Confuzii paronimice.
- Existența unor asemănări sau asocieri întâmplătoare dintre două cuvinte determină alăturarea unei forme lexicale de o alta de care nu este direct legată.

De exemplu: *remunerație*, cu sensul de „plată, răsplată, retribuție", a ajuns să fie apropiat, printr-o falsă asemănare de sens („numărarea banilor"), de *renumerație* (etimologie populară).

Pleonasmul

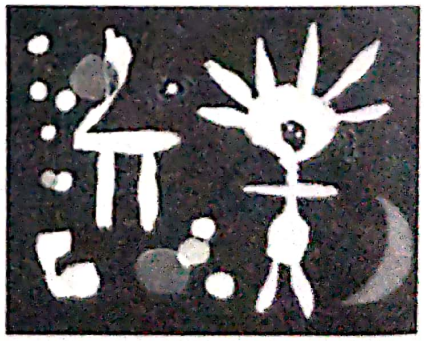

Joan Miró, *Doamna albă*

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Consultând un dicționar al limbii române, explicați înțelesul cuvintelor subliniate din enunțurile de mai jos:
a) Jocul *anost* și *plicticos* al echipei i-a supărat pe spectatori.
b) La concurs s-au prezentat și câțiva *anonimi necunoscuți*.
c) Jucătorul *a revenit din nou* în teren.
d) Interesul lui față de studiu se manifestă *direct* și *nemijlocit*.
e) Candidatul încerca *jenat* și *stingherit* să răspundă întrebărilor.
2. Ce observații puteți face în legătură cu folosirea acestor cuvinte?

Observați!

- Identitatea semantică a cuvintelor: sensul cuvintelor.

Scanned with OKEN Scanner

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Explicați de ce sunt pleonastice următoarele îmbinări lexicale:
   a) *rodnic și fructuos;*
   b) *mijloace mass-media;*
   c) *un triunghi cu trei unghiuri;*
   d) *interacțiune reciprocă;*
   e) *a revedea din nou;*
   f) *tricicletă cu trei roți;*
   g) *legiferată de lege.*

2. Înlăturați cuvintele care fac exprimarea incorectă în enunțurile de mai jos:
   a) Am prognozat desfășurarea viitoare a întrecerilor.
   b) Elevii au comemorat astăzi memoria scriitorului.
   c) Și-au reluat iarăși povestea ca într-un refren obositor.
   d) Am conlucrat împreună la realizarea spectacolului.

Observați!

- **Pleonasmul** apare în diferite combinații lexicale:
  - sinonime;
  - cuvinte înrudite formal;
  - repetarea unui element de structură prin determinant.
- Construcția pleonastică evoluează:
  - prin coordonare;
  - prin subordonare.

Rețineți!

- **Pleonasmul** este o greșeală de exprimare frecventă constând în alăturarea inutilă a unor cuvinte sau a unor construcții cu același înțeles.
- Pleonasmul rezultă din:
  a) asocierea unor cuvinte sau a unor construcții sinonime (*firesc și natural*);
  b) alăturarea unor cuvinte înrudite, apropiate ca formă (*în urma analizei, urmează să...; placă comemorativă în memoria...*);
  c) repetarea sensului unui prefix din structura unui cuvânt prin determinantul care urmează (*a se bifurca în două; a conviețui împreună*).
- Pleonasmul poate avea valoare expresivă în textele literare, accentuând ideea prin repetare semantică. De exemplu:

„Am auzit cu urechile mele."
„Cobori în jos/ Luceafăr blând..." (M. Eminescu)

Max Ernst,
Mamă și copii pe globul terestru

Completați-vă cunoștințele!

- Identificați și evidențiați efectele comice ale construcțiilor pleonastice din următoarele texte din I.L. Caragiale:

a) „Vai de mine! monșerul meu! mi-l omoară."
(*O noapte furtunoasă*)

b) „Să trăiască Republica! Vivat Prințipatele Unite! Și jos iscălit în original «Garibaldi»." (*Conu Leonida față cu reacțiunea*)

c) „Este chiar el însuși în persoană." (*O noapte furtunoasă*)

d) „Sunt un june tânăr și nefericit, care suferă peste poate și iubește la nemurire." (*O noapte furtunoasă*)

e) „Angel radios! De când te-am văzut întâiași dată pentru prima oară mi-am pierdut uzul rațiunii."
(*O noapte furtunoasă*)

Observați!

- **Pleonasmul** poate fi un mijloc de caracterizare a personajelor.

Scanned with OKEN Scanner

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Care este efectul stilistic obținut prin pleonasm în următoarele texte?

a) „Fiul craiului numai iaca se trezește dinaintea lui cu o babă gârbovă de bătrânețe." (Ion Creangă)

b) „Verzi sunt dealurile tale, frumoase pădurile și dumbrăvile spânzurate de coastele dealurilor, limpede și senin cerul tău..."
(Alecu Russo)

c) „Plânge și suspină tânăra domniță
Dulce și suavă ca o garofiță..." (Dimitrie Bolintineanu)

d) „Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute,
Zugrăvește din nou iarăși pânzele posomorâte..." (M. Eminescu)

2. Eliminați pleonasmele din enunțurile de mai jos:

a) Din cauza efortului, a făcut o hemoragie de sânge.
b) A solicitat cu insistență un procent de 20 la sută.
c) A fost aleasă soluția cea mai optimă.
d) Se opunea cu înverșunare împotriva acestui lucru.
e) Prefera mai bine să citească.
f) Își făcuse frumoase perspective de viitor.
g) Cei doi au conlucrat bine laolaltă.

Ilustrație pentru un afiș publicitar (T. Nyberg)

3. Care sunt construcțiile pleonastice acceptate în anumite situații și care sunt greșelile de limbă?

alocuțiune scurtă	*a fi reprimiți iarăși*	*a reveni iarăși*
vai și amar	*praf și pulbere;*	*foarte rarisim*
a rezuma pe scurt	*condiții de viață optime*	*pubelă de gunoi*
foc și pară	*întuneric și beznă*	
a revedea din nou	*în fel și chip*	

4. Eliminați greșelile de ordin lexical din următoarele construcții:

anexez alăturat	*vă prevenim anticipat*
având în vedere și luând în considerație	*subsemnatul mai jos semnat*
revenim din nou	*subsemnații care ne întâlnim mai jos*
v-am avertizat anterior	*procente la sută.*

5. Alcătuiți enunțuri cu formele corecte ale construcțiilor de mai sus.

6. Folosind *Dicționarul limbii române moderne*, explicați pleonasmele din următoarele construcții:

caligrafie frumoasă	*perspectivele viitoare*	*mijloace mass-media*
diurnă de zi	*premise anterioare*	*alcoolemia în sânge*
debutul inițial	*apreciere pozitivă*	*a asigura securitatea*

Scanned with OKEN Scanner

Tautologia

Exprimați-vă părerea!

1. Identificați termenii care se repetă în următoarele enunțuri:
a) Vara ca vara, dar iarna e grea.
b) La munte când plouă, plouă.
c) Există oameni și oameni.
e) De cântat, am mai cânta.
f) „Moșia, moșie, fonctia fonctie." (I. L. Caragiale)
g) „Dacă am văzut și am văzut că nu ne putem înțelege, am convenit să ne judecăm." (B. Șt. Delavrancea)
h) „Șede el cât șede, de cască gura prin târg..." (I. Creangă)
2. Notați diferențele de intonație sau de formă ale termenilor care se repetă din exercițiul anterior.
3. Identificați funcția sintactică a termenilor repetați din exemplele anterioare.

Observați!

- Repetarea unor cuvinte:
  - cu funcție sintactică diferită;
  - cu formă identică sau diferită;
  - cu intonație distinctă.

Important!

- Nu confundați pleonasmul cu tautologia.

Pleonasmul este o greșeală de limbă reprezentând alăturarea inutilă a unor cuvinte diferite ca formă, dar cu același sens (*caligrafie frumoasă*: gr. *kalos* „frumos").

Tautologia constă în repetarea aceluiași cuvânt cu funcții sintactice diferite și cu valoare expresivă deosebită.

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Dați exemple, din vorbirea curentă, de construcții tautologice prin care să se sublinieze anumite calități. De exemplu:
a) autenticitatea: *cafea, cafea* = cafea adevărată, naturală, bună;
b) ideea de superlativ: *repede, repede* = foarte repede.
2. Ce efecte artistice au construcțiile tautologice din enunțurile de mai jos?
a) „N-am ce face... *corvoada e corvoadă*." (Camil Petrescu)
b) „*Capra tot capră*: se smucea în toate părțile... (Ion Creangă)
c) „*De băut bei* mereu sau numai așa, la sărbători." (R. Tudoran)
3. Evidențiați funcțiile și rolurile expresive ale propozițiilor subliniate:
a) *Ce-i frumos e frumos*, orice ai spune.
b) „Până aici toate *au fost cum au fost*." (Ion Creangă)
c) „Ia lasă-mă, jupânească... că *eu știu ce știu...!*" (Ion Creangă)
d) „*Eu îs bun, cât îs bun*, dar și când m-o scoate cineva din răbdare..." (Ion Creangă)
e) *Vorbește ca să vorbească.*

Rețineți!

- **Tautologia** este un fenomen lingvistic realizat la nivel sintactic și stilistic.
- Rolul tautologiei este de a sublinia o calitate sau o acțiune.
- **Tautologia** se manifestă:

– la nivelul propoziției

Datoria e datorie. De mâncat am mâncat. Frate, frate, dar brânza-i pe bani.

– la nivelul frazei

Nu-i frumos ce-i frumos. Eu știu ce știu. A așteptat cât a așteptat.

- Tautologia este un mijloc concis și, în același timp, expresiv de exprimare a unor relații gramaticale.
- Prin tautologie s-au creat unele tipare sintactice.

De exemplu: *de cântat, am cântat; de băut, am băut; banu-i ban; omu-i om; familia-i familie ; aici e aici; toate ca toate; așa și așa; în vecii vecilor, ce-o fi o fi; fie ce-o fi* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Extrageți, din exemplele de mai jos, construcțiile tautologice:

a) „Nici târziu nu-i prea târziu."

b) „De cap și-a făcut, de cap i-a fost!" (Folclor)

c) „Ți-e scris, ți-e scris, nu ți-e scris, nu ți-e scris și sănătate bună." (Ioan Slavici)

d) „Nu joci, nu joci, dar vezi-ți de treabă."

(Petre Ispirescu)

e) „... când spun o vorbă, vorbă să fie".

(Marin Preda)

f) „De glumeț, glumeț era moș Nechifor, nu-i vorbă." (Ion Creangă)

2. Identificați tautologiile din textele de mai jos, explicând efectele expresive ale fiecăreia:

a) „Pitache când spune o vorbă, e vorbă."

(I.Al. Brătescu-Voinești)

b) „Lumea nu-i cumu-i, ci cum o vedem."

(M. Eminescu)

c) „Banul ca banul: se duce pe-aici încolo."(Folclor)

f) „Femeia tot femeie, zise Lăpușneanu zâmbind în loc să se bucure, ea se sperie." (C. Negruzzi)

g) „N-am fost supărat niciodată pe mere
că sunt mere, pe frunze că sunt frunze,
pe umbră că e umbră, pe păsări că sunt păsări."

(Nichita Stănescu)

Marc Chagall, *Negustorul de vite*

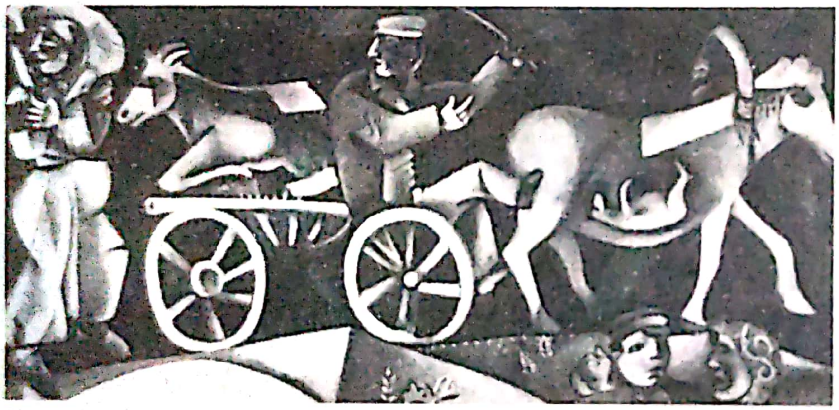

Argoul și jargonul

Folosiți-vă cunoștințele!

- Precizați cărui mediu social sau cărei profesiuni aparțin cuvintele și construcțiile frazeologice care individualizează următoarele enunțuri:

„Ia stai, Paraschive, să mă bunghesc și eu!"

„Hubărul îl măsură dintr-o ochire."

„Cu șuriul știi să dai?, mai întrebă Stăpânul."

„Mișto cosor, să n-am spor! De unde l-ai pescuit?"

„Să nu fie vânzare, că pe toți vă tai cu mănușița mea... Mi s-a urât cu pârnaia."

„Știi să manglești cai? aruncă Mână-mică."

„La urmă, șutul a început să se laude că o să-l învețe meserie."

„Dacă scoatem preț bun, avem biștari frumoși." (Eugen Barbu)

Sesizați!

- **Tautologia:** fenomen specific limbii vorbite, cu valoare expresivă în operele literare.

Rețineți!

- **Argoul** este un limbaj special, artificial și secret, cu o notă depreciativă, înțeles numai de cei care îl folosesc.
- Argoul este utilizat de grupuri sociale restrânse, cuprinzând termeni și construcții frazeologice proprii, prin care se asigură un circuit închis (limbaj specializat).
- Vocabularul specific al argoului este în continuă schimbare, ceea ce face imposibilă înțelegerea acestuia de către alți vorbitori. Argoul se folosește mai mult în limbajul oral.

Scanned with OKEN Scanner

Exemple de elemente argotice

- *a lăsa mască pe cineva* („a uimi"), *a fi pe fază* („a pricepe"), *a lua în colimator* („a urmări"), *a plimba ursul* („a pleca"), *a pune pe liber* („a da afară"), *a o ușchi* („a fugi"), *a sta de șase* („a păzi"), *trupete* („militar").
- Adeseori, elementele argotice formează familii lexicale:

caft	*a mardi*	*mișto*
caftelă	*mardeiaș*	*a mișticări*
caftit,-ă	*mardeală*	*mișticăreală*
caftangioaică	*mardit,-ă*	*mișticărit,-ă*

Exemple de cuvinte și expresii aparținând jargonului

- Sursele jargonului sunt în mod obișnuit:

a) limba greacă: *a phiroforsi* = a informa; *a cabulipsi* = a umili; *arhon(da)* = titlu de politețe cu care se adresa cineva către un boier; *a fantaxi* = a-și da importanță; *nixis* = supărare.

b) limba franceză: *bonjur* (fr. *bonjour*) = bună ziua; *a devina* (fr. *deviner*) = a ghici; *langagiu* (fr. *langage*) = limbaj; *misericordie* (fr. *miséricorde*) = milă; *monșer* (fr. *mon cher*) = dragul meu; *musiu* (fr. *monsieur*) = domn.

- Folosirea unor cuvinte și expresii ce aparțin jargonului reprezintă o sursă a comicului verbal în operele unor clasici ai literaturii noastre (V. Alecsandri, M. Eminescu, I.L. Caragiale, B.P. Hasdeu ș.a.).

Rețineți!

- **Jargonul** este o modalitate de exprimare superficială și prețioasă, incorectă.
- **Cuvintele de jargon** (numite și barbarisme) sunt cuvinte străine, preluate din alte limbi, fără a fi necesare.
- Au o formă neadaptată la limba română, formă ce reproduce pronunțarea din limba de origine.
- În limbajul unor personaje comice, care țin să se exprime pretențios, cuvintele de jargon sunt intercalate printre cuvintele românești.

Valorificați-vă cunoștințele!

- Subliniați cuvintele din jargon și înlocuiți-le cu forma literară adecvată:

„E gentilă, dacă nu beauté, tată-său e bogat."

„Ce cauți pe aici, mon cher?"

„Spusu-i-ai că însoțirea noastră, departe de a fi une mésalliance, o să ridice sus, sus, foarte sus în opiniunea publică neamul Hagi Pană?"

„O singură vorbă, mon ange!";

„Spiritul secolului, ma chèrie!?"

Observați!

- **Argoul** are mai multe surse:

a) folosirea cu sensuri schimbate a unor cuvinte din limba română: *premiat* – „condamnat"; *universitate* – „pușcărie"; *curcan, scatiu, sticlete* – „polițist";

b) cuvinte dialectale sau arhaice, cunoscute doar de câțiva vorbitori: *calpuzan* – „falsificator de bani";

c) termeni tehnico-științifici, cu circulație restrânsă: *lunetist* – „informator"; *streptomicină* – „coniac";

d) împrumuturi din alte limbi: *junior* – „hoț tânăr";

e) derivarea: *ascultătoare* – „urechi".

- În argou sunt folosiți termenii cu sens figurat, cuvinte cu alt sens decât cel obișnuit.
- Termenii argotici vizează vorbirea unor anumite grupuri sociale: studenți, elevi și sportivi; hoți și pușcăriași.
- O serie de elemente argotice pătrund, din păcate, treptat și în limbajul familiar sau al altor categorii de vorbitori.

Atenție!

- Normele limbii literare recomandă evitarea termenilor de argou și de jargon în exprimare. Aceste categorii de cuvinte sunt folosite de scriitori în operele beletristice pentru portretizarea, prin limbaj, a unor personaje sau pentru descrierea unor medii sociale.

Scanned with OKEN Scanner

Invocația, exclamația și interogația retorice

„O, doamne! mare și frumoasă ți-este misiunea! (...) Fă ca legea să fie tare, iar Tu, Măria ta, ca Domn, fii bun și blând, fii bun, mai ales pentru aceia pentru care mai toți Domnii trecuți au fost nepăsători sau răi. (...)

Fii simplu, Măria ta, fii bun, fii Domn cetățean; urechea ta să fie pururea deschisă la adevăr și închisă la minciună și lingușire. (...) Să trăiești dar mulți ani!

Să trăiești, Măria ta!"

(Din Discursul rostit de Mihail Kogălniceanu
la alegerea lui Alexandru Ioan Cuza
ca domn al Moldovei, Iași, 17 ianuarie 1859)

„Cum, domnilor?... Un popor întreg admiră pe Caragiale... Admirațiunea trece peste Carpați. Bunul lui nume trece peste hotarele neamului românesc. Și pe acest om să-l acuzi, sprijinit de falsuri, că operele sunt jafuri literare? Dar asta înseamnă a izbi în credința, în admirațiunea și în fala românilor! Și ce s-ar fi întâmplat dacă criticul impostor n-ar fi fost prins? (...)

O mândrie a țării ar fi fost vestejită, numai Caragiale înfierat!"

(Din pledoaria lui Delavrancea
în procesul Caragiale – Caion, 1902)

Observați!

- Dezvoltarea unui subiect.
- Evoluția ideilor și a argumentelor.
- Simplitatea și claritatea enunțurilor.
- Elemente care mențin atenția auditoriului: apelative, adresare directă.
- Rolul jucat de următoarele procedee literare în susținerea ideilor:
  - **invocația retorică;**
  - **interogația retorică;**
  - **exclamația retorică.**

Completați-vă cunoștințele!

1. Citiți fragmentele de discurs reproduse mai sus și precizați împrejurările în care au fost rostite acestea.
2. Ce semnificație istorică și culturală au cele două evenimente?
3. La ce modalități apelează vorbitorul pentru a atrage și a menține atenția?
4. Desprindeți din aceste fragmente de discurs:
   a) cuvinte semnificative;
   b) enunțuri cu valoare generală.
5. Identificați în cele două texte anumite procedee literare, precum:

inversiunea	enumerația	antiteza
.....	.....	.....

6. Dați exemple de invocație, interogație și exclamație retorice utilizate în fragmentele de discursuri reproduse.

Brâncuși, *Rugăciunea*

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

- **Discursul** este o compoziție oratorică prin care, în împrejurări diferite, se susține sau se dovedește, argumentat, în fața unui auditoriu, o problemă sau un subiect.
- Conținutul, structura, forma, mijloacele de realizare și limbajul folosit într-un discurs sunt determinate de subiectul ales și de auditoriu.

Exprimați-vă părerea!

1. Ce înseamnă *a argumenta*? Găsiți cel puțin trei cuvinte sau grupuri de cuvinte sinonime.
2. În ce împrejurări sunteți puși în situația de a argumenta? Dați cel puțin două exemple.
3. Imaginați-vă o împrejurare în care ascultați un discurs. Precizați cine rostește discursul, cărui auditoriu i se adresează, ce subiect dezvoltă.

Verificați-vă cunoștințele!

1. Citiți textul de mai jos și precizați:

a) elementele care aparțin exprimării orale;

b) prezența unor procedee literare (invocația, interogația sau exclamația retorică) menite să mențină vie atenția ascultătorilor;

c) folosirea unor apelative și a persoanei a II-a în formulele de adresare:

„Până când, în sfârșit, Catilina, vei profita de răbdarea noastră? Cât timp nebunia asta a ta își va bate joc de noi? Până unde se va dezlănțui îndrăzneala ta neînfrânată. (...)

O, timpuri! O moravuri! Senatul cunoaște aceste lucruri, consulul le vede; Catilina trăiește. Trăiește? Ba mai mult, vine chiar la senat, ia parte la consfătuirea obștească, notează și indică din ochi, spre a fi ucis, pe fiecare dintre noi. (...) Tu trăiești! și trăiești nu pentru a-ți părăsi îndrăzneala, ci pentru a o spori."

(Cicero, *Discursuri politice. Catilinara I*)

2. Redactați un discurs menit să-i convingă pe cei din jurul vostru să adere la o idee frumoasă și care ar trebui să preocupe pe toată lumea. Iată două sugestii: *Sănătatea Terrei*; *Ce-aș dori să fac în viață?*

3. Redactați, la alegere, o intervenție sau o alocuțiune după regulile discursului scurt. Adaptați textul la un eveniment obișnuit sau la unul deosebit, precum și la auditoriul în fața căruia v-ați simți onorați să luați cuvântul.

Atenție!

- Pentru a menține atenția ascultătorilor sau a cititorilor, sunt utilizate variate procedee retorice.
- **Exclamația retorică**: procedeu literar caracterizat printr-un enunț sau o suită de enunțuri exclamative (expresii exclamative, interjecții, propoziții sau fraze) prin care oratorul exprimă sau subliniază idei și sentimente.
- **Interogația retorică**: procedeu literar constând într-un enunț sau într-o suită de enunțuri interogative adresate unui auditoriu din partea căruia nu se așteaptă răspuns, dar se urmărește să i se atragă atenția.
- **Invocația retorică**: procedeu literar desemnând un enunț sau o suită de enunțuri diferite sub aspectul intonației. Este utilizată de orator pentru a crea impresia de dialog imaginar cu un interlocutor.

Brâncuși, *Cuminția pământului*

FACULTATIV

Scanned with OKEN Scanner

EVALUARE

Citiți poezia *Am legat...* de Marin Sorescu.

Am legat copacii la ochi
Cu-o basma verde
Și le-am spus să mă găsească.

Și copacii m-au găsit imediat
Cu un hohot de frunze.

Am legat păsările la ochi
C-o basma de nori
Și le-am spus să mă găsească.

Și păsările m-au găsit
Cu un cântec.

Am legat tristețea la ochi
Cu nopțile mele
Și i-am spus să mă găsească.

Ești acolo, a zis soarele,
După timpul acela,
Nu te mai ascunde.
Nu te mai ascunde,
Mi-au zis toate lucrurile
Și toate sentimentele
Pe care am încercat să le leg
La ochi.

1. Selectați minimum doi termeni din familiile lexicale ale substantivelor: *ochi, frunze, păsări, cântec, iubire.* — **20 puncte**

2. Ce sensuri capătă în text verbul repetat în poziție inițială și finală *am legat* (*la ochi*)? Aveți în vedere cele patru combinații sintactice ale sale. — **10 puncte**

3. Identificați cinci elemente personificate prezente în universul poetului. — **10 puncte**

4. Grupați expresiile poetice din text în jurul substantivelor și verbelor, conform tabelului: — **25 puncte**

	a lega (la ochi)	a găsi
copacii		
.....		
.....		
.....		

5. Ce sensuri au metaforele: *basma verde* și *basma de nori*? — **10 puncte**

6. Care sunt efectele poetice din ultima strofă? Argumentați, având în vedere: — **25 puncte**
- elementele personificate;
- semnificația enunțului *ești acolo*;
- repetarea, modul și aspectul folosit al verbului *a ascunde*;
- o altă semnificație desprinsă de voi;
- viziunea de viață a poetului.

Total = 100 puncte

Scanned with OKEN Scanner

capitolul 3

Literatură și semnificație

BALADA POPULARĂ

NOȚIUNI DE FONETICĂ

TEXTUL NONLITERAR

Scanned with OKEN Scanner

Mioriţa

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei,
Cu trei ciobănei.
Unu-i moldovan,
Unu-i *ungurean*[1]
Și unu-i vrâncean,
Iar cel ungurean
Și cu cel vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan,
Că-i mai *ortoman*[2]
Ș-are oi mai multe,
Mândre și cornute,
Și cai învățați,
Și câni mai bărbați.
Dar cea mioriță,
Cu lână *plăviță*[3],
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.
– Mioriță laie,
Laie, *bucălaie*[4],
De trei zile-ncoace
Gura nu-ți mai tace!
Ori iarba nu-ți place,
Ori ești bolnăvioară,
Drăguță mioară?
– Drăgutule bace!
Dă-ți oile-ncoace,
La negru zăvoi,
Că-i iarbă de noi
Și umbră de voi.
Stăpâne, stăpâne,
Îți cheamă ș-un câne,
Cel mai bărbătesc
Și cel mai frățesc,
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul ungurean
Și cu cel vrâncean!
– Oiță *bârsană*[5],
De ești năzdrăvană,
Și de-a fi să mor
În câmp de mohor,
Să-i spui lui vrâncean
Și lui ungurean
Ca să mă îngroape
Aice, pe-aproape,
În *strunga*[6] de oi,
Să fiu tot cu voi;
În dosul stânii
Să-mi aud cânii.
Aste să le spui,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag,
Mult zice cu drag;
Fluieraș de os,
Mult zice duios;
Fluieraș de soc,
Mult zice cu foc!
Vântul, când a bate,
Prin ele-a răzbate
Ș-oile s-or strânge,
Pe mine m-or plânge
Cu lacrimi de sânge!
Iar tu de omor
Să nu le spui lor,
Să le spui curat
Că m-am însurat
C-o mândră crăiasă,
A lumii mireasă;
Că la nunta mea
A căzut o stea;

Lexic

[1]**ungurean**, s.m. – Denumire dată populației (românești) din Transilvania; ardelean.

[2]**ortoman, -ă**, adj. (pop.) – Bogat în turme; (despre ciobani): viteaz, mândru, chipeș.

[3]**plăviță**, adj. (despre părul sau lâna animalelor) – De culoare alb-gălbuie sau alb-cenușie.

[4]**bucălaie, bucălăi**, s.f., adj. – Oaie cu lâna albă și cu botul negru.

[5]**bârsan, -ă**, adj. (despre oi) – Cu lână lungă și aspră.

[6]**strungă**, s.f. – Loc îngrădit la stână, unde se mulg oile.

Scanned with OKEN Scanner

Soarele și luna
Mi-au ținut cununa.
Brazi și păltinași
I-am avut nuntași,
Preoți, munții mari,
Pasări, lăutari,
Păsărele mii,
Și stele făclii!
Iar dacă-i zări,
Dacă-i întâlni
Măicuță bătrână,
Cu brâul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmp alergând,
De toți întrebând
Și la toți zicând:
„Cine-a cunoscut,
Cine mi-a văzut
Mândru ciobănel,
Tras printr-un inel?
Fețișoara lui,
Spuma laptelui;
Mustăcioara lui,
Spicul grâului;
Perișorul lui,
Pana corbului;
Ochișorii lui,
Mura câmpului !"
Tu, mioara mea,
Să te-nduri de ea
Și-i spune curat
Că m-am însurat
Cu-o fată de crai,
Pe-o gură de rai.
Iar la cea măicuță
Să nu spui, drăguță,
Că la nunta mea
A căzut o stea,
C-am avut nuntași
Brazi și păltinași,
Preoți, munții mari,
Pasări, lăutari,
Păsărele mii,
Și stele făclii!

• Balada populară *Miorița* a fost descoperită de Alecu Russo în Munții Vrancei și a fost publicată de Vasile Alecsandri în volumul de *Poezii populare. Balade (cântice bătrânești) adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri*, 1852.

În afară de versiunea lui Alecsandri, reprodusă în aceste pagini, *Miorița* cunoaște până astăzi circa 1000 de variante, motivul mioarei care își avertizează stăpânul fiind răspândit în toate provinciile românești sub formă de baladă, colind, cântec liric sau bocet.

• După opinia lui G. Călinescu, *Miorița* reprezintă unul dintre cele patru mituri fundamentale care au depășit zona literaturii populare și au pătruns în literatura cultă, modelându-i profilul:

Mitul etnogenezei românilor (*Traian și Dochia*);
Mitul existenței pastorale a poporului român (*Miorița*);
Mitul estetic (*Meșterul Manole*);
Mitul erotic (*Zburătorul*).

Detaliu de mozaic (Ravenna, sec. VI)

„*Miorița* nu este un cântec de pierdere. Cine pierde așa cum a pierdut ciobanul *Mioriței* este înstăpânit în sufletul pământului, pentru că noi toți ne-am născut pe pământ. Pentru că pământul este carnea strămoșilor noștri și carnea strămoșilor pomilor." (Nichita Stănescu)

Scanned with OKEN Scanner

I. Studiul textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Notați câte un sinonim pentru cuvintele: *plai, cioban, învățat, zăvoi, crăiasă, făclie.*

2. Indicați antonimele următoarelor cuvinte: *frățesc, tânăr, aproape, înalt.*

3. Precizați cărui aspect al limbii îi aparțin variantele: *aice, paseri, câne.*

4. Ce sensuri au cuvintele subliniate în text:
   - „Și câni mai *bărbați*"...
   - „*negru* zăvoi"
   - „Să le spui *curat*"...
   - „*mândră* crăiasă"

5. Introduceți în enunțuri potrivite sinonimele cuvintelor: *duios, năzdrăvan, a (se) îndura, a răzbate.*

6. Construiți enunțuri cu termenii *drag* și *bărbat*, ca substantive și ca adjective.

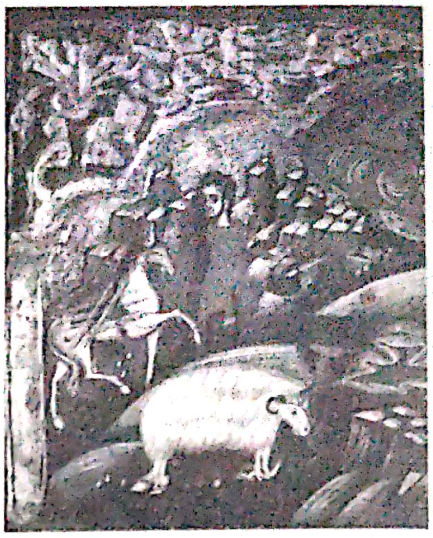

Detaliu de icoană (Moldova, sec. XVII)

Observați!

- Particularități ale lexicului: cuvinte și forme specifice limbii populare, derivate diminutivale, cuvinte cu valoare expresivă.
- Sensul propriu/ sensul figurat al cuvintelor.

Morfosintaxă

Exprimați-vă părerea!

1. Selectați din text interjecții, substantive la vocativ și verbe la imperativ, precizând efectele expresive ale acestora.

2. Identificați construcțiile cu dativ etic și explicați prezența acestora în textul baladei.

3. Ce efecte au formele subliniate din următoarele versuri?

a) „Că l-apus de soare
Vreau să *mi* te-omoare..."

b) „Aste să *le* spui..."

c) „Pe câmpi *alergând*..."

d) „Stăpâne, stăpâne,
Îți cheamă ș-un câne..."

e) „Oiță bârsană,
De ești năzdrăvană
Și *de-a fi* să mor..."

4. Identificați în textul *Mioriței* formele verbale de viitor, precizând cărui aspect al limbii aparțin.

Rețineți!

- Valorile expresive ale categoriilor gramaticale în textul liric:
  - particularități morfologice (forme caracteristice limbii populare, vorbirii directe);
  - particularități sintactice (mijloace de expresie specifice limbii populare, orale; mijloace aparținând genului liric, epic și dramatic).

Scanned with OKEN Scanner

Completați-vă cunoștințele!

1. Explicați efectele obținute în textul baladei *Mioriția* prin relațiile sintactice prezente în frază.

2. Caracterizați propozițiile principale din punctul de vedere al scopului comunicării: enunțiative, interogative, exclamative. Comentați efectele artistice ale acestora în fragmentele de mai jos:

a) „Iată vin în cale
Se cobor la vale..."

b) „- Mioriță laie,
Laie, bucălaie,
De trei zile-ncoace
Gura nu-ți mai tace!
Ori iarba nu-ți place,
Ori ești bolnăvioară,
Drăguță mioară?"

c) „-Drăgutule bace!
Dă-ți oile-ncoace,
La negru zăvoi,
Că-i iarbă de noi
Și umbră de voi.
Stăpâne, stăpâne,
Îți cheamă ș-un câne..."

d) „Dar cea mioriță,
Cu lână plăviță,
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place,"

e) „Cine-a cunoscut,
Cine mi-a văzut
Mândru ciobănel,
Tras printr-un inel?"

f) „Tu, mioara mea,
Să te-nduri de ea
Și-i spune curat
Că m-am însurat
Cu-o fată de crai,
Pe-o gură de rai."

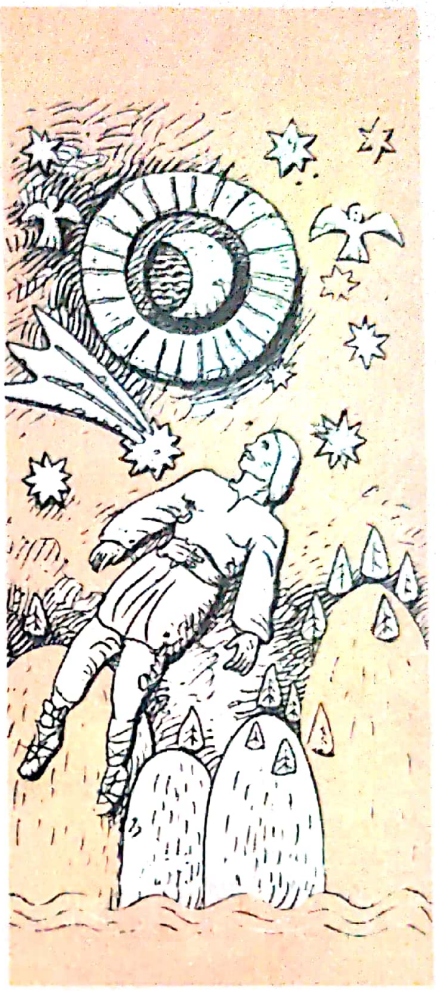

3. Menționați și alte particularități sintactice ale limbajului artistic: inversiuni, repetiții.

4. Demonstrați efectul stilistic al suitei de verbe la modul gerunziu:

„Iar dacă-i zări,
Dacă-i întâlni
Măicuță bătrână,
Cu brâul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmp alergând,
De toți întrebând
Și la toți zicând..."

Observați!

- Caracterul dinamic al acțiunii.
- Tensiunea dramatică.

Desene de Dan Petean

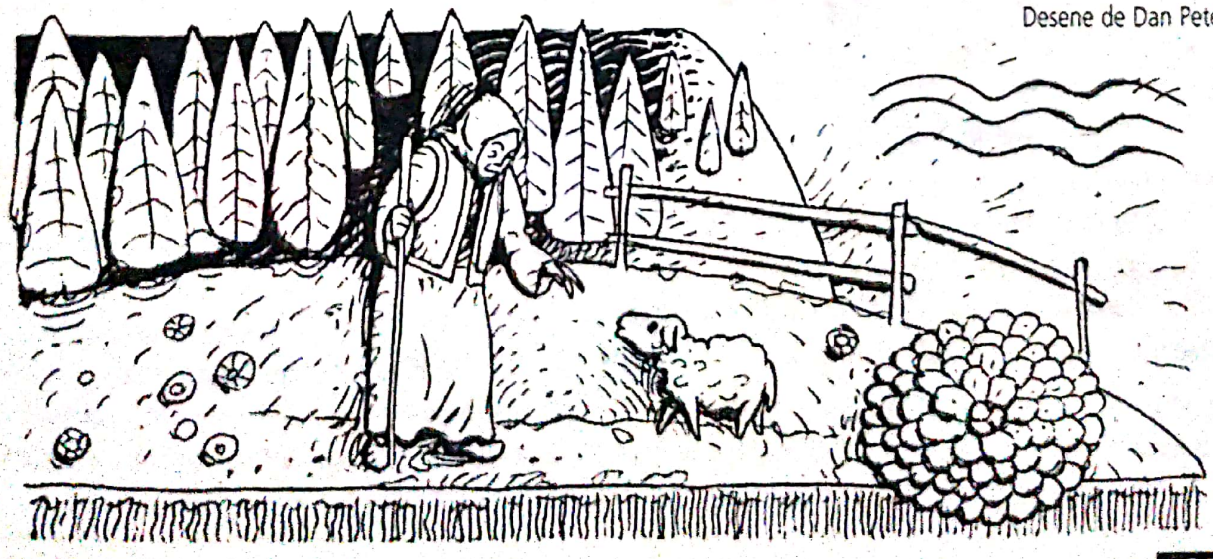

Scanned with OKEN Scanner

Ortografie. Punctuație. Fonetică

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Evidențiați rolul accentului în diferențierea semantică și morfologică a cuvintelor: *zări, ochi.*

2. Ce rol au semnele de ortografie și de punctuație din versurile ce urmează:

„ Fețișoara lui,
Spuma laptelui;
Mustăcioara lui,
Spicul grâului;
Perișorul lui,
Pana corbului;
Ochișorii lui,
Mura câmpului!"

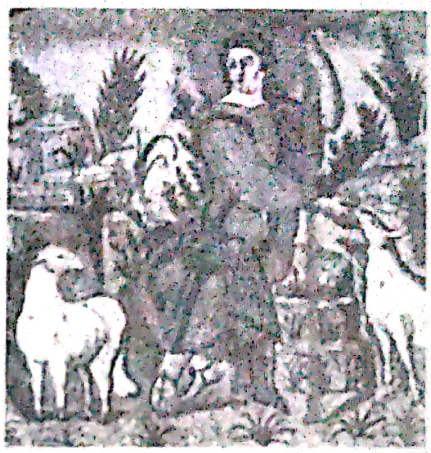

Păstorul cel bun
Detaliu de mozaic (Ravenna, sec V)

II. Interpretarea textului

Genul și specia

Completați-vă cunoștințele!

1. Împărțiți textul pe fragmente, în funcție de modul de expunere dominant:

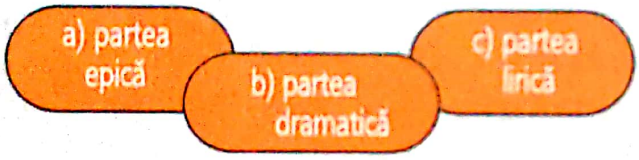

2. Povestiți succint primele două fragmente ale textului:
a) descrierea locurilor, prezentarea personajelor;
b) dialogul dintre oaia năzdrăvană și stăpânul ei.

3. Recitiți monologul ciobănașului. Puteți distinge în el mai multe secvențe? Delimitați-le și dați fiecăreia un titlu potrivit.

Observați!

- *Miorița*: sinteză de epic, liric și dramatic.
- Preponderența elementelor lirice.
- Simplitate epică:
  – situare spațio-temporală vagă;
  – personaje, conflict, acțiune.
- Motive literare specifice epicii populare și baladelor românești.
- *Miorița:*
  – operă epico-lirică;
  – baladă populară (cântec bătrânesc);
  – baladă pastorală.

Momentele principale ale subiectului

Completați-vă cunoștințele!

1. Prezentați succint subiectul baladei *Miorița*, evidențiind gradația conflictului.

2. Stabiliți momentele principale ale subiectului.

3. Comentați expoziționea baladei.

4. Comparați versurile reproduse mai jos din trei variante ale *Mioriței* culese și publicate de cei ale căror nume sunt indicate între paranteze:

„Pe-un picior de plai
Pe-o gură de rai"
(V. Alecsandri)

„Pe-un picior de munte
Scoboară oi multe!"
(Gr. D.Tocilescu)

„În poiana mare
Cea gură de vale"
(Ovid Densusianu)

Observați!

- **Balada populară:**
  – specie a genului epic;
  – secvențe descriptive și secvențe narative;
  – elemente de portret.
- Expoziționea – secvență descriptivă.

Scanned with OKEN Scanner

5. Precizați care dintre momentele subiectului narațiunii ocupă spațiul cel mai larg.

6. Comentați absența deznodământului din balada *Miorița*.

Structura textului

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Rememorați părțile principale ale *Mioriței*.

2. Încercați să ordonați într-un mod diferit față de textul baladei episoadele sau secvențele dintr-un fragment. De exemplu, așezați fragmentul dialogat înaintea celui descriptiv-narativ.

Ce impresie vă face textul astfel obținut?

3. Descoperiți și comentați elementele care leagă secvențele din primul episod:

a) locul acțiunii;

b) personajele;

c) hotărârea ciobanilor „ungurean" și „vrâncean" și motivarea acestei hotărâri.

4. Procedați la fel cu următoarele două episoade, cel dramatic și cel liric.

5. Identificați particularitățile de limbă din textul baladei care dau impresia de unitate a narațiunii.

6. Comentați monologul „măicuței bătrâne".

Nicolae Grigorescu, *Ciobănaș*

Rețineți!

- **Balada**: structură complexă de episoade și motive poetice.
- Ordonarea episoadelor într-o structură armonioasă, unitară.

Ideea poetică

Exprimați-vă părerea!

1. Descoperiți și alte versuri care exprimă „testamentul" ciobanului:

„– Oiță bârsană,
De ești năzdrăvană
Și de-a fi să mor
În câmp de mohor,
Să-i spui lui vrâncean
Și lui ungurean
Ca să mă îngroape
Aice pe-aproape."

2. Comentați atitudinea ciobănașului moldovean în fața destinului, folosindu-vă și de următoarea afirmație a lui Mircea Eliade:

„Ciobanul triumfă asupra propriului destin."

3. Ce semnificație are proiectarea acestei drame pastorale pe fundalul unei nunți cosmice?

Milița Petrașcu, *Mioară*

Remarcați!

- Balada *Miorița*: meditație poetică pe tema destinului.
- Destinul uman într-un spațiu cosmic, mitic.

Scanned with OKEN Scanner

Relația om-natură

Completați-vă cunoștințele!

1. Selectați din *Miorița* versurile corespunzătoare celor două ipostaze specifice naturii în literatura populară:

a) natura - spațiu b) natura - personaj

2. Identificați elementele de comparație preluate din natură în portretul ciobanului moldovean.

3. Explicați în ce constă legătura dintre om și natură în secvența nunții cosmice.

4. Ce elemente ale naturii sunt prezente în „testamentul" ciobănașului?

5. Demonstrați, într-o compunere de maximum 20 de rânduri, că natura devine personaj direct implicat în destinul uman.

Sesizați!

- Structura metaforică a primelor versuri:

Spațiu-matrice. (Lucian Blaga)

- Elemente ale naturii personificate: umanizarea cosmosului.
- *Cosmos transfigurat: solidaritatea mioritică între om și natură.* (Mircea Eliade)
- Comuniunea om-natură.
- Integrarea în natură.

Personajele baladei

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Care sunt trăsăturile fizice ale ciobanului moldovean?

2. Alcătuiți portretul moral al personajului principal din balada *Miorița*, insistând asupra corespondențelor dintre trăsăturile fizice și cele morale.

3. Analizați starea sufletească a ciobănașului.

4. Care sunt dorințele încredințate de ciobănaș mioarei năzdrăvane?

5. Precizați semnificațiile simbolice ale acestor dorințe.

6. Evidențiați rolul mioarei în desfășurarea evenimentelor.

7. Comentați utilizarea atributelor cu ajutorul cărora este caracterizată „miorița": *laie, bucălaie, bârsană, năzdrăvană.*

8. Ce sens are, în text, versul „Vor să mi te-omoare"?

9. Comentați versurile din care se desprinde atașamentul oiței năzdrăvane față de stăpânul ei.

10. Prezentați portretul măicuței bătrâne.

11. Evidențiați efectul expresiv al verbelor utilizate la modul gerunziu și al substantivelor diminutivale.

12. Identificați elementele vizuale și auditive care sugerează atmosfera feerică din partea finală a baladei.

13. Ce exprimă forma dativului etic din vorbele măicuței bătrâne?

„Cine-a cunoscut,
Cine mi-a văzut
Mândru ciobănel
Tras printr-un inel?"

Gravură de Marcel Olinescu

Observați!

- Episod dialogat.
- Confesiune lirică.
- Motivul mitic al oiței năzdrăvane.
- Neliniște, zbucium uman.
- Omenescul efemer în contrast cu elementele eterne ale naturii.
- Luciditate și seninătate în fața destinului.

Scanned with OKEN Scanner

Balada populară; balada cultă

Vestirea păstorilor
Detaliu de pictură murală
(San Isidoro, sec. XII)

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Comparați *Miorița* cu o altă baladă populară. Referiți-vă la:
a) natura acțiunii (complexă sau simplă);
b) relațiile dintre personaje (conflictuale sau prietenești);
c) versificație;
d) timpuri verbale.
2. Demonstrați apartenența creației populare *Miorița* la specia literară a baladei.
3. Menționați trăsăturile specifice unei opere populare.
4. Demonstrați, prin cel puțin trei argumente, apartenența baladei populare *Miorița* la genul epic.
5. Explicați caracterul colectiv al creației populare *Miorița*, referindu-vă și la cele o mie de variante ale acesteia.
6. Dați câte trei exemple de balade populare care să se încadreze în domeniile menționate mai jos:

Balade haiducești	Balade istorice
.....	.....

Balade vitejești
.....

Amintiți-vă!

- **Balada** este opera epică, în versuri, populară sau cultă, în care se narează evenimente neobișnuite, fapte vitejești, dramatice.

Exprimați-vă părerea!

1. Notați trei titluri de balade culte cunoscute de voi.
2. Identificați trei elemente comune baladei populare și baladei culte.
3. Prin ce aspecte se apropie balada de poemul eroic? Susțineți argumentația prin exemple referitoare la personaje, acțiune, împrejurări.
4. Demonstrați caracterul epic al baladei având în vedere un text popular preferat.
5. Notați elementele care diferențiază balada cultă de cea populară, referindu-vă la *Miorița* și la balada cultă *Pașa Hassan* de George Coșbuc.

Sesizați!

- Statutul de operă literară al baladei populare sau culte.
- **Balada populară:**
– caracter anonim;
– caracter oral;
– caracter colectiv;
– caracter sincretic.
- *Miorița*: poem reprezentativ pentru spiritualitatea românească.

Rețineți!

- **Literatura populară** – izvor de inspirație pentru scriitori.
- Asemănări între **balada populară** și **balada cultă:**
– schema epică asemănătoare (narator–acțiune–personaje);
– faptele de vitejie ale eroilor;
– valoarea etică și filosofică a deznodământului.
- **Balada cultă**:
– complexitatea figurilor de stil;
– elemente complexe de compoziție.

Scanned with OKEN Scanner

FACULTATIV

Alegoria

Completați-vă cunoștințele!

1. Numiți evenimentele vieții în jurul cărora se grupează motivele poetice ale baladei *Miorița*.

2. Descrieți spațiul cosmic în care este celebrată nunta mioritică.

3. Ce sensuri are, în balada *Miorița*, reprezentarea morții printr-o *nuntire* simbolică?

4. Comentați versurile:

a) „Iar tu de omor
Să nu le spui lor,
Să le spui curat
Că m-am însurat
C-o mândră crăiasă,
A lumii mireasă;
Că la nunta mea
A căzut o stea"...

b) „Și-i spune curat
Că m-am însurat
Cu-o fată de crai
Pe-o gură de rai"...

5. Descrieți ritualul de nuntă din *Miorița*, insistând asupra rolurilor nuntașilor în ceremonialul amintit:

a) „Soarele și luna
Mi-au ținut cununa.
Brazi și păltinași
I-am avut nuntași,
Preoți, munții mari,
Pasări, lăutari,
Păsărele mii
Și stele făclii!"

6. Explicați cum este realizată structura alegoriilor în *Miorița*. Comentați efectul stilistic al acestora.

7. Precizați structura alegoriilor din versurile ce urmează. Comentați efectul stilistic, raportându-vă la intenția autorului popular.

a) „Câmpul alb,
oile negre:
cin'le vede
nu le crede,
cin'le paște
le cunoaște."

b) „La cap pieptene,
La mijloc pepene,
La coadă secere,
La picioare
răschitoare."

(Folclor - *Ghicitori*)

Observați!

- Nunta simbolică din balada *Miorița*.
- Epitete, personificări, comparații, organizate într-o amplă structură metaforică.

Magdalena Rădulescu, *Horă*

Sesizați!

În balada *Miorița*:

- Trecerea de la real la fantastic.
- Negarea și substituirea realității:

Moarte → Nuntă

- Ritualul de nuntă:

– mândrul ciobănel - *mire cosmic*;
– mireasa - crăiasa lumii *(mândră crăiasă)*;
– ceilalți nuntași;
– nunii: soarele și luna.

Rețineți!

- **Alegoria** este procedeul artistic prin intermediul căruia se concretizează, sub forma unor tropi, o serie de noțiuni abstracte.
- Se stabilește uneori o legătură între alegorie și personificare, cu care aceasta coexistă în text; alegoria „morții" ca „nuntă" este construită cu ajutorul unor elemente folosite cu sens figurat: „m-am însurat"; „o mândră crăiasă"; „a lumii mireasă"; „preoți munții mari"; „păsări lăutari"; „stele făclii".
- Alegoria este o imagine mai amplă decât celelalte figuri de stil studiate (epitet, comparație, metaforă, personificare etc.)
- Alegoria este utilizată frecvent în fabule, în proverbe și în parabole.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

FACULTATIV

Verificați-vă cunoștințele!

1. Desprindeți trăsăturile fizice și sugestiile de trăsături morale din portretul ciobanului „moldovan":

„Mândru ciobănel
Tras printr-un inel ...
Fețișoara lui,
Spuma laptelui;
Mustăcioara lui,
Spicul grâului;
Perișorul lui
Pana corbului;
Ochișorii lui,
Mura câmpului!"...

2. Comentați figurile de stil din versurile de mai sus.
3. Care este trăsătura dominantă a portretului mamei?
4. Dați exemple de opere literare în care ați mai întâlnit alegoria.
5. Explicați rolul pe care îl îndeplinesc elementele naturii în realizarea alegoriei din *Miorița*.
6. Care este semnificația alegoriei în această creație literară?
7. Găsiți motive echivalente ale baladei *Miorița* într-una dintre următoarele creații lirice (la alegere):
   a) *Mai am un singur dor* de Mihai Eminescu;
   b) *Gorunul* de Lucian Blaga;
   c) *De-a v-ați ascuns...* de Tudor Arghezi.
8. Preluând ideea pe care o exprimă textul de mai jos, realizați o compunere despre balada populară *Miorița*.

„...ciobanul nu se poartă ca atâți alți iluștri reprezentanți ai nihilismului modern. Răspunsul lui e cu totul altul: prin transmutație, el prefface nenorocul care-l osândește la moarte într-o măreață și feerică taină sacramentală care, în cele din urmă, îi îngăduie să-și biruie propria soartă". (Mircea Eliade)

Observați!

- Portrete: mamă, fiu.
- Trăsăturile fizice.
- Trasăturile morale.
- Sugestiile cromatice.
- Comparația: element de potențare a expresivității.

Henri Matisse, *Ia românească*

Lectură suplimentară

Oraţie de nuntă

(fragment)

– Bună dimineața,
cinstiți socri mari!
– Mulțămim dumneavoastră,
băieți militari!
Dar ce umblați,
ce căutați?
– Ce umblăm,
ce căutăm?
La nimeni n-avem
seama să ne dăm.
Multe mări am trecut
multe țări am bătut,
și orașe și sate
de departe
am colindat,
și nimeni seama
nu ne-a luat.
Cine sunteți
dumneavoastră
să ne luați
seama noastră?
Dar... fiindcă ne întrebați,
să ne lăsați
cu începutul
cu-ncetișorul,
să ne dăm cuvântul
cu adevărul,
că de multe ce sunt, și dese,
nu le putem spune alese.
Tânărul nostru-mpărat
de dimineață s-a sculat,
fața albă și-a spălat,
chica neagră-a pieptănat,

cu straie noi s-a-mbrăcat,
murgul și l-*a înșelat*,[1]
cu trâmbița a sunat,
mare oaste-a rădicat:
două sute grăniceri,
o sută feciori de boieri
din cei mai mari,
nepoți de *ghinărari*;[2]
și, pe la răsărit de soare,
a plecat la vânătoare
ș-a vânat țara de sus,
despre apus,
până *juganii*[3] ne-au stătut
și potcoavele au pierdut.
Atunci ne lăsarăm mai jos,
p-un deal frumos,
și alergarăm
de vânarăm
munții
cu brazii
și cu fagii,
cerul
cu stelele,
câmpul
cu florile,
dealul
cu potgoriile,
vălcelele
cu viorelele
și satele
cu fetele.
Când dete soarele-n deseară,
ieșirăm la drumul cel mare
și deterăm d-o urmă de fiară;
stătu toată oastea-n mirare...
Unii ziseră că e urmă de zână,
să fie-mpăratului cunună.
Așa, se mai chibzuiră
și se găsiră
alți vânători,
și ziseră că-i urmă de căprioară,
să fie-mpăratului soțioară.
Dar nunul cel mare
cu grija-n spinare,
călare pe-un cal
ca un *Ducipal*,[4]
se ridică în scări
și se umflă în nări,
și făcu ochii roată
peste oștirea toată,
și când încoace privi,
aicea zări
o floricică frumoasă
și drăgăstoasă.
Și văzând că nu-nflorește,
nici nu rodește,
și nici locul nu-i prieste,
ci mai mult se ofilește,
ne trimise pe noi, șase *lipcani*[5]
călare pe șase jugani
cu coarne *cănite*,[6]
cu frâne zugrăvite,
cu unghiile *costorite*,[7]
cu coadele împletite,
ca cu toții să pornim
și la curțile dumneavoastră
să vennim,
ca floricica s-o luăm
și la împărat s-o ducem.
Pornirăm
și venirăm
pe fața pământului,
pe aburii vântului,
bând
și chiuind
și din pistoale trăznind,
caii *încurând*[8]
pe nări flăcări lăsând,
rânchezând[9]
și din unghii scăpărând,
până am sosit
și v-am găsit.
Acum, ori floricica să ne dați,
ori, de unde nu, nu scăpați;
căci am venit cu târnăcoape
de argint
să scoatem floricica
din pământ;
s-o scoatem din rădăcină,
s-o sădim la-mpăratu-n grădină,
ca acolo să-nflorească,
să rodească
locul să-i *priiască*,[10]
și să nu se ofilească.

Margareta Sterian, *Nunta*

Lexic

Orație, s.f. – Urare în versuri adresată mirilor de flăcăii (colăcari) care însoțesc nunta. Textele orațiilor de nuntă atestă existența ceremonialului, a unor limbaje și coduri străvechi, perpetuate, mai ales în lumea satelor, până în zilele noastre.

[1]**înșela**, vb.– A pune șaua pe cal, a înșeua.
[2]**ghinărar**, s.m. – General.
[3]**jugan**, s.m. – Armăsar (sau taur) castrat.
[4]**Ducipal**, s.m. – Cal sprinten, voinic, frumos. Aici, aluzie la calul legendar al lui Alexandru cel Mare.
[5]**lipcan**, s.m.– Curier oficial (turc sau tătar) care făcea legătura între Țările Române și Constantinopol sau în interiorul țării.
[6]**căni**, vb.– A vopsi în negru.
[7]**costori (cositori)**, vb.– A acoperi o suprafață de metal cu un strat subțire de cositor. Aici, cu sensul de a înfrumuseța copitele juganilor.
[8]**încura**, vb.– A mâna caii repede; a goni.
[9]**râncheza**, v.intraz.– A necheza.
[10]**prii**, vb.– A fi (cuiva) prielnic, favorabil; a face să prospere.

Scanned with OKEN Scanner

Structura fonetică a cuvântului (actualizare)

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Analizați structura fonetică a următoarelor cuvinte, stabilind numărul de litere și de sunete: *aspru, bucium, căști, chenar, cinci, examen, farmec, exterior, general, gheață, ghem, ghimpe, meci, vechi.*

2. Comparați, din punctul de vedere al structurii fonetice, următoarele cuvinte: *seară/seră; iar/in; soare/socru.*

3. Explicați ce consecințe au vecinătățile fonetice asupra pronunțării în cazul cuvintelor:
- *absent, obstacol, subtil, subteran;*
- *acvilă, anecdotă, eczemă, frecvent.*

4. Înlocuiți succesiv literele (fonemele) subliniate cu una din literele (fonemele) *l, m, r,* în cuvintele de mai jos. Comentați rolul fonemelor în modificarea sensului cuvintelor:
- *casă, dai, sac, zână;*
- *ac, gen, hai, pod;*
- *anin, cadă, gafă, mică.*

5. Stabiliți numărul sunetelor și al literelor din următoarele cuvinte:
- *exact, examen, complex, inginer, echipă;*
- *chiar, cioară, kilogram, genunchi.*

6. Despărțiți cuvintele în silabe. Formulați, pe baza acestor exemple, reguli de despărțire a cuvintelor în silabe:
- *furioasă, lumânare, contact, testament;*
- *vatră, instructiv, sancțiune, simptom.*

7. Accentuați cuvintele: *antic, barbar, bolnav, caracter, dușman, frânghie, gingaș, sever, profesor, protector, regizor, revizor.*

Observați

- După natura lor acustică, **sunetele** sunt **vocale** și **consoane**;
- **Semivocale**: *e, i, o, u;*
- Într-un context fonetic, sunetele se influențează reciproc. Influențele produc uneori modificări ce duc la schimbarea calității sunetelor sau la dispariția acestora – **asimilarea** și **disimilarea**:

a) agvatic, obzeci, apces, (corect: *acvatic, optzeci, abces*);

b) albitru, fereastă (corect: *arbitru, fereastră*).

- **Silaba**:

– Silabe **deschise** (se termină în vocală: *a-ma-ră)* și **închise** (se termină în semivocală sau în consoană: *spaimă, copt).*

– Silabe **accentuate** și **neaccentuate.**

Aplicați-vă cunoștințele!

1. Pronunțați corect următoarele cuvinte, conform normei literare: *aerian, poezie, idee, zicală, naufragiu, seamă, țeavă, fugeam, duel, aleea, satiră, premisă, bine, era, miel, geană, comedie, mătase, șină, ghici, dușman, fenomen.*

2. Puneți accentul, conform normei literare, pe cuvintele din enunțurile de mai jos. La nevoie, utilizați *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române.*

Lesne e a făgădui, dar e greu a împlini.
Mai bine pace strâmbă decât judecată dreaptă.
Mulți văd, puțini înțeleg.
Cum e turcul și pistolul.
Ori câștig coarne, ori pierd urechile.

Scanned with OKEN Scanner

3. Precizați care este intonația fiecărei propoziții:

a) „...Ei, ei! ce-i de făcut, Ioane?! Fetele de la ghilit, care văzuse asta, numa-și dau ghiont una alteia și chicoteau pe socoteala mea, de răsuna prundul." (I. Creangă)

b) „Lună, tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci..."
(M. Eminescu)

c) „Veniți, privighetoarea cântă..." (Al. Macedonski)

d) „Să cer un semn, iubito, spre-a nu te mai uita?"
(M. Eminescu)

e) „O! te-admir, progenitură de origine romană!"
(M. Eminescu)

f) „Iisus veni și-n casa mea-ntr-o seară:
Era-ntr-un tainic și suav apus..." (M. Codreanu)

Observați

- **Ortoepia**

Norme ale pronunțării literare (norme ortoepice).

- **Accentul** în propoziție și în frază.
- **Intonația**

Semnificația intonației: în morfologie – ca marcă a imperativului și a vocativului; în sintaxă – intonație neutră, intonație interogativă și intonație exclamativă.

Valori stilistice ale nivelului fonetic într-un text literar

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Arătați prin ce procedee se produce în cuvintele subliniate adaptarea variațiilor de ton la mesajul scriitorului:

a) „Cu mâne zilele-ți adaogi,
Cu ieri *viața* ta o scazi
Și ai cu toate astea-n față
De-a pururi *ziua cea de azi*." (M. Eminescu)

b) „Penibil! *terribil*! orribil!"
„No!... *văz't-ați* numa ce iaste lucrul acela, *m'rog carele* se cheamă respectul dătorinții..." (I. L. Caragiale)

2. În ce constă rezonanța deosebită pe care o au cuvintele subliniate?

„Garoafele din *glastră*, stând gata ca să moară,
Vorbesc de-o fată blondă, cu fața *diafană*." (D. Anghel)

3. Notați corespondența între structura fonetică a cuvintelor subliniate și resursele lor expresive:

a) „Zarea-și *picură argintul*
Pe ovezele de *aur*,
Ostenit, din aripi bate,
Ca un *vis pribeag*, un *graur*".
(O. Goga)

b) „De-atâtea nopți aud *plouând*
Aud materia *plângând*.
Sunt singur, și mă duce-un gând
Spre locuințele lacustre."
(G. Bacovia)

Observați

- Prezența unor noțiuni opuse (*efemer – etern*) sugerate la nivelul textului.
- Tema prezentului etern – *ziua cea de azi*.
- Pronunțarea prelungită a unor consoane.
- Suprimarea unei vocale: **sincopa**.
- Alegerea cuvintelor este determinată de starea afectivă a subiectului vorbitor.
- Articularea pronumelui relativ.

Scanned with OKEN Scanner

4. Pe ce se bazează efectele expresive ale cuvintelor subliniate?

„Și ca nouri de aramă și ca *ropotul* de *grindini*,
Orizontu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni
Vâjâind ca *vijelia* și ca *plesnetul* de *ploaie*...
Urlă câmpul și de *tropot* și de strigăt de bătaie".

(M. Eminescu)

5. Identificați și explicați efectele poetice ale asonanțelor și ale aliterațiilor din textele de mai jos.

a) „Și nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creștet
Doar toamna glas să dea
Frunzișului vestед."

(M. Eminescu)

b) „Și broaștele semețe cântau cu glasuri multe
Pe când, din înălțime, privindu-și fața-n lac,
Un nour singuratic stătea uimit s-asculte
Cum bat ca toaca toate și-o clipă toate tac."

(G. Topârceanu)

Observați

- Proporția de vocale și consoane; calitatea sunetelor.
- Resurse expresive la nivel fonetic.
- Corelarea formelor de expresie cu felul stărilor-sufletești exprimate.
- Asonanțe; aliterații.
- Efecte armonice realizate prin selectarea cuvintelor cu o anumită structură sonoră și prin organizarea lor în vers.
- Muzicalitatea versurilor.
- Valori expresive ale intonației și ale accentului.
- Valorile stilistice ale ritmului.
- Armonia interioară.

Completați-vă cunoștințele!

1. Identificați armoniile imitative; arătați cum au fost realizate și care este efectul stilistic al acestora în textele ce urmează:

a) „Tropotă, bubuie, plaiul Candavii
Lângă Cavaia,
Caii se spumegă, pui ai Moravii
Răpind bătaia..." (D. Bolintineanu)

b) „În vaduri ape repezi curg
Și vuiet dau în cale,
Iar plopii în umedul amurg
Doinesc eterna jale." (G. Coșbuc)

c) „Deodată se aude un tropot pe pământ,
Un tropot de copite, potop ropotitor!" (V. Alecsandri)

2. Stabiliți succesiunea regulată a accentelor în versurile următoare. Ce efecte poetice se produc?

a) „Cel ce gândește singur și scormone lumina
A dat o viață nouă și-un om de fier, mașina,
Ființă zămislită cu gândul și visarea,
Neînchipuit mai tare ca brațul și spinarea."

(T. Arghezi)

Magdalena Rădulescu, *Cavalcadă* (detaliu)

Scanned with OKEN Scanner

b) „De prin balcoane
Și coridoare
Albe tulpine
Fâlfâie-n soare.
Ies gospodinele
Iuți ca albinele
Părul le flutură
Toate dau zor.
Unele mătură,
Altele scutură
Colbul din pătură
Și din covor."

(G. Topârceanu)

2. Citiți cu glas tare textul de mai jos. Care sunt efectele expresive datorate articulării diferite a sunetelor de către vorbitori?

„Dar n-apucă să răspundă ceva urâtul, și mititelul își retrage îngrozit capul gol înăuntru și-ncepe să zbiere.

– Mamițoo! mam' mare! tantii!

– Ce e? Ce e? sar cucoanele.

– Să oprească! zbiară mai tare Goe, bătând din picioare. Mi-a zburat pălăria! să oprească!!" (I.L. Caragiale)

3. Comentați valorile expresive ale ritmului în fragmentele de mai jos:

a) „Pe Vodă-l zărește călare trecând
Prin șiruri, cu fulgeru-n mână,
În lături s-azvârle oștirea păgână,
Căci Vodă o-mparte, cărare făcând,
Și-n urmă, se-ndeasă, cu vuiet curgând,
Oștirea română." (G. Coșbuc)

b) „Dinainte-i spațiul nemărginit; dar valurile de iarbă, când înviate de spornică verdeață, când ofilite sub pârlitura soarelui, nu-i insuflă îngrijarea nestatornicului ocean. În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca moșoroaie de cârtițe uriașe, movilele, a căror urzeală e taina trecutului și podoaba pustietății."

(Al. Odobescu)

Logofătul Petrache, ilustrații miniate la *Erotoclitul* (1787)

Observați

- Valori expresive ale intonației și ale accentului.
- Mijloace de caracterizare a unui personaj sau situații.
- Valorile stilistice ale ritmului.
- Armonia interioară.
- Efectul stilistic corelat cu intenția scriitorului.

Aplicați-vă cunoștințele!

1. Explicați legătura dintre forma și sensul cuvintelor de mai jos (motivare fonetică):

a bâjbâi, a bolborosi, a bubui, boncăluit, a bufni, a chiui, clinchet, clămpănit, a croncăni, dangăt, duruitoare, a fâșâi, fonf, fâlfâi, a gâlgâi, a hârșâi, hop, a orăcăi, sfârâit, tic-tac, a țâșni, a vui.

2. Căutați alte zece cuvinte cu o structură sonoră asemănătoare cu aceea a unora dintre cuvintele de mai sus.

Scanned with OKEN Scanner

Textul nonliterar

Textul utilitar: ziarul, catalogul, textul publicitar

DACĂ NU AI UN SCOP PRECIS, FORȚA LOVITURII NU ARE IMPORTANȚĂ

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Consultând *Dicționarul limbii române moderne*, identificați sensurile noțiunilor: *pagină, generic, rubrică, articol, titlu, text publicitar, anunț, grafică, casetă tehnică.*

2. Identificați, în textele celor două materiale publicitare reproduse mai sus, verbe, nume, adjective sau alte părți de vorbire, după modelul:

Textul publicitar	Verbe	Nume	Adjective	Alte părți de vorbire
.....	.....	.....	.....	.....

3. La ce timpuri și la ce moduri sunt folosite, de regulă, verbele din textele publicitare? Explicați de ce.

Afișe publicitare (București, 1938)

Observați

- **Ziarul, revista, catalogul de expoziție** se diferențiază prin:
  - componente de formă și de conținut: copertă, pagină, generic, rubrică, articol, titlu, text publicitar, anunț;
  - componente grafice: suport vizual (fotografie, caricatură etc.), caractere de litere, casetă tehnică.
- În viața cotidiană, promovarea produselor comerciale este frecvent realizată fie prin **spoturi publicitare** (anunț scurt), fie prin **reclame** (imagine publicitară).
- **Textul nonliterar publicitar** sau **promoțional** este structurat pe factorii de convingere dintre ofertant și virtualul beneficiar, preluați din viața socială.

Acești factori reflectă preocupări, dorințe și cerințe comune ale oamenilor.

- **Imaginea publicitară** se compune din:
  - elemente vizuale, auditive, cinetice etc.;
  - text scurt, convingător.

Scanned with OKEN Scanner

Completați-vă cunoștințele!

1. Alcătuiți, pe baza unui interviu, un clasament, de la 10 la 1, al ziarelor și al revistelor citite de colegii și de cunoscuții voștri.

2. Descrieți părțile componente ale ziarului vostru preferat.

3. Descrieți părțile componente ale unei reviste preferate.

4. Consultați un catalog de expoziție. Cum este alcătuit?

5. Identificați spațiile publicitare în ziarele, revistele sau cataloagele consultate.

6. Transcrieți pe caiete două-trei texte publicitare. Ce observați?

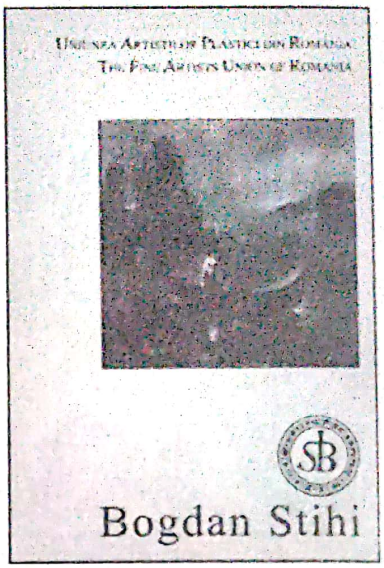

Coperta unui catalog de expoziție

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Analizați imaginea publicitară de mai sus din variate perspective: text, elemente vizuale, canal de transmisie etc.

2. Identificați ofertantul și beneficiarul posibil al materialului publicitar de mai sus.

3. Care dintre preocupările, dorințele sau cerințele oamenilor se regăsesc în acest afiș cu caracter publicitar?

4. Care sunt factorii de convingere din textul suport? Referiți-vă la modurile și timpurile verbale, la calificative, la repetiții etc.

5. Ce calitate expresivă sau persuasivă au, în general, imaginea și textul publicitar?

Sunteți creativi?

1. Intenționați să vă înscrieți la un concurs de publicitate.

a) Propuneți nume comerciale atractive pentru produsul preferat.

b) Atribuiți numelui comercial pe care-l considerați cel mai inspirat adjective calificative sugestive.

c) Descrieți succint locul sau modul de fabricare a produsului.

d) Gândiți-vă la un cumpărător ideal. Alcătuiți, pe scurt, portretul acestuia, ținând seama de timp și loc, de statutul său social și vârsta sa.

Observați

- Într-un text utilitar putem observa două elemente constitutive: *intenția* (anunțată verbal sau/și vizual), *oferta* (intenția devine explicită).
- Putem prefera un text publicitar în funcție de:

– **canalul de transmisie**: presă, radio, televiziune ș.a.;

– **calitățile persuasive și expresive**.

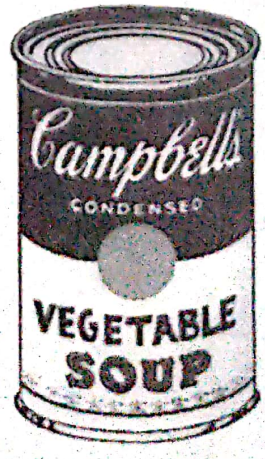

Reclamă pentru supele Campbell (Andy Warhal, 1962)

Scanned with OKEN Scanner

e) Identificați canalul de transmisie a imaginii publicitare: text și suport vizual și auditiv adecvat.

f) Prezentați imaginea publicitară realizată! Ce rezultate aveți?

2. Organizați, în clasă, un concurs de spoturi publicitare.

3. Organizați, în școală, un concurs de reclame comerciale.

4. Desemnați câștigătorul concursului, după criteriile stabilite pe baza parcurgerii acestei lecții.

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Examinați cu atenție imaginile publicitare alăturate și identificați produsele pe care le propun virtualilor cumpărători.

2. Ce argumente aveți în susținerea importanței acestor produse pentru sănătatea omului?

3. Numiți aspectul căruia îi acordați cea mai mare atenție (estetic, practic, valoric – prețul).

4. Imaginați-vă un panou publicitar reprezentând un peisaj din Delta Dunării sau din Munții Retezat. Construiți pentru fiecare din aceste imagini 2–3 texte (sloganuri) publicitare.

Exprimați-vă părerea!

• Sunteți pentru publicitate sau împotriva publicității? Ca să aflați, indicați răspunsul potrivit la următoarele întrebări:

1. Când este publicitate la televizor:
a) o urmăriți;
b) regretați că nu durează mai mult timp;
c) profitați de ocazie pentru a vă găsi o altă ocupație?

2. Considerați că într-un material publicitar bine realizat:
a) textul (sloganul) este esențial;
b) imaginea și sunetul trebuie să vă predispună să folosiți produsul prezentat;
c) trebuie să fie prezentat doar produsul?

3. Când ascultați muzica unui film (clip) publicitar difuzat la televizor:
a) fredonați sau cântați melodia;
b) dați sonorul mai tare;
c) dați sonorul mai încet?

Autoevaluarea răspunsurilor

Dacă ați răspuns ...
- de trei ori a — Sunteți fidel publicității.
- de trei ori b — Sunteți pasionat de publicitate.
- de trei ori c — Nu sunteți un adept al publicității.

Ilustrații pentru afișe publicitare (Cathy Lazar)

Scanned with OKEN Scanner

EVALUARE

EVALUARE

● Citiți versurile de mai jos:

Dragii mei, o să mă joc odată
Cu voi, de-a ceva ciudat.
Nu știu când o să fie asta, tată,
Dar, hotărât, o să ne jucăm odată,
Odată, poate, după scăpătat.

E joc viclean de bătrâni
Cu copii, ca voi, cu fetițe ca tine,
Joc de slugi și joc de stăpâni,
Joc de pasări, de flori, de câni,
Și fiecare îl joacă bine. (...)
Într-o zi piciorul va rămâne greu,
Mâna stângace, ochiul sleit, limba scămoasă

Jocul începe încet, ca un vânt,
Eu o să râd și o să tac,
O să mă culc la pământ.
O să stau fără cuvânt,
De pildă, lângă copac.

(Tudor Arghezi, *De-a v-ați ascuns...*)

1. Ce sensuri au cuvintele din prima strofă: *odată, (după) scăpătat, poate, (de-a) ceva ciudat?* — **10 puncte**

2. Explicați repetarea adverbului *odată*. — **10 puncte**

3. Ce semnificații are jocul care urmează să aibă loc? — **10 puncte**

4. Indicați felul subiectelor gramaticale neexprimate din prima strofă. — **10 puncte**

5. Identificați locuțiunea verbală din penultimul vers al ultimei strofe reproduse; indicați funcția sintactică a acesteia. — **10 puncte**

6. De ce se folosesc formele de viitor: *o să mă joc, o să fie, o să ne jucăm, o să râd, o să stau.* — **10 puncte**

7. Explicați valoarea afectivă a substantivelor în vocativ din prima strofă. — **10 puncte**

8. Precizați felul pronumelor din strofa a doua și funcțiile lor sintactice. — **10 puncte**

9. Citiți versurile reproduse din poezia *De-a v-ați ascuns...* de Tudor Arghezi. Comentați poezia într-o compunere de maximum 20 de rânduri, pe baza următoarei impresii de lectură: — **20 puncte**

„Contopirea cu misterul morții presupune o altă viață; moartea e un simplu joc al lui Dumnezeu cu omul, o plecare altundeva(...), sentiment al morții care nu diferă de al ciobanului din Miorița, ce-și va asculta fluierele și behăitul oilor din pământ, și nici de al lui Eminescu din Mai am un singur dor, care va fi fermecat de feeria peisajului lunar, atunci când va fi pământ." (Pompiliu Constantinescu)

Total = 100 puncte

Scanned with OKEN Scanner

capitolul 4

Narațiune și construcție

NUVELA

ROMANUL

LITERATURA ȘTIINȚIFICO-FANTASTICĂ

COMUNICAREA ORALĂ

SCRIEREA

SINTAXA PROPOZIȚIEI ȘI A FRAZEI

Scanned with OKEN Scanner

Dincolo de nisipuri

(fragment)

de Fănuș Neagu

Era în 1946, an de secetă cumplită. Șușteru nu mai văzuse un pic de tutun de patru zile. Ca să fumeze, într-o zi rupse un smoc de frunze de iederă din rugul care îmbracă fațada casei, le fărâmă între degete și-și umplu luleaua. Avea ochii cârpiți de somn, fiindcă, deși era trecut de amiază, abia se sculase din pat. „Al dracului, se gândi, pierzi o noapte la priveghi și nu-ți mai vii în fire pe urmă două zile." Nevasta, soacra, copiii lipseau de acasă. „Sunt după mâncare, își zise, s-au împrăștiat prin sat ca făina orbilor." Și ieși în drum, mic și slab, cu cămașa atârnându-i peste pantaloni. Avea poftă să mănânce o legătură de lăptuci: dormind, visase c-a plouat și că i-a înverzit grădina de zarzavat ca în anii buni. De două veri, de când ținea seceta, nu se deștepta o dată fără să poftească de mâncare un lucru de care nu putea să facă rost. „Se vede treaba, își zicea, că visele se nasc în stomac și urcă să moară în gură. Bine-ar fi, zău, să nu le aibă omul deloc."

– Șușteре, dă, mă, și mie să trag un fum.

Îl strigase dascălul satului. Despre dascăl, toată lumea zicea că și-a pierdut mințile din pricina foamei. Ziua întreagă sta pe marginea șanțului, cu picioarele adunate sub el, mesteca mărcriș, dacă avea, și îngâna întruna, uitându-se la cerul gol de nori, un rând dintr-o carte de rugăciuni: *Dumnezeule care dormi în pădurea de dafin.*

– Nu-i tutun, mă, îi răspunse Șușteru, e o buruiană, pute și te ustură pe gât.

Privi ulița în lung. În dreptul primăriei, o femeie aduna baligă într-o roabă ca să lipească prispa casei. Sub salcâmul de lângă podiș ca dat cu var, un câine se scutura de purici. La fierărie potcoveau un cal. Mirosea a copită arsă.

Șușteru coti încet după colțul gardului și coborî la râu. Se opri la șanțurile prin care altădată venea apă în grădina lui de zarzavat. Erau goale. Mâlul de pe fundul lor se uscase, crăpase. Albia râului se întindea în sus ca o omidă cenușie. Nisipul și petele galbene de lut pietrificat luceau pustii în soare. Rădăcini putrede atârnau în peretele malului dinspre sat. Dincolo, pe izlaz, aliorul se încolăcea de căldură. Pe un mușuroi de țărână, alături de o tufă neagră de mărăcini, țistuia un hârciog. Departe, pe vârful unei movile, se zărea un călăreț.

Șușteru zgârie cu vârful piciorului o cruce în nisip și râse. Când era copil și făcea o cruce pe pământ, zicea că dedesubt gâlgâie un izvor. Prost mai era în tinerețe! (...)

Călărețul zărit înainte pe movilă se apropia în goana mare de sat.

– E nebun, zise Șușteru vânturând mâinile, omoară calul dac-o ține tot așa până la pod.

Observându-l, călărețul cârmi spre el și strigă, arătând cu brațul îndărăt, că vine gârla. A plouat la munte și vine gârla. Vine Buzăul.

Șușteru nu înțelese pe dată ce i spune, parcă îi luase mințile, și când se dezmetici, celălalt era departe, se pierdea pe sub arcadele podului vopsit în roșu, dispărea ca o nălucă, în fulgerările apei morților. Șezu o clipă, căutând cu privirile înfrigurate în susul albiei, pe linia malului, și i se păru că-l lovește în față răcoarea apelor pornite de la munte. Atunci sări șanțul și urcă podul în fugă, mai mult de-a bușilea, suflând greu pe gură. O mânecă a cămășii, îmbâcsită de sudoare, îi atârna de încheietura mâinii ca un pansament desfăcut. O smulse și o aruncă. Dascălul ieși înainte, apărându-se de muște cu o creangă de salcâm.

– Dascăle, strigă Șușteru, vine gârla, mă! Trebuie să dau luntrea la apă și să curăț șanțurile. Peste o săptămână mâncăm lăptuci.

Scanned with OKEN Scanner

Într-o jumătate de ceas, Șușteru a scos luntrea din șopron și a târât-o prin praful uliței până dincolo de râu. În vremea aceasta s-au prins să bată clopotele bisericii. Bang-bang – clopotul mare; ding-ding – clopotul mic. Toaca nu suna. Toaca se bate numai la soboruri bisericești.

Când au bătut clopotele, satul s-a mutat pe malul gârlei. Bărbații au tăbărât cu sapele și cu târnăcoapele să spargă movilele de pământ care astupau intrarea în șanțuri. Femeile n-au coborât, se îngrămădiseră sub un oțetar și țineau copiii lângă ele, fiindcă valurile puteau să-i tragă în vâltoarea lor, din care nu mai e scăpare. Nu se știe de ce aveau credința că gârla, pornind de la munte, se lasă la vale însoțită de un vânt rău, aspru, ca de îngheț, și se înfiorau dinainte, ca jivinele plăpânde când simt că se apropie iarna grea. Două dintre ele rostogoliră cu mâinile până-n gura vadului un pietroi mare, cât o buturugă, ca să fie acolo pentru spălat rufele. Jos, într-o groapă, un bătrân întindea cârlige de undit, legate de o sfoară prinsă de un țăruș înfipt în buza malului. În fiecare cârlig atârna câte o jumătate de râmă ca momeală. O fată se pieptăna, răsfirându-și părul castaniu în lumina soarelui, și zicea un cântec trist de aducea a bocet. În toiul lucrului bărbații se opreau o clipă și-și sufleau pantalonii până mai sus de genunchi, ca să nu li se ude mai târziu îmbrăcămintea. Atât mai aveau, ce era pe ei, restul boarfelor le schimbaseră pe mălai la bogătanii și morarii din satele de mai sus. Isprăvind de curățat șanțurile, Șușteru trecu la vecini să ceară tutun. Căpătă cât să-și umple luleaua de două ori. Dascălul se ținea în urma lui la un pas. Șușteru îi întinse să tragă un fum. Pe urmă plecă mai departe, călcând încet pe marginea albiei, smucind mereu cămașa să-și acopere brațul gol, înroșit de soare. Când dădu peste moșul ce întindea cârlige, se făcu foc de supărare și începu să țipe la el să le ia de acolo, să nu sperie peștele din prima zi.

– Ei, gata, am înțeles, zise bătrânul, liniștit, le iau. Da urli degeaba. Tu nu știi că peștele merge numai în susul apei? Întâi să ajungă Buzăul la Siret și pe urmă vine peștele aici. (...)

Se însera. Soarele cădea la orizont. Lumea, tot pe mal, nu se mișca, dar începuse să-și piardă răbdarea. În câteva locuri femeile aprinseră focuri. Cădea noaptea. Bărbații porniră spre Șușteru să-l întrebe ce e cu gârla, că nu vine, nu se vede.

– Dacă nu se vede, răspunse Șușteru, așezat pe marginea luntrei, s-aude. Pune urechea la pământ și ascultă.

Cinci inși se trântiră numaidecât în nisip, pe burtă. (...) Pământul, uscat până la un stânjen adâncime, era tăcut. (...) Șușteru se ridică anevoie.

– Adineauri s-auzea, vorbi el. Venea așa ca un bubuit de departe ... Îl fulgeră o idee: Stați! Să știți că morarii din satele de sus ne-au tăiat apa. Hoții de morari au pus mâna de-au săpat șanțuri mari, și acum apa curge în iazurile lor. N-o să vie la noi nici într-o săptămână, dacă nu mergem să-i luăm de păr. (...)

Oamenii se uitară unul la altul în tăcere. Șușteru se părea să aibă dreptate. (...) Lăsară sculele ce le aveau și se repeziră în sat să încalece caii. Trebuiau să aducă gârla, altfel piereau. Într-un sfert de ceas se formă o ceată de vreo douăzeci de călăreți. (...) Șușteru dădu pinteni, și ceata porni, răzlețită la început, apoi strângându-se ca o unitate de cavalerie în așteptarea semnalului de atac. Drumul era greu (...) Satele din sus erau departe. Până la cel mai apropiat dintre ele, pe drum drept, pierdeai un ceas. Nu străbătuseră calea jumătate, când doi cai, stinși de oboseală, slăbiți din pricina foamei, căzură și dădură ochii peste cap. (...)

Ceata, fărâmițată, porni mai departe, la pas, pe sub cerul albastru, înalt, având în față, culcat pe muchia unui deal golaș, obrazul lunii. În

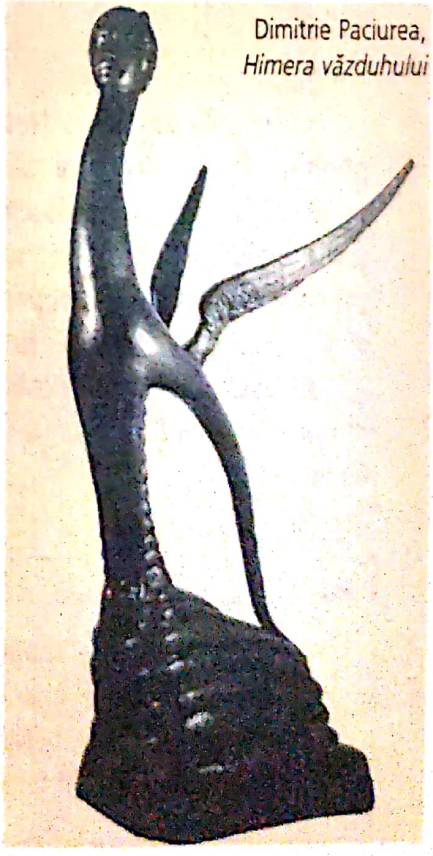

Dimitrie Paciurea, *Himera văzduhului*

Scanned with OKEN Scanner

dreapta și în stânga – nici o lumină. După dogoarea zilei, câmpul răsufla fierbinte, și caii nădușiseră, adunai spuma de pe șolduile lor cu palma. Oamenii îi îndemnau stăruitor – uneori cu blândețe, bătându-i încet pe bot, alteori cu vorbe aspre, din gât, croindu-i cu coada cazmalelor. Ajunseră la prima moară, așezată pe un grind pleșuv. Iazul din fața ei era gol. Mânară înainte. Ziceau că apa a fost tăiată mai în sus. O parte din ei – vreo șapte la număr – coborâră și-o luară pe lângă cai. Cei din față simțiră că i-au pierdut și grăbiră în trap până la un colț al malului de unde începea o pădure de plopi pe o limbă de pământ îngustă. Acolo Șușteru suci în loc calul lui mărunt, flocos și făcu numărătoarea. Mai era cu el jumătate din ceată, și până la satul următor, după judecata lui, mai aveau de mers un ceas, dacă nu și mai bine. Cu puțin înainte de miezul nopții, ceata ajunse la moara a doua. O văzură de departe. Era ascunsă între sălcii bătrâne, cu acoperișul țuguiat, învelit cu tablă. Alături, pe un dâmb, o casă cu geamurile oarbe. Un cârd de rațe trecu pe deasupra lor gâgâind și se pierdu în câmpie.

– Vin de pe iaz, zise Șușteru, s-au scăldat până acum.

Oamenii puseră caii ureche la ureche. Topoarele le țineau la piept. Albia râului cotea dintr-o dată la dreapta, ca mai încolo, la vreo sută de pași, răzgândindu-se, s-o apuce mult la stânga, tăind prin islaz. Se năpustiră în galop printre ramurile abrupte până la stăvilar, unde descălecară. Iazul, ca și cel dinainte, era gol, iar jgheaburile – pline până la jumătate cu țărână. Nici un fir de apă nicăieri. Oamenilor nu le venea să creadă. Clătinându-se, trecură podul ce ducea la moară. Un vițel culcat pe cărare mugi prin somn. Înăuntru lătră un câine. Auziră și o tuse înfundată, hârâită, și un zgomot de zăvoare. Stăpânul se speriase, îi credea hoți. Se întoarseră la cai fără a scoate o vorbă. Șușteru rupse cel dintâi tăcerea.

– N-au ținut apa aici, zise. Mai sus, la morile celelalte, acolo să mergem.

Patru inși se desprinseră din ceată și o cotiră în jos. Topoarele le atârnau înfipte la brâu. Ceilalți îl însoțiră pe Șușteru până la locul unde albia râului se vedea întinzându-se drept înainte – o dâră de cretă ce nu se mai isprăvea nicăieri. Atunci îl părăsiră și ei.

Șușteru nu-i chemă. Privi luna ce se ofilea pe muchia aceluiași deal, ridică brațul fără mâneci și lovi calul pe gât, cu dârlogii. Simțea mereu în față răcoarea valurilor.

Fănuș Neagu (n. 1932)

- Scrierile lui Fănuș Neagu se disting în proza românească printr-un limbaj pitoresc și rafinat.

Inspirându-se cu predilecție din lumea fabuloasă a Bărăganului și a împrejurimilor Brăilei, Fănuș Neagu se alătură, prin viziune și stil, seriei de prozatori ce îi cuprinde pe Gala Galaction, Panait Istrati, V. Voiculescu și Șt. Bănulescu.

- Scrieri: *Cantonul părărsit*, *Vară buimacă* (nuvele); *Îngerul a strigat*, *Frumoșii nebuni ai marilor orașe*, *Scaunul singurătății* (romane).

„Câmpia, întregul spațiu imaginar al scriitorului stă sub zodia unei așteptări a apelor fertilizatoare. O nostalgie a ploii se asociază celei a zăpezilor sau, mai exact, este una în esență cu ea. Narațiunea lui Fănuș Neagu vădește o încărcătură lirică ori de câte ori motivul apei apare – într-un fel sau altul – în țesătura vreunei povestiri." (Nicolae Balotă)

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

I. Studiul textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Consultând un dicționar al limbii române, găsiți sinonimele cuvintelor de mai jos în contextele reproduse alăturat:

a vânturа	„E nebun, zise Șușteru vânturând mâinile."	a agita
a cârmi	„Observându-l, călărețul cârmi spre el."	.....
nălucă	„Dispărea ca o nălucă, în fulgerările apei morților."	.....
înfrigurat	„... căutând cu privirile înfrigurate în susul albiei."	.....
a se înfierbânta	„Pune mâna și scoate-le, răcni Șușteru, înfierbântându-se din nou."	.....

2. Alcătuiți enunțuri în care cuvintele de mai sus să aibă și alte sensuri.

De exemplu:

a vântura	a trece boabele de cereale prin vânturătoare
	a risipi, a împrăștia
	a povesti
	a cutreiera, a colinda

3. Identificați, în următoarele enunțuri, cuvintele care au omonime.

„Avea ochii cârpiți de somn..."	„– Vin de pe iaz, zise Șușteru."	„Trecu la vecini să ceară tutun."

4. Construiți câte un enunț cu sinonimele și cu antonimele cuvintelor *vrednic* și *posomorât*.

5. Ilustrați, prin propoziții corespunzătoare, trei sensuri diferite ale adjectivului *bun*.

6. Formați familiile lexicale ale cuvintelor: *frunză, om*.

7. Explicați și definiți procedeul prin care s-au format următoarele cuvinte: *frunzăreală, înfrunzit, supraomenesc*.

8. Dați exemple de expresii construite pe lângă verb pe baza unor comparații.

De exemplu:

„s-a topit ca untul la soare"

„s-au împrăștiat prin sat ca făina orbilor"

9. Alcătuiți enunțuri în care verbele *a săpa* și *a* (se) *naște* să fie folosite, pe rând, cu sens figurat și cu sens propriu.

Dimitrie Paciurea, *Himera pământului*

Scanned with OKEN Scanner

Vreți să știți mai mult?

1. Selectați dintre cuvintele din cea de-a doua coloană sinonime cu termenul subliniat în contextele date:

„Era în 1946, an de secetă *cumplită*."	adâncă, cutezătoare, zgârcită, teribilă
„Nisipul și petele galbene de lut *pietrificat* luceau pustii în soare."	înmărmurit, împietrit, încremenit
„Când *se dezmetici*, celălalt era departe."	a-și reveni, a se orienta, a se lămuri

2. Găsiți antonime pentru fiecare dintre cuvintele:
conflict – dezacord – vrajbă;
pustiu – arid – sărac – sterp.

3. Completați, pe caiete, seria sinonimică a următoarelor cuvinte: *iluzie, buimăceală* și *fertil.*

iluzie	nălucire	----------
buimăceală	zăpăceală	----------
fertil	----------	----------

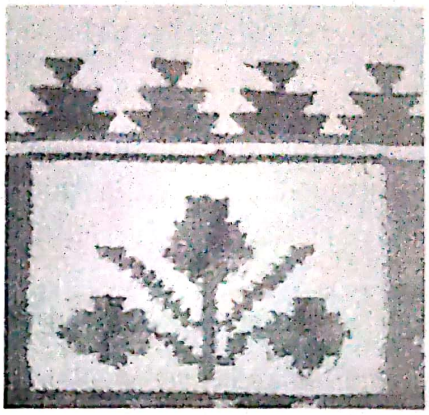

Morfosintaxă

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Descoperiți, în primele paragrafe ale nuvelei, substantivele care înfățișează imaginea unui sat de câmpie.

2. Realizați o legătură între sensul adjectivelor din enunțurile de mai jos și starea sufletească a personajului principal al nuvelei *Dincolo de nisipuri* de Fănuș Neagu.

„Albia râului se întindea în sus ca o omidă *cenușie*."	supărare
„Nisipul și petele *galbene* de lut *pietrificat* luceau pustii în soare."	.....
„Rădăcini *putrede* atârnau în peretele malului..."	.....

3. Explicați efectul artistic al abundenței verbelor la modurile indicativ și gerunziu.

Observați!

- Fraze realizate din propoziții scurte, prin coordonare și prin juxtapunere.
- Alternanța formelor verbale.

Ortografie. Punctuație. Fonetică

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Explicați folosirea virgulei în fraza următoare:
„– Șuștere, dă, mă, și mie să trag un fum."

2. Justificați folosirea semnului exclamării în enunțul:
„– Dascăle, strigă Șușteru, vine gârla, mă!"

3. Identificați în textul nuvelei trei situații de folosire a cratimei:
– între cuvinte care se rostesc într-o silabă;
– primul cuvânt se pronunță într-o silabă cu unul sau două sunete de la începutul cuvântului următor;
– două sunete de la sfârșitul primului cuvânt se pronunță într-o silabă cu întreg cuvântul următor.

II. Interpretarea textului

Corneliu Baba,
Întoarcerea de la sapă

Completați-vă cunoștințele!

1. Citiți fragmentele reproduse din opera literară *Dincolo de nisipuri* de Fănuș Neagu.

2. Prezentați, pe scurt, succesiunea întâmplărilor care alcătuiesc subiectul acestei opere epice.

Timpul și spațiul narațiunii

Descoperiți singuri!

1. Stabiliți cadrul inițial în care se desfășoară acțiunea nuvelei *Dincolo de nisipuri* (timp, loc, personaje):

2. Delimitați secvențele narative ale textului, ținând seama de timp și spațiu. Dați câte un titlu fiecărei secvențe.

3. Indicați personajele care participă la desfășurarea acțiunii.

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Relatați un episod, la alegere, din această operă literară.

2. Ce efect a produs lipsa apei în conștiința și existența oamenilor?

3. Prin ce modalități literare se sugerează așteptarea tensionată a ploii?

Momentele subiectului

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Prezentați întâmplările din nuvela *Dincolo de nisipuri* de Fănuș Neagu.

2. Stabiliți momentele principale ale subiectului .

3. Desprindeți cele mai semnificative detalii ale spațiului geografic descris de autor.

Descoperiți singuri!

1. Indicați întâmplarea care declanșează acțiunea și îi oferă acesteia un ritm dinamic.

2. Explicați de ce vestea adusă de călăreț schimbă brusc viața oamenilor din acest sat de câmpie.

3. Descrieți starea colectivității la aflarea veștii.

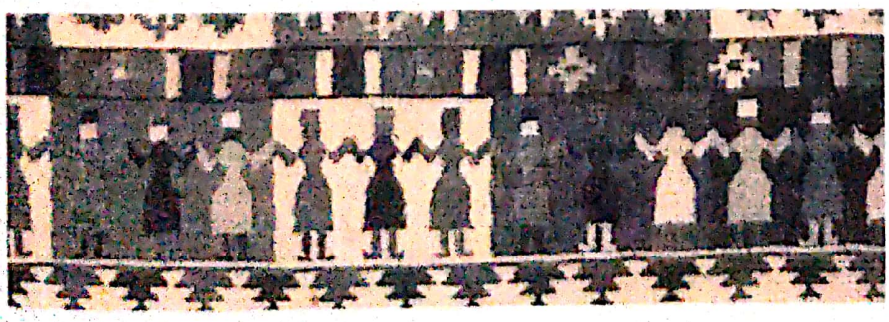

Observați!

- **Timpul**

Narațiunea debutează brusc, sub semnul unei realități dramatice: „Era în 1946, an de secetă cumplită."

- **Spațiul**

Sat de câmpie.

- **Acțiunea**

Număr redus de episoade.

- Expoziționea amplă.
- Cadrul natural și descrierea colectivității umane.
- Declanșarea acțiunii.
- Călărețul: solul vestitor.
- Imaginea de nălucă a călărețului.
- Ieșirea oamenilor din starea de apatie.
- Pregătirile pentru întâmpinarea apei.
- Drumul străbătut de oameni pentru descoperirea apei.
- Ritmul anevoios al urcușului.

Scanned with OKEN Scanner

Moduri de expunere

Descoperiți singuri!

1. Identificați modurile de expunere prezente în nuvela *Dincolo de nisipuri* de Fănuș Neagu.

2. Ilustrați pe caiete, prin citate corespunzătoare, fiecare mod de expunere identificat:

Narațiune (Povestire)	----------
Descriere	----------
Dialog	----------
Monolog	----------

3. Precizați rolul descrierii în evoluția narațiunii.

4. Selectați pe caiete cuvintele și expresiile care sugerează:

seceta	foametea	iluzia apei
----------	----------	----------

Exprimați-vă părerea!

1. Precizați rolul dialogului în particularizarea narațiunii din nuvela *Dincolo de nisipuri* de Fănuș Neagu.

2. Explicați efectul dialogului în narațiune.

3. Explicați, pe scurt, starea sufletească a lui Șușteru.

Observați!

- Narațiunea.
- Descrierea.
- Dialogul.
- Monologul.

Vasile Popescu, *Țăran din Ilfov*

Conținut și expresivitate

Verificați-vă cunoștințele!

1. Identificați în opera literară *Dincolo de nisipuri* cele mai reprezentative figuri de stil; notați-le în caiete, după modelul de mai jos:

epitete	----------	----------
comparații	----------	----------
personificări	----------	----------
metafore	----------	----------
hiperbole	----------	----------

Observați!

- Întrepătrunderea narațiunii cu descrierea și dialogul.
- Cadrul adecvat narațiunii.
- Atmosfera neobișnuită: mister, elemente de fantastic.
- Dialogul sporește dramatismul întâmplărilor.
- Prezența unor cuvinte cu sens metaforic.

Scanned with OKEN Scanner

2. Descoperiți, în fragmentele de mai jos, cuvintele care sugerează imagini vizuale și auditive. Care sunt efectele artistice ale acestor imagini literare:

a) „Nisipul și petele galbene de lut pietrificat luceau pustii în soare."

b) „Pe un mușuroi de țărână, alături de o tufă neagră de mărărcini, țistuia un hârciog."

c) „Nisipul scânteia. Dunga lui albicioasă ca de sidef se isprăvea în lună."

d) „Un cârd de rațe trecu pe deasupra lor gâfâind și se pierdu în câmpie."

Semnificația personajelor

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Menționați personajele din această operă literară.
2. Prezentați portretul fizic al lui Șușteru, urmărind mijloacele de caracterizare folosite de autor:
   a) caracterizare directă;
   b) caracterizare indirectă.
3. Precizați trăsăturile morale ale lui Șușteru.
4. Identificați secvența narativă în care sunt cuprinse cele mai evidente trăsături sufletești ale acestui personaj literar.

Descoperiți singuri!

1. Ce trăsături ale personajului principal se desprind din relațiile acestuia cu celelalte personaje ale nuvelei?
2. Explicați prin ce se deosebește Șușteru de celelalte personaje.
3. Indicați semnificația personajelor secundare și episodice.

Completați-vă cunoștințele!

1. Precizați trăsătura dominantă a personajului colectiv.
2. Cum se pregătesc sătenii să întâmpine venirea apei?
3. Identificați scena în care oamenii satului se hotărăsc să pornească în căutarea apei spre satele de sus.
4. Descrieți starea de spirit a sătenilor plecați în acțiunea de descoperire a apei.

Analizați și constatați!

1. Cum se produce desprinderea lui Șușteru din starea inițială de buimăceală?
2. Precizați dacă apariția călărețului este reală sau dacă aceasta s-a produs doar în imaginația lui Șușteru.

Observați!

- Mijloace diferite de caracterizare a personajelor.
- Șușteru se individualizează prin manifestări exterioare și printr-un zbucium interior.
- Portretul moral al personajelor.
- Mijlocul de portretizare predominant: descrierea indirectă.
- Dimensiunea psihologică a personajelor.
- Motivul secetei (motiv secundar).

Rețineți!

- Personaje literare:

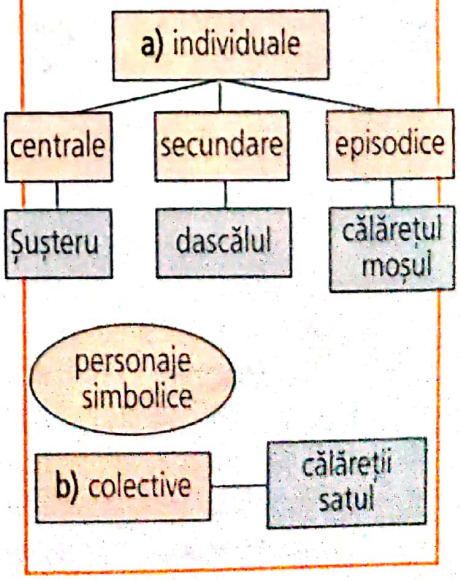

Scanned with OKEN Scanner

Semnificația titlului

Descoperiți singuri!

1. Descrieți imaginea satului în arșiță.
2. Descrieți, prin comparație, priveliștea grădinii înverzite din visul lui Șușteru.
3. Comentați amintirile din copilărie ale personajului principal.

Dovediți-vă creativitatea!

1. Selectați din nuvela *Dincolo de nisipuri* substantive din seria tematică a motivului apei, după modelul:

a) răcoare	b) arșiță
• apă • izvor • iaz	• ..... • .....
•	• ..... • .....
FERTILITATE	SĂRĂCIE

2. De ce venirea apei este înțeleasă ca un izvor al vieții satului?
3. Explicați semnificația titlului nuvelei *Dincolo de nisipuri*.

Observați!

- Autorul insistă asupra trăsăturilor morale ale personajului.
- Coordonate vagi, lipsite de precizie (*departe, pe vârful unei movile* etc.).
- Deschiderea spre fantastic.
- Nuvela: povestea unui miraj.
- Atmosfera halucinantă a cavalcadei nocturne.
- Motivul drumului. Imagini cu valoare de simbol.
- Acțiunea nuvelei se desfășoară din perspectiva trăirilor, a obsesiilor și a acțiunilor personajului principal, Șușteru.

Nuvela (actualizare)

Completați-vă cunoștințele!

1. Realizați o paralelă între schiță și nuvelă, precizând asemănările și diferențele dintre cele două specii literare.
2. Comparați opera literară *Dincolo de nisipuri* cu o altă nuvelă.

Rețineți!

- **Nuvela** este o creație epică în proză, cu acțiune mult mai dezvoltată decât a schiței, cuprinzând o succesiune de episoade unite într-o acțiune dezvoltată progresiv, la care participă un număr relativ mare de personaje.

Verificați-vă cunoștințele!

1. Demonstrați că narațiunea *Dincolo de nisipuri* este o nuvelă, ținând seama și de următoarele particularități proprii acesteia: momentele subiectului; existența mai multor moduri de expunere; proporțiile textului; spațiul și timpul acțiunii; numărul de personaje.
2. Alcătuiți portretul personajului principal al nuvelei.
3. Exprimați opinia voastră referitoare la finalul narațiunii *Dincolo de nisipuri*, pe baza relatării conținutului acestei opere literare.
4. Imaginați-vă, într-o compunere de cel mult zece rânduri, un alt final al narațiunii *Dincolo de nisipuri*.

Observați!

- Elementele narative:
  - acțiune: spațiu, timp;
  - personaje;
  - narator.
- Narațiune unitară.
- Narațiunea apare în:
  - proză (basm, schiță, nuvelă, roman, parabolă);
  - versuri (fabulă, baladă, poem eroic, legendă).
- *Nuvela* – specie a genului epic.

Scanned with OKEN Scanner

Moara lui Călifar

(fragmente)

de Gala Galaction

În preajma unei păduri străvechi se privea în iaz moara lui Călifar. Se privea de când se ținea minte în bătrânii satului din cealaltă margine a pădurii, și Călifar era „moș Călifar" din vremi uitate. Moșnegii din Alăutești își aminteau de înfățișarea-i sură, de ochii lui ce iscodeau tăios din stufoul sprâncenilor și de moara lui cu strașina de-un stânjen. Flăcăii ce îndrăzniseră să înfrunte până în celălalt capăt pădurea grămădită între Alăutești și moară văzuseră cu ochii flăcăilor de acum optzeci de ani. Dincolo de moară începea Căpriștea: un pământ pietros, scorburos și plin de mărăcini, în care numai necuratul trăgea brazdă cu coarnele.

În Alăutești, în nopțile de vreme rea, torcătoarele spuneau, înviind focul, că moș Călifar își vânduse sufletul satanei pentru nu știu câte veacuri de viață. (...) Iazul și moara lui Călifar erau o născocire a întunerecului. Acest iaz, în care moara se privea de veacuri, nu era un iaz ca orișicare; pentru că pe fața lui nu se *izvodea*[1], niciodată, nici o undă. (...) Nimeni nu văzuse moara în umblet. Morarul măcina numai pentru stăpânu-său Nichipercea – și cine știe pe ce vreme. Se spunea însă că, atunci când Călifar ridica stăvilarul și slobozea pe *scoc*[2] cimpoiul apei, apa fluiera cum fluieră un șarpe încolțit de flacări; iar, de sub *făcău*[3], se scurgea în spumegai de sânge. Și câte nu se mai spuneau! (...) Și frica nevoiașilor se înghesuia pe lângă vatra pâlpâitoare; iar curajul voinicilor stătea drept, cu mâna în pieptar: nouros, gânditor și pare-că gata de-o încercare.

Printre cei voinici era și Stoicea. Stejar în port, oțel în braț, isteț cât vreai; însă copil din flori, biet Stoicea: nici tu tată, nici tu mamă, nici tu stare părintească. Îl găsise răposatul popa Radu, în tinda bisericii, la o lună după moartea preotesei, și-l luase în casa-i pustiită. Dar Stoicea nu se făcuse nici de șase ani și popa Radu își urmase soția în pământ. De atunci sărmanul Stoicea crescuse pe la pragurile tuturor – copil din flori și de *pripas*[4]. Și azi era voinicul Stoicea. Dar cine te vrea de ginere, când ai crescut din mila satului și când păzești vitele celor cu fete de măritat? De aceea Stoicea vedea bine că nu se putea căpătui în sat la el; și de multă vreme gândurile lui pribegeau prin negura pădurii spre moara lui Călifar.

„Adicăte, ce ar fi să fac o încercare?... Ce am și ce-o să pierd? (...) M-am hotărât: mâine de dimineață slobod cireada în luncă și-o iau razna, prin pădure, spre moara lui Califar."

Și Stoicea așa a făcut. A doua zi, când soarele se învârtea și se suia, *rotoghilă*[5] arsă de foc, pe dealul Alăuteștilor, Stoicea băgă cireada în luncă, aruncă *ipingeaua*[6] pe umăr, ciomagul pe ipingea, și pieri, într-un fluier, pe sub goruni. (...)

Prin pădure nu erau poteci. (...) Din câte auzise, dacă ținei drept spre miazănoapte, într-o jumătate de zi ajungeai la moară. După multă și anevoioasă cale, Stoicea ieși într-un luminiș ... Ostenit și pare că uns la inimă de aleanul florilor, își muie mijlocul, își întinse ipingeaua și se culcă, cu soarele în sfârcul opincilor. (...) Se sculă înviorat și se afundă iar în întunericul pădurii și printre făcliile pe care soarele le turna, întoarse cu flăcările în jos.

Când trecuse bine de amiază, lui Stoicea îi năzări, printre copacii ce dădeau devale, o sclipitură ca de brici. Era iazul morii lui Călifar. Merse ce mai merse și moara i se făcu înainte. Moara – ca orice moară; dar iazul pare că sta sub ea prea luciu și prea sloi. Pe pod, morarul fereca piatra: barbă *sivă*[7], sprâncene de mușchi uscat, nasul – cioc de cucuvaie.

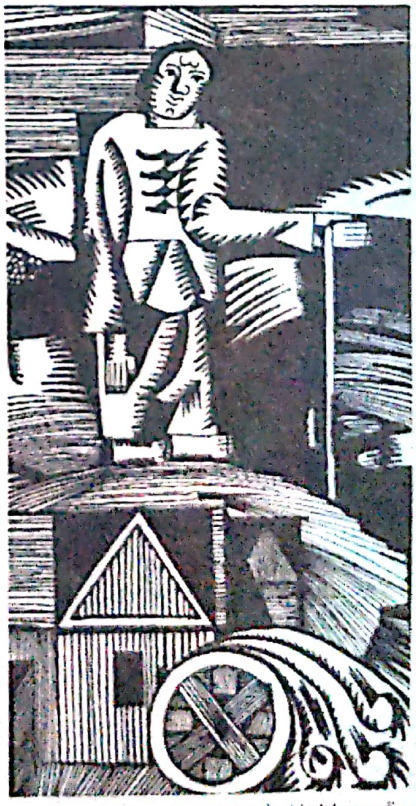

Ilustrație de H. Mavrodin

Scanned with OKEN Scanner

4

– Mai bun lucru, moș Călifare!

– Mulțumim d-tale, nepoate. Ce vânt te-a suflat pe sub atâta negureală de pădure și te-a dat de-a dura până la moară la mine?

– Moș Călifare, am auzit că ești un vraci cum nu s-a dovedit, ca unul care *procopsește*[8] pe oricine vine să te roage ca să-l procopsești. Iată, pentru una ca aiasta am venit și eu.

– Bine, fătule, să te procopsesc. Îngăduie-mă să sfârșesc de ferecat aiastă piatră; mai am să-i dau câteva ciocane. Dar cum te cheamă? Și trebuie să-ți fie foame... Te poftesc să mănânci cu mine, că nici eu n-am mâncat. Am ciorbă de știucă și o mămăligă aproape întreagă. (Iată că am sfârșit). Până una-alta, fă de te spală, căci ai scuturat pe tine toți păinjinarii din pădure... Vezi, pe scara aceea. (...)

Stoicea dădu spre iaz, spijinindu-se în ciomag, și intră în scara putredă, ispitind-o cu luare aminte din vârful ciomagului și dintr-al opincii. (...) După ce se spălă pe mâini, își făcu pumnii găvane, îi cufundă în iazul rece și, scoțându-i plini de apă și de murmur, îi azvârli în obraji ...

A, ce vis întârziat! Stoicea sare de pe ipingea și înțelege că l-au deșteptat picăturile reci ale unei ploi vijelioase, izvodite pe neașteptate din seninul mințitor al zilei. (...) „Să mă întorc spre sat și să tai ziua de azi pe răbojul celor pierdute."

Dar Stoicea nu-și mai găsi urmele în pădure și se rătăci. Cu cât da să se îndrepteze, cu atât se pierdea mai mult prin niște *curpeni*[9] încâlciți, prin niște viroage în care putrezeau copaci trăsniți și printre niște gropițe din care ieșeau, cum ies coastele din stârv, rădăcini nălbite și întoarse. De altă parte, furtuna nu crăpa de loc în ploaie sănătoasă, ci se oțerea în spinarea gorunilor, crâșnea, frângea și dădea chiote. (...) Stoicea dădu fuga la adăpost într-o ocniță ivită sub deal ... „Unde naiba să fiu eu aici? De când sunt nu mi-a călcat piciorul prin locurile istea! Trebuie s-o fi luat, în zăpăceala mea, spre soare-scapătă și m-am apropiat de hotarul munților. Bine că am găsit încai un adăpost."

Nu sfârșise gândul, și furtuna îi aduse la ureche un nechezat de cal, un ropot de copite și un țipăt de femeie. Cât ce sări din ocniță, și un roib i se poticni înainte, iar din șeaua lui se sprijini în brațe-i o copilă spăimântată:

– Săi, bădiță, că m-a luat în goană o ursoaică glontuită!

Într-adevăr, namila venea prăpăstioasă, întărâtată și de rană și de larma crescândă a unui corn și a unor câini de vânătoare. Stoicea făcu vânt copilei în scorbura de var (pe când calul se ridica și pierea în stufișuri), așteptă dihania până se apropie bine și-o trăsni de-i risipi creierii.

– Să trăiești, bădiță! și să știi că sunt fata boierului Rovin; n-o să-ți fie voinicia pe degeaba. Mă cheamă Tecla. (...) Ne-a împrăștiat furtuna tocmai când dăduserăm peste ursoaică; și, cum s-a nimerit, că eu m-am răzlețit încoace cu ursoaica în spinare. Dar iată că vin ai noștri. (...)

– Cine și de unde ești, voinice? Mi-ai scăpat fata de la moarte și-ți voi plăti boierește. Dar n-ai vrea să te bagi la noi? Cu un așa voinic s-ar ține mândră curtea mea.

Și Stoicea primește dintr-o vorbă! (...)

Și ajunge el, Stoicea, văcarul din Alăutești, sluga cea mai de aproape, omul de toată încrederea și vechilul peste toți vechilii moșiilor boierului Rovin, numai în câțiva ani. Dar norocul îi fuse mai prietin decât ar fi îndrăznit ca să viseze, căci domnița Tecla se îndrăgi de Stoicea pe viață și pe moarte; și boier Rovin, neavând ce face, îi dădu pe Stoicea; îl făcu ginere și-l așeză bun stăpân în cea mai mare din moșiile rovinești. (...)

Dar într-o zi, intră în curtea lui Stoicea, pe un cal în spume, un *vătășel*[10] din partea lui socru-său, boierul Rovin.

– Boier Stoiceo, sărutămu-ți dreapta, așa te îndeamnă zornic boierul Rovin, socrul boieriei tale, să-ți ridici în sârg nevasta și copiii și ce ți-e mai scump din câte ai, și să fugi spre munți, că de două zile a intrat în țară pârjolul tătăresc și se apropie ca mama crivățului.

Vătășelul n-apucase să sfârșească bine vorba, și de pretutindeni năvălind în curte argații, pândarii și ciobanii

Scanned with OKEN Scanner

moșiei, răcnind cu toții: „Tătarii! Tătarii!" Atunci boier Stoicea alergă în curte, cu capul gol, și porunci tunător:

– Rumpeți peste șanțuri zăgazul helești eului. Ridicați podul. Intrați în casă: unii dintre voi druguiți ușa slugărească, grămădiți pe ea lemne, lăzi, dulapuri și ce găsiți; iar ceilalți scoateți din tainiță butoaiele cu iarbă și cu gloanțe, *șușanelele*[11], pistoalele și iataganele. Și în tătarii ce vor îndrăzni să se apropie de ușă vărsați de sub strașină și prin ferestre un foc necurmat. (...)

– Spurcații o să spargă ușa, cât e ea de groasă. Veniți, feții mei, să scoatem scara și s-o întărim în ușă.

Boier Stoicea se repezi pe scară în jos; dar când fu să ajungă pe treapta din urmă, din ușa de stejar, în care răpăiau topoarele tătărești, îi suflă în față un vânt așa de tare, că-l azvârli înapoi și-l dădu în vine... Iar un glas de cucuvaie și de luare în râs îi îngheță ficații:

– Bre, ce tărie de flăcău! ... căci ce s-a izbit cu un pumn de apă în ochi, îmi căzu ca un boboc de gâscă ... (...)

– Unde sunt? Ce s-au făcut tătarii?

– Ce tătari, nepoate?

– Unde mă aflu eu?... Unde e casa mea? Unde sunt slugile mele?

– Ce casă, ce slugi, nepoate?

– Unde e nevasta mea, Tecla, fata boierului Rovin, copiii mei, moșia mea, averea mea?...

– Vino-ți în simțiri, nepoate Stoicea. Ești la moara lui Călifar; ai venit din Alăutești ca să te procopsesc. (...)

Stoicea sfredelea în pământ cu ochii. În sfârșit își cunoscu ciomagul rezimat în scară, își simți obrajii uzi și-și strânse mințile-i trântite de calul necuratului. În câteva clipite, cât își aruncase în obraz un pumn din apa fermecată, diavolul îl purtase în șea pe întinsul unui veac de om; îl măturase în furtună, îl întâlnise cu Tecla și cu boierul Rovin, îl însurase, îl îmbogățise, îl boierise... și suflase în visul lui ca într-o beșică, nimicindu-l!

Stoicea se aplecă și-și luă ciomagul.

Batjocoritor, morarul se înțepenea pe stinghiile podului ca o uriașă cucuvaie sură.

– Jivină drăcească, vreau să intru în iad legat într-un tei cu tine!

– Ce pomană ți-ai face! Sunt trei sute de ani de când port în oase o viață blestemată și sunt afurisit să nu pot să mor decât omorât.

– Ține atunci!

Creierii vrăjitorului se sleiră pe pod. Stoicea se duse pe *zăgaz*[12] și, cu capul înainte, spintecă adâncul străveziu.

Portret de
Jean Al. Steriadi

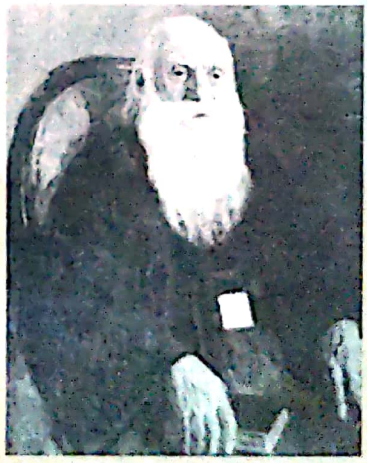

Gala Galaction (1879-1961)

- Prozator și memorialist.
- Făuritor de scene memorabile, creator de viață și dotat cu un mare simț al dramaticului.
- Volume publicate: *Bisericuța din Răzoare*, *Clopotele din Mânăstirea Neamț*, *La țărmul mării* (nuvele), *Roxana*, *Papucii lui Mahmud* (romane).

Lexic

[1] **a izvodi**, vb. Aici: a se contura, a apărea.

[2] **scoc**, s.n. – Canal, jgheab prin care curge apa la moară.

[3] **făcău**, s.n. – Roată de moară.

[4] **de pripas** (loc. adj.) – Fără stăpân.

[5] **rotoghilă**, s.f. (rar) – Sferă, glob.

[6] **ipingea**, s.f. – Manta bărbătească din postav.

[7] **siv, sivă**, adj. (reg.) – De culoare cenușie, sură.

[8] **a procopsi, a pricopsi**, vb. – A ajunge la o situație materială bună.

[9] **curpen**, s.m. – Mlădiță lungă și subțire a viței de vie sau a altei plante agățătoare.

[10] **vătășel**, s.m. – Diminutiv de la vătaf. Supraveghetor al slugilor de la curtea unui boier.

[11] **șușanea**, s.f. – Pușcă lungă.

[12] **zăgaz**, s.n. – Stăvilar, baraj.

Scanned with OKEN Scanner

Elemente verbale și nonverbale în mesajul dialogat

Folosiți-vă cunoștințele!

• Citiți textul literar de mai jos, urmărind în structura acestuia elementele verbale și nonverbale proprii mesajului dialogat.

„În locul profesorului de științe, care era bolnav, directorul veni în clasă cu un necunoscut. Povățui pe toți cei de față să asculte de „domnu doctor"; strânse prietenos mâna acestuia și plecă. (...)

Domnul doctor dete subiectele, rugă pe candidați să se poarte cinstit, se plimbă puțin prin clasă, uitându-se la nimicurile din perete, apoi se așeză la masa din față și începu să cerceteze pe rând chipul fiecăruia.

Privirile distrate ale doctorului urmăriseră mult timp jocul vântului în frunzele galbene ale teiului de la fereastră. Dar, cu încetul, ele fură prinse înspre mijlocul băncii a cincea de o faptă care la început îl necăji, iar în urmă îl făcu să zâmbească: un om în toată firea copia fără sfială de la vecina lui, o fată pipernicită, cu ochii mici și obosiți, cu părul castaniu și neîngrijit, cu degetele de la mână mai subțiri și mai galbene decât tocul de os cu care scria.

„Ce lipsă de obraz, se gândi doctorul, să furi munca unui copilaș, să te bucuri ca un trântor la avutul agonisit cu cine știe câtă trudă de o fetiță de unsprezece ani."

Figura omului în toată firea avea însă ceva care pusese stăpânire pe doctor și-l făcea să amâne mereu mustrarea; niște mustăți groase, pe care teama de a nu fi prins i le mototolise cu totul sub nas. Scriind, el își țuguiase buzele mult, fără să-și dea seama, și le mișca întruna mestecând ca un copil care suge.

Numai când și alții din clasă începură să bage de seamă, doctorul se ridică de la locul lui, se opri în fața băncii întâia și întinse mâna înspre locul acela, vorbind de departe:

– Domnule, cum te cheamă pe dumneata?

– Matei Stelian.

– Ești slujbaș undeva?

– Da. Telegrafist la Calea Ferată...

Vecinul fetei cu ochii mici avea fruntea îmbrobonată de sudoare; iar la colțul gurii lui încremenise, la adăpostul mustăților, o zâmbire batjocoritoare, pe care numai cine nu știe ce e disperarea poate săvârși nedreptatea s-o osândească.

Dar doctorul era un om încercat și cuminte. Pricepu încurcătura și se întoarse iute către fată:

– Bine, fetițo, tu nu ești în stare să-ți păzești înscrisul? Dacă dumnealui nu se sfiește să copieze de la tine, învață-l tu cel puțin minte. Fă-l să simtă că te fură, fă-l să priceapă că e destul de rușinos ca un om mare să se bucure așa de munca unui copil. Sunt sigur că nici nu-l cunoști.

– Ba da...

Și lacrimi ca picăturile unei ploi după secetă începură să cadă cu repeziciune din ochii mici și stinși ai fetei de-a dreptul pe bancă.

Theodor Pallady, *Bărbat scriind*

Scanned with OKEN Scanner

– Sunteți rude?

– Da. E tăticu...

O zguduire electrică, venită parcă din scânduri, pătrunse deodată clasa întreagă.

Doctorul își adună toate puterile ca să se stăpânească. Se sili să alunece spre glumă:

– Bine, dar când ai plecat de acasă, nu ți-a spus mama să nu lași pe tăticu să copieze?...

Un râs prietenos izbucni – ca o firească ușurare – din toate părțile.

Dar tăticu țuguiase din nou buzele. Întinse gâtul, închise ochii pe jumătate și zise, ca dintr-un vis:

– N-are mamă... Suntem singuri...

Doctorul nu mai zise nimic. Fugi îndată spre fereastra din fund, ca și cum l-ar fi chemat cineva acolo. Și stătu de vorbă cu frunzele îngălbenite de tei, până când cel din urmă băiat părăsi clasa.

Când fu singur, începu să caute printre colile de hârtie. Puse deasupra probele iscălite cu numele Matei Stelian și Matei Irina și se duse – aproape alergând – în cancelaria directorului.

După o săptămână – când se dete rezultatul – tatăl și fiica își citiră, tremurând, numele pe lista promovaților."

(Fragment din *Un om în toată firea* de I. A. Bassarabescu)

I. A. Bassarabescu (1870-1952)

- Autor de schițe: *Vulturii, Sâmburele, Spre Slatina* ș.a.
- Tematica preferată: orașul de provincie și natura moartă.

Desene de Theodor Pallady

Verificați-vă cunoștințele!

1. Despre ce este vorba în fragmentul reprodus din *Un om în toată firea* de I.A. Bassarabescu?

2. Identificați câte un sinonim pentru următoarele cuvinte: *a povățui, chip, pipernicit, mustrare, promovat.*

3. Notați sensurile următoarelor expresii sau locuțiuni din fragment: *un om în toată firea, lipsă de obraz, fruntea îmbrobonată de sudoare, un om încercat și cuminte, a-și aduna puterile, a băga de seamă.*

4. Notați consemnările făcute de autor cu privire la gesturile și la mimica personajelor.

Muncă independentă

1. Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Unde și când are loc dialogul?

b) Cine sunt cei care vorbesc (interlocutorii)?

c) Ce spune vorbitorul (emițătorul)?

d) Ce răspunde ascultătorul (receptorul)?

e) Ce informații transmit aceștia?

f) Prin ce mijloace se comunică mesajul? Prin vorbe, gesturi sau mimică? Precizați dacă aceste mijloace sunt folosite împreună sau izolat?

2. Imaginați-vă că sunteți regizor și puneți în scenă acest fragment. Descrieți gesturile și mimica la fiecare replică a personajelor.

3. Consultați *Dicționarul explicativ al limbii române contemporane* (DEX) și identificați sensurile noțiunilor: *dialog, replică, interlocutor, situație de comunicare, mesaj, mijloace de comunicare, formule de dialog (de deschidere și de închidere, de menținere), elemente verbale și nonverbale, apelative, repetiție, intonație, gesturi, mimică.*

Scanned with OKEN Scanner

Completați-vă cunoștințele!

1. Urmăriți o emisiune de televiziune. Un prezentator explică ceva, dar, din păcate, sonorul televizorului este defect. Notați:
– gesturile și mimica prezentatorului;
– ce ar putea spune acesta; folosiți verbe de intenție comunicativă: *a explica, a anunța, a crede, a gândi, a ști, a afirma.*

2. Oamenii pe care îi întâlnim pe stradă au o mimică diferită: unii sunt serioși, alții încruntați, alții veseli. Imaginați-vă un dialog cu fiecare dintre aceștia. Notați replicile dialogului, gesturile și mimica celor cu care vorbiți.

3. Care sunt principalele semne de punctuație utilizate în textul literar reprodus?

4. Explicați utilizarea semnelor de punctuație în replicile doctorului.

5. Explicați utilizarea semnelor de punctuație în replicile fetei.

6. Explicați utilizarea semnelor de punctuație în replicile tatălui fetei.

Atenție!

- Oamenii pot comunica între ei în diferite moduri:
– prin vorbe, gesturi și mimică;
– prin semne sau semnale (naturale, mecanice, electronice etc.).
- Forma de convorbire dintre două personaje este **dialogul**, iar forma de intrare în vorbire a cuiva este **replica de dialog**.
- Fiecare replică este însoțită de gesturi, de expresii ale feței (mimică), de intonația vocii vorbitorului.
- Vorbitorul încearcă să se detașeze de propria sa replică: *după părerea mea, desigur, din punctul meu de vedere* etc.
- **Intonația** previne interlocutorul de evoluția mișcării dialogului.
- Sugestii de **intervenții atenuante** în dialog:
– conciliere între vorbitori:
dacă vreți ..., dacă îmi permiteți ...
– nuanțarea sau atenuarea unei replici:
poate că ...
după cum ne amintim ...
s-ar putea să ...

Descoperiți singuri!

1. Arătați ce rol au gesturile în anunțarea intenției de dialog a personajelor din *Un om în toată firea.*

2. Există intervenții atenuante din partea doctorului? Care sunt acestea?

Observați!

- **O situație de comunicare** presupune:
a) **timpul** și **locul** în care se desfășoară comunicarea;
b) **interlocutorii**: *vorbitor* (emițător) – cel care vorbește; *ascultător* (receptor) – cel care ascultă;
c) **informația de transmis** (mesajul) – ceea ce spune vorbitorul.

Corneliu Baba, *Popas*

Observați!

- Utilizarea anumitor **semne de punctuație**, pentru a marca, în scris, elementele mesajului dialogat: *două puncte, linia de dialog, semnul exclamării, semnul întrebării, punctele de suspensie.*
- **Apelative** (despărțite prin virgulă de restul enunțului).
- **Cuvinte incomplete**, consemnate prin apostrof, sau replici care au înțeles numai dacă sunt legate de replicile anterioare.
- **Pauza orală** consemnată prin punctele de suspensie.

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

- **Elementele nonverbale în vorbire** dublează cuvintele.
- **Rolul gesturilor** în semnalarea intențiilor vorbitorului.
- Alte **elemente nonverbale cotidiene**:

– postura, alura generală, mersul, volumul vocii, funcția râsului;
– rolul privirii;
– felul și semnificația strângerii de mână;
– locul la masă, manierele de a lua masa, selecția sau ordinea felurilor de mâncare.

Corneliu Baba, *Pieta*

Dovediți-vă creativitatea!

1. Adina și Ionuț discută despre darurile primite de Crăciun.

a) Imaginați-vă, în nu mai mult de 15 rânduri, un dialog între cei doi copii.

b) Adăugați, la acest dialog, o scurtă descriere a gesturilor și a mimicii celor doi vorbitori.

2. Alegeți un subiect preferat de dialog.

a) Dezvoltați acest subiect în funcție de: *cine / cui vorbește?, unde?, când?, din ce cauză?, cu ce scop?, cu ce intenție?, ce formule folosește?*

b) Consemnați elementele nonverbale.

3. Inventați alte situații de dialog. Nu uitați să notați toate elementele situației de dialog întâlnite; elemente verbale și nonverbale (gesturi, mimică ș.a.).

4. Realizați, în clasă, o scenetă inspirată din viața cotidiană. Descrieți gesturile, mimica sau alte elemente nonverbale pe care le considerați necesare realizării acestei scenete.

Atenție!

- Anumite replici sugerează felul de a fi al vorbitorului, care poate fi descris prin gesturi și mimică.
- Vorbitorul se folosește de:

– formule cunoscute de intrare sau de ieșire dintr-o situație de dialog: *bună ziua, la revedere, salut!* etc.;
– formule de menținere a atenției: *dacă îmi dai voie, ți-aș spune că ..., dacă ai vrea să mă asculți ..., ți-aș explica amănunțit că ...* etc.

Corneliu Baba, *Cina*

Scanned with OKEN Scanner

Predicatul verbal și predicatul nominal (actualizare)

A. „Te *întreabă* și *socoate*
Ce *e rău* și ce *e bine*." (M. Eminescu)
B. „El *era mâhnit* pentru pierderea lui Chirică." (I. Creangă)
C. „*Nu voi face apel* la părinții denaturați." (G. Călinescu)
D. „Eu *zvârr*! chibriturile din mână, *țustiu*! la spatele lui Zaharia."
(I. Creangă)
E. „*Poate* că te *așteaptă* tatăl tău." (G. Călinescu)

Rețineți!

- Predicatul este partea principală de propoziție care atribuie subiectului o acțiune, o stare sau o însușire.

1. Predicatul verbal

A. „La urmă, *au venit*, și muncitorii *ș-au îngenunchiat* la scaunul împărăției."
B. „Adevărul *s-a dat pe față* și l-am primit de la obraz sfânt."
C. „– *Nu erau* doi, *zise* cu liniște Vitoria. *Erau* trei."
D. „– *Destul*! *răcni* gospodarul bătând cu pumnul în masă..."
E. „... *Poate să trăiască*, *șopti* Vitoria."
F. „Omul *își aducea* tare bine *aminte*." (M. Sadoveanu)

- **Topica și punctuația**

- Predicatul verbal stă, de obicei, imediat după subiect sau după grupul sintactic al subiectului (subiect + atribut), dar poate sta și înaintea lui, mai ales când propoziția este interogativă sau exclamativă:

„Arătarea a aruncat numai trei monezi." (M. Preda)
„Să joace și el!"
„Se schimbă programul?"

- Predicatul nu se desparte de subiect prin virgulă.

Rețineți!

- Există două feluri de predicat: predicatul verbal și predicatul nominal:

1. Predicatul verbal (P.V.)
– Atribuie subiectului o acțiune, arătând ce face subiectul.
– Răspunde la întrebările: *ce se spune despre subiect? ce face subiectul?*

2. Predicatul nominal (P.N.)
– Atribuie o însușire sau o calitate subiectului, arătând cine este, ce este și cum este subiectul.
– Răspunde la întrebările: *cine este subiectul? ce este subiectul? cum este subiectul?*

Observați!

- **Predicatul verbal** se exprimă prin:
– verb predicativ la un mod personal și la orice diateză;
– locuțiune verbală (cu verbul din structură la un mod personal și la orice diateză);
– interjecție predicativă;
– adverb predicativ (nu admite verbul copulativ *a fi*);
– locuțiune adverbială.

Scanned with OKEN Scanner

2. Predicatul nominal

A. „*Era un bărbat* silitor Vasile Baciu." (L. Rebreanu)
B. „Tu zici că patria *e-n decădere.*" (M. Eminescu)
C. Decizia *este conform regulamentului.*
D. Echipa câștigătoare *este a școlii* noastre.
E. „Cea mai rea lene *e aceea* ce are nevoie și de vremea altora."
(N. Iorga)
F. „Sunt de-ai lor care se retrag." (Camil Petrescu)
G. Cadourile *sunt pentru voi.*
H. „Nevastă-mea, de unde *părea vorbăreață, a devenit lividă.*"
(Camil Petrescu)
I. Ea *era a doua* în grupă.
J. Cărțile *sunt ale celor doi.*
K. Răspunsul lui *este de zece.*
L. „A da curs bunului simț *înseamnă a da curs* adevărului mare."
(N. Stănescu)
M. „Se duce tot ce *e de dus.*" (Mateiu I. Caragiale)
N. „Mereu *ești împotrivă.*" (A. Buzura)
O. *Cum a fost* concursul?
P. „Și cu strășuirea voastră *era vai de pielea noastră.*" (I. Creangă)

● **Topica și punctuația**

- În propozițiile enunțiative, numele predicativ stă după verbul copulativ:

„El e Ion." (*el* = subiect; *Ion* = nume predicativ)

„Ion e el." (*Ion* = subiect; *el* = nume predicativ)

- Topica poate fi inversată numai din motive stilistice, pentru a scoate în evidență cele exprimate prin numele predicativ.

- În propozițiile interogative, dacă întrebarea se referă la numele predicativ, acesta apare înaintea verbului copulativ, iar subiectul propoziției stă după verb:

„Cine e Ion?"; „Ce înseamnă asta?"; „Cum e ea?"

- Aceeași topică apare și în propoziții secundare introduse prin pronume relative sau prin adverbul relativ *cum.*

„Spune-mi[1]/cum ți s-a părut orașul."[2]/

Observați!

● **Predicatul nominal**

Se exprimă prin:

– **verb copulativ** la un mod personal:

a fi, a deveni, a părea,
a însemna, a rămâne,
a ajunge, a ieși, a se face,
a se naște, a se chema,
a se numi, a reprezenta,
a constitui etc.;

– **nume predicativ** care poate fi exprimat prin:

a) substantiv în cazul nominativ (rar, în cazurile genitiv sau acuzativ cu prepoziție);

b) pronume în cazul nominativ (uneori, în cazurile genitiv sau acuzativ cu prepoziție);

c) adjectiv sau locuțiune adjectivală;

d) numeral în cazul nominativ (rar, în cazurile genitiv sau acuzativ cu prepoziție);

e) verb la un mod nepersonal (infinitiv sau supin) cu prepoziție;

f) adverb de mod sau locuțiune adverbială de mod („E de la sine înțeles[1]/ că vei veni".[2]/);

g) interjecție (numai în construcția „E vai de tine!").

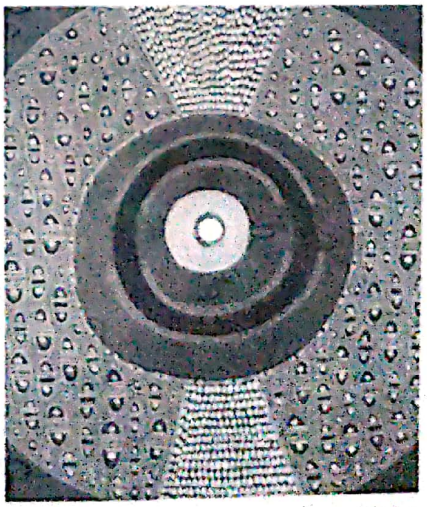

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Completați-vă cunoștințele!

1. Identificați, în textele următoare, predicatele verbale și predicatele nominale:

a) „Dintr-o parte venea cu carul, în alta se ducea și toate trebile și le punea la cale." (I. Creangă)

b) „O să-și bată joc de mine, n-o să mă bage în seamă." (N. Filimon)

c) „Vorbele schimbate acolo păreau a-i fi făcut loc să intre." (H. Papadat-Bengescu)

e) „Dănilă mai prinse acum la minte." (I. Creangă)

f) „Ei, apoi! minte ai, omule. (...) la privește-i cum stau toți treji parcă au de gând să ne zugrăvească."
(I. Creangă)

g) „Să-i lași să te latre cât le place." (I. Creangă)

h) „Noi atunci am pășlit-o la fugă. Iar el, zvârr! cu o scurtătură în urma noastră, căci era om hursuz și pâclășit popa Oșlobanu." (I. Creangă)

2. Alcătuiți propoziții al căror predicat nominal să includă următoarele verbe copulative: *a deveni, a părea, a se face, a însemna.*

3. Construiți șase propoziții cu predicate nominale ale căror nume predicative să fie exprimate prin părți de vorbire diferite.

4. Notați prin ce sunt exprimate predicatele verbale și nominale din textele de mai jos:

a) „A ști să râzi în clipe tragice înseamnă a stăpâni tragicul." (M. Preda)

b) „Bagă de seamă la poartă să nu dai piept în piept cu dumnealui." (I.L. Caragiale)

c) „Măi Chirică, tare mai ești tu nu știu cum."
(I. Creangă)

d) „Se făcuse acum mai îndrăzneț, mai conștient de sine." (G. Călinescu)

e) „Al cui ești, tu, șoarece de câmp,
al cui ai putea să fii, tu, când de tine
nimănuia nu-i este foame." (N. Stănescu)

f) „Da, mă fac, adică nu, nu mă fac, sunt, când e vorba de asta, sunt mai catolic decât Papa."
(I. L. Caragiale)

g) „Toți îmi fură împotrivă într-acea fatală noapte." (Al. Macedonski)

5. Construiți propoziții în care verbele *a fi, a însemna, a ajunge, a rămâne, a ieși* să fie, pe rând, verbe predicative și verbe copulative.

Predicatul nominal incomplet

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați propozițiile subordonate predicative și numiți mijloacele de realizare a subordonării în frazele de mai jos:

Nu e cum crezi tu.
Întrebarea este când va veni.
Fata se făcu cum e varul.
A rămas cum îl știi.
Problema este cât va vorbi.
Dorința mea e să înveți.
Singura mea dorință este ca tu să înveți.
A ajuns ce și-a propus.
Problema e că mi s-au terminat proviziile.
Interesul este să ajungem primii acolo.
Chestiunea este dacă te mai recunoaște cineva.

Atenție!

- **Predicatul nominal incomplet** este exprimat prin verb copulativ, numele predicativ fiind înlocuit cu propoziția subordonată predicativă.
- Predicatul nominal incomplet se izolează, într-o analiză, de elementul de relație care introduce subordonata predicativă.

2. Numiți mijloacele de realizare a subordonării în frazele care urmează.

Problema a rămas cine să conducă partida de fotbal.
Chestiunea e ce vom spune ziariștilor.
Preocuparea lui era unde să fie amplasat monumentul.
Singura întrebare a fost când să ne prezentăm la concurs.
Colegul meu a ajuns cum i-au prevăzut prietenii.
Chestiunea e cât mai avem de așteptat.

3. Construiți fraze în care subordonata predicativă să fie introdusă prin:

a) conjuncțiile subordonatoare *că, să, dacă*;
b) pronumele relative *cine, care, ce*;
c) adverbele relative *unde, când, cât*.

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Construiți două fraze cu verbele copulative *a fi* și *a însemna* în care să aveți subordonate predicative.

2. Construiți câte o frază în care să aveți subordonate predicative cu rol de subiect și de nume predicativ.

3. Transformați cuvintele subliniate din exemplele de mai jos în propoziții subordonate corespunzătoare:

a) Faptul mai grav *este uitarea* obligațiilor față de școală.
b) Plăcerea în această excursie *este frumusețea* peisajului.
c) Venirea lui acolo *înseamnă neliniștea* altora.
d) Ieșirea la pensie *este un început* de viață nouă.

4. Indicați funcțiile sintactice ale formelor subliniate ale verbul *a fi* și ale elementelor de relație, culese tot cu litere cursive, din enunțurile:

Trebuie *să fii cum este* el.
Dorința lui *este* să devii *ce a fost* el.
Poți *să fii ce este* el.
Îl consideră că *este cum* e și el.

5. Identificați predicatul nominal incomplet din enunțurile următoare:

Problema era să ne prezentăm cu toții acolo.
Toți veți deveni nu peste multă vreme ceea ce v-ați propus.
Să renunți acum înseamnă să-ți pierzi cuvântul dat.
Părerea mea este că ai procedat corect.
Grija lui este ca în fiecare zi să ne aducă aminte cele întâmplate.
Întrebarea este dacă vor accepta prețul.
Câinele a ajuns de-i plângeai de milă.

Observați!

- Verbul copulativ precedă:

a) o conjuncție subordonatoare nespecializată (*că, să, dacă, de, ca să*);

b) un pronume relativ (*care, cine, ce, ceea ce*);

c) un adverb relativ (*unde, când, cum, cât*).

În aceste cazuri, verbul copulativ poate constitui, singur, un predicat nominal incomplet și are rolul de regent al unei subordonate predicative.

- Propoziția subordonată predicativă este introdusă prin elementele de relație menționate mai sus.

„Ideea este/ *să (dacă, ce, când, cum) reușim.*"

Dana Roman, lucrări din ciclurile *Mantra* și *Oul cosmic* (pag.127, 129, 130, 131, 133)

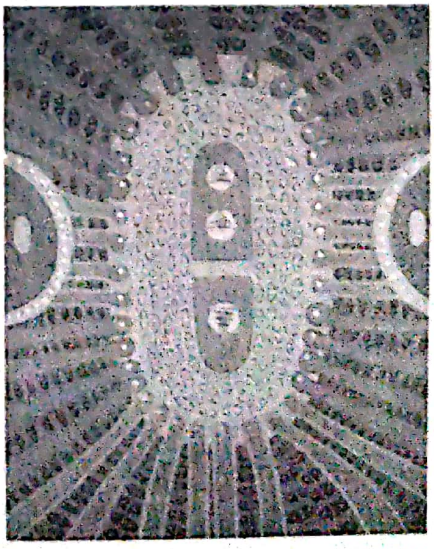

Scanned with OKEN Scanner

Probleme ale acordului
(acordul după înțeles, acordul prin atracție)

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Notați cum se face acordul predicatului cu subiectul în următoarele texte:

a) „Un grănicer cu arma în bandulieră veni într-o goană. Vițelul era amenințat să fie rupt în două. Marinarul îl trăgea de cap..." (Jean Bart)

b) „Fapta ta n-a fost niciodată înțeleasă de cei din jur."
(M. Sadoveanu)

2. Cum se face acordul predicatelor nominale cu subiectele în textele de mai jos?

a) „Războiu-i pentru trântori, iar lupta-i pentru noi,
Războiul te mânjește, dar lupta-i datorie." (T. Arghezi)

b) „Stelele par înghețate, cerul pare oțelit." (V. Alecsandri)

c) „Altul este al tău suflet,
Alții ochii tăi acum." (M. Eminescu)

3. Explicați cum se face acordul predicatului cu subiectul multiplu.

a) Eu și colegul meu studiem. Tu și el studiați.

b) Foamea și frigul aduc nenorociri.

c) Nici tata, nici mama n-a venit. Nici fratele, nici sora nu și-au scris.

d) Fratele, mama și soră-mea au fost chemați la serbare.

Construiți enunțuri care să ilustreze regulile generale ale acordului, așa cum acestea sunt menționate în coloana alăturată.

Observați!

- Predicatul se acordă cu subiectul în număr și în persoană.
- Când verbul predicativ este la diateza pasivă, verbul auxiliar se acordă în număr și persoană, iar participiul se acordă în gen, număr și caz cu subiectul.
- Predicatul nominal se acordă astfel: verbul copulativ în număr și în persoană, iar numele predicativ în gen, număr și caz cu subiectul, dacă are aceste categorii.
- În cazul subiectului multiplu:

– dacă termenii sunt persoane diferite, persoana I are întâietate asupra celorlalte, iar persoana a II-a asupra persoanei a III-a;

– dacă termenii sunt coordonați, verbul se află la plural; dacă termenii sunt cu negație, verbul se află fie la singular, fie la plural; dacă termenii sunt coordonați disjunctiv, verbul este la singular;

– dacă termenii sunt nume de persoană, genul masculin are prioritate.

Acordul după înțeles

Verificați-vă cunoștințele!

1. Analizați subiectele și predicatele din enunțurile de mai jos, explicând cum se face acordul între predicat și subiect:

a) „O samă de elevi se urcaseră pe zidul de împrejmuire al școlii."
(M. Preda)

b) Majoritatea oamenilor plecau satisfăcuți.

c) O mulțime de copii alergau prin curte.

2. Explicați acordul prin înțeles dintre predicat și subiect:

a) În vacanță m-au vizitat o mulțime de prieteni.

b) Mi s-au transmis o serie de observații.

c) O grămadă de tineri veniseră pe jos.

d) O parte dintre aceștia vor deveni specialiști.

e) Jumătate dintre elevi nu erau atenți.

f) Un sfert dintre ei au rămas pitici.

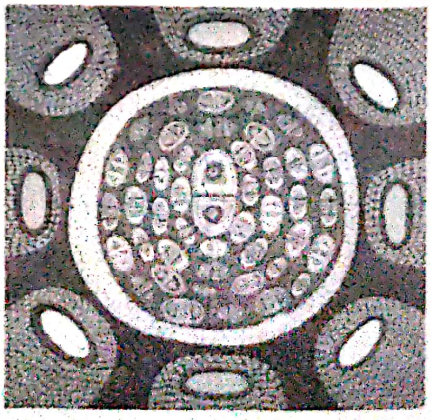

Scanned with OKEN Scanner

Probleme ale acordului
(acordul după înțeles, acordul prin atracție)

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Notați cum se face acordul predicatului cu subiectul în următoarele texte:

a) „Un grănicer cu arma în bandulieră veni într-o goană. Vițelul era amenințat să fie rupt în două. Marinarul îl trăgea de cap..." (Jean Bart)

b) „Fapta ta n-a fost niciodată înțeleasă de cei din jur."
(M. Sadoveanu)

2. Cum se face acordul predicatelor nominale cu subiectele în textele de mai jos?

a) „Războiu-i pentru trântori, iar lupta-i pentru noi,
Războiul te mânjește, dar lupta-i datorie." (T. Arghezi)

b) „Stelele par înghețate, cerul pare oțelit." (V. Alecsandri)

c) „Altul este al tău suflet,
Alții ochii tăi acum." (M. Eminescu)

3. Explicați cum se face acordul predicatului cu subiectul multiplu.

a) Eu și colegul meu studiem. Tu și el studiați.

b) Foamea și frigul aduc nenorociri.

c) Nici tata, nici mama n-a venit. Nici fratele, nici sora nu și-au scris.

d) Fratele, mama și soră-mea au fost chemați la serbare.

Construiți enunțuri care să ilustreze regulile generale ale acordului, așa cum acestea sunt menționate în coloana alăturată.

Observați!

- Predicatul se acordă cu subiectul în număr și în persoană.
- Când verbul predicativ este la diateza pasivă, verbul auxiliar se acordă în număr și persoană, iar participiul se acordă în gen, număr și caz cu subiectul.
- Predicatul nominal se acordă astfel: verbul copulativ în număr și în persoană, iar numele predicativ în gen, număr și caz cu subiectul, dacă are aceste categorii.
- În cazul subiectului multiplu:

– dacă termenii sunt persoane diferite, persoana I are întâietate asupra celorlalte, iar persoana a II-a asupra persoanei a III-a;

– dacă termenii sunt coordonați, verbul se află la plural; dacă termenii sunt cu negație, verbul se află fie la singular, fie la plural; dacă termenii sunt coordonați disjunctiv, verbul este la singular;

– dacă termenii sunt nume de persoană, genul masculin are prioritate.

Acordul după înțeles

Verificați-vă cunoștințele!

1. Analizați subiectele și predicatele din enunțurile de mai jos, explicând cum se face acordul între predicat și subiect:

a) „O samă de elevi se urcaseră pe zidul de împrejmuire al școlii."
(M. Preda)

b) Majoritatea oamenilor plecau satisfăcuți.

c) O mulțime de copii alergau prin curte.

2. Explicați acordul prin înțeles dintre predicat și subiect:

a) În vacanță m-au vizitat o mulțime de prieteni.

b) Mi s-au transmis o serie de observații.

c) O grămadă de tineri veniseră pe jos.

d) O parte dintre aceștia vor deveni specialiști.

e) Jumătate dintre elevi nu erau atenți.

f) Un sfert dintre ei au rămas pitici.

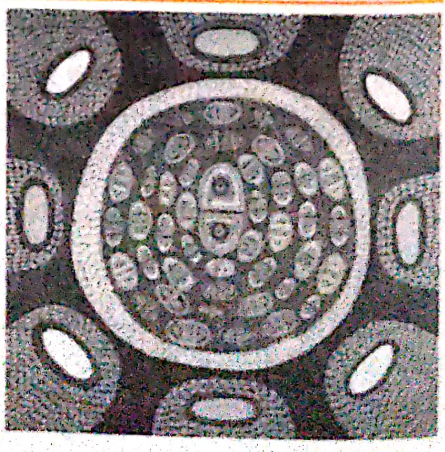

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

• **Acordul după înțeles** este posibil în următoarele situații:

a) Subiectul este exprimat prin substantive cu sens colectiv și cu formă de singular (*grămadă, mulțime, paste*), neurmate de determinări la plural, dar subînțelese.

Predicativul verbal și predicativul nominal al propoziției se pun la plural:

„O mulțime (de elevi) *alergau* prin clasă."

„O parte (dintre ei) *vor deveni* oameni de afaceri."

b) Subiectul este exprimat prin pronumele nehotărât *fiecare*, neurmat de determinări la plural.

Predicatul verbal și predicatul nominal al propoziției se pun la plural:

„*Au venit* fiecare cu câte un prieten."

„*Au fost premiați* fiecare în lei."

c) Subiectul este exprimat prin pronumele negative *nici unul* și *nici una* sau prin pronumele nehotărâte *unul, una, vreunul, vreuna* și *careva*, neurmate de determinări la plural.

Predicatul verbal și predicatul nominal al propoziției se pun la persoana I sau la persoana a II-a plural.

d) Subiectul este exprimat prin pronumele interogativ *care*, neurmat de determinări la plural.

Predicatul verbal și predicatul nominal al propoziției se pun la persoana a II-a singular sau plural.

„Care mai vorbești (vorbiți) acolo."

Acordul prin atracție

Folosiți-vă cunoștințele!

• Explicați cum se face acordul dintre predicat și subiect în enunțurile de mai jos. Menționați cum ar trebui să se realizeze acest acord.

a) A fost odată un moș și o babă.

b) Un roi de albine se învârteau în zbor.

c) De departe se auzea cântecul cocoșilor și lătratul câinilor.

d) Acolo i-a întâmpinat sora cea mare și mătușa.

e) Absența din echipă a jucătorilor cu experiență au scăzut forța de apărare.

f) În ce privesc examenele, nu-mi fac prea multe griji.

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Identificați subiectele și predicatele în textele de mai jos. Arătați cum se face acordul.

a) „Cocioaba..., bărbatul, fata și boii... un țap și două capre slabe și râioase era toată averea Irinucăi." (I. Creangă)

b) „E acolo popa, notarul, primarul, sunt toți acolo." (I.L. Caragiale)

c) „Precum un cârd de vulturi din sferele senine
Cad iute ca un fulger, pe-o pradă ce zăresc,
Românii duși de Ștefan în lagăr se izbesc." (V. Alecsandri)

d) „O gvardie numeroasă de lefegii, albanezi, sârbi, unguri, izgoniți pentru relele lor fapte, își aflaseră scăparea lângă Alexandru."

(C. Negruzzi)

2. Construiți câte două enunțuri în care să aveți tipuri de acord după înțeles și prin atracție.

Rețineți!

• **Acordul prin atracție** (sau după topică) reprezintă un tip de greșeală de acord răspândită în vorbire și în scriere.

• Predicatul verbal și predicatul nominal nu se mai acordă cu subiectul, ci cu un alt cuvânt din propoziție de care este mai aproape și de care este „atras" sau cu un cuvânt care se impune mai mult atenției vorbitorului.

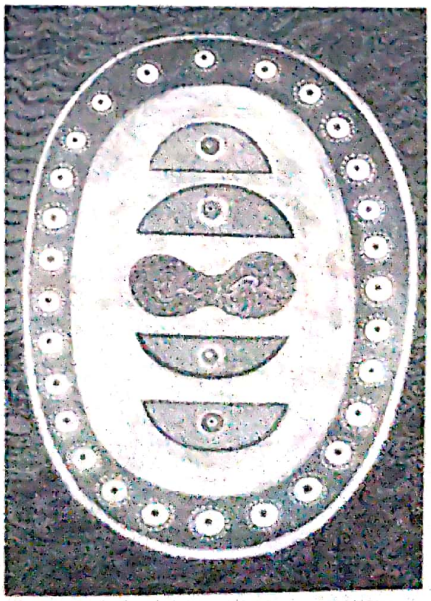

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția subordonată predicativă

A. „Sugestia lui era *că Mihai era un astfel de ins.*"
B. „Ce era mai curios e *că ei nu pălăvrăgeau cu pretenții de subtilități.*"
C. „Asta nu înseamnă *că omul nu aspiră la o stare de spirit.*"
D. „Dacă a lucrat atât de mult înseamnă *că a avut voință.*" (M. Preda)
E. „Din partea tatei puteam să rămân *cum era mai bine.*" (I. Creangă)
F. „Nu-mi pasă de rămâne *cum e și cum a fost.*" (Al. Macedonski)
G. „Otilia părea *că știe multe.*" (G. Călinescu)
H. El va deveni *ce dorește tatăl.*
I. Marea se face *cum este cerul.*
J. Făt-Frumos se preface *în ceea ce-și propusese.*

Rețineți!

- **Propoziția subordonată predicativă** (PR.) corespunde unui nume predicativ pe lângă un verb copulativ din propoziția regentă.
- Propoziția subordonată predicativă arată însușirea sau caracteristica atribuită subiectului din propoziția regentă, prin intermediul verbului copulativ din aceeași propoziție.

- **Topica și punctuația**

– Propoziția subordonată predicativă stă, în mod obișnuit, după propoziția regentă.

„Prietenul meu pare *că e foarte vesel.*"

„A ajuns *de ți-e mai mare mila.*"

– Foarte rar, când se insistă asupra ei și când are ca element corelativ adverbul de mod de întărire, propoziția subordonată predicativă poate sta și înaintea regentei.

„*Ce ești tu* sunt *și eu.*"

„*Cum să procedeze acum* era singura lui preocupare."

– Nu se desparte prin virgulă de regentă, indiferent de topică.

Folosiți-vă cunoștințele!

- Identificați numele predicative din enunțurile ce urmează și transformați-le în propoziții subordonate predicative:

Este greu de înfăptuit. Rezultatele sunt conform așteptărilor. Ei sunt împotriva dezordinei. Grija noastră era de a ajunge la timp. Condiția este de a fi bun. Ea pare a fi mai reținută. Astea nu sunt de ascuns. Lucrurile sunt așa. Fără mamă este vai de noi. Prietenii mei sunt aceștia.

Observați!

- **Cuvântul determinat**

Propoziția subordonată predicativă nu are elemente determinate în regentă. Ea trimite prin conținut la subiectul propoziției regentei, prin intermediul verbelor copulative din această propoziție, folosite la un mod personal sau nepersonal (nepredicativ):

– *a fi* (când este sinonim cu *a deveni*);

– *a însemna* (când nu este sinonim cu *a scrie, a nota, a face semn*);

– *a rămâne* (când nu este sinonim cu *a se opri, a staționa*);

– *a părea, a deveni, a ajunge* (când este sinonim cu *a deveni*);

– *a se face* (când este sinonim cu *a deveni, a se preface*);

– *a se preface* (*în*).

- **Elemente introductive:**

– conjuncții subordonatoare (simple sau compuse): *că, să, ca... să; dacă* și *de.*

– locuțiuni conjuncționale subordonatoare: *ca și cum, ca și când, de parcă, după cum.*

– pronume relative sau pronume nehotărâte: *cine, ce, care, ceea ce, cel ce, oricine, oricare, orice* (însoțite sau nu de prepoziții).

– adverbe relative: *cum, când, unde, cât.*

Scanned with OKEN Scanner

Atenție!

• Atunci când substantivul în nominativ este nearticulat sau articulat cu articolul nehotărât, el nu are funcție de subiect, ci de nume predicativ antepus, ceea ce determină ca propoziția următoare să fie subordonată subiectivă. De exemplu:

„Un lucru e (P.P.$_1$)[1]/ să te plimbi (SB.$_2$)[2]/ și alt *lucru* e (P.P.$_3$)[3]/ să fii util echipei." (SB.$_4$)[4]/

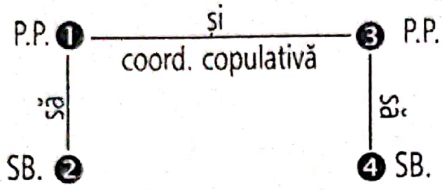

• În frazele în care propoziția regentă este alcătuită numai din verbul copulativ *a fi*, înainte stă o propoziție subordonată subiectivă introdusă prin pronume relativ (*ce, ceea ce*), după propoziția regentă urmând o propoziție subordonată predicativă. De exemplu:

„Ceea ce nu știau[1]/ e[2]/ că rareori lipsea de la masa lui Iocan puiul fript."[3]/ 1 = SB.; 2 = P.P.; 3 = PR.

„Ceea ce dorește este să i se facă dreptate."

„Ceea ce este interesant e că nici măcar nu-l cunosc."

• În fraza cu o propoziție regentă alcătuită numai din verbul copulativ *a însemna*, propoziția din față este subordonată subiectivă (introdusă prin *dacă*), iar propoziția următoare este subordonată predicativă. De exemplu:

„Dacă știe[1]/ înseamnă[2]/ că a învățat."[3]/

1 = propoziție subiectivă (regentă: propoziția 2); 2 = propoziție principală; 3 = propoziție predicativă.

Observați!

• **Elemente corelative**

Propoziția subordonată predicativă are în propoziția regentă un singur element corelativ, adverbul de mod de întărire *și*, fără funcție sintactică, prezent în fraze cu caracter aforistic:

"Cum e boierul și sluga."

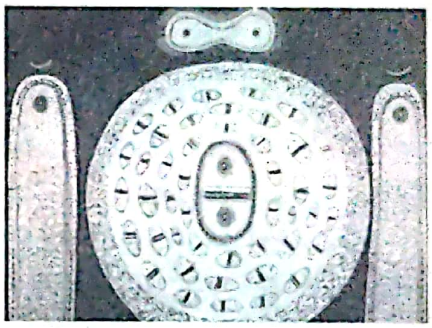

Atenție!

• Propoziția subordonată predicativă se poate reduce, prin contragere, la numele predicativ, echivalentul ei sintactic din planul propoziției. De exemplu:

a) „Aceasta înseamnă[1]/ *că mă minți."*[2]/
„Aceata înseamnă *minciună."*

b) „Ei păreau[1]/ *că înțeleg cuvintele lui."*[2]/
„Ei păreau *lămuriți."*

Exerciții facultative

1. Indicați propozițiile subordonate predicative din următoarele fraze:

a) „Scopul societății este ca România să fie bine și tot românul să prospere." (I. L. Caragiale)

b) „Sugestia lui era că Mihai era un astfel de ins, că își găsise o astfel de prăpădită și că să-l uit cât mai repede." (M. Preda)

c) „Ceea ce e sigur e că în această epocă economiștii erau foarte prețuiți și, în orice caz, singurii oameni cari aveau în vremuri așa grele lefuri princiare." (Camil Petrescu)

e) „Și dacă cineva nu se gândește, reluă el cu un ton alb, înseamnă că nu există?" (M. Preda)

2. Identificați propozițiile subordonate predicative și propozițiile regente ale acestora din următoarele fraze:

a) „Rostul omului e să aibă o familie, să aibă copii în care să retrăiești, care să-ți ducă mai departe numele." (G. Călinescu)

b) „Ș-apoi... cine știe de este mai bine
A fi sau a nu fi... dar știe orișicine
Că ceea ce nu e, nu simte dureri,
Și multe dureri-s, puține plăceri." (M. Eminescu)

c) „Adevărul era că fusese la început sărac lipit și ceea ce avea acum încă nu se cunoștea." (M. Preda)

Scanned with OKEN Scanner

Baltagul

(fragmente)

de Mihail Sadoveanu

III

– Părinte, vorbi ea cu stăpânire, nu știu ce s-a făcut omul meu. Am început să am grijă.

Părintele Daniil își arătă dinții puternici și răspunse cu voie bună:

– Ce grijă? Caută-ți de treabă. Omul se află la afacerile lui. Mâni-poimâni se-ntoarce acasă cu chimirul plin. Îți aduce de la Piatra o *casâncă*[1] nouă de mătasă.

– Bine ar fi să fie cum spui sfinția-ta. Eu socot că are o pricină, de aceea întârzie.

– Știi ceva? ai *oblicit*[2] ceva?

– Nu. Tocmai de asta-s cu mare grijă. În douăzeci de ani am ajuns eu să-i știu drumurile și întoarcerile. Poate zăbovi, o zi ori două, cu lăutari și cu petrecere, ca un barbat ce se află; însă după aceea vine la salașul lui. Știe că-l doresc și nici eu nu i-am fost urâtă.

Părintele Daniil râse:

– Cunoaștem asta și nu ne pare rău.

– Așa că eu, deși-s femeie proastă, am numărat pe degete zilele. S-a mai dus ș-acu șapte ani la Dorna după oi. Le-a cumpărat cu bine și s-a întors cu pace. A avut vreme să le coboare la iernatic în locurile pe care le are *năimite*[3], le-a dat în sama bacilor, a stat cu ei la numărătoare, a făcut socoteli, a plătit simbrii, a stătut și-n târg la Iași o zi, a stătut altă zi la Piatra – și după douăzeci de zile a fost înapoi. Dar acu a trecut de două ori pe atâta.

– Cum se poate? Asta n-am știut.

– Apoi, părinte, sfinția-ta nu-i ești soț și n-ai nevoie să știi. Durerea-i la mine și socotelile acestea numai eu le fac noaptea, când îs singură trează ș-aud numai greierul din vatră. Acu, astă-noapte, am avut și semn în vis.

– Lasă visurile. Îs mai mult înșelări.

– Câteodată poate-s înșelări; dar aicea îmi răspund mie. Cât chem și cât doresc, trebuie să-mi răspundă. L-am visat rău, trecând călare o apă neagră.

– Atuncea are să vie.

– Nu. Era cu fața încolo.

– Acestea-s de-ale femeilor. De când vă bat eu capul și vă spun să nu credeți în *eresuri*![4]

– Ba-i vis cu adevărat, părinte, nu-i eres. (...)

Nicolae Grigorescu, *Mocanul*

IX

(...) De ce-i va fi venit în minte femeii lui Lipan, cât își așezau buclucurile în casă, în preajma focului din hoarnă, să-l întrebe anume lucru pe fierar?

Își lepădase cojocul și-i silise să se dezbrace și ei de straiele groase. Îi așezase pe scăunașe în preajma focului și le turna rachiu în pahărele verzi.

– Moș Pricop, dumneata n-ai mai potcovit cumva cai din părțile Tarcăului?

– Ba am potcovit.

– Nu s-a oprit cumva la *covălia*[5] dumintale, astă-toamnă, un om cu un cal negru țintat în frunte?

– Ba s-a oprit.

– Și-ți aduci aminte cum era îmbrăcat acela om?

– Îmi aduc aminte. Purta căciulă brumărie. Avea cojoc în clinuri, de miel negru, scurt până la genunchi, și era încălțat cu botfori.

– Acela, moș Pricop, a fost soțul meu.

– Hm! făcu moș Pricop; dacă-i soțul dumitale, apoi n-am ce zice, vrednic român. Numai nu-mi plăcea că se ducea la drum asupra nopții. Eu aș fi avut plăcere să cinstesc cu dânsul ca și cu dumneavoastră. Eu cu oamenii din sat de la mine nu cinstesc; dar cu oamenii străini îmi place, că ei îs călători, au necazuri și-i bine să le stai înainte cu pahar dulce și vorbă bună. Dar omul acela zicea că se duce noaptea; că se bucură să umble pe lună. De oameni răi spunea că nu-i pasă; are pentru dânșii pistoale încărcate în desagi. S-a dus și într-o vreme a prins a cânta din solz, ca să nu-i fie urât.

– El a fost într-adevăr, șopti munteanca, și lepădă o picătură din păhăruț înainte de a bea rachiul.

X

(...) La Cruci a dat de nuntă.

Fugeau săniile cu nuntașii pe ghiața Bistriței. Mireasa și *druștele*[6] cu capetele înflorite; nevestele numai în catrinți și bondiți. Bărbații împușcau cu pistoalele asupra brazilor, ca să sperie și s-alunge mai degrabă iarna. Cum au văzut oameni străini pe drumul de sus, vorniceii au pus pinteni și le-au ieșit înainte cu năfrămile de la urechile cailor fâlfâind. Au întins plosca și-au ridicat pistoalele. Ori beau în cinstea feciorului de împărat și a slăvitei doamne mirese, ori îi omoară acolo pe loc.

Nunta s-a abătut către drum. Vitoria a primit plosca și a făcut frumoasă urare miresei. Arăta veselă față și limbă ascuțită, deși s-ar fi cuvenit să fie scârbită, căci se ducea la răi datornici, la Dorna.

– Eu îs de loc de la Tarcău, mai spunea ea, și sunt nevasta unuia Nechifor Lipan, care a trecut și el câteodată pe aici și a închinat poate și el, ca mine, un pahar la nunțile dumneavoastră. (...)

Mie numai să-mi spuneți, dacă puteți, cine-ați văzut pe un om de la noi călare pe un cal negru țintat în frunte și-n cap cu căciulă brumărie.

Nu s-a aflat nimene dintre nuntași să răspundă că ar fi văzut asemenea om. Numai între femei s-a ales una care parcă își aducea aminte; dar îndată a uitat și-aceea. Nunta a pornit înainte și iar s-a lăsat pe ghiața Bistriței, cu chiote sălbatice. (...)

Constantin Lecca, *Portret*

Scanned with OKEN Scanner

XI

(...) Omul își aducea tare bine aminte; și obrazul muntencei se însenină puțintel. Către Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, într-adevăr a făcut popas mai la vale, pe *toloacă*[7], asemenea turmă cum o *prubuluia*[8] nevasta.

Când ciobanii s-au mișcat înspre crâșmă, au sosit din urmă și stăpânii, în număr de trei. Da-da! unul era pe-un cal negru țintat și purta căciulă brumărie. Acela a dat poruncă pentru rachiu ș-a cinstit pe ciobani. A cerut o litră deosebită pentru el și pentru ceilalți doi tovarăși. Aflându-se de față și părintele Vasile, l-a poftit și pe sfinția-sa să guste cu dânșii un păhărel. Părintele Vasile nu s-a pus împotrivă, văzându-i oameni cumsecade, și crâșmarul i-a pus scaun la masa drumeților. Nu mult după asta, după ce-au mai cinstit o litră, omul cel cu căciulă brumărie a avut gust să-i facă părintele o cetanie și-o aghiazmă și să-i stropească oile. (...)

– Caută-l bine unde va fi făcut un popas mai lung... zâmbi crâșmarul. (...)

Au coborât mai repede, pe calea bătută și pe pârâiașele înghețate ale moinei, și nu s-au oprit decât dincolo de satul Suha, la marginea dinspre văi.

– Aicea ține crâșmă domnu Iorgu Vasiliu ... (...)

Vitoria a fost îndată în crâșmă. Aici urmau să facă popas mai îndelung, să se hodinească, să mănânce. (...)

Ca o meșteră încercată și iscusită, aduse vorba despre afacerea ei.

Statornicind bine omul și luna și cumpănind cu luare-aminte și ce era însemnat în condică, negustorul stătu și cugetă îndelung și găsi și-n amintirea lui întocmai ce i se cerea să știe, că într-adevăr, în cutare zi, din cutare lună, au trecut oi.

Însă Vitoria nu putea să se mulțumească numai cu asemenea răspuns. Mai avea nevoie să i se lămurească toate despre stăpânii oilor. Firește, întâi au trecut oile, cu ciobanii, cu gospodăria, cu cânii, cu asinii, iar după aceea s-au arătat și stăpânii.

– Așa este, se învoi, după cugetare adâncă, domnu Vasiliu. După aceea au venit și stăpânii.

– Întâi au făcut, și oile și ciobanii, popas. Ciobanii au așteptat pe stăpâni.

– Nu, scuturâ din cap domnu Vasiliu. Ciobanii au apucat în treacăt câte-o pâine. S-au dus înainte.

– Și stăpânii au sosit pe urmă, nu-i așa? Erau călări.

– Întocmai, au sosit pe urmă, cum spui, călări. Amândoi au descălicat și le-am dat o gustare – ca și dumneavoastră. Scrumbie, pâne și bere. La mine, aceste articole sunt de prima calitate. Am deprins a le aduce de demult, de când lucrau sus, la poduri și șosea, italienii.

– Nu erau doi, zise cu liniște Vitoria. Erau trei.

– Ba erau doi.

Vitoria clipi din ochi asupra unui întuneric care-i izbucnise înăuntru. Domnul Iorgu Vasiliu își repetă afirmarea. Ca și cum întunericul care se iscase în ea avea să se deschidă, munteanca stătu așteptând și cugetând. Acuma vedea adevărat și bine că vântul a contenit. Căzuse jos, în vale și amuțise și el. Semnul era vădit. Mai înainte nu putea trece. Trebuia să se întoarcă îndărăt. Nu avea în ea nici cea mai mică îndoială că, între cei doi, Nechifor nu se afla. Pân-aici nu ajunsese, aici nu se mai găsea nimic viu din el. (...)

XVI

(...) Pe când i se învălmășeau aceste cugetări, Bogza, simțindu-se privit, bău pe nerăsuflate un pahar de vin, și încă unul. După aceea, fără să știe cum, luă deodată o hotărâre năpraznică. Muierea-i muiere și bărbatu-i bărbat. El era un bărbat, de care încă nu-și bătuse joc nimeni în viața lui.

– Dă baltagul, vorbi el, încă stăpânit, întinzând mâna îndărăt către Gheorghiță.

– Mai stăi puțintel, îl opri femeia, ca să încheiem praznicul după cuviință. Ce te uiți, Gheorghiță, așa la baltag? întrebă ea după aceea, râzând; este scris pe el ceva?

Scanned with OKEN Scanner

– Ascultă, femeie, mormăi cu mânie Bogza, de ce tot mă fierbi și mă înțepi atât? Ai ceva de spus: spune!

– Nu te supăra, domnu Calistrat, eu întreb pe băiet dacă nu cetește ceva pe baltag.

– Destul! răcni gospodarul bătând cu pumnul în masă și înălțându-se de la locul lui.

Tacâmurile se învălmășiră, mesenii se ridicară spăriați. Ceea ce se făcea nu era bine, căci era la un praznic. Bogza avea întrucâtva dreptate.

– Destul! răcnea omul, destul! (...) Pentru o faptă, este numai o plată. Chiar dacă aș fi eu, mi-oi primi osânda de la cine se cuvine. Dar nu sunt eu. Ce ai cu mine?

– Eu? n-am nimic! se apără munteanca, uimită mai presus de orice de o întrebare ca aceea.

– Cum n-ai? mugi Calistrat, împrăștiind cu dosul mânilor talgerele și paharele. Dar cu cine vorbești tu așa, muiere? Dar ce? Ai trăit cu mine, ca să ai asupra mea vreun drept?

– Gheorghiță, vorbi cu mirare femeia, mi se pare că pe baltag e scris sânge și acesta-i omul care a lovit pe tată-tău.

Calistrat se smulse din locul lui, repezindu-se spre flăcău, ca să-și ieie arma. Cuțui i se puse în față – *poprindu-l*[9] cu brațele încordate, ca pe un mal. Dar în gospodarul cel mare izbucnise crâncenă mânie. Păli cu pumnul pe Cuțui în frunte și-l lepădă la pământ. Bătu cu coatele pe cei de aproape și-i dărâmă și pe ei. Se azvârli cu capul pe ușa deschisă, mugind. Vitoria fâlfâi cu brațele ca din aripi după el. Într-o clipă fu și ea în prag, țipând:

– Gheorghiță! dă drumul cânelui!

Flăcăul avea de mai înainte hotărât cum să facă. Se încurcă însă în lanțug, în cotlonul șurii. Prin lucirea amurgului, Bogza îl văzu și se prăvăli pe-o coastă asupra lui. Atunci cânele dădu un urlet fioros. Izbindu-se înainte, chelălăi zugrumat. Izbindu-se a doua oară, rupse lanțugul. Bogza îl ocoli, cercând să apuce, dintr-un salt, brațul feciorului cu baltagul.

Împuns de alt țipăt al femeii, feciorul mortului simți în el crescând o putere mai mare și mai dreaptă decât a ucigașului. Primi pe Bogza în umăr. Îl dădu îndărăt. Apoi îl lovi scurt cu muchea baltagului, în frunte. Calistrat Bogza șovăi. Cânele se năpusti la beregată, mestecând mormăiri sălbatice cu sânge.

Oamenii fură îndată asupra lor. Subprefectul porunci cuiva, răcnind, să cheme pe loc jandarmii de la masa cea mică din căsuța din fundul ogrăzii. Veniră și jandarmii în fugă. Ilie Cuțui se supuse numaidecât. Cele două femei boceau, blăstămând răutatea acelei muieri străine. Oamenii despărțiră pe câne, bătându-l cu despicături de lemn, vărsând asupra lui apă, învelindu-l într-un *țol*[10] și trăgându-l. Aduseră pe Bogza pe brațe și-l întinseră pe prispă. (...)

– Bine, grăi către sine Vitoria.

Bogza își ațintì ochii asupra ei. Erau ochi umezi în care pâlpâiau luminiți. Ruptura buzei de sus părea un râs straniu.

– Părinte, vorbi el iar, cu neliniște, să nu mă lași să mor așa.

Scanned with OKEN Scanner

Pune asupra mea patrafirul și cetește-mi dezlegarea. Mă rog de nevasta asta și de feciorul ei, să mă ierte.

Vitoria făcu semn lui Gheorghiță să se apropie. (...)

– Iartă-mă, femeie! ceru muribundul. M-a sugușat cânele. Mă duc și eu după Nechifor Lipan și trebuie să mă ierți.

– Dumnezeu să te ierte, îi zise Vitoria.

Își strânse buzele, îl privi neclintit o vreme. După aceea se retrase.

– Vină încoace, Gheorghiță, vorbi ea, trezită din nou de griji multe. Vezi de țesală caii, după moda nouă care am aflat-o aici, și-i întărește cu orz, căci drumurile încă nu ni s-au sfârșit. Facem cu domnu Toma toate socotelile și-i plătim cinstit, mulțămindu-i frumos. Plătim preoților, oamenilor care s-au ostenit și tuturora. Pe urmă, stăm și ne hodinim trei zile, după care facem parastasul întâi tatălui tău. Îndată ne încălărăm și ne ducem la apa Prutului la Ștefănești, ca să cunoaștem turma de la Rarău. Socot că mergând cu spor, pe vreme bună, ne putem întoarce iar aici în Sabasa, ca să facem parastasul de nouă zile. Apoi ne ducem dincolo de Jijia, ca să vorbim cu baciul Alexa și să ne alcătuim cu el pentru întoarcerea oilor către munți, unde avem tocmită pășunea de vară. La patruzeci de zile vom fi iar aici și vom ruga pe domnu Toma și pe părintele să ne-ajute a împlini datoria de patruzeci de zile. Atuncea om face praznic mai bun, cu carne de miel de la turma cea nouă. Om aduce atuncea de la mănăstirea Văraticului și pe soră-ta Minodora, ca să cunoască mormântul. Ș-apoi după aceea ne-om întoarce iar la Măgura, ca să luăm de coadă toate câte-am lăsat. Iar pe soră-ta să știi că nici c-un chip nu mă pot învoi ca s-o dau după feciorul acela nalt și cu nasul mare al dăscăliței lui Topor.

Lexic

[1]**casâncă**, s.f. (reg.) – Broboadă (basma) împodobită pe margine cu flori brodate și cu franjuri.

[2]**a oblici**, vb. – A afla, a prinde de veste, a auzi.

[3]**a năimi**, vb. (pop) – A închiria, a arenda; **năimit, -ă**, adj. – Care este dat sau luat cu chirie.

[4]**eres**, s.f. – Credință în forțe miraculoase, supranaturale.

[5]**covălie**, s.f. (reg.) – Atelier de fierărie.

[6]**drușcă**, s.f. (reg.) – Fată care însoțește mireasa la cununie și care are anumite atribuții la ceremonia nunții.

[7]**toloacă**, s.f. (reg.) – Pământ lăsat necultivat să se odihnească; pășune, islaz comunal pentru vite.

[8]**a prubului**, vb.(reg.) – A încerca, a căuta să facă, să realizeze cineva; aici: a chibzui, a socoti, a presupune.

[9]**a popri**, vb. (pop.) – A împiedica, a opri.

[10]**țol**, s.m. (pop.) – Țesătură groasă de lână, de cânepă sau de bumbac.

Mihail Sadoveanu (1880 – 1961)

- Elaborată în peste cinci decenii de activitate literară, vasta proză sadoveniană evocă viața și firea țăranului român (*Hanu Ancuței, Dureri înăbușite, Baltagul*), frumusețea naturii (*Țara de dincolo de negură, Valea Frumoasei*), trecutul eroic (*Creanga de aur, Frații Jderi, Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă, Neamul Șoimărești lor, Nicoară Potcoavă*).
- Apărut în 1930, romanul *Baltagul* este un adevărat epos al lumii arhaice românești, care păstrează de veacuri aceleași ocupații și obiceiuri.

„M. Sadoveanu a fost cel mai fecund scriitor român. A fost un om reprezentativ al poporului nostru, al puterii lui de creație, al aspirațiilor lui. În Sadoveanu, poporul român s-a cunoscut pe sine și s-a înțeles mai bine." (Tudor Vianu)

Scanned with OKEN Scanner

I. Studiul textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați câte un sinonim pentru cuvintele: *a zăbovi, eres, simbrie, a lepăda, a șovăi, jalbă.*

2. Rescrieți cuvintele în varianta literară: *mătasă, băiet, nouri, pâne, câne, cetește, blăstămat, năcăjiți, spăriați, mâni-poimâni.*

3. Ce sugerează cuvintele enumerate mai sus în vorbirea personajelor din romanul Baltagul?

4. Selectați cuvintele populare, regionale și arhaice pe coloane, după modelul de mai jos: *ceteră, muiere, casâncă, simbrie, a oblici, răvaș, a blagoslovi, trudită, a lepăda, parale, crâșmă, crâșmar, poruncă, strachină, fecior, nevastă, chimir, a lovi, a grăi, burduhos, hodină, obraz.*

cuvinte populare	cuvinte arhaice	cuvinte regionale
.....	.....	.....

5. Identificați sinonime pentru locuțiunile verbale: *a pune rânduială, a-și căuta de treabă, a pune la cale, a bate capul, a da pe față, a băga de seamă.*

6. Precizați sensul cuvintelor subliniate din exemplele:

„Așa că eu, deși-s femeie *proastă*, am numărat..."

„*A prins* a cânta din solz."

„Nu știu ce *s-a făcut* omul meu."

„până ce *gătesc* de postit cele douăsprezece vineri ..."

„*s-a prăvălit* un vânt rece ..."

„obrazul muntencei *se însenină* ..."

7. Explicați efectul pe care următoarele construcții îl au în evocarea unei lumi străvechi:

„a alcătuit lumea"; „a pus rânduială și semn"; „când o veni vremea"; „să ai putere asupra altora"; „să trăiți în dezmierdare, răutate și ticăloșie"; „făpturi de mirare"; „în fața soarelui c-o inimă ca din el ruptă"; „aveau plăcere să cinstească"; „s-a închinat cu paharul".

Morfosintaxă

Completați-vă cunoștințele!

1. Indicați varianta literară a următoarelor forme verbale:

a) *m-oi duce, or înțelege, l-oi găsi, or intra, oi primi, oi face, om duce, nu s-a afla, n-aveți să mă asupriți, n-aveți să mă ucideți, avea să deschidă;*

b) *să spuie, să ieie, să vie;*

c) *a stătut.*

Observați!

- Particularități lexicale ale textului:
  - cuvinte caracteristice limbii vorbite și populare;
  - arhaisme;
  - regionalisme.
- Mijloacele lexicale de prezentare a personajelor.

Nicolae Grigorescu, *Rucăreancă*

Sesizați!

- Particularități morfologice.
- Particularități sintactice.

Scanned with OKEN Scanner

2. Comentați efectele artistice ale acestor forme verbale în vorbirea personajelor.

3. Precizați cărui aspect al limbii aparțin formele: *tată-tău, soră-ta.*

4. Extrageți din fragmentul din manual interjecții, substantive la vocativ și verbe la imperativ și precizați rolul expresiv al acestora.

5. Comentați efectul artistic al inversiunilor: *dragi îmi sunteți; crâncenă mânie; a făcut frumoasă urare.*

6. Alegeți câte două enunțuri exclamative și interogative, analizând rolul și efectul expresiv al acestora.

Camil Ressu, *Mocanii*

Ortografie. Punctuație. Fonetică

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Explicați folosirea semnului exclamării în următoarele situații:

a) „– Destul! răcnea omul, destul!"

b) „– Hm! făcu moș Pricop; dacă-i soțul dumitale, apoi n-am ce zice..."

2. Justificați folosirea cratimei în următoarele situații: *m-oi duce, tatu-tău, soră-ta, să-mi spuneți, nu-i așa.*

3. Explicați folosirea semnelor de punctuație în exemplele:

a) „– Gheorghiță – vorbi ea – asta-i poruncă să facem popas aici."

b) „– Nu erau doi, zise cu liniște Vitoria. Erau trei."

Observați!

- Rolul gramatical și expresiv al semnelor de ortografie și de punctuație.

II. Interpretarea textului

Structura textului

Exprimați-vă părerea!

1. Precizați spațiul și timpul în care se desfășoară acțiunea romanului *Baltagul* de Mihail Sadoveanu.

2. Identificați părțile principale ale narațiunii, orientându-vă după următoarea schemă:

- **Partea I** (cap. I-VI):
  - *caracter expozitiv;*
  - prezentarea unei comunități dintr-un sat de munte;
  - situarea în prim plan a familiei Lipan, insistându-se asupra chipului Vitoriei;
  - evenimentul care provoacă neliniște Vitoriei Lipan și portretul inițial al eroinei.
- **Partea a II-a** (cap. VII-XIII):
  - *caracter dinamic;*
  - acțiune liniară: căutarea lui Nechifor Lipan;
  - descrierea datinilor și a obiceiurilor din satele de munte.
- **Partea a III-a** (cap. XIV-XVI:
  - *caracter dramatic;*
  - descoperirea și pedepsirea ucigașilor;
  - îndeplinirea datinei: ritualul de înmormântare a soțului ucis.

Scanned with OKEN Scanner

3. Ce moduri de expunere folosește autorul în prezentarea acțiunii și a personajelor? Folosiți fragmentele din manual.

4. Cum se integrează autorul în relatarea narativă istorică? Folosind fragmentul din manual, aveți în vedere:

a) rolul naratorului în întâmplările povestite;

b) poziția autorului, explicită sau implicită, față de personaje.

5. Relatați, pe scurt, intriga care declanșează desfășurarea întâmplărilor din romanul *Baltagul* de M. Sadoveanu.

6. Numiți personajele care apar în fragmentele din manual. Consemnați elementele care vi se par semnificative în portretul acestor personaje.

Elemente descriptive

Descoperiți singuri!

1. Notați figurile de stil folosite într-unul din pasajele descriptive reproduse în manual.

2. Comentați rolul descrierii în pasajul identificat. Orientați-vă după propunerile enumerate mai jos:

a) creați o pauză în succesiunea acțiunilor;

b) introduceți un moment de așteptare încordată;

c) contribuiți la conturarea portretului unui personaj;

d) creați cadrul în care se desfășoară întâmplările;

e) indicați schimbarea mediului în care e situată acțiunea.

Sesizați!

- Alternanța modurilor de expunere.
- Rolul secvențelor descriptive în crearea atmosferei și în prezentarea personajelor.
- Rolul descrierii în contextul narativ.

Caracterul monografic al romanului

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Comentați semnificația episodului de la începutul fragmentului din manual.

2. Enumerați momentele ritualului de nuntă descris în aceste fragmente.

3. Notați acele trăsături ale personajelor care sunt specifice oamenilor de la munte.

4. Descrieți alte aspecte ale lumii patriarhale evocate în roman.

5. Explicați rolul obiceiurilor și al tradițiilor în păstrarea unui anumit ritm de desfășurare a vieții oamenilor din aceste așezări de munte.

Sesizați!

- Referințe spațiale și temporale.
- **Intriga**: motivul declanșării acțiunii.
- Evoluția subiectului acțiunii.
- Posibilitatea de a grupa capitolele în părți narative cu profil distinct.
- **Modalități narative:**

– consemnarea obiectivă a faptelor;

– relatare la persoana a III-a.

Dumitru Ghiață, *La vatră*

Observați!

- Caracterul monografic al romanului *Baltagul*.
- Lumea patriarhală:

– o lume veche, cu rânduieli bazate pe legi nescrise;

– originea mitică a acestor rânduieli;

– coexistența noului cu vechiul în satul arhaic.

- Existența pastorală.
- Elemente etnografice.
- Obiceiuri și tradiții în strânsă legătură cu ritmurile naturii.

Scanned with OKEN Scanner

Personajele romanului

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Descrieți drumul parcurs de Vitoria și de Gheorghiță.
2. Ce impresie îi creează Vitoriei Lipan lumea nouă, necunoscută, a așezărilor pe care le străbate?
3. Identificați semnele pe care le primește despre soarta soțului ei.
4. Comentați scena descoperirii locului unde dispar urmele trecerii lui Nechifor Lipan.
5. Ce semnificație acordați ritualului înmormântării osemintelor?
6. Ce dovezi aduce Vitoria pentru a scoate la iveală „o faptă ca asta" (uciderea soțului ei)?
7. Prin ce argumente stârnește Vitoria Lipan curiozitatea ascultătorilor, menținând tensiunea în relatarea faptelor?

Vreți să știți mai mult?

1. Prezentați portretul Vitoriei Lipan, analizând modalitățile artistice folosite de scriitor în nuanțarea trăsăturilor acestui personaj. Aveți în vedere:
   - frumusețea fizică și sufletească a eroinei;
   - inteligența și tăria morală;
   - energia sufletească, spiritul justițiar;
   - devotamentul și statornicia morală;
   - spiritul echilibrat și tenacitatea;
   - inteligența în descifrarea sufletului omenesc și a semnelor naturii;
   - luciditatea și stăpânirea de sine;
   - respectarea datinei și iubirea, principalele motivații interioare ale căutării soțului dispărut.
2. Selectați secvențele care se referă la frământările sufletești ale Vitoriei Lipan.

Dumitru Ghiață, *Târg*

Observați!

- Statutul pesonajelor:
  - caractere puternice și bine individualizate;
  - Vitoria Lipan: tip reprezentativ pentru această lume arhaică;
  - respectarea tradiției și a datinei;
  - adaptarea personajelor la situații inedite.

Rețineți!

- Roman cu o intrigă și acțiune dinamică.
- **Vitoria Lipan**:
  - personaj feminin;
  - agerime, perseverență;
  - respect pentru semeni și pentru tradiții.
- **Nechifor Lipan**:
  - personaj absent în operă, cunoscut indirect din mărturisirile altor personaje;
  - figură emblematică a lumii oierilor prin statură, gesturi și comportament.
- **Gheorghiță**:
  - moștenește numele și forța de la tatăl său;
  - străbate un drum inițiatic, de cunoaștere și de maturizare;
  - trece de la starea de inocență la maturitate, alături de mama sa, pentru a-l putea pedepsi pe asasinul tatălui său.
- Alte personaje: caractere puternice, de o mare complexitate, specifice acestei lumii patriarhale.
- Personaje: – principale;
  – secundare;
  – episodice.

Scanned with OKEN Scanner

3. Identificați elementele componente ale portretului lui Nechifor Lipan:

a) „Era un om vrednic și fudul (...); nu se uita la parale, numai să aibă el toate după gustul lui."

b) „Lui Nechifor Lipan, de câte ori poposea la mine și se așeza la fereastra asta, îi venea așa un îndemn să facă un semn cu securea împotriva demonului."

c) „De hoți nu se temea: avea mare stăpânire asupra lor."

4. Notați câteva trăsături fizice și de caracter ale lui Gheorghiță, cu exemplificări sugestive din text.

5. Formulați un punct de vedere personal asupra semnificațiilor unor întâmplări la care participă Gheorghiță.

6. Ce relații există între cele trei personaje de prim plan ale romanului *Baltagul* de M. Sadoveanu? Care dintre personaje apare în cele mai multe dintre episoadele romanului?

7. Identificați în text și realizați caracterizarea unuia dintre celelalte personaje ale romanului.

Semnificația titlului

Completați-vă cunoștințele!

1. Care sunt semnificațiile titlului romanului *Baltagul* raportate la conținut?

2. Consemnați cel puțin câte trei titluri de opere lirice, epice și dramatice din literatura română.

3. Indicați câte un titlu cu totul neobișnuit al unei opere lirice și epice.

4. Notați în caiete titluri:

- care indică subiectul operei literare;
- care conțin numele personajului principal;
- care indică împrejurările (locul, timpul de desfășurare a acțiunii).

5. Argumentați, în cel mult zece rânduri, motivul pentru care ați ales aceste titluri.

6. Comparați romanul *Baltagul* cu balada populară *Miorița*.

7. Comentați asemănările și deosebirile dintre cele două opere literare.

8. Susțineți, prin argumente, structura de baladă a romanului.

9. Explicați, în acest sens, semnificația motto-ului ales de autor pentru romanul *Baltagul*:

„Stăpâne, stăpâne,
Mai cheamă și-un câne ..."

10. Explicați prezența în roman a leitmotivului „să-mi spuneți cine ați văzut."

Observați!

- Raportul dintre *Baltagul* și *Miorița*:

„Baltagul este partea nescrisă a *Mioriței*" (Vladimir Streinu)

- Acțiune, spațiu, timp.
- Intriga.
- Personaje.
- Conflict.
- Moduri de expunere.
- Semnificații simbolice.
- Complexitatea scrierii.
- Scenariul căutării: drumul; investigarea; dialogul cu ucigașii.
- Expresivitatea titlului.

Scanned with OKEN Scanner

Romanul

Exprimați-vă părerea!

1. Povestiți succint romanul *Baltagul*, pe baza momentelor subiectului.
2. Comentați modalitățile de realizare a acestor momente, urmărind evoluția și planurile pe care se desfășoară conflictul.
3. Demonstrați valoarea artistică a modurilor de expunere și armonizarea acestora în structura romanului *Baltagul*.
4. Comparați textul romanului *Baltagul* cu una dintre nuvelele studiate în clasa a VII-a, referindu-vă la următoarele aspecte:

a) timpul și spațiul narațiunii: durata, locul de desfășurare a acțiunii propriu-zise;
b) intriga: motivul declanșării acțiunii;
c) complexitatea acțiunii propriu-zise;
d) natura conflictului;
e) moduri de expunere;
f) personaje.

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Care este tema romanului *Baltagul* și în ce mod se înscrie aceasta în ansamblul creației sadoveniene?
2. Urmăriți evoluția intrigii în întreaga desfășurare narativă a romanului.
3. Caracterizați eroul principal din romanul *Baltagul* de Mihail Sadoveanu.
4. Explicați de ce este socotită Vitoria Lipan un tip reprezentativ pentru lumea ei arhaică.
5. Demonstrați că în neliniștile Vitoriei se contopesc iubirea pentru soț și dorința de a-i pedepsi pe cei care n-au respectat normele morale ale colectivității.
6. Alcătuiți fișe literare pentru caracterizarea personajelor, după procedee învățate în clasele anterioare.
7. Rezumați scena care v-a impresionat mai mult în romanul *Baltagul*.
8. Vitoria Lipan caută misterul morții soțului său la toate autoritățile oficiale și neoficiale: vrăjitoare, popă, subprefect. Oamenii legii au mai multe mijloace de cercetare a crimei; Vitoria îi disprețuiește în sinea ei, dar li se adresează totuși. Cum se explică acest fapt și de ce munteanca descoperă, înaintea lor, făptașii?
9. Demonstrați că *Baltagul* este roman, bazându-vă pe elementele de conținut ale acestei opere literare.

Observați!

- Diversitatea tematică a romanului (teme sociale, istorice, psihologice, științifico-fantastice, de aventuri).
- Acțiune densă, rapidă, palpitantă.

Francisc Șirato,
Vânzătoarea de covoare

Rețineți!

- **Romanul:**

– creație epică de mare întindere; complexitate problematică;
– acțiune amplă, desfășurată pe mai multe planuri;
– conflicte umane și frământări sufletești puternice;
– personaje și varietate de tipuri umane;
– acțiune densă, dinamică.

- Spre deosebire de schiță sau de nuvelă, romanul are un spațiu literar mai larg de cuprindere a vieții, de analiză mai profundă a acesteia.

Scanned with OKEN Scanner

Subiectul

A. „*Nunta* s-a abătut către drum."
B. "*Vitoria* a primit plosca și a făcut frumoasă urare miresei."
C. „*Gheorghiță* așează domol lingura lângă strachină." (M. Sadoveanu)
D. „*Aducerile-aminte*-s odăi fără zăvoare." (D. Anghel)
E. „*Ea* răspunse tot dinlăuntru, fără vorbe."
F. „Numai între femei s-a ales *una* care parcă își aducea aminte."
(M. Sadoveanu)

G. „*Ai lor* sunt eroi." (Fănuș Neagu)
H. „Ah! Sunt printre voi *de aceia care* nu cred tabla legii."
(M. Eminescu)

I. „*Cei trei* se întoarseră în sală." (G. Călinescu)
Î. „Unde mănâncă *doi*, mai poate mânca și al treilea." (I. Creangă)
J. „Iar în lumea cea comună *a visa* e un pericol." (M. Eminescu)
K. „Afară se auzea *viscolind*." (A. Buzura)
L. „Cred că e și ușor de constatat." (Camil Petrescu)
M. „Va fi *rău* de măria sa." (N. Filimon)
N. „Se auzea numai *chiu și vai*." (I. Creangă)

Rețineți!

- **Subiectul** (S.) este partea principală de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului.
- Răspunde la întrebările: *cine?, ce?*

Subiectul exprimat

- Subiectul se exprimă prin:

1. Substantiv comun sau propriu. De exemplu:
„Fugeau săniile cu nuntașii pe ghiața Bistriței."
„Vitoria a primit plosca și a făcut frumoasă urare miresei."
(M. Sadoveanu)

2. Locuțiune substantivală. De exemplu:
„M-or troieni cu drag
Aduceri aminte"? (M. Eminescu)

Observați!

- Cine face acțiunea, ce fapt este descris.
- **Tipuri de subiect**

După prezența sau absența din propoziție:

A. Subiect exprimat:

a) **simplu**: „Timpul stătu."
(M. Sadoveanu)

b) **multiplu**:
„Alunii, cornii, ulmii și mestecenii înfloriseră."
(M. Sadoveanu)
„Viitorul și trecutul sunt a lumei două fețe." (M. Eminescu)
„Măriuca și Vlad se jucau în fundul grădinii." (G. Galaction)

c) **dezvoltat;**

d) **reluat:** „Virtutea pentru dânșii ea nu există."
(M. Eminescu)

B. Subiect neexprimat:

a) **inclus** (verbul-predicat este la persoana I sau a II-a):
„Străin la vorbă și la port
Lucești fără de viață."
(M. Eminescu)

b) **subînțeles** (verbul-predicat este la persoana a III-a):
„Vântul a bătut toată noaptea. Acum a stat."
(M. Sadoveanu)

c) **nedeterminat** (nu se precizează persoana care face acțiunea):
„Bate la ușă."
„S-a comunicat la radio, dar scrie și în ziar."

Scanned with OKEN Scanner

3. Pronume:

a) personal: „*Ea* răspunse tot din lăuntru, fără vorbe."

b) de politețe: „*Dumnealor* sunt numai prieteni." (M. Sadoveanu)

c) posesiv: „*Ai noștri* au învins."

d) demonstrativ: „*Acela* a fost soțul meu." (M. Sadoveanu)

e) interogativ: „*Cine* a venit primul?

f) relativ și nehotărât: „*Toți* priveau la străinii *care* intraseră în sat." (M. Sadoveanu)

g) negativ: „*Nimeni* nu-l văzuse vreodată întristat sau râzând în hohote." (M. Preda)

h) numeral (cardinal sau ordinal): „*Al treilea* o luă razna." (M. Preda)

4. Verb (la un mod nepersonal: infinitiv, gerunziu sau supin).

De exemplu:

A învăța este o plăcere. Se aude *cântând.*

Rămâne *de văzut* ce se întâmplă.

• Topica și punctuația

- Subiectul poate sta înainte sau după predicat.

- În propozițiile în care predicatul este exprimat prin verbe ca *a plăcea, a durea, a trebui, a se întâmpla, a se cuveni*, precum și în unele propoziții cu verbul predicativ *a fi*, subiectul stă după predicat:

„Îmi plac *plimbările* de seară." „O durea *capul.*"

„S-a întâmplat *ceva* interesant." „E *vară.* Le e *sete.*"

- În propozițiile interogative în care întrebarea se referă la subiect, acesta este plasat înaintea predicatului: "*Cine* sună la ușă?"

- În majoritatea propozițiilor interogative, subiectul stă însă după predicat: „Când sosește *trenul*?"

- Subiectul și predicatul nu se despart prin virgulă.

- Între subiect și predicat pot apărea virgule numai dacă izolează construcții intercalate între cele două părți principale de propoziție:

„Ursul, după cum știți, e un animal puternic."

Verificați-vă cunoștințele!

1. Arătați felul subiectelor din propozițiile următoare:

a) „Îmi place a privi sumeția lui." (C. Negruzzi)

b) „Asta e ușor de constatat..." (I. L. Caragiale)

c) „Iarna și zăpada te fascinau." (F. Neagu)

d) „Era o iarnă tare și bogată în zăpadă." (M. Sadoveanu)

e) „Mi-e dor de freamătul lin de brazi,
De murmur tainic de izvor." (Șt. O. Iosif)

Observați!

• Unele propoziții nu au și nu pot avea subiect gramatical exprimabil, deoarece predicatul lor este un verb unipersonal prin formă și impersonal prin conținut (*plouă, ninge, viscolește* etc. la diateza activă sau reflexivă).

• Excepții de la regula exprimării subiectului prin nume în nominativ:

a) subiect exprimat prin pronume relativ în cazul G:

„*Ai lui* muncesc mai mult."

„*Ai casei* au plecat."

b) subiect exprimat prin pronume relativ în cazul D:

„Dăruiesc cărțile[1]/ *cui* are nevoie de ele."[2]/

c) subiect exprimat prin substantiv precedat de prepozițiile *la, de, din* sau *dintre*;

d) subiect exprimat prin pronume demonstrativ în acuzativ însoțit de prepoziția *din* sau *dintre*:

„M-ai sunt *dintre aceia* care învață."

e) subiect exprimat prin *toți, toatele.*

„*Cu toții* au fost de acord?"

Ion Andreescu, *Autoportret*

Scanned with OKEN Scanner

2. Analizați morfologic cuvintele cu funcție de subiect:

a) „– Vere, ia să frigem în astă sară un purcel de cela..." (I. Creangă)

b) „Ai doilea era tăcut și întunecat, dar nu vroia să le mai spună nimic celorlalți." (M. Preda)

c) „O rază de soare, o suflare de vânt, un clătinat de frunze, o picătură de rouă, un fir de iarbă mângâiat de vânturi ușoare, un fluture... au, în sufletul meu, un răsunet de poezie...". (C. Hogaș)

d) „Salcâmii și corcodușii, sălciile și plopii au fost sfârtecați și retezați de obuze". (Z. Stancu)

Exerciții facultative

1. Explicați de ce unele dintre propozițiile următoare nu pot avea subiect gramatical exprimat:

„Ziua, la amiaza mare, se întunecase." (B. Șt. Delavrancea)

„S-a înserat bine."

2. Notați cazul subiectelor din textele:

a) „După ce ai lui Bilon plecară, Bircă-tatăl rupse tăcerea." (M. Preda)

b) „Vin oaspeți și câinele latră,
Le ies înainte grăbiți
Ai casei pe pragul de iarnă." (G. Coșbuc)

c) „Cui i-e foame codri visează." (Folclor)

3. Alcătuiți câte o propoziție în care subiectul să fie: *toți, oricare, once*

4. Dați câte un exemplu, în propoziție, de subiect exprimat prin pronume posesiv și verb la supin.

5. Alcătuiți trei propoziții care să aibă fiecare subiectul exprimat printr-unul din pronumele relative: *care, cine, ce*

Ion Andreescu, *Fată torcând*

Subiectul nedeterminat

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Care sunt subiectele gramaticale din textele următoare?

a) „Lumea-i toată-n sărbătoare
Ceru-i plin de ciocârlii
Vin Florile cu soare
Și soarele cu Florii." (V. Alecsandri)

b) „Văzduh și port, pescari și vameși
au atipit în spațiul cald." (L. Blaga)

c) Nu-mi amintesc nimic.

d) Au premiat pe cine merita.

e) „Trecu o zi, trecură trei
Și iarăși, noaptea, vine
Lucefărul deasupra ei." (M. Eminescu)

Observați!

- Prezența sau absența subiectului.
- Propoziții cu **subiect exprimat**:
  - simplu;
  - multiplu.
- Propoziții cu **subiect neexprimat**:
  - indus;
  - subînțeles.
- Propoziții fără subiect.

FACULTATIV

Scanned with OKEN Scanner

2. Alcătuiți câte două propoziții cu subiect inclus și cu subiect subînțeles.

3. Explicați lipsa subiectului din enunțurile:

a) Afară tună și fulgeră strașnic.

b) Când a ajuns acasă se înserase bine.

c) Nu-mi pasă de nimic.

Completați-vă cunoștințele!

- Identificați felul subiectelor (determinate/ nedeterminate):

a) „Scria-n gazetă că s-a dat
Poruncă să se-ntoarcă-n țară
Toți cei plecați de astă vară."
(G. Coșbuc)

b) Nu știi de unde sare iepurele.

c) Sună la ușă.

d) „E ușor a scrie versuri
Când nimic nu ai a spune."
(M. Eminescu)

e) Bine faci, bine găsești!

f) Când mergi în excursie, te echipezi corespunzător.

g) Pe afirmații neverificate nu putem conta.

h) Prin zăpada mare se merge greu.

i) Au adus cărți noi la bibliotecă.

j) „De-ar ști omul ce-ar păți,
Dinainte s-ar păzi!" (Folclor)

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Precizați dacă subiectul este exprimat sau neexprimat, inclus, subînțeles sau nedeterminat în enunțurile următoare:

a) Știe el bine la ce mă refer.

b) Mi-a spus că nu știe nimic.

c) Știi de unde provine cuvântul?

d) Nu știi când dă necazul peste tine.

2. Identificați felul predicatelor și al subiectelor din următoarele texte:

a) „Să nu ne luăm după câte se aud." (Z. Stancu)

b) „Nu știe omul ce-l așteaptă." (Folclor)

c) „Strânge bani albi pentru zile negre." (Proverb)

d) Niciodată nu știi ce se poate întâmpla.

e) Nu ne putem lăuda cu realizările altora.

3. Construiți enunțuri în care verbele *a scrie, a face, a bate, a suna* și *a intra* să fie, pe rând, predicate ale unor subiecte exprimate și neexprimate (incluse, subînțelese, nedeterminate).

Atenție!

- Din punctul de vedere al înțelesului, **subiectul** poate fi:

– **determinat**: când este clar indicat;

– **nedeterminat**: când identificarea persoanei nu este posibilă sau când acțiunea verbului poate fi atribuită oricărei persoane.

Vincent van Gogh, *Țăran din Provence*

Rețineți!

- **Subiectul nedeterminat** este, de obicei, un subiect neexprimat, ca și subiectul inclus și subiectul subînțeles.

- Nedefinirea subiectului se realizează în limba română prin următoarele mijloace:

– persoana a III-a, singular sau plural, a verbului – când persoana nu poate fi identificată;

– persoana a II-a singular, persoana I plural și reflexivul impersonal – când subiectul este general, acțiunea fiind atribuită oricărei persoane;

– subiectul nedeterminat poate fi exprimat și prin substantivul cu valoare generală *omul*.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția subordonată subiectivă

A. „*Cine are carte* are patru ochi."
„*Cine întreabă* nu greșește."
„*Oricine a jucat* a câștigat."(Proverbe)

B. „Trebuie *să fac un efort de cel puțin câteva clipe.*" (M. Preda)
„Se zice *că în viața lui n-a tras o brazdă cumsecade.*" (L. Rebreanu)
„În somn mi se întâmplă *să țip.*" (Ana Blandiana)
„Nu se cade *să nu saluți pe colegii tăi.*" (M. Preda)
„Se pare *că rămăsese.*" (M. Preda)
„Nu li s-a întâmplat *să audă măcar vorbindu-se.*" (I. Creangă)
„Se vede *c-au pornit-o într-un ceas rău.*" (I. Creangă)
„Tânărul nostru se pare *că e îndrăgostit*". (G. Călinescu)

C. „Întotdeauna-mi place *să cânt.*"
„Îmi convine *să mai întârziem.*"
„Îți ajunge *că ai fost la un pas de prăpastie.*"
„Mă doare *că m-ai dat uitării.*"
„Mă bucură *că vă interesați atât de mult.*"(L. Rebreanu)

D. „E bine *să fii bogat*, este bine *să fii și sărac.*" (L. Rebreanu)
„Nu-i cu putință *să povestească limba omenească.*" (I. Creangă)
„Era adevărat *că nu-mi era atunci gândul la el.*" (M. Preda)

E. „*Să voteze cu noi* e ușor." (I. L. Caragiale)
„Pesemne *c-au ajuns și ei în mintea copilului.*" (I. Creangă)
„Bineînțeles *c-am pus mâna iar pe telefon.*" (M. Preda)

Rețineți!

● **Propoziția subordonată subiectivă** (SB.) îndeplinește funcția de subiect al predicatului sau al unui verb la mod nepersonal din propoziția regentă.

● Topica și punctuația

- Propoziția subordonată subiectivă stă, de obicei, înaintea regentei când determină un verb personal fără subiect. De exemplu:

„*Cine umblă după doi iepuri* nu prinde niciunul."
„*Ce e frumos* la toți le place." (Proverbe)

- După regentă stau, de obicei, propozițiile subiective care determină verbe impersonale, expresii verbale impersonale și adverbe predicative.

De exemplu:

„Trebuie *să meargă la lucru.*"
„Se zice *că are să treacă Vodă pe acolo spre mânăstire.*" (I. Creangă)
„Îmi convine *că pleci.*"
„E bine *că ai venit.*"
„E de mirare *cum s-au petrecut lucrurile.*"
„De remarcat *că el n-a zis nimic.*"
„Cu neputință *să faci așa ceva.*"

Observați!

● Predicatul propoziției regente este exprimat prin:

– verbe și locuțiuni verbale personale predicative, diateza activă sau pasivă, la persoana a III-a singular sau plural, fără subiect;

– verbe și locuțiuni verbale unipersonale (*a trebui*);

– verbe reflexive impersonale de tipul: *se cuvine, se întâmplă, se cade, se crede, se deduce, se aude, se bănuiește, se înțelege, se spune* etc.;

– forme impersonale ale unor verbe personale: *a plăcea, a conveni, a ajunge, a rămâne, a durea, a interesa, a fi*;

– expresii verbale impersonale, în structura cărora intră verbe copulative (*a fi, a părea, a deveni, a rămâne*) + adverbe și locuțiuni adverbiale de mod (*e bine, e rău, e ușor, e frecvent* etc.), substantive (*e o aberație, e un mister, e o nebunie, e de mirare*) sau verbe la supin;

– adverbe și locuțiuni adverbiale predicative: *bineînțeles, firește, desigur, negreșit, probabil, fără îndoială, de bună-seamă, poate, cu siguranță.*

Scanned with OKEN Scanner

- Subiectivele introduse prin conjuncția subordonatoare *dacă* (sau prin *de*) stau înaintea regentei atunci când au ca element regent verbul predicativ *a fi* sau verbul copulativ *a însemna*. De exemplu:

a) *„Dacă ți-am cerut părerea*[1]/ *e*[2]/ pentru că am încredere în tine."[3]/

b) *„De îți cer părerea*[1]/ înseamnă[2]/ că am încredere în tine."[3]/

- Propoziția subordonată subiectivă nu se desparte prin virgulă de propoziția regentă.

Atenție!

- Sunt urmate de propoziții subiective și verbele la diateza pasivă cu valoare impersonală: *este hotărât, este pus, este știut, este scris* etc.

„Dar ți-a fost dat *să plângi tu plânsul tuturora.*" (Al. Vlahuță)

„Este știut *că vei învinge greul.*"

- Verbul *a trebui* și, mai rar, construcțiile impersonale sunt intercalate uneori în interiorul propozițiilor subiective:

„Omul[2]/ trebuie[1]/ *să învețe a munci."*[2]/ (Ioan Slavici)

În cazul acesta și în altele asemănătoare, subiectul (aici *omul*), care precedă verbul impersonal, aparține subordonatei subiective, nu regentei. Prin modificarea topicii se poate evita intercalarea. De exemplu:

„Trebuie[1]/ ca omul să învețe a munci."[2]/

Theodor Pallady, *Flori*

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Alcătuiți:

a) două fraze în care propozițiile subiective să fie introduse prin conjuncțiile *de* și *dacă*;

b) două fraze în care propozițiile subiective să fie introduse prin pronumele și adjectivele pronominale nehotărâte *orice* și *oricine*.

2. Identificați propozițiile subordonate subiective în enunțurile din pagina următoare:

Important!

- Subiectivele se pot confunda cu următoarele tipuri de subordonate:

a) propoziții condiționale:

„Dacă vii la noi este (înseamnă) că ne iubești."

(*dacă vii la noi* = subiectivă, verbul *a fi* este impersonal și copulativ)

„Dacă te ajut este deoarece o meriți."

(*dacă te ajut* = subiectivă, căci verbul *a fi* este tot impersonal, dar nu copulativ, ci predicativ = *se întâmplă*; *deoarece o meriți* = cauzală, nu predicativă; „deoarece" = conjuncția specializată numai în subordonate de cauză)

b) propoziții predicative:

„Rămâne să stabilim planul lucrării."

(*să stabilim planul...* = subiectivă, nu predicativă, pentru că verbul *a rămâne* și-a pierdut calitatea de copulativ);

c) completive directe:

„Se știe că vine."

„S-a spus câți vor veni."

„Îmi place că ai venit."

„ Începe să plouă."

În astfel de exemple, verbele nu au subiect pentru că sunt impersonale, iar întrebarea *ce?* se pune greșit.

d) circumstanțiale de loc, de timp și de mod:

„Nu-mi convine unde/ când/ cum mergi."

Se ignoră faptul că verbul este impersonal.

Scanned with OKEN Scanner

A. a) Mă bucur că te văd.
b) Mă bucură că ai venit.
c) Se supără că s-a îmbolnăvit.
d) O durea că nu aude prea bine.
e) O supără că s-a retras.
f) Se cuvine să fie inclus în albumul aniversar.
g) S-a hotărât să plece.
h) El s-a hotărât să plece.

B. a) E ușor să vorbești.
b) Este sigur că vom pierde.
c) Nu s-a anunțat când vine.
d) M-am convins că nu știi.
e) Se zice că va veni.
f) Nu s-a precizat cine rămâne.
g) Mă gândeam la cine știi.
h) Îmi convine că stai.

Atenție!

- Confundarea subiectivelor cu alte tipuri de subordonate poate fi evitată, în multe situații, prin contragere.
- Verbele regente care cer subiectivă sunt impersonale și intranzitive.

Rețineți!

- **Elemente de relație:**

– pronume și adjective pronominale: *cine, care, ceea ce, cât, câți, câte*;

– pronume și adjective pronominale: nehotărâte compuse cu *ori-*: *oricine, oricare, orice*;

– conjuncții subordonatoare: *că, să, ca... să, dacă, de*;

– adverbe relative: *unde, când, cum, cât*;

– locuțiuni adverbiale relative: *de ce*.

Propoziția principală insuficientă

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați propozițiile principale din următoarele texte:

a) „Porni Luceafărul. Creșteau
În cer a lui aripe,
Și căi de mii de ani treceau
În tot atâtea clipe."
(M. Eminescu)

b) Unde te duci?

c) Ce fericit sunt!

d) „Amăgit atât de-adese
Nu spera și nu ai teamă."
(M. Eminescu)

e) „Aceleași glasuri cântă, dar n-o mai mângâie, ci-i amintesc cu cruzime de nopțile trecutului." (M. Sadoveanu)

f) „Jupânul, ca să-l îmbărbăteze, i-a dat un pumn în ceafă."
(I. L. Caragiale)

g) „Stăpâne – zise el – o ceată de oameni ne-a înconjurat toată curtea." (Al. Odobescu)

2. Notați felul propozițiilor principale din exemplele de mai sus, din punctul de vedere al relațiilor cu celelalte propoziții.

Observați!

- Propoziții principale independente.
- Propoziții principale coordonate.
- Propoziții principale regente.

Theodor Pallady, *Autoportret*

FACULTATIV

Scanned with OKEN Scanner

FACULTATIV

Reţineţi!

- După relaţiile lor cu alte propoziţii, propoziţiile principale pot fi independente, coordonate sau regente.
- Deşi sunt definite ca unităţi sintactice de sine stătătoare, propoziţiile principale nu sunt întotdeauna suficiente pentru a realiza o comunicare.
- Insuficienţa poate fi lexicală sau gramaticală.

Observaţi!

- Propoziţii principale **suficiente**.
- Propoziţii principale **insuficiente lexical**.

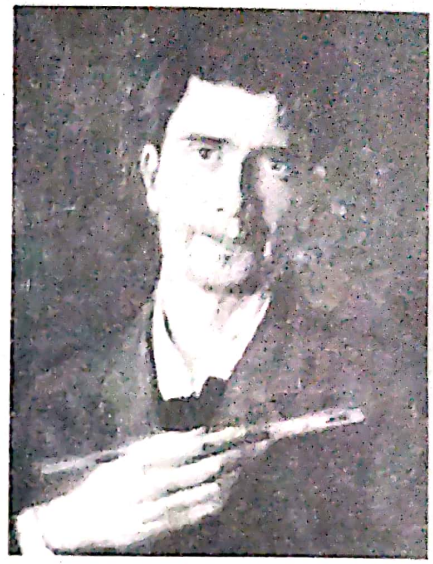

Ştefan Luchian, *Un zugrav (autoportret)*

Completaţi-vă cunoştinţele!

1. Indicaţi felul propoziţiilor ce urmează din punct de vedere al relaţiilor, al scopului comunicării şi al structurii (simple/dezvoltate):

a) Afară plouă şi tună.
b) Când a plecat şi unde s-a dus?
c) Mă privea ţintă neputând să înţeleagă.
d) Elevul începu să citească poezia cu glas domol.
e) A plecat spunând că se va întoarce curând.
f) Se simţea atât de bine, încât nu se îndura să plece.

2. Descrieţi propoziţiile principale din exerciţiul anterior, după cum consideraţi că sunt sau nu suficiente pentru a realiza o comunicare.

Reţineţi!

- **Propoziţia principală insuficientă lexical** este propoziţia care nu are sens lexical deplin. Aceste propoziţii conţin, de regulă:
  - un verb la un mod predicativ sau nepredicativ din seria verbelor:
    - de declaraţie : *a zice, a întreba* etc.;
    - de modalitate sau de aspect: *a putea, a începe, a apuca să* etc.;
  - alte verbe care cer neapărat o completare.

Folosiţi-vă cunoştinţele!

1. Explicaţi de ce sunt insuficiente lexical propoziţiile principale din frazele de mai jos:

a) La interogatoriu, inculpatul a continuat să-şi susţină nevinovăţia.
b) Apucă-te de lucru!
c) „Întrebaţi dacă nu se află în tren un doctor!" (Cezar Petrescu)
d) „Prin el am putea să răzbatem printre calfele din Tăbăcari şi din Scaune". (Camil Petrescu)
e) Se ascunse într-un colţ, începând să plângă.
f) După toate astea, a hotărât să părăsească echipa.
g) Neputând să înţeleagă, s-a lăsat păgubaş.

2. Alcătuiţi cinci fraze cu propoziţii principale lexical insuficiente.

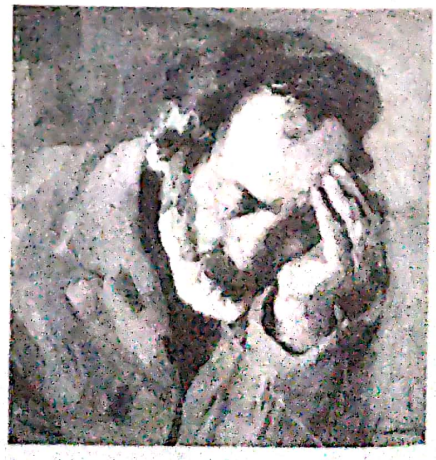

Ştefan Luchian, *Moş Nicolae cobzarul*

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

- **Propoziția principală insuficientă gramatical** este regentă pentru:

a) propoziția subordonată subiectivă și predicativă;

b) propoziția subordonată atributivă care determină un substantiv articulat hotărât cu prepoziție;
De exemplu: „A fost în orașul (în care...)"

c) propoziții subordonate completive indirecte care determină adjective de tipul: *menit, apt, capabil, destinat*. De exemplu: „Invenție menită (să ...)"

d) propoziții subordonate anunțate printr-un corelativ în regentă. De exemplu: „E atât de obosit (încât...)"

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Identificați, în textele de mai jos, propozițiile principale insuficiente gramatical. Argumentați interpretarea:

a) Îi era greu să hotărască.

b) „Lumea-i cum este
Și ca dânsa suntem noi". (M. Eminescu)

c) Dacă n-a venit înseamnă că s-a supărat.

d) „Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă". (M. Eminescu)

e) „Se pare acum că alte valuri
Cobor mereu pe același vad." (M. Eminescu)

f) În casa în care intrase totul era curat.

g) Îmi era atât de foame, încât simțeam că leșin.

h) Am revăzut unele paragrafe din cartea pe care mi-ai împrumutat-o.

i) Era o forță capabilă să miște munții.

2. Alcătuiți trei fraze cu propoziții principale insuficiente gramatical, explicabile prin varietatea de subordonate introduse.

Observați!

- Propoziția **insuficientă lexical**.
- Propoziția **insuficientă gramatical**.

Rețineți!

- Prin contragerea subordonatei, propozițiile principale insuficiente gramatical pot deveni propoziții suficiente.

Dovediți-vă creativitatea!

1. Contrageți în părți de propoziție corespunzătoare propozițiile subordonate din frazele de mai jos:

a) Cine întreabă nu greșește.
(Proverb)

b) „Fata Chivului e cum rar se mai află sub soare."
(B. Șt. Delavrancea)

c) „Obiceiul lui era să citească cu glas tare." (I. Slavici)

d) A extras din cartea pe care i-am dat-o personajele importante.

e) Este atât de bolnav, încât își simte sfârșitul.

f) Era apt să realizeze lucruri extraordinare.

2. Transformați propozițiile principale suficiente în propoziții principale insuficiente prin expansiunea cuvintelor subliniate:

a) Se cuvine *a-i recunoaște* meritele.

b) Am fost pe meleagurile *copilăriei* mele.

c) Lui Dan nu i-a plăcut *cartea*.

d) Voi deveni *profesor*.

e) Lumea e *uimitoare*.

f) Va rămâne *a cerceta* cauzele.

g) Se aud *lucruri* înspăimântătoare.

Structurarea analizei de text literar (integral sau fragmentar)

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Recitiți cu atenție poezia *Dorința* de M. Eminescu.
2. Indicați ce fel de operă literară este aceasta.
3. Identificați tablourile poetice din text. Dați fiecărui tablou un titlu semnificativ.
4. Extrageți elementele lexicale care sugerează imaginea codrului.
5. Ce reprezintă codrul pentru tânărul îndrăgostit?
6. Transcrieți versurile care exprimă trăirea cea mai profundă a eului liric.
7. Identificați în alte poezii eminesciene enunțuri sau expresii care să sugereze diferite sentimente ale autorului.

Verificați-vă cunoștințele!

1. Demonstrați caracterul liric al poeziei *Dorința* de M. Eminescu.
2. Exemplificați utilizarea persoanei I.
3. Indentificați figurile de stil prin care este evocată lumea de basm a codrului. Explicați efectele artistice ale acestora.
4. Stabiliți ce procedee artistice predomină în poezie. Care este procedeul artistic cel mai des utilizat?
5. Demonstrați că principalul mod de expunere în *Dorința* este descrierea poetică.
6. Realizați o succintă compunere (de maximum zece rânduri) în care să demonstrați că *Dorința* este o creație lirică.

Rețineți!

- Persoana I din poezie are o altă semnificație decât persoana I gramaticală.
- Persoana I din poezie poate exprima:

– unele momente din propria existență: „unde și când m-am ivit în lumină nu știu." (L. Blaga)

– sentimente/atitudini ale autorului cu valoare de generalitate:

„Codrule, frunză galbenă
Eu mă culc, tu mă leagănă;
Codrule, frunză mierie,
Eu mă culc, tu mă mângâie."
(Doină populară)

– vocea unei întregi colectivități:

„Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul..." (M. Eminescu)

– glasul naturii personificate:

„Ia, eu fac ce fac de mult."
(M. Eminescu)

Rețineți!

În analiza unui text literar (integral sau fragmentar), se urmăresc următoarele aspecte:

- **Partea introductivă:**

– prezentarea unor informații generale cu privire la viața și activitatea literară a autorului;
– referiri la epoca în care a fost scrisă opera;
– lectura explicativă, înțelegerea textului printr-o lectură atentă, expresivă și integrală;
– lectura pe fragmente;
– explicarea cuvintelor mai puțin cunoscute;
– clarificarea sensului propriu și figurat al termenilor și expresiilor;
– evidențierea cuvintelor-cheie ale textului de referință.

Citirea explicativă

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

Interpretarea textului

- **Planul de text:**

– înțelegerea și familiarizarea cu textul integral sau cu fragmentul de text literar;

– analiza elementelor de fond (idei, sentimente, teme, motive, personaje) și de formă (compoziție, moduri de expunere, mijloace artistice, tehnici narative și de configurare a personajelor, imagini, prozodie, metrică etc.).

- **Concluzii:**

– desprinderea mesajului artistic al operei;

– sublinierea semnificațiilor particulare ale textului literar.

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Ce deosebiri se pot stabili între ultimul tablou al poeziei *Dorința* și ultimele tablouri ale poeziilor *O, rămâi...* și *Freamăt de codru.*

2. Arătați semnificația titlului poeziei *Dorința.*

3. Demonstrați care sunt semnificațiile speciale și mesajul artistic al unui text liric preferat.

4. Citiți poeziile *Malul Siretului* de V. Alecsandri și *Din copilăria mea* de L. Blaga. Demonstrați ce exprimă eul liric în fiecare dintre aceste texte; susțineți-vă punctul de vedere cu citate corespunzătoare.

5. Dați câte cinci exemple de texte literare și de texte nonliterare utilitare.

6. Numiți câteva aspecte pe care le considerați esențiale pentru a diferenția textul literar de textul nonliterar.

Așezarea în pagină a textului

Statornicie

de Ioan Alexandru

În Patrie mă simt eu pe pământ
Precum stejarul unui loc anume
Să fiu mișcat în taină de un vânt
Și să mă cheme pe un singur nume

Mă stăpânească-același liber cer
Și-aceleași stele noaptea se anine
Deasupra creștetului meu
Când roua lină cade pe coline

Și când e toamnă-n lume îndeajuns
Și-ncepe bocetu-n frunzare
Să-mi strâng coroana tainică de foc
Și să mă mut acolo după soare.

În leagănul acela din care-am apărut
Să mai veghez o noapte sub o grindă
Și să aud din pod slăvitul vânt
În suflete cum vrea să se aprindă

Maica şi pruncul

de Ion Pillat

În odaia scundă moare focu-n vatră,
Colo, pe firidă, pâlpâie opaiţ.
Pe un drum de ţară câini zadarnic latră...
Nici un sfânt de noapte n-o să stea pe laviţi.

Singură cu pruncul, singură cu focul
Ce-şi desface-n umbră coada de păun,
Maica se gândeşte, cumpănind norocul
Pruncului ce-ntinde mâna la ceaun.

Ochii lui albaştri cum e inu-n floare
Maica îi sărută, mângâie bălai
Părul ca mătasea de porumb, şi-o doare
Sufletul deodată năpădit de scai...

Lacrimi şterg în gene braţele cămeşii:
A venit ţiganca de i-a dat cu ghiocu,
Şi pe drum de munte au plecat lăieşii...
Dar Isus zâmbeşte blând, urmându-şi jocul.

Observaţi

- Diversitatea textelor literare (beletristice).
- Existența unor texte nonliterare (de informare) în care este evidentă:
  - informația (informații de specialitate, profesionale);
  - argumentația (discursul, alocuțiunea, texte publicitare, articole, afișe);
  - exprimarea unor idei sau sentimente proprii (texte epistolare).
- Așezarea textului în pagină este însoțită de câteva informații privind:
  - titlul și autorul;
  - mențiunea de fragment (unde este cazul).
- În unele situații se adaugă formule de adresare, formule de început, de sfârșit sau de menținere a atenției (de exemplu: textul dialogat, discursul, alocuțiunea, textul epistolar).
- Elemente vizuale legate de așezarea în pagină a textului: alineatul, paragraful, versul, strofa etc.

Dejun

de Ştefan Baciu

Tăcerea cade calmă, şi spune: suntem singuri!
Cu zurgălăi de sanie vin clinchete de linguri.

Şi-n timp ce vinul roşu mai spumegă în cupă,
Ca norii grei se-mprăştie un abur fin de supă.

Iar mai apoi, paharul e rece şi brumat,
Friptura se înfoaie şi – iat-o – a intrat!

Grădina vine-n tihnă, bogată, în tăcere,
Sunt coşuri mari cu mere, cu struguri şi cu pere.

Pe care-n ceasul ăsta, ce nu s-a mai oprit,
Le trecem să-şi încerce aroma sub cuţit.

Vincent van Gogh,
Natură moartă cu pălărie

Scanned with OKEN Scanner

Cadou - *fragment* -

de I.L. Caragiale

„Iubite amice,

Astă-seară, avem pom de Crăciun. Ne-ai promis că vii să prânzești cu noi. Te rog, nu uita. Te aștept până la șapte fără un sfert la berărie, ca să mergem împreună. În tot cazul, dacă nu ne-ntâlnim, vino direct la noi; dar vino negreșit; se supără Acrivița:

Stasache."

Acrivița este soția lui Stasache. La oamenii aceștia se petrece bine; mă duc să-ntâlnesc pe amicul meu la locul arătat. Sunt șapte fără un sfert, și omul meu lipsește; dar n-aștept mult, și iată-l.

— Gândeam că nu vii, îmi zice el.

— Se putea, nene Stasache, să supăr pe cocoana Acrivița?

— Bine ai făcut, că ș-așa e destul de supărată.

— De ce? (...)

— Închipuiește-ți, monșer, că acum câteva zile nenea Andrei senatorul (știi cât ține el la familia noastră!) vine, ca după obicei, la noi și zice: „Eu, mă înțelegi, s-a închis Senatul și se duc toți p-acasă, și n-am să fiu de Crăciun cu voi, și m-am gândit să v-aduc la fiștecare câte ceva ca cadou..." și scoate, și scoate, și scoate și dă-i la cadouri...

Ale mele agenții de presă

(fragment)

de Radu Cosașu

Ale mele agenții de presă îmi transmit:
Lângă Viena, un om bătrân mulge o vacă, dimineața.
Lângă Gibraltar, o vacă naște un vițel alb, în zori.
Lângă Fiume, o trăsurică galbenă trece pe o stradă însorită,
la amiază. Lângă Split, două trenuri trec în mare viteză,
unul lângă altul. Lângă Budapesta, patru oameni
formează un cvartet, după-amiază. Lângă Helsinki, o femeie
frumoasă își cumpără o pălărie cu voaletă, la orele 17.
Lângă Varna, o veveriță sare dintr-un copac în altul.
Într-o pădure amurgită. Lângă Dunăre, un
secretar de redacție din București prinde un somn greu de
patru chile. Lângă New York, o femeie cade de drag
în brațele unui bărbat. Lângă Londra, începe să
plouă și pe terasă bea ceai domnul William Shakespeare.
Lângă Oslo, în „6 pici" contrate și recontrate, nu
iese un impas pe stânga și tânărul închide ochii.
Lângă Famagusta, un văr cere mâna verișoarei, la cină.
Lângă insulele Canare, bucătarul pachebotului pune la prăjit
felii de pâine, pentru ulcerоși. Te iubesc, te iubesc:
lângă Apahida, un bărbat spune telefonistei de serviciu
te iubesc. (...)

Observați

- Funcțiile textului:
  - informează (enunțuri, cuvinte);
  - transcrie valori expresive orale (debit, ritm, intonație);
  - sugerează elemente nonverbale (gesturi, mimică, alură).

Verificați-vă cunoștințele!

1. Analizați textele literare reproduse din punctul de vedere al așezării în pagină.
2. Notați care sunt dominantele tematice ale textelor reproduse.
3. Dați două exemple de texte nonliterare. Remarcați așezarea lor în pagină.
4. Alegeți din acest *Manual de limba română* alte patru texte aparținând unor genuri sau specii literare diferite. Explicați modul de așezare în pagină a acestor texte, în funcție de dominanta tematică.

Scanned with OKEN Scanner

Roboții de pe Aurora

(fragment)

de Isaac Asimov

– Domnule, cred că doriți totuși să vedeți Aurora din spațiu.

Baley tresări. Fără îndoială, Daneel îi observase enervarea, îi ghicise motivul și găsise această cale de rezolvare. Era o dovadă de delicatețe din partea lui Daneel să-l pună pe Giskard să facă asta și s-o prezinte ca pe propria lui idee. Îl scutea pe Baley de obligația de a mulțumi. Sau așa credea Daneel.

De fapt, Baley fusese mai nervos din cauză că era, după cum credea el, împiedicat inutil să vadă Aurora, decât din cauza detenției în sine. Fusese necăjit că pierduse perspectiva în cele două zile de la Salt. Așa că se întoarse și-i spuse lui Daneel:

– Mulțumesc, prietene.

– A fost ideea lui Giskard, zise Daneel.

– Da, desigur, spuse Baley, zâmbind ușor. Îi mulțumesc și lui. Ce-i asta, Giskard?

– Este un simulator astral, domnule. Funcționează în general ca un receptor tridimensional și e conectat la camera de vizionare. Dacă-mi permite-ți să adaug...

– Da?

– Nu veți găsi priveliștea deosebit de încântătoare, domnule. N-aș vrea să fiți dezamăgiți inutil.

– Voi încerca, nu mă aștept la prea mult, Giskard. În orice caz, nu te voi face răspunzător de nici o dezamăgire pe care aș putea-o simți.

– Mulțumesc, domnule. Trebuie să mă întorc la post, dar vă va ajuta Daneel în legătură cu aparatul, dacă apare vreo problemă.

Ieși, iar Baley se întoarse către Daneel, încuviințând:

– Cred că Giskard s-a descurcat foarte bine. O fi el un model simplu, dar e bine proiectat.

– Și el este un robot Fastolfe, partenere Elijah... Acest simulator astral este autonom și autoreglabil. Deoarece este deja focalizat spre Aurora, trebuie doar să atingi muchia de comandă. Aceasta îl va pune în funcțiune și nu trebuie să mai faci nimic. Vrei să-l pornești chiar tu?

– Nu-i nevoie, dădu Baley din umeri. Poți s-o faci tu.

– Foarte bine.

Daneel puse aparatul pe masa pe care Baley vizionase filmele-cărți.

– Aceasta, zise el, arătând un dreptunghi mic pe care-l ținea în mână, e comanda, partenere Elijah. Trebuie doar s-o ții de capete astfel și apoi să execuți o mică presiune interioară pentru a porni mecanismul... apoi alta ca să-l oprești.

Daneel apăsă pe muchia de comandă și Baley țipă înăbușit.

Baley se așteptase ca aparatul să se lumineze și să expună în interior imaginea holografică a unui câmp stelar. Dar nu se întâmplase așa. În schimb, Baley se trezise el însuși în spațiu – în spațiu – cu stele strălucitoare și albe în toate părțile.

Durase doar o clipă și apoi totul fusese ca la început: camera și în ea, Baley, Daneel și aparatul.

Scanned with OKEN Scanner

– Îmi pare rău, partenere Elijah, spuse Daneel. L-am oprit de îndată ce mi-am dat seama că nu te simți prea bine. Nu m-am gândit că nu erai pregătit.

– Atunci pregătește-mă. Ce s-a întâmplat?

– Simulatorul astral influențează direct centrii vizuali de pe creierul uman. Nu se poate face deosebirea dintre impresia pe care o produce și realitatea tridimensională. Este un dispozitiv relativ nou și până acum a fost folosit numai pentru peisaje astronomice, de fapt sărace în detalii.

– Ai văzut și tu priveliștea, Daneel?

– Da, dar foarte puțin și fără realismul pe care-l resimte o ființă umană. Eu văd conturul neclar al unui peisaj, suprapus peste spațiul net al încăperii, dar mi s-a explicat că ființele umane văd numai peisajul. Fără îndoială, când creierele celor asemenea mie vor fi mai fine și mai bine reglate...

Baley își revenise:

– Vorba e, Daneel, că n-am mai fost conștient de nimic altceva. N-am mai fost conștient de mine. Nu mi-am văzut mâinile, nici n-am simțit că le am. Parcă eram un spirit fără corp sau... hm, așa cum cred că m-aș simți dacă aș fi mort, dar aș continua să exist, în mod conștient, într-o formă oarecare, imaterială, de după viață.

– Acum înțeleg de ce ți s-a părut atât de tulburător.

– Mi s-a părut chiar *foarte* tulburător.

– Îmi pare rău, partenere Elijah. Îl voi pune pe Giskard să ducă asta de aici.

– Nu. Acum sunt pregătit. Dă-mi simulatorul ăsta. O să-l pot opri, chiar dacă nu-mi dau seama că am mâini?

– Ți se va lipi de mână, așa că n-o să-l scapi, partenere Elijah. Dr. Fastolfe, care a experimentat acest fenomen, mi-a spus că presiunea se aplică automat când ființa umană care-l ține dorește să-l oprească. E un fenomen automat, bazat pe reacție nervoasă, așa cum e și priveliștea. Cel puțin, așa funcționează la Aurorieni și cred...

– Că pământenii sunt suficient de asemănători cu Aurorienii din punct de vedere fiziologic, ca să funcționeze la fel și la ei... Foarte bine, dă-mi comanda și o să încerc.

Ușor crispat, Baley strânse comanda și se trezi din nou în spațiu. Acum se aștepta la asta și, de îndată ce își dădu seama că poate respira fără probleme și nu avu deloc senzația că era scufundat în vid, se strădui să accepte totul ca pe o iluzie vizuală. Respirând cam greu (parcă pentru a se convinge singur că într-adevăr poate respira) privi curios în toate părțile.

Conștient dintr-o dată că-și auzea respirația șuierând pe nas, întrebă:

– Mă auzi, Daneel?

Își auzi vocea – puțin cam departe, puțin artificială – dar o auzi.

Apoi o auzi pe a lui Daneel, destul de schimbată:

Scanned with OKEN Scanner

– Da, te aud, zise Daneel. Și tu ar trebui să mă auzi, partenere Elijah. Simțul vizual și cel al mișcării sunt denaturate pentru o mai mare iluzie a realității, dar simțul auditiv rămâne neschimbat. În orice caz, într-o mare măsură.

– Ei bine, văd numai stele, adică stele obișnuite. Aurora are un soare. Cred că ne aflăm destul de aproape de Aurora ca să vedem steaua care îi este soare mult mai strălucitoare decât celelalte.

– Mult prea strălucitoare, partenere Elijah. Este estompată, ca să nu suferi vătămări ale retinei.

– Atunci unde este planeta Aurora?

– Vezi constelația Orion?

– Da, o văd... Vrei să spui că vedem totuși constelațiile, așa cum le zărim pe cerul Pământului, ca în planetariul din Oraș?

– Cam așa ceva. Judecând după distanțele stelare, nu suntem departe de Pământ și de Sistemul Solar din care acesta face parte, așa că peisajul stelar este același. Soarele Aurorei este cunoscut pe Pământ sub numele de Tau Ceti și se află la numai 3,67 parseci de aici... Acum, dacă trasezi o linie imaginară de la Betelgeuse până la steaua din mijlocul centurii lui Orion și o continui pe o lungime egală și încă puțin, steaua strălucitoare, de mărime mijlocie, pe care o vezi, este de fapt planeta Aurora. În următoarele zile, pe măsură ce ne apropiem rapid de ea, o vei putea distinge negreșit.

Baley o privi cu gravitate. Era doar un obiect strălucitor ca o stea. Nu există nici o săgeată luminoasă care să pâlpâie, aprinzându-se și stingându-se, îndreptată spre ea. Nu există nici o inscripție arcuită deasupra, scrisă cu grijă.

Spuse:

– Unde-i Soarele? Steaua Pământului, adică.

– Este în constelația Fecioarei, așa cum se vede de pe Aurora. E o stea de mărimea doi. Din păcate, simulatorul astral pe care-l avem nu este computerizat în mod corespunzător și nu va fi ușor să ți-l arate. Oricum, ar fi doar o stea, una foarte obișnuită.

– Nu-i nimic, zise Barley. Acum o să opresc chestia asta. Dacă am necazuri... ajută-mă.

(Isaac Asimov, *Roboții de pe Aurora*, Traducere de Georgeta Stancu, Ed. Teora, 1996)

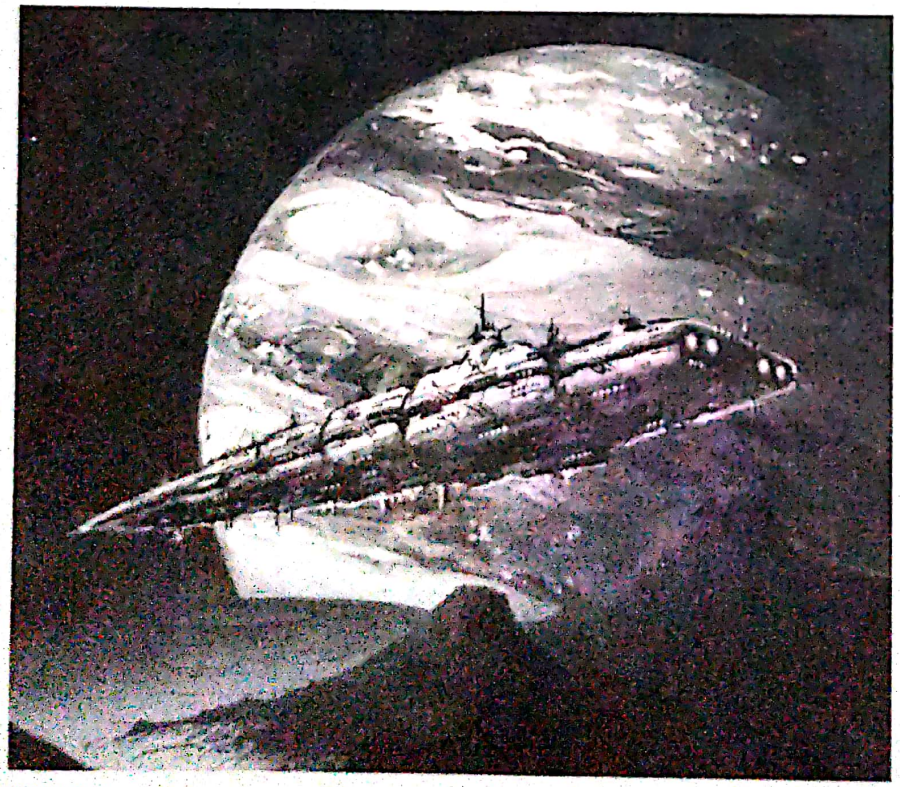

Isaac Asimov
(1920-1992)

- Este unul dintre cei mai cunoscuți scriitori de S.F. din lume, alături de Jules Verne, H.G. Wells și A.C. Clarke.
- A debutat cu volumul *Fundația*, în 1942, iar ultima carte i-a apărut cu puțin înainte de a muri. Cartea sa cea mai cunoscută în întreaga lume este *Eu, robotul* (1950).

Ilustrații de Walter Riess

Scanned with OKEN Scanner

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Citiți fragmentul reprodus din *Roboții de pe Aurora*, stabiliți secvențele componente, rezumându-le.
2. Descrieți cadrul în care se desfășoară acțiunea.
3. Evidențiați portretele personajelor și relațiile dintre acestea.
4. Dați exemple de situații sau întâmplări ireale.
5. Alcătuiți o listă cu elemente de ordin fantastic cuprinse în *Roboții de pe Aurora* (referindu-vă la fragmentul reprodus în manual.)

Exprimați-vă părerea!

1. Selectați, din textul reprodus din *Roboții de pe Aurora*, neologismele, care sunt termeni tehnici specializați.
2. Cum vă explicați totuși prezența în text a unor termeni aparținând unui limbaj colocvial.
3. Citiți și alte fragmente din *Roboții de pe Aurora* sau din alte scrieri ce aparțin literaturii S.F., stabilind diferențele dintre acest gen de literatură și elementele de ordin fantastic din literatura populară și din cea cultă.
4. Demonstrați că acest fragment, prin specificul acțiunii și al descrierii, aparține literaturii S.F.

Completați-vă cunoștințele!

1. Exprimați-vă părerea asupra trăsăturilor literaturii S.F.
2. Dați exemple de alte scrieri ce aparțin acestui gen de literatură.
3. Comentați, pe scurt, întâmplările și personajele ireale pe care le-ați identificat într-o asemenea povestire.
4. Notați patru teme cunoscute ale literaturii S.F.

Rețineți!

- **Literatura S.F.** este reprezentată de un anumit tip de proză narativă, în care se imaginează situații și evenimente ireale bazate pe urmările posibile sau fantastice ale progresului științific și tehnic.
- Literatura S.F. (*science-fiction* sau *științifico-fantastică*) este cunoscută și sub denumirea de literatură de anticipație, prin prezentarea unor presupuneri (ipoteze), formulate pe baza unor date experimentale ca fiind reale.

Lectură suplimentară

Ciberiada

(fragment) de Stanislaw Lem

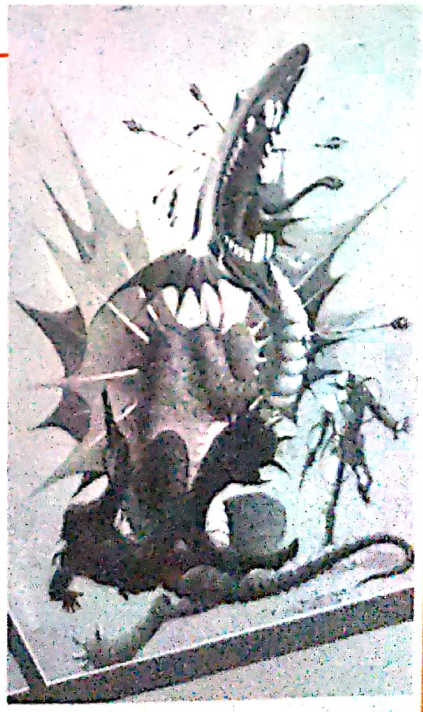

Expediția a doua sau oferta regelui Ferocius

Regele Ferocius, pasionat de vânătoare, le cere lui Trurl și Clapauțius să-i construiască un animal sălbatic pe care să nu-l poată doborî ușor. Cei doi constructori își dau seama că, dacă fiara se va lăsa vânată fără greutate, regele îi va arunca în prăpastie, iar dacă animalul îl va învinge pe rege, vor fi de asemenea pedepsiți. Inteligența îi ajută să iasă din această grea situație.

Scanned with OKEN Scanner

Iar tăcură, și tot Trurl întrerupse tăcerea!

– Singura soluție pe care o văd este ca monstrul să-l prindă pe rege, să-l răpească – pricepi? – și să-l țină închis. În felul acesta...

– Înțeleg. Nu e nevoie să continui. E o idee, nimic de zis. L-am ține, dar privighetorile cântă aici mai frumos chiar decât în Marilonda Proquind – încheie el abil, căci servitorii tocmai aduceau pe terasă niște lămpi cu picioare de argint. Să zicem că așa va fi – reluă când rămaseră iar singuri la lumina slabă a lămpilor. Dar cum o să facem să încheiem un acord cu prizonierul dacă și noi o să fim aruncați în lanțuri în cine știe ce văgăună de piatră?

– Adevărat – bombăni Trurl. Trebuie să găsim o altă combinație. De fapt, lucrul cel mai important este algoritmul monstrului!

– Mare descoperire! Se înțelege că fără algoritm nu putem face nimic. Altă ieșire nu există, trebuie să experimentăm!

Și se apucară de experimentat. Mai întâi elaborară modelul regelui Ferocius și al monstrului, deocamdată numai pe hârtie, matematic. Trurl îl conducea pe primul, Clapaucius pe al doilea. Și începură să se înfrunte pe marile bucăți de hârtie albă, întinse pe masă, cu atâta îndârjire, încât grafitul plesni în creioane. Monstrul se răsuci ca turbat cu integrale indefinite, sub loviturile ecuațiilor regelui, și căzu dizolvat într-un număr infinit de necunoscute, însă iar se sculă, ridicat la o mai mare putere, dar regele îl izbi cu diferențiale, făcând să-i zboare în toate părțile operatorii funcționali, și se iscă o asemenea încurcătură algebrico-neliniară, încât nici unul din constructori nu putu să-și dea seama ce s-a întâmplat cu regele și cu monstrul, căci amândoi dispăruseră în puhoiul semnelor așternute pe hârtie. Se ridicară atunci de la masă, mai traseră o dușcă din marea butelie de Leyda, ca să prindă puteri, apoi se așezară și o luară de la capăt, de data aceasta mai abitir, dând drumul la toată Marea Analiză. Și lupta se înteți pe hârtie atât de tare, că grafioanele începură să miroasă a ars. Regele

gonea cu toți coeficienții săi teribili, rătăcea prin pădurea de semene sextuple, se întorcea pe propriile-i urme, ataca monstrul cu puterea a șaptea, de-l trecură toate sudorile; acesta, la rându-i, se descompuse în o sută de polinoame, pierdu un ics și doi ygreci, se strecură sub linia de fracție, se demonstrualiză, agitându-și radicalii și o porni din părți asupra persoanei matematizate a regelui, încât toată ecuația se cutremură, lovită din spate. La rândul lui, Ferocius se rostogoli cu blindajul său neliniar, atinse un punct în infinit, se întoarse într-un suflet și-l plesni pe monstru în scăfârlie prin toate parantezele, de îi căzu logaritmul din față și puterea din spate. Trase apoi antenele la mijloc, prin covariante, de zburau creioanele,

Scanned with OKEN Scanner

și dă-i cu transformarea peste spinare și încă o dată, încât, simplificat, regele se izbi de numărător cu toți numitorii și se întinse cât era de lung. Constructorii se ridicară de la locurile lor, râzând și dansând, rupând hârtiile scrise sub ochii spionilor care, nefiind cunoscători în ale matematicii și neînțelegând nimic, zadarnic îi urmăreau prin oglindă cu lunetele, până când cei doi începură să strige, unul mai tare ca celălalt:

– Victorie! Victorie!

Mult după miezul nopții, în laboratoarele de investigație ale celei mai secrete poliții din regat fu adusă butelia din care băuseră constructorii în timpul grelei lor munci. Îndată laboranții-consultanți deschiseră fundul ei dublu, scoaseră de acolo un minimicrofon și un minimagnetofon, după care, concentrându-se asupra aparaturii, o puseră în funcțiune și ore în șir ascultară cu cea mai mare atenție toate cuvintele care răsunau în sala de marmură verde. Soarele răsărise, luminându-le fețele alungite de mirare, pentru că nimic din ceea ce auzeau nu era pe înțeles. Unul din glasuri spunea:

– E, cum e? L-ai așezat pe rege?

– L-am așezat.

– Unde? Aici? Bine! Acuma așa, ține picioarele alături, îți spun! Nu ale tale, măgarule, ale regelui! Dă-i drumul, transformă repede! Ce ți-a ieșit!

– Pi.

– Și monstrul unde-i?

– În paranteză. Ei, regele a rezistat, vezi?

– A rezistat? Acuma ambele părți înmulțește-le cu o cifră imaginară, așa! Încă o dată! Schimbă semnele, cap de dovleac! Unde-l pui, blegule! Unde? Ăsta-i monstrul, nu regele! Așa, așa! O, bun, bine! Gata? Acum întoarce pe fază, așa, și dă-i drumul în spațiul real! Îi ai?

– Îl am, Clapauțiușel dragă! Ia uite ce s-a ales din bietul rege!

Ca răspuns se auzi un imens hohot de râs.

A doua zi, în care întreaga poliție a trebuit să lucreze intens, după o noapte nedormită, constructorii cerură cuarț, vanadiu, oțel, platină, cristale, titan, ceriu, germaniu și toate celelalte elemente din care se compune Cosmosul, precum și mașini, mecanici calificați, ba chiar și spioni, căci se obrăzniciseră în așa măsură, încât îndrăzniseră să scrie pe un formular în trei exemplare după cum urmează: „Cerem de asemenea spioni de diferite compoziții și formate, la alegerea Forurilor Competente." În ziua următoare mai cerură pilitură de fier, precum și o draperie mare de pluș roșu, cu un mănunchi de clopoței de sticlă la mijloc și cu patru ciucuri mari la colțuri. Dădură chiar dimensiunile clopoțeilor. Regele, care fusese înștiințat de toate acestea, se arătă foarte indignat, dar recomandă să se împlinească toate nevoile celor doi cutezători – DEOCAMDATĂ. Și cum cuvântul regelui era sfânt, constructorii obținură tot ce doriră.

(Stanislaw Lem, *Ciberiada*. Traducere de Mihai Mitu, Ed. Nemira, 1995)

Stanislaw Lem (n. 1921).

- Scriitor polonez de literatură S.F. Romane: *Norul lui Magellan, Eden, Solaris, Castelul înalt.* Schițe și povestiri: *Jurnalele astrale, Cartea roboților, Povești despre roboți.*
- Apărută în 1965, *Ciberiada* relatează aventurile a doi constructori, Trurl și Clapauțius, inventatori geniali, capabili să construiască, în timp record, orice mașină. Cei doi nu sunt lipsiți de trăsături omenești prezentate uneori cu umor: Trurl este deosebit de inventiv, iar Clapauțius mai echilibrat și mai prudent.

În *Ciberiada* se istorisesc șapte expediții ale lui Trurl și Clapauțius. Cerându-li-se de către doi regi dușmani să le creeze arme perfecționate cu care să se învingă unul pe altul, constructorii inventează două armate care nu au nevoie de comandanți și care ajung, în cele din urmă, să se unească.

Scanned with OKEN Scanner

Valoarea expresivă a semnelor grafice și de punctuație (actualizare)

A. „Mama ieși în tindă și la început o ceartă scurt, vrând s-o potolească:
– Taci din gură! Fată mare ești tu? Ce e ambiția asta? Plângi din ambiție?
– Ce i-am făcut eu lui?!... De ce să dea în mine? O! Doamne! Ce i-am făcut? De ce a dat? (...)
Fata își încleștă pumnii în aer și se chinui greu, rugându-se ca în fața altarului:
– Du-te, mamă ... lasă-mă ... Lasă-mă! ..." (M. Preda)

B. „– 'Neața, dom' le Florică!" (M. Preda)

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Arătați ce semne de ortografie și de punctuație folosește autorul în textele de mai sus și explicați rolul fiecăruia:

2. Stabiliți ce fel de vorbire s-a folosit în textele care urmează. Indicați verbele de declarație, locul lor și explicați punctuația din frază.

a) „– Mii de bombe! Era să-l scap!... Închipuiește-ți că vin în goana cailor tocmai de la gara Târgoviște...
– Ce faci, omule? Dă-te jos, că pleacă trenul...
– Las' să plece; merg și eu cu tine..." (Duiliu Zamfirescu)

b) „Dar n-apucă să răspundă ceva urâtul, și mititelul își retrage îngrozit capul gol înăuntru și-ncepe să zbiere.
– Mamițoo! mam' mare! tantii!
– Ce e? Ce e? sar cucoanele.
– Să oprească! zbiară mai tare Goe, bătând din picioare. Mi-a zburat pălăria! să oprească!!!" (I.L. Caragiale)

3. Transformând vorbirea directă în vorbire indirectă în textele de mai sus, arătați ce modificări gramaticale survin în vorbirea indirectă.

4. Care sunt semnele de punctuație ce marchează în scris prezența unui termen incident în cele două texte:

a) „ – Ia svârle-l și tu acuma, zise dracul, îngâmfat." (Ion Creangă)

b) „De-oi muri – își zice-n sine – al meu nume o să-l poarte
Secolii din gură-n gură și l-or duce mai departe." (M. Eminescu)

c) „Tudor, care își băuse țuica în liniște și cam strâmbându-se (nu suporta alcoolul, îi făcea rău), îi urmă și se așeză și el la masă."
(M. Sorescu)

5. Alegeți un fragment dintr-o schiță de I.L. Caragiale, justificând rolul expresiv al semnelor de punctuație.

Observați

- Valoarea expresivă a semnelor grafice și de punctuație în textele cu caracter oral.
- Rolul semnelor de punctuație în marcarea oralității textului.
- Reproducerea felului de a vorbi al unui personaj într-o împrejurare sau alta:
  – notarea fonetică (procedeu utilizat pentru a marca suprimarea unor sunete, a unor silabe, frecvent întâlnită în limba vorbită);
  – caracterul autentic al exprimării personajelor.
- **Semnele grafice:** pauza albă, cratima, punctul, apostroful, bara și linia de pauză.

Uneori, semnele de punctuație se folosesc ca semne grafice. De exemplu, punctul după abreviere.

- **Semnele de punctuație:** punctul, semnul întrebării, semnul exclamării, virgula, punctul și virgula, două puncte, semnele citării/ghilimelele, linia de dialog, linia de pauză, parantezele rotunde, punctele de suspensie, cratima.

Scanned with OKEN Scanner

4 Sintaxa propoziției și a frazei

Atributul (actualizare)

A. „Încep să cearâ dreptul *ei de moștenire asupra casei părintești și mai ales asupra locului din spatele casei.*" (M. Preda)
B. „În fața ei staționa o căruță *luxoasă cu doi cai albi.*"
C. „Însă, în trupul *subțiratic*, cu oase *delicate de ogar* (...), era o *mare* libertate *de mișcare.*" (G. Călinescu)
D. „*Mi*-au umplut odăile?" (St. Bănulescu)
E. „Îi dădu lui Felix imboldul *de a dezlega* taina". (G. Călinescu)
F. „Suma *adunată* se ridica la o cifră *de patru ori mai mare*." (N. Filimon)
G. „Are mână *de luat*, nu *de dat!*" (I. Creangă)
H. „Să alertezi și vecinii *din dreapta și din stânga...*" (Paul Goma)

Hans Memling, *Portret de bărbat citind*

Rețineți!

- **Atributul** (A) este partea secundară de propoziție care determină un substantiv sau un substitut al acestuia.
- Răspunde la întrebările *care?, ce fel de?, al (a, ai, ale) cui, câți?, câte?* adresate cuvântului cu rol de element regent.
- După părțile de vorbire prin care se exprimă, distingem cinci feluri de atribut: (1.) **adjectival**; (2.) **substantival**; (3.) **pronominal**, (4.) **verbal**; (5.) **adverbial**.

1. Atributul adjectival

Se exprimă prin:
- adjectiv propriu-zis la diferite grade de comparație;
- locuțiune adjectivală;
- adjectiv pronominal:
  - de întărire (*ea însăși*)
  - posesiv (*bunicii mei*)
  - demonstrativ (*acei* oameni)
  - nehotărât (*câteva* locuri)
  - negativ (*nici un* cuvânt)
  - interogativ (*Care* copil vine?)
  - relativ (*N-am știut [1]/ce răspuns să-i dau.[2]/*);
- numeral cu valoare adjectivală;
- verb la participiu și gerunziu acordat cu substantivul.

Observați

- **Cuvântul determinat:**
  - substantiv sau locuțiune substantivală;
  - pronume;
  - numeral cu valoare substantivală.

- **Topica și punctuația**

- Atributul substantival, pronominal, verbal și adverbial stă, în mod obișnuit, după cuvântul determinat.

- Atributul adjectival poate preceda sau urma elementul regent, cu excepția celor exprimate prin numerale cardinale sau prin adjective pronominale nehotărâte, negative, interogative și relative, care stau numai înaintea cuvântului determinat.

- În mod normal, atributele nu se despart prin virgulă de cuvântul regent.

- Se izolează prin virgulă unele atribute pentru a fi scoase în evidență, precum și atributele antepuse aflate la distanță față de cuvântul regent.

Scanned with OKEN Scanner

2. Atributul substantival

● Se exprimă prin substantiv sau prin numeral cu valoare de substitut al substantivului.

a) **Atributul substantival genitival**: exprimat prin substantiv (numeral) în genitiv fără prepoziție. De exemplu: "Privește spre casa *vecinului*."
"Apreciez propunerea *primului* dintre vorbitori."

b) **Atributul substantival cu prepoziție**: exprimat prin substantiv (numeral) însoțit de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională, în cazul cerut de aceasta: acuzativ (cărți *de versuri*); genitiv (părerea *asupra celor doi*; pomul *din spatele casei*).

c) **Atributul substantival în dativ** (mai rar): exprimat prin substantiv în cazul dativ fără prepoziție, care are ca regent un substantiv nearticulat. De exemplu: „preot *deșteptării noastre*"; „semnelor *vremii profet*"; „cântare *omului*."

d) **Atributul substantival apozițional** (apoziția): exprimat printr-un substantiv (numeral) în cazul nominativ, indiferent de cazul substantivului regent, precedat uneori de adverbele de mod *adică* și *anume*. Poate apărea și pe lângă pronume. Distingem două feluri de apoziție:

– **Apoziția simplă**. De exemplu:

Caporalul *Ana* nu-l văzuse plecând... M-am întâlnit cu părinții colegului *Popescu*. Tot ei – *optimiștii* – pot învinge. Vreau niște cărți, *și anume trei*. Ar trebui să se ceară domniei sale, *regelui*. „Dar ea striga pe celălalt, *pe mort*." (M. Sadoveanu)

– **Apoziția dezvoltată**. De exemplu:

Mă întâlnesc cu Elena, *buna prietenă a colegei mele*.
„Toate înflorind din mila / Codrului, *Măriei-Sale*." (M. Eminescu)

3. Atributul pronominal

● Se exprimă prin pronume personal, posesiv, demonstrativ, nehotărât, negativ, interogativ, relativ:

– în cazul genitiv (Se vrea stăpân în casa *lui*);
– în cazul dativ (Râul scăzu în albia-*i* adâncă);
– în cazul acuzativ, cu prepoziție și locuțiuni prepoziționale (A avut o înțelegere *cu altcineva*).

4. Atributul verbal

● Se exprimă prin verbe la moduri nepersonale:
– infinitiv cu prepoziție (bucuria *de a-l* reîntâlni);
– supin (mână *de luat*);
– gerunziu (țăran *muncind*).

5. Atributul adverbial

● Se exprimă prin adverb sau locuțiune adverbială, de obicei cu prepoziție. De exemplu: „Locul *de acolo* îmi trezește multe amintiri."

Atenție!

● Posesivul însoțit de articolul genitival *alor* este atribut pronominal genitival.

De exemplu: „Ideea *alor săi* mă interesează."

● Când se acordă în gen, număr și caz cu substantivul sau cu pronumele regent, pronumele interogative, demonstrative, nehotărâte și negative au rol de atribut adjectival.

● Când acordul nu se realizează, pronumele îndeplinesc funcția de atribut pronominal.

De exemplu: locul *celuilalt*, ideile *acestora*, ideile *unora* etc.

● Sunt considerate tot atribute genitivale și cele exprimate printr-o construcție alcătuită din prepoziția *a* și un substantiv (numeral) în cazul acuzativ, construcție echivalentă cu genitivul. De exemplu:

„părerile *multor colegi*"
(părerile *a mulți colegi*).

Construcția „părerile *a multor colegi*" este incorectă.

Gheorghe Petrașcu,
Natură moartă cu cărți

Scanned with OKEN Scanner

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Analizați atributele din textele de mai jos, precizând: cuvântul determinat, felul atributului și prin ce se exprimă el:

a) „Alături teiul vechi mi se deschise
Din el ieși o tânără crăiasă." (M. Eminescu)

b) „Visuri trecute, uscate flori,
Ce-ați fost viața vieții mele,
Când vă urmam eu, căzând stele,
... V-ați dus cu anii." (M. Eminescu)

2. Precizați felul atributelor din textele următoare:

a) „A gândului lucire, a inimii bătaie
Ridică un grăunte din sarcina greoaie."
(M. Eminescu)

b) „Și aceiași pomi în floare
Crengi întind peste zăplaz." (M. Eminescu)

c) „Ș-apoi Humuleștii și pe vremea aceea... era un sat vechi, răzășesc." (I. Creangă)

d) „Moromete, în urma lui, lungit la umbra șirei de grâu, se întreabă și el." (M. Preda)

e) „Moromete avea acel fel uimitor al său de a fi, de a vedea lumea și faptele." (M. Preda)

f) „Călugărul avea virtutea care lipsește cărturarului iscoditor, a credinței; om nou, nerelevat de învățătură și mai presus de cercetare." (T. Arghezi)

3. Alcătuiți:

a) două propoziții cu atribute exprimate prin verbe la modul supin;

b) două propoziții cu atribute exprimate prin verbe la infinitiv;

c) două propoziții cu atribute exprimate prin adverbe sau locuțiuni adverbiale;

d) două propoziții cu atribute exprimate prin pronume în cazul genitiv cu prepoziție și fără prepoziție;

e) două propoziții cu atribute exprimate prin adjectiv pronominal și prin participiu acordat;

f) două propoziții cu atribute exprimate prin substantive în cazul genitiv fără prepoziție și cu prepoziție.

4. Alcătuiți două propoziții cu două sau mai multe atribute coordonate.

5. Formulați trei propoziții care să aibă atribute așezate înaintea substantivului.

Muncă independentă

1. Realizați câte două enunțuri în care să folosiți adjective și atribute substantivale cu valori stilistice de epitet.

2. Alcătuiți câte două propoziții în care un substantiv să aibă un atribut pronominal în genitiv și un atribut verbal exprimat prin infinitiv.

3. Alcătuiți trei propoziții în care să se afle atribute interjecționale, despărțite de substantivul determinat prin alte două părți de vorbire, și trei propoziții în care să folosiți atribute adverbiale.

4. Introduceți în propoziții diferite câte un numeral cardinal și unul ordinal cu funcții sintactice de subiect, nume predicativ, atribut substantival și atribut adjectival.

Valorificați-vă cunoștințele!

● Puneți în locul punctelor formele corespunzătoare ale cuvintelor *aceia, aceea, aceeași, aceiași*:

a) Elevii... au răspuns.
b) Eleva ... este colega mea.
c) A venit cu ... prietenă.
d) Simt și acum ..... dificultate.
e) El a fost unul dintre ..... viteji.
f) h) Venise cu ..... gânduri.
g) În după amiaza.....zilei s-a încheiat târgul.
h) Îi zăream ..... ochi, ...privire.
i) ..... bătrânică mă așteaptă în prag.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția subordonată atributivă

A. „Simțeam o dorință *să mă întind pe jos și să dorm.*" (M. Preda)
B. „Alege-ți un cal din herghelie, *care-i vrea tu*, ie-ți bani *cât ți-or trebui* (...) și mergi cu bine". (I. Creangă)
C. „Sub soarele *ce se ridică* să cânt cu frunzele *ce cântă*".
(Al. Macedonski)
D. „Întrebarea *cine îi împingea pe oameni de la apus spre răsărit* își păstra toată forța! (M. Preda)
E. „Sunt momente *când apare în noi un plus de decizie.*" (M. Preda)
F. „Felul *cum se practică o profesiune* nu constituie un secret desăvârșit."
(M. Preda)

Rețineți!

- **Propoziția subordonată atributivă** (AT.) corespunde atributului, determinând aceleași părți de vorbire, adică substantive și substitutele lui.

- Topica și punctuația

- Propoziția subordonată atributivă stă după regentă.

Dacă elementul regent nu ocupă ultimul loc în regentă, atunci propoziția subordonată atributivă apare intercalată.

- Nu se desparte prin virgulă propoziția atributivă neizolată.

De exemplu:

„Sunt un soare *care apune*, sunt un cântec *care trece.*"
(Al. Macedonski)

- Se desparte prin virgulă propoziția atributivă izolată.

De exemplu:

„Despre colegii mei, care au fost cei mai buni, s-a scris mult."

Atenție!

- Când elementul de relație este un pronume relativ în cazul genitiv (*cărui, cărei, cărora*), el se acordă în gen și număr cu substantivul regent din față, în timp ce atributul genival (*al, a, ai, ale*) se acordă cu substantivul următor din propoziția atributivă. De exemplu:

„Este marea cea mare, *ale cărei* talazuri spală necontenit țărmurile."

„Școala *al cărei* învățător a fost domnu Trandafir există doar în sufletul nostru."

„Școala *a cărei* imagine o port în suflet nu mai există de mult timp."

Observați

- Exprimă atribuirea, apartenența.
- **Cuvântul determinat:**
  - substantiv;
  - pronume;
  - părți de vorbire substantivate.
- **Elemente de relație:**
  - pronume relative (singure sau însoțite de prepoziții): *care, ce, cine* (rar), *ceea ce, cât (câtă, câți, câte)*;
  - conjuncții subordonatoare: *că, să, ca...să, dacă*;
  - adverbe relative: *unde, când, cum*;
  - pronume nehotărâte compuse cu *ori-*: *oricare, oricăruia, oricăreia* etc.

Paul Cezanne,
Autoportret și Natură moartă

Scanned with OKEN Scanner

Verificați-vă cunoștințele!

Paul Cézanne, *Femeie în albastru*

1. Construiți două propoziții în care să folosiți o apoziție simplă și o apoziție dezvoltată.

2. Alcătuiți șase propoziții cu atribute pronominale și cu atribute verbale.

3. Identificați propozițiile atributive și precizați cuvântul determinat de ele în propoziția regentă.

a) „Și inima aceea, ce geme de durere,
Și sufletul acela ce cântă amorțit
E inima mea tristă, ce n-are mângâiere
E sufletu-mi ce arde de dor nemărginit." (M. Eminescu)

b) „Al meu e cântul ce-n pustie
Neputincioasa jale-și frânge." (O. Goga)

c) „Placa înfierbântată de soare, ce o poartă pe trunchi, cu inscripția anului când a fost smuls din pământul țării lui, și peste care se închină curiozitatea trecătorilor, îl arde ca un stigmat." (D. Anghel)

4. Construiți :

a) două fraze cu propoziții atributive în care pronumele relativ *care* la genitiv să fie precedat de un substantiv ce ține tot de propoziția atributivă;

b) două fraze cu propoziții atributive introduse prin pronumele relativ *care* la genitiv, precedat de prepoziția *deasupra* și de locuțiunea prepozițională *în jurul*;

c) două fraze cu propoziții atributive introduse prin pronumele relative *ce*, *de* și *care* (acestea din urmă la cazul dativ singular și plural).

Muncă independentă

1. Alcătuiți câte trei fraze la nivelul cărora propozițiile subordonate atributive să fie introduse printr-un pronume relativ, printr-un adverb relativ și printr-o conjuncție.

2. Construiți fraze având grijă ca pronumele relativ *care* să introducă propoziții subordonate subiective, predicative și atributive, la nivelul cărora acestea să aibă următoarele funcții sintactice: subiect, complement direct și atribut.

3. Construiți trei fraze în care *unde*, *când*, *cum* să introducă propoziții atributive. Transformați (contrageți) subordonatele obținute în părți de propoziție corespunzătoare.

Exerciții și teme facultative!

1. Alcătuiți două fraze în care propozițiile atributive să aibă ca element regent:
- un substantiv articulat precedat de prepoziție;
- un substantiv articulat cu articol hotărât, cu funcție sintactică de nume predicativ.

2. Alcătuiți o frază în care să se afle o propoziție subordonată atributivă așezată după cuvântul determinat și o altă frază în care propoziția atributivă să apară intercalată.

3. Transformați propozițiile subordonate din frazele ce urmează în părți de propoziție corespunzătoare:

a) „Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este."
(M. Eminescu)

b) „Trebuie să fac mărturisirea de credință că poporul este părintele meu literar, că trecutul pulsează în mine ca un sânge al celor dispăruți, că mă simt ca un stejar vânjos." (M. Sadoveanu)

c) „Atomiștii au proclamat teza că materia este eternă, că ea nu a fost creată și nu poate fi distrusă."

Scanned with OKEN Scanner

Utilizarea corectă a pronumelui relativ care introduce propoziția subordonată atributivă

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Completați spațiile libere cu formele corespunzătoare ale pronumelui relativ:

a) Cartea ..... o citesc este interesantă.
b) Ai stat în fața colegului ..... i-am dat cartea.
c) Bucuria ..... o simțim este imensă.
d) Binele ..... mi l-ai făcut nu poate fi uitat.
e) Echipele ..... lucrează afară beneficiază de alte drepturi bănești.
f) Nu știu cu ..... pix să scriu.
g) Eleva ..... răspuns l-ai auzit e din clasa noastră.
h) Se va afla ..... răspuns a fost apreciat.

2. Analizați morfosintactic pronumele relative subliniate din următoarele enunțuri:

a) „N-o să mai am nevoie nici de autoritatea lui blândă, *cu care* îmi plăcea să mă joc." (M. Preda)
b) „Când vuia în sobă tăciunele aprins, *care* se zice că face a vânt și a vreme rea..., mama îl mustra acolo, în vatra focului." (I. Creangă)
c) „Umbla veșnic după el cu un cumnat, singurul *care* se pare că îl admira." (M. Preda)

Observați!

- Pronumele relative în limba română sunt: *care, cine, ce.*
- Pronumele relative compuse: *cel ce, cel care* etc.
- Pronumele relativ are dublu rol sintactic:
  a) element introductiv;
  b) parte de propoziție.

Muncă independentă

- Identificați propozițiile subordonate atributive, explicând topica și punctuația acestora.

a) „După o convorbire atât de prozaică, în care vreme ne uitam unul la altul, am sfârșit prin a râde noi înșine de noi și a ne mângâia de poznașele isprăvi a timpului." (C. Negruzzi)
b) Vai de pasărea ce scapă din colivie și cade în laț.
Rana ce nu se vede, aceea-i mai grea.
Piatra ce se rostogolește nimic dobândește.
Nu fugi după căruța care te-așteaptă.
Nu dorm toți câți au ochii închiși. (Folclor)

Verificați-vă cunoștințele!

1. Înlocuiți propozițiile subordonate atributive cu construcții echivalente: gerunziale, participiale, infinitivale sau adjectivale.

a) Vremea ce a trecut nu se mai întoarce. Omul care este harnic totdeauna are praznic. Omul care știe carte de toate are parte. (Folclor)
b) „Era o suferință de neînchipuit care se hrănea din propria ei substanță." (Camil Petrescu)

2. Construiți șase fraze în care propozițiile subordonate atributive să fie introduse prin diferite forme ale pronumelui relativ.

3. Delimitați propozițiile și arătați felul propozițiilor subordonate introduse prin pronumele relative:

„Nu se știe care e de vină."
„Întrebarea este care va sosi primul."
„Aceasta este cartea care îl interesează."
„Te întreb care pleacă primul."
„Mă gândesc care îi va ține locul."
„S-a așteptat la ce i-am spus eu."
„Aceasta este ideea ce a stat la baza cărții."

4. Arătați care sunt funcțiile sintactice ale pronumelui relativ în interiorul fiecărei propoziții subordonate pe care o introduce:

„Nu știu care e mai bună."
„Nu știi care dintre ele e cartea mea."
„Nu știu cu al cărui stilou să scriu."
„Nu știu pe care îl vrei."
„Nu știu despre care să îți vorbesc."
„Ți-am spus cine pleacă mâine."
„Se va comunica al cui răspuns a fost apreciat."
„A știut pentru cine am cumpărat flori."

Scanned with OKEN Scanner

Complementul direct (actualizare)

A. „Îmi cunosc *neamurile* și *strămoșii*." (T. Arghezi)
B. „Să știi că-l fac om *pe ăsta*." (Camil Petrescu)
C. „... doborâră *două* și *pe al treilea* îl întoarseră îndărăt." (M. Preda)
D. Bâlbâiala, *pe care* toată lumea i-o știe, e un fenomen suspect.
E. „Preferam să nu aibă *de-a face* cu el." (A. Buzura)
F. „De treci codri de aramă de departe vezi *albind*." (M. Eminescu)
G. „Să-mi aducă și mie *de mâncat* și *de băut*." (Paul Goma)
H. Iată *satul* meu.

Rețineți!

- **Complementul direct** (c.d.) este partea secundară de propoziție care arată obiectul asupra căruia se exercită o acțiune sau rezultatul ei.
- Răspunde la întrebările: *pe cine?, ce?*

Atenție!

- Complementul direct se poate construi fără prepoziție:
  „Văd *copacul*."
- În general, într-o propoziție există un singur complement direct:
  „Am ascultat *o poveste* interesantă."
- Anumite verbe pot avea însă două complemente directe:
  „*Te*-am întrebat *ceva*."
- Unele complemente directe pot fi reluate sau anticipate prin forme neaccentuate de acuzativ ale pronumelor personale:
  „*Pe el* nu-*l* apreciază nimeni."
  „O cunosc *pe Oana* de mult."
- Până la numărul *nouăsprezece*, numeralul care însoțește un substantiv îndeplinește funcția de atribut, iar substantivul plasat pe lângă un verb tranzitiv îndeplinește funcția de complement direct.
  De la *douăzeci* în sus, raportul de determinare se inversează, substantivul îndeplinește funcția de atribut, iar numeralul pe cea de complement.

- **Topica și punctuația**

Complementul direct stă, în general, după cuvântul determinat și nu se desparte prin virgulă de acesta.

Observați!

- **Cuvinte determinate:**
  – verb tranzitiv la mod personal sau nepersonal;
  – locuțiune verbală tranzitivă (echivalentă ca înțeles cu un verb tranzitiv);
  – interjecție tranzitivă.
- **Se exprimă prin:**
  – substantiv în cazul acuzativ fără prepoziție:
  „Am cules multe flori."
  – substantiv în cazul acuzativ cu prepoziția *pe* (dacă acesta desemnează o persoană);
  – pronume cu prepoziția *pe* sau fără prepoziție;
  – verbe la moduri nepersonale (infinitiv, supin sau gerunziu);
  – adjectiv substantivizat:
  „O aprecia mai mult *pe cea harnică*."
  – numeral (cardinal sau ordinal): „Dă-mi douăzeci de franci împrumut." (G. Călinescu)

Corneliu Baba,
Natură moartă

Scanned with OKEN Scanner

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Analizați complementele directe din textele de mai jos:

a) „Personalul trenului umblă forfota, examinând roatele tamponate cu toată presiunea." (I. L. Caragiale)

b) „Ochii ei mici nu părăseau o clipă pe nevasta lui Lipan."
(M. Sadoveanu)

c) „Nu-l văzusem de mult pe domnu' Trandafir". (M. Sadoveanu)

d) „Sălățile din grădina ursului, pielea și capul cerbului le-a adus la stăpânu-său cu toată inima..." (I. Creangă)

2. Alcătuiți câte două enunțuri în care să aveți complemente directe exprimate prin adjectiv substantivizat și prin numeral substantivizat.

3. Spuneți ce funcție sintactică au verbele la supin:

„E ușor de spus." „Ne-a dat de citit."
„Am de scris foarte mult." „S-a săturat de umblat."
„Am adus unelte de pescuit." „Iarba este de cosit."

4. Analizați morfologic cuvintele subliniate:

„Văd *casa*." „A dus *vitele* la păscut."
„Se vede *orașul*." „Am văzut în ochii lui *neliniștea*."
„Acesta este *satul* nostru." „Și-a amintit *de casa* noastră."
„Urcând *dealul*, am obosit." „El auzi *strigând ajutor*."

5. Formulați propoziții în care cuvintele *pe tine, pe mine, pe cineva, oamenii, păsările* să aibă funcția de complement direct.

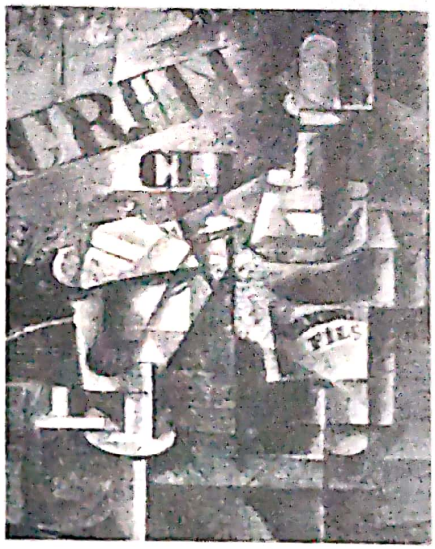

Pablo Picasso,
Natură moartă cu sticlă și Vase cu fructe

Exerciții facultative

1. Alcătuiți cinci propoziții în care să existe complemente directe exprimate prin diferite feluri de substantive: comune, proprii, simple, compuse, colective.

2. Construiți cinci propoziții în care să se afle complemente directe exprimate prin toate formele de pronume învățate.

3. Introduceți, într-o propoziție dezvoltată, două sau mai multe complemente directe coordonate, având ca element regent un verb.

4. Analizați morfosintactic cuvintele subliniate:

Rezolv *problema*.
S-a făcut *noapte*.
Peste dealuri, plutește o lumină.
Nu i s-a întâmplat *nimic*.
Pe geamuri înflorise *gheața*.
Acum se memorează o poezie.
Toți memorează o poezie.
Graba strică *treaba*.
Cinstea e o floare *rară*.
Se vede *soarele*.
Banul *e ochiul* dracului.
Lăcomia strică *omenia*.
Acum se memorează o poezie.
Toți memorează o poezie.
Graba strică *treaba*.
Cinstea e o floare *rară*.
Se vede *soarele*.
Banul *e ochiul* dracului.
Lăcomia strică *omenia*.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția subordonată completivă directă

A. „Felix nu îndrăznise *să obiecteze nimic...*" (G. Călinescu)
B. „Uite că *au trecut anii.*" (M. Preda)
C. „Acum iată *că din codru și Călin mirele iese...*" (M. Eminescu)
D. „*Ce n-aduce anul*, aduce ceasul." (N. Filimon)
E. „De-ai ști, iubite înger.
Câte nopți de-amar și rău
Am vegheat zdrobit de plângeri." (M. Eminescu)
F. „Nu știi *nici de unde vii, nici încotro te duci.*" (I. Creangă)
G. „Voind *să uit că sunt din lume,*
Voiesc *să cred că sunt din cer.*" (N. Stănescu)
H. Toma, foarte mulțumit cu răspunsul, a povestit tuturor oamenilor (...) *cum s-a supărat preotul și ce i-a spus.*

Rețineți!

● **Propoziția subordonată completivă directă** (C.D.) arată obiectul asupra căruia se exercită acțiunea din propoziția regentă sau rezultatul acesteia și îi corespunde, în planul frazei, complementului direct.

● **Topica și punctuația**

– Propoziția completivă directă stă, de obicei, după propoziția regentă și nu se desparte prin virgulă de aceasta.

– Când stă înaintea regentei, folosirea virgulei este facultativă.

Atenție!

● Unele verbe (*a întreba pe cineva ceva, a ruga, a învăța, a anunța, a asculta, a examina, a ruga, a sfătui, a vesti*) pot avea și complement direct și propoziție completivă directă sau chiar două propoziții completive directe. De exemplu:

"*M*-a anunțat *că vine mâine.*"

"Sfătuiesc *pe cine mă ascultă să se prezinte la examen.*"

● Unele subordonate completive directe pot fi reluate sau anticipate, în propoziția regentă, prin forme neaccentuate ale pronumelui personal în acuzativ.

● Reluarea este obligatorie atunci când completiva directă precedă regenta și este introdusă printr-un pronume relativ însoțit de prepoziția *pe*. De exemplu:

"*Îl* ajut *pe cine m-a rugat.*"

"*Pe cine m-a ajutat* nu-*l* voi uita niciodată."

"*Pe câți întâlnea îi* întreba de sănătate."

Rețineți!

● **Cuvântul determinat:**

– verb tranzitiv;

– locuțiune verbală tranzitivă;

– interjecție predicativă: *iată, iacă, uite.*

● **Elemente de relație:**

– conjuncții subordonatoare: *că, să, ca să, ca... să, dacă, de;*

– pronume relative (însoțite uneori de prepoziții): *care, cine, ce, ceea ce, cât (câtă, câți, câte);*

– pronume nehotărâte compuse cu *ori-*: *oricine, orice, oricât;*

– adjective nehotărâte compuse cu *ori-*;

– adverbe relative: *unde, când, cum, cât.*

André Derain,
Masă și scaune

Scanned with OKEN Scanner

Verificați-vă cunoștințele!

1. Identificați propozițiile subordonate completive directe, analizând morfosintactic elementele introductive ale acestora.

a) „Se uita prin curte întrebându-se care o fi intrarea spre camera lui." (A. Ivasiuc)

b) „A întrebat-o un aprod bătrân, pe cine caută." (M. Sadoveanu)

c) „Simțeam că eu și mama suntem trecători în casa aceea..." (M. Sadoveanu)

2. Construiți câte o frază cu propoziții completive directe introduse prin adverbul relativ *unde* și prin pronumele relativ *care* precedate de prepoziție.

3. Alcătuiți două fraze în care completivele directe să determine interjecții.

Georges Braque,
Flori și paletă

Completați-vă cunoștințele!

1. Alcătuiți două fraze cu propoziții subordonate completive directe pe lângă verbe la gerunziu așezate înaintea predicatului propoziției regente.

2. Alcătuiți două fraze cu propoziții subordonate completive directe care să determine un verb la infinitiv așezat înaintea regentei.

3. Subliniați cu o linie complementele directe și cu două propozițiile completive directe:

a) „Atunci, deodată, tuturor mesenilor pe loc li s-a stricat cheful și au început a vorbi care ce știa și cum îl ducea capul..." (I. Creangă)

b) „Apoi văd pe Făt-Frumosul trist cum măsură poiana..." (G. Coșbuc)

c) „Încălecai p-o coadă de vulpe,
Și spusei cui vru s-asculte." (Al. Odobescu)

Complementul indirect (actualizare)

A. „Eu nu lupt *contra guvernului.*" (I. L. Caragiale)
B. „Voi veți da seama *înaintea lui Dumnezeu.*" (N. Filimon)
C. „Vai *de noi* și *de noi*!" (I. Creangă)
D. „Avem nevoie *de zece mii* de capete." (M. Preda)
E. „*Din nimic* fac dansuri și cântece." (N. Stănescu)
F. „Copacii ăștia *din drepți* se fac strâmbi și *din strâmbi* drepți." (G. Călinescu)
G. „Și alții s-au lăsat *de învățat.*" (I. Creangă)
H. „Te-ai săturat *de a mă vedea* plângând." (V. Alecsandri)
I. „S-a săturat *mâncând* mereu numai și numai pâine." (N. Filimon)
Î. „S-a dus amorul, un amic
Supus *amândurora*..." (M. Eminescu)

Henri Matisse,
Natură moartă cu pești roșii

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

● **Complementul indirect** (c.i.) este partea secundară de propoziție care arată obiectul căruia i se atribuie o acțiune, o însușire sau o caracteristică.

● Răspunde la întrebările: *cui?, cu cine?, cu ce?, contra cui?, împotriva cui?, asupra cui?, de cine?, de ce?, de la cine?, de la ce?, despre cine?, despre ce?, la cine?, la ce?, pentru cine?, pentru ce?* etc.

Atenție!

● Exemple de verbe, expresii verbale și adjective care se construiesc cu complemente indirecte: *a colabora* (*la*), *a se gândi* (*la*), *a consta* (*în*), *a se pricepe* (*la*), *a rezulta* (*din*), *a se bucura* (*de*), *a se mulțumi* (*cu*), *a se teme* (*de*), *a fi demn* (*de*), *a fi mândru* (*de*), *a fi dispus* (*la*), *a fi satisfăcut* (*de*), *a fi hotărât* (*la*) (în paranteză, prepoziția care leagă complementul).

● În funcție de poziția față de elementul regent, complementul indirect în cazul dativ este **reluat** sau este **anticipat** prin pronume personal, forma neaccentuată.

De exemplu:

„*Prietenului* tău *i*-a revenit premiul al doilea."

„*I*-am mulțumit *prietenului* tău pentru surpriza făcută."

● Unele verbe pot avea două complemente indirecte, unul în dativ și celălalt prepozițional.

De exemplu:

„*Ți*-am făcut *din flori* de câmp o coroană."

„Să-*i* amintești *de mine*."

„*Lui* nu-*i* pasă *de nimic*."

● Nu confundați complementul indirect în cazul D. cu *dativul etic* (fără funcție sintactică) sau cu *dativul posesiv* (cu funcție sintactică de atribut pronominal).

De exemplu:

a) „Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să *mi*-l omoare"
(*Miorița*)

dativ etic

b) „Să-*mi* fie somul lin
Și codrul aproape..."
(M. Eminescu)

dativ posesiv

c) „S-au înțeles ca să *mi*-l aducă acasă."

pronume lipsit de valoare etică sau posesivă

Observați!

● **Complementul indirect se exprimă prin:**

– substantiv (pronume, numeral) în acuzativ, cu prepoziție (*despre, de, la, cu, din, după, în, la, pentru, spre* etc.) sau locuțiune prepozițională (*față de*);

– substantiv (pronume, numeral) în dativ, fără prepoziție;

– substantiv (pronume, numeral) în genitiv, cu prepoziție (*asupra, contra, împotriva*);

– pronume personal sau reflexiv în dativ sau în genitiv, cu prepoziție (*asupra, contra, împotriva*) sau locuțiune prepozițională (*din partea*);

– adjectiv posesiv în acuzativ, însoțit de prepoziții;

– adjectiv calificativ în acuzativ, însoțit de o prepoziție;

– verbe la moduri nepersonale (infinitiv, gerunziu, supin).

● **Topica și punctuația**

– Complementul indirect poate sta atât înaintea, cât și în urma cuvântului determinat:

a) „Din sărac a devenit bogat."

„Privirile de farmec bete
Mi le-am întors către
pământ." (G. Coșbuc)

b) „Satură-te de făcut șagă cu mine, cârpaciule." (I. Creangă)

„Doar toamna glas să dea
Frunzișului veșted."
(M. Eminescu)

– Complementul indirect nu se desparte prin virgulă, indiferent de locul față de cuvântul determinat.

Scanned with OKEN Scanner

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Construiți patru propoziții în care să se afle complemente indirecte exprimate prin pronume în genitiv sau dativ, cu prepoziție sau locuțiune prepozițională.

2. Construiți patru propoziții în care să se afle complemente indirecte exprimate prin pronume în acuzativ.

3. Notați complementele directe și indirecte din textele următoare:

a) „Mie mi-e drag românul și știu a prețui bunătățile cu care l-a dăruit natura. Mi-e drag să-l privesc și să-l ascult.

Eu îl iubesc și am multă încredere într-acest popor plin de simțire, care respectă bătrânețele, care-și iubește pământul și care, fiind mândru de numele său de român, îl dă ca un semn de cea mai mare laudă oricărui om vrednic, oricărui viteaz..." (V. Alecsandri)

b) „Tu, mioara mea,
Să te-nduri de ea
Și-i spune curat
Că m-am însurat
Cu-o fată de crai
Pe-o gură de rai.
Iar la cea măicuță,
Să nu-i spui, drăguță,
Că la nunta mea
A căzut o stea."
(*Miorița*)

4. Identificați complementele din textele de mai sus și analizați-le morfosintactic.

Atenție!

- Nu trebuie să confundăm complementul **indirect**, exprimat prin pronume personale precedate de propozițiile *la* și *în*, cu complementele circumstanțiale **de loc**. De exemplu:

a) „Se gândea *la ea*." — complement indirect

b) „A plecat *la ea*." — complement circumstanțial de loc

- Trebuie evitată, de asemenea, confuzia între complementul indirect și complementul circumstanțial de cauză, construite cu prepozițiile *de* și *pentru*. De exemplu:

a) „Mă bucur *de succesul* ei."
„Le-am adus *pentru noi*."
— complemente indirecte

b) „Plâng *de fericire*."
„Suferă *pentru eșecul* tău."
— complemente circumstanțiale de cauză

Verificați-vă cunoștințele!

1. Scoateți, pe coloane separate, din exemplele ce urmează, complementele directe și pe cele indirecte, menționând elementele regente:

a) „Adu-ți aminte de mama ta și de tatăl tău, când șezi în mijlocul celor mari." (Folclor)

Observați!

- **Complementul indirect** indică obiectul asupra căruia se exercită indirect acțiunea.
- **Cuvântul determinat:**
  - verb (tranzitiv sau intranzitiv) la orice diateză;
  - locuțiune verbală;
  - adjectiv sau locuțiune adjectivală;
  - adverb sau locuțiune adverbială;
  - interjecție predicativă.

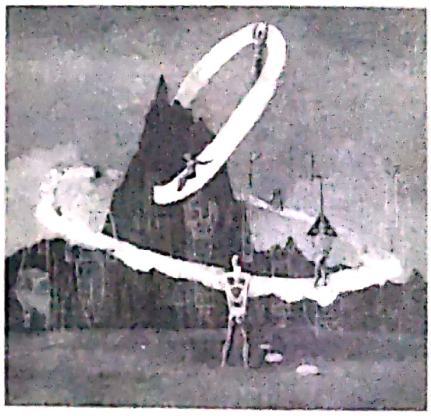

Victor Brauner, *Compoziție. Passivité*

Hans Mattis-Teutsch, *Ritmul vieții*

Scanned with OKEN Scanner

b) „Bucuros de minuni / surâdea pentru doi, pentru trei, / pentru toți semenii mei." (N. Stănescu)

c) „Orbului degeaba îi spui că s-a făcut ziuă." (Folclor)

d) „Ție, omule, zise mama, așa ți-i a zice, că nu ședzi cu dânșii în casă toată ziulica să-ți scoată peri albi." (I. Creangă)

2. Alcătuiți trei propoziții în care să fie complemente indirecte exprimate prin verbe la supin, substantive și un pronume în genitiv precedate de prepoziții și locuțiuni prepoziționale.

3. Construiți o propoziție în care complementul indirect să fie reluat prin pronume personal neaccentuat în dativ și alta în care să nu fie reluat.

4. Alcătuiți:

a) trei propoziții cu complemente indirecte care să determine grupurile de cuvinte: *asemănător cu, demn de, dispus de*;

b) o propoziție cu un complement exprimat printr-un verb la infinitiv;

c) o propoziție cu un complement indirect care să determine un adverb;

d) câte o propoziție cu complement indirect exprimat prin verbe la gerunziu și la supin.

Marcel Iancu, *Țărancă cu ouă*

Propoziția subordonată completivă indirectă

A. Dă sfaturi utile *oricărui îi cere ajutorul.*

B. „Nu-și dădea seama *că de fapt nimic nu răzbătea de afară.*"
(M. Preda)

C. Povestește *cui vrea* să-l asculte.

D. „Mă mulțumii doar să privesc *la mijlocul podului.*" (C. Hogaș)

E. Se întreba *dacă să mai aștepte.*

F. Râdea mirându-se *cum am putut să-l cred.*

G. N-a luat seama *când au plecat.*

H. Nu se aștepta *ca tocmai el să vină.*

I. Se folosea *de orice ocazie i se ivea.*

Rețineți!

- **Propoziția subordonată completivă indirectă** (C.I.) corespunde, în planul frazei, complementului indirect din propoziție.
- **Cuvântul determinat** din propoziția regentă:
  - verb;
  - locuțiune verbală;
  - adjectiv;
  - adverb;
  - interjecție.

Observați!

- Corespondența dintre complementul indirect și propoziția subordonată completivă indirectă se bazează pe:

a) elementele regente comune;

b) funcția identică în raport cu elementul regent.

- Întrebările folosite pentru identificarea subordonatei completive indirecte: *cui?, despre cine?, despre ce?, pentru ce?, pentru cine?, cu cine?, cu ce?* etc.
- Complementul indirect și subordonata completivă indirectă pot fi substituite prin expansiune și, respectiv, prin contragere.

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

- **Se introduce prin:**

– conjuncții subordonatoare: *că, să, ca să, dacă, de*;

– pronume relative: *cine, care, ce, ceea ce, cât, câtă*;

– pronume nehotărâte (în dativ sau în acuzativ cu prepoziție): *oricine, oricare, orice*;

– adverbe relative: *unde, când, cum, cât*;

– adjective nehotărâte compuse cu *ori*;

– locuțiuni adverbiale relative.

- **Topica și punctuația**

– Propoziția completivă indirectă poate sta atât înaintea propoziției regente, cât și după aceasta.

– Nu se desparte prin virgulă, indiferent de poziția față de regentă.

– Când este intercalată, se desparte în mod obligatoriu de restul regentei prin virgule.

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Înlocuiți propozițiile completive indirecte din exemplele de mai jos prin complementele indirecte corespunzătoare:

M-am apucat să învăț. Fiind convins că va reuși, perseveră. Nu se încumeta să urce. E incapabil să spună ceva. Mă bucur că ai venit. Am acordat premiul cui îl merită. M-am săturat să stau acasă.

2. Construiți fraze cu subordonate completive indirecte, introduse prin elemente de relație diferite, având ca regente verbele *a-și aminti* și *a se întreba*, după modelul:

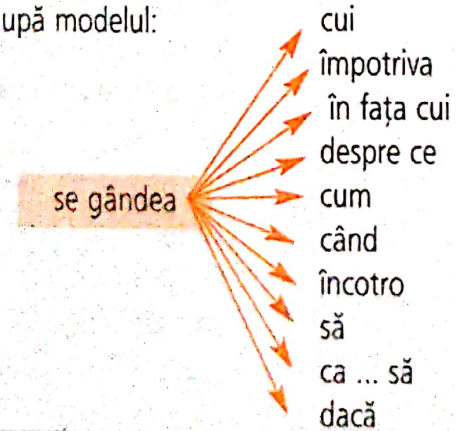

Rețineți!

- Verbul *a-și aminti* și locuțiunea verbală *a-și aduce aminte* se pot construi atât cu o subordonată directă, cât și cu o subordonată indirectă. De exemplu:

"Și-a amintit[1]/ că l-a mai văzut."[2]/ (2 - C.D.)

"Și-a amintit[1]/ de ce i-a spus."[2]/ (2 - C.I.)

- Multe propoziții indirecte determină verbe sau locuțiuni.

Atenție!

- Propoziția completivă indirectă introdusă prin pronume relativ sau nehotărât în dativ poate fi reluată sau anticipată, în regentă, prin forme neaccentuate de dativ ale pronumelui personal sau prin construcții echivalente cu dativul: *la*+acuzativ.

- Reluarea este obligatorie, anticiparea este facultativă.

De exemplu:

"*Îi* cer sfaturi[1]/ *cui mi le poate da.*"[2]/

"*Oricui dorește*[1]/ *îi* acord sprijinul meu."[2]/

- Unele verbe pot avea atât complement indirect în dativ, cât și propoziție completivă indirectă. De exemplu:

"Nu-ți pasă[1]/ *de ce am venit.*"[2]/

- Pronumele sau adjectivul relativ, precum și pronumele nehotărât pot fi:

a) în cazul dativ sau în construcție prepozițională echivalentă cu dativul (*la* + acuzativ): *cui, oricui, la cine, la câți*;

b) în construcție prepozițională având, în funcție de regimul cazual al prepoziției, formă de genitiv sau acuzativ: *contra, împotriva, în fața, cui, oricui* etc.; *despre (de, cu, la, din, față de) cine, ce, câți* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Citirea şi completarea unor formulare tipizate

Mandatul poștal sau telegrafic

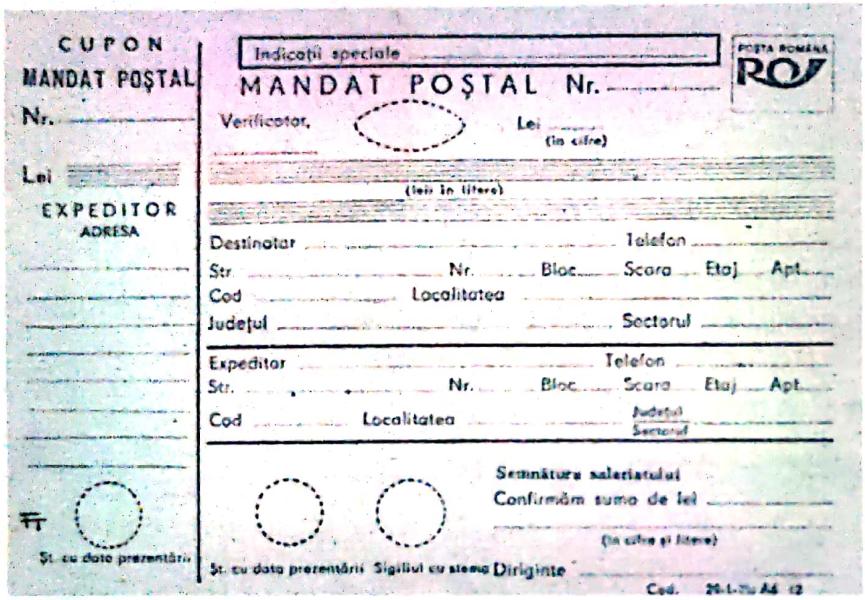
CUPON
MANDAT POŞTAL
Nr.
Lei
EXPEDITOR
ADRESA
Indicații speciale
MANDAT POŞTAL Nr.
POŞTA ROMÂNĂ
Verificator,
Lei (în cifre)
(lei în litere)
Destinatar
Telefon
Str. Nr. Bloc Scara Etaj Apt.
Cod Localitatea
Județul Sectorul
Expeditor
Telefon
Str. Nr. Bloc Scara Etaj Apt.
Cod Localitatea Județul Sectorul
Semnătura salariatului
Confirmăm suma de lei
(în cifre și litere)
Șt. cu data prezentării
Șt. cu data prezentării Sigiliul cu stema Diriginte
Cod.

Observați!

- Mandatul poștal sau telegrafic este un tip de formular tipizat (standard) prin care se expediază o sumă de bani.
- Rubricile acestui text sunt asemănătoare cu cele ale unui buletin de expediție.
- Aceste rubrici cuprind:
  - elemente de referință privind expeditorul și destinatarul (numele și adresa);
  - data expedierii și cea a primirii;
  - valoarea în lei;
  - semnătura destinatarului;
  - rubrica pentru corespondență.

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Completați un mandat poștal.
2. Completați și rubrica rezervată, pe verso, pentru corespondență.

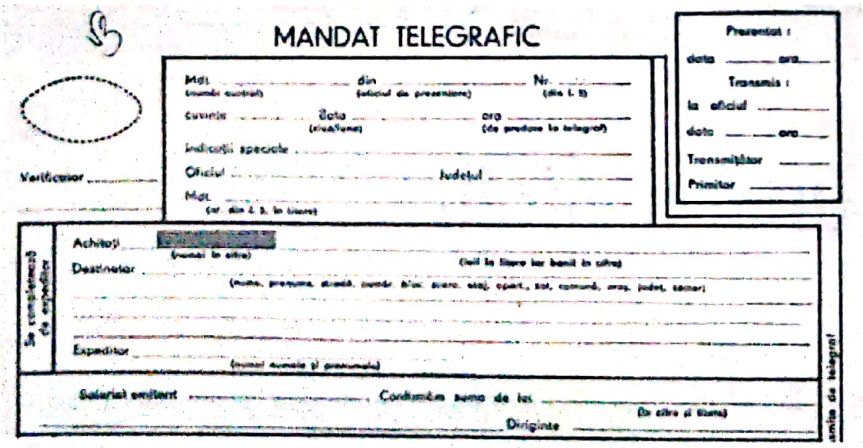
MANDAT TELEGRAFIC
Prezentat:
data ora
Transmis:
la oficiul
data ora
Transmițător
Primitor
Verificator
Achitați
Destinatar
Expeditor
Salariat emitent
Confirmăm suma de lei
Diriginte

Verificați-vă cunoștințele!

1. Descrieți modul în care sunt organizate textele care alcătuiesc formularele tipizate (standard).
2. Care sunt aspectele prin care se disting aceste texte?
3. Demonstrați valoarea de document a acestor texte. De ce este necesară completarea tuturor rubricilor?

Scanned with OKEN Scanner

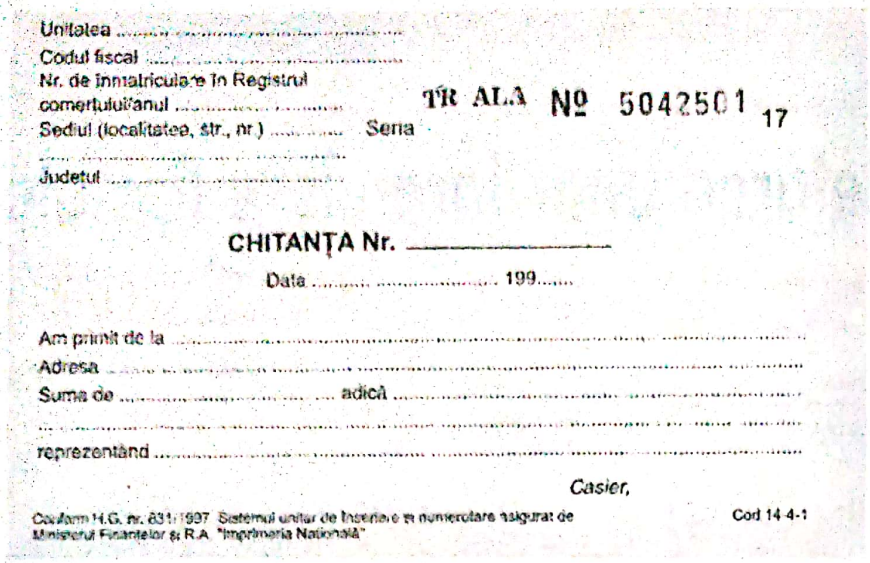

Unitatea .....
Codul fiscal .....
Nr. de înmatriculare în Registrul comerțului/anul .....
Sediul (localitatea, str., nr.) ..... Seria TR ALA Nº 5042501 17
.....
Județul .....

CHITANȚA Nr. _____

Data ..... 199.....

Am primit de la .....
Adresa .....
Suma de ..... adică .....
.....
reprezentând .....

Casier,

Cod/form H.G. nr. 831/1997 Sistemul unitar de înscriere și numerotare asigurat de Ministerul Finanțelor și R.A. "Imprimeria Națională" Cod 14-4-1

Chitanța
Foaia de depunere
Ordinul de plată
Avizul de însoțire
Factura fiscală

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Completați o chitanță pentru primirea unei sume de bani.
2. Scrieți un bon de mână pentru procurarea unor materiale necesare curățeniei clasei.
3. Completați o foaie de depunere și un ordin de plată.

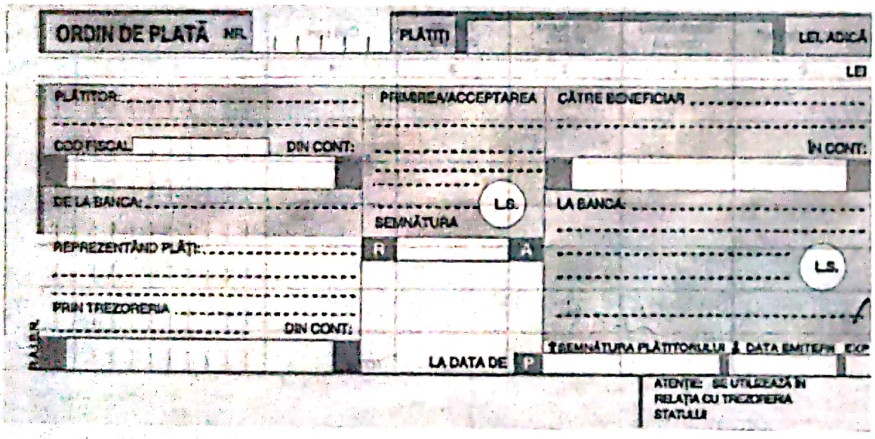

ORDIN DE PLATĂ NR. PLĂTIȚI LEI ADICĂ LEI
PLĂTITOR: PRIMIREA/ACCEPTAREA CĂTRE BENEFICIAR
COD FISCAL DIN CONT: ÎN CONT:
DE LA BANCA: L.Ș. LA BANCA:
SEMNĂTURA
REPREZENTÂND PLĂȚI: L.Ș.
PRIN TREZORERIA
DIN CONT:
LA DATA DE
ȘEMNĂTURA PLĂTITORULUI ȘI DATA EMITERII
ATENȚIE! SE UTILIZEAZĂ ÎN RELAȚIA CU TREZORERIA STATULUI

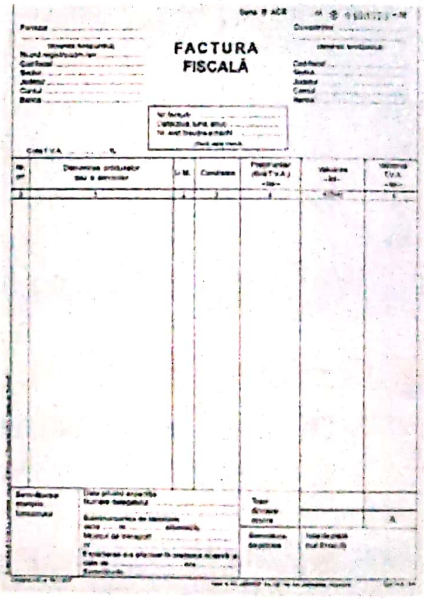

FACTURA FISCALĂ

Redactarea unei invitații

Exprimați-vă părerea!

1. Cum comunică oamenii cu semenii lor aflați mai aproape sau la distanțe mari?

Comunicare orală **Comunicare scrisă**

2. Prin ce mijloace putem comunica oral, pe o distanță mai mare sau mai mică?
3. Cum putem comunica, în scris, la distanțe mari?
4. Ce înțelegeți, în mod obișnuit, prin corespondență?
5. Enumerați cele mai importante mijloace de realizare a corespondenței:
   a) .....
   b) .....
   c) .....
6. Dați trei exemple de tipuri de corespondență.

Scanned with OKEN Scanner

Exprimați-vă părerea!

1. Numiți câteva dintre regulile pe care este necesar să le respecte orice tip de compoziție epistolară.

2. Concepeți două mesaje foarte scurte, diferite între ele prin natura relației dintre destinatar și expeditor.

3. Redactați trei telegrame diferite între ele prin natura informației pe care o transmit.

4. Scrieți diferite tipuri de mesaje, după modelul:

Telegrame de:	Mesaj:
a) felicitare	----------
b) solicitare	----------
c) informare	----------
d) alt tip de telegramă	----------

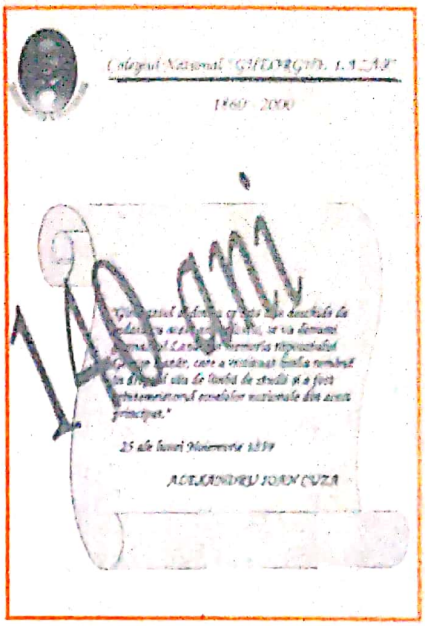

Avem plăcerea să vă anunțăm că pe data de
***30 ianuarie 2000**, la orele 9^{30},*
Colegiul Național " Gheorghe Lazăr "
va sărbători aniversarea a
140 de ani de existență.

Manifestările vor avea loc
în sala de festivități a școlii.

Vă așteptăm cu drag !

Completați-vă cunoștințele!

1. Care sunt elementele componente ale textului unei invitații, potrivit modelului alăturat?

2. Dați două exemple de evenimente sau de ceremonii la care ați participat.

3. Redactați două invitații:

a) prima, adresată unei persoane oficiale, pentru a participa la o aniversare a școlii voastre;

b) a doua, adresată unei personalități, pentru a participa la serbarea de sfârșit de an școlar.

Verificați-vă cunoștințele!

- Redactați o invitație adresată unui coleg pentru a participa la un eveniment familial, la o aniversare etc., precum și o invitație adresată unei persoane mai în vârstă recent cunoscute.

Atenție!

- În redactarea unor invitații urmăriți cu atenție:
- alegerea formulei de adresare și a frazei introductive;
- adoptarea tonului și stilului neutru;
- evitarea formulelor stereotipe;
- evidențierea informației utile;
- evitarea greșelilor;
- așezarea textului în pagină.

Rețineți!

- Un text prin care se transmite, într-un stil protocolar, rugămintea de a participa la o serbare, banchet, aniversare, adunare etc. se numește **invitație**.
- Invitațiiile sunt formulate într-un stil specific: folosirea unor cuvinte, a unor expresii, construcții sau formule de respect, redactate în întregime într-o notă protocolară (ceremonioasă, solemnă).

Scanned with OKEN Scanner

EVALUARE

Scanned with OKEN Scanner

● Citiți textul de mai jos:

„Cât ieșeau din iarnă și până aproape de sfântul Nicolaie, Moromeții mâncau în tindă la o masă joasă și rotundă, așezați în jurul ei pe niște scăunele cât palma. Fără să se știe când, copiii se așezară cu vremea unul lângă altul, după fire și neam. *Cei trei frați vitregi, Paraschiv, Nilă și Achim, stăteau spre partea dinafară a tindei*, ca și când ar fi fost gata în orice clipă să se scoale de la masă și să plece afară. De cealaltă parte a mesei, lângă vatră, jumătate întoarsă spre străchinile și oalele cu mâncare de pe foc, stătea întotdeauna Catrina Moromete, mama vitregă a celor trei frați, iar lângă ea îi avea pe ai ei, pe Niculae, pe Ilinca și pe Tita, copii făcuți cu Moromete.(...)

Moromete stătea parcă deasupra tuturor. Locul lui era pragul celei de-a doua odăi, de pe care el stăpânea cu privirea pe fiecare. Toți ceilalți stăteau umăr lângă umăr, înghesuiți, masa fiind prea mică.(...)

Paraschiv, Nilă și Achim nu erau prin firea lor niște copii tăcuți, moi ori lipsiți de veselie. Totuși, ca totdeauna ei se așezară la masă absenți, uitându-se în gol, oftând, parcă ar fi trebuit nu să mănânce, ci să ridice pietre de moară. Moromete se așeză și el pe prag, făcând în același timp câteva cruci repezi și închizând o clipă, evlavios, ochii. Niculae, care nu avea scaun, se așeză turcește pe pământ."

(Marin Preda, *Moromeții*)

1. Rezumați, în maximum cinci enunțuri, conținutul fragmentului reprodus mai sus. — **10** puncte

2. Notați elementele care sugerează spațiul și timpul în care se desfășoară acțiunea. — **10** puncte

3. Identificați momentele ceremonialului cinei și semnificațiile acestora. — **10** puncte

4. Enumerați trăsăturile portretului capului familiei, Ilie Moromete. — **10** puncte

5. Precizați care sunt celelalte personaje, evidențiind dominanta portretistică a acestora. — **14** puncte

6. Consemnați succesiunea personajelor în ierarhia familiei tradiționale, așa cum se desprinde din fragment. — **6** puncte

7. Notați felurile predicatelor și ale subiectelor din enunțurile scrise cursiv (cu italice). — **8** puncte

8. Identificați câte șase complemente circumstanțiale de loc și de timp din fragment. — **12** puncte

9. Notați câte un sinonim neologic pentru cuvintele și expresiile: *stătea totdeauna; să se miște în voie; partea din afară a tindei; el stăpânea cu privirea.* — **8** puncte

10. Alcătuiți enunțuri cu următoarele structuri omofone, utilizate cu sensuri adecvate: *dinafară/din afară; de loc/deloc; devreme/de vreme.* — **12** puncte

Total = **100** puncte

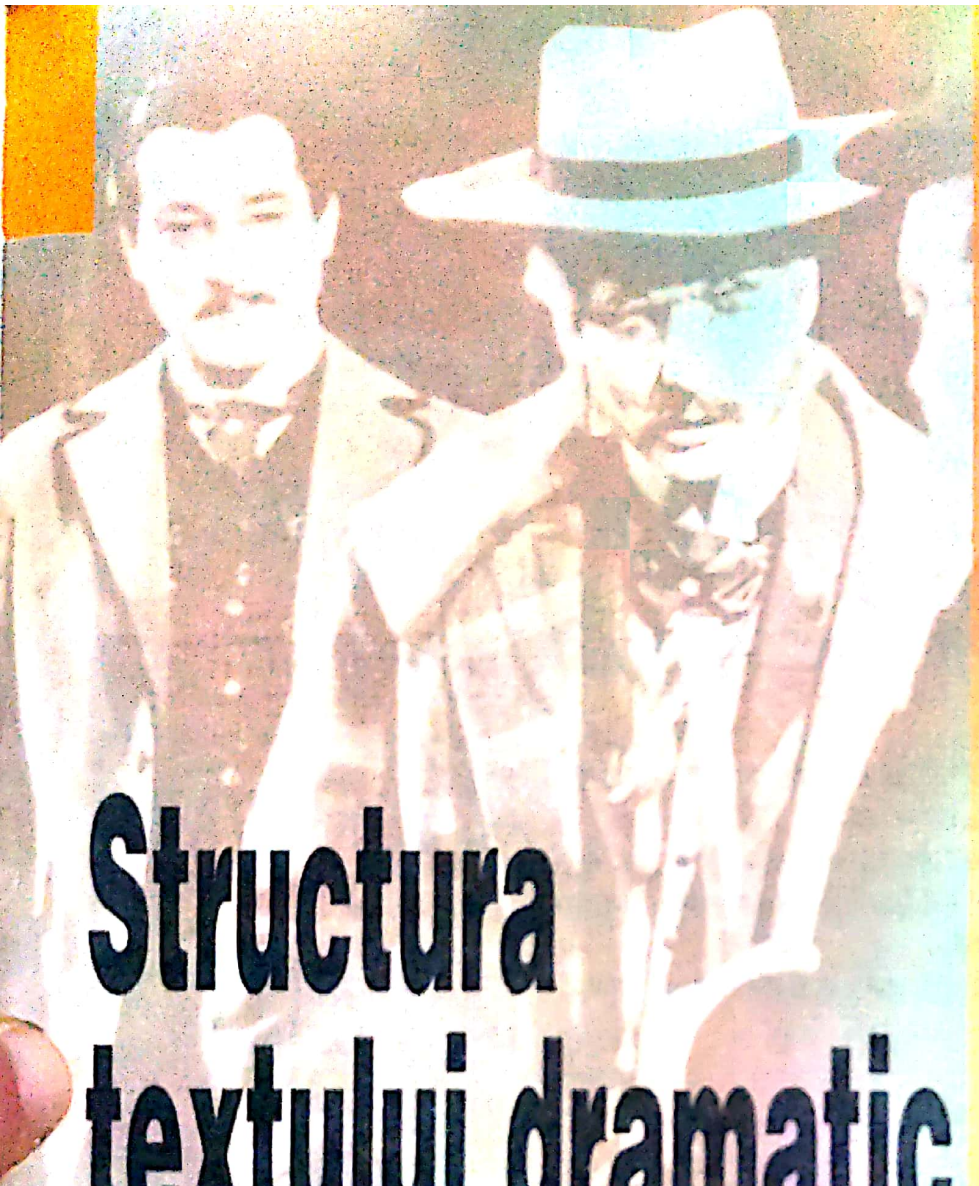

Structura textului dramatic

OPERA DRAMATICĂ: COMEDIA

SINTAXA PROPOZIȚIEI ȘI A FRAZEI

TEXTUL NONLITERAR

SCRIEREA

Scanned with OKEN Scanner

O scrisoare pierdută

Comedie în patru acte
(fragmente)

de I. L. Caragiale

PERSOANELE:

ȘTEFAN TIPĂTESCU, prefectul județului
AGAMEMNON DANDANACHE, vechi luptător de la '48
ZAHARIA TRAHANACHE, prezidentul Comitetului permanent, Comitetului electoral, Comitetului școlar, Comițiului agricol și al altor comitete și comiții
TACHE FARFURIDI, avocat, membru al acestor comitete și comiții
IORDACHE BRÂNZOVENESCU, asemenea
NAE CAȚAVENCU, avocat, director-proprietar al ziarului „Răcnetul Carpaților", prezident-fondator al Societății enciclopedice-cooperative „Aurora economică română"
IONESCU, institutor, colaborator la acel ziar și membru al acestei societăți
POPESCU, institutor, asemenea
GHIȚĂ PRISTANDA, polițaiul orașului
UN CETĂȚEAN TURMENTAT
ZOE TRAHANACHE, soția celui de sus
UN FECIOR, ALEGĂTORI, CETĂȚENI, PUBLIC

În capitala unui județ de munte, în zilele noastre.

THEATRUL NATIONAL
SOCIETATEA DRAMATICA
REPRESENTATIUNE A PIESEI
O SCRISOARE PIERDUTA

Afișul primei reprezentații, 13 noiembrie 1884

ACTUL I

O anticameră bine mobilată. Ușă în fund cu două ferestre mari de laturi. La dreapta, în planul din fund, o ușă, la stânga, altă ușă, în planul din față. În stânga, planul întâi, canapea și un fotoliu.

Scena I

TIPĂTESCU, puțin agitat, se plimbă cu „Răcnetul Carpaților" în mână; e în haine de odaie; PRISTANDA în picioare, mai spre ușă, stă rezemat în sabie.

TIPĂTESCU *(terminând de citit o frază din jurnal)*: „... Rușine pentru orașul nostru să tremure în fața unui om!... Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul dintre cele mai frumoase județe ale României pradă în ghearele unui vampir!"... (*Indignat:*) Eu vampir, ai?... Caraghioz!

PRISTANDA *(asemenea)*: Curat caraghioz!... Pardon, să iertați, coane Fănică, că întreb: bampir ... ce-i aia, bampir?

TIPĂTESCU: Unul... unul care suge sângele poporului... Eu sug sângele poporului!...

PRISTANDA: Dumneata sugi sângele poporului!... Aoleu!

Scanned with OKEN Scanner

TIPĂTESCU: Mișel!

PRISTANDA: Curat mișel!

TIPĂTESCU: Murdar!

PRISTANDA: Curat murdar!

TIPĂTESCU: Ei! nu s-alege!

PRISTANDA: Nu s-alege!

TIPĂTESCU: Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui... degeaba! să-mi razǎ mie mustățile!

PRISTANDA: Și mie!

TIPĂTESCU: Dar în sfârșit, las-o asta! lasă-l să urle ca un câine!

PRISTANDA: Curat ca un câine!

TIPĂTESCU: Începuseși să-mi spui istoria de aseară. (*Șade.*)

Actorii Toma Caragiu și Ștefan Bănică interpretând rolurile lui *Tipătescu* și *Pristanda* într-una din versiunile scenice ale *Scrisorii pierdute*

PRISTANDA: Cum vă spuneam, coane Fănică (*se apropie*), aseară, ațipisem nițel după-masă, precum e misia noastră... că acuma dumneavoastră știți că bietul polițai n-are și el ceas de mâncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul...

TIPĂTESCU: Firește...

PRISTANDA: Și la mine, coane Fănică, să trăiți! greu de tot... Ce să zic? Famelie mare, renumerație mică, după buget, coane Fănică. Încă d-aia nevastă-mea zice: „Mai roagă-te și tu de domnul prefectul să-ți mai mărească leafa, că te prăpădești de tot!..." Nouă copii, coane Fănică, să trăiți! nu mai puțin... Statul n-are idee de ce face omul acasă, ne cere numai datoria; dar de! nouă copii și optzeci de lei pe lună: famelie mare, renumerație mică, după buget.

TIPĂTESCU *(zâmbind)*: Nu-i vorbă, după buget e mică, așa e... decât tu nu ești băiat prost; o mai cârpești, de ici, de colo; dacă nu curge, pică... Las'că știm noi!

PRISTANDA: Știți! Cum să nu știți, coane Fănică, să trăiți! tocma' dumneavoastră să nu știți!

TIPĂTESCU: Și nu-mi pare rău, dacă știi să faci lucrurile cuminte: mie-mi place să mă servească funcționarul cu tragere de inimă... Când e om de credință...

PRISTANDA: De credință, coane Fănică, să trăiți!

TIPĂTESCU: Nu mă uit dacă se folosește și el cu o para, două... mai ales un om cu o familie grea.

PRISTANDA: Nouă suflete, coane Fănică, nouă, și renumerație...

TIPĂTESCU: După buget!...

PRISTANDA: Mică sărut mâna, coane Fănică. (...)

ACTUL III

Teatrul înfățișează sala cea mare a pretoriului primăriei, un fel de exagon din care se văd trei laturi. (...) La stânga, în scenă, este o estradă pe care sunt așezate masa și jețul prezidențial. Înaintea mesei, puțin mai jos, este tribuna. (...) Farfuridi e la tribună. Perdeaua se ridică asupra unei întreruperi. În toată sala e rumoare. Prezidentul agită clopoțelul.

Scanned with OKEN Scanner

Scena I

TRAHANACHE, CAȚAVENCU, BRÂNZOVENESCU, FARFURIDI, IONESCU, POPESCU, CETĂȚENI, ALEGĂTORI, PUBLIC – rumoare.

FARFURIDI (*de la tribună*): Dați-mi voie! (*Gustă din paharul cu apă.*) Dați-mi voie! (*Rumoare.*)

TRAHANACHE (*trăgându-și clopoțelul*): Stimabili! onorabili! (*afabil*) faceți tăcere! Sunt cestiuni importante, arzătoare la ordinea zilei... Aveți puțintică răbdare... (*Către Farfuridi*): Dă-i înainte, stimabile, aveți cuvântul!

FARFURIDI (*către adunare*): După ce am vorbit dar din punctul de vedere istoric, din punctul de vedere de drept, voi încheia cât se poate mai scurt...

POPESCU: Parol?... Numai dacă t-ei ținea de vorbă. (*Râsete în partea unde sunt dascălii.*)

FARFURIDI: Rog, nu mă-ntrerupeți, dați-mi voie...

TRAHANACHE (*către partea unde e Popescu*): Stimabile, nu-ntrerupeți...

FARFURIDI: După ce am vorbit dar din punctul de vedere istoric și din punctul de vedere de drept, voi încheia, precum am zis, cât se poate mai scurt. (*Bea o sorbitură, apoi, reluându-și răsuflarea, rar ca și cum ar începe o poveste:*) La anul una-mie-opt-sute-două-zeci-și-unu... fix... (*Rumoare și protestări în grupul lui Cațavencu: „A! A! A!"*)

POPESCU: Dacă ne-ntoarcem iar la 1821 fix, ne-am procopsit. (*Rumoare și protestări.*) (...)

TRAHANACHE (*către Farfuridi cu dulceață, ridicându-se peste masă către tribună*): Stimabile... eu gândesc că nu ar fi rău să sărim la 48...

CAȚAVENCU (*strigând*): Mai bine la 64...

POPESCU, IONESCU și TOȚI DIN GRUP: Da! da! la 64...

TRAHANACHE (*ridicându-se ca și când ar consulta adunarea*): Adică... la plebicist?

TOȚI: Da, la plebicist! (*Zgomot.*)

FARFURIDI (*întorcându-se cu spatele spre adunare și cu fața la prezident*): Dați-mi voie, domnule prezident; mi-ați acordat cuvântul: îmi pare că un prezident o dată ce acordă cuvântul...

TRAHANACHE (*sculându-se și punând, peste masă, mâinile pe umerii lui Farfuridi, mângâietor*): Dacă mă iubești, stimabile, fă-mi hatârul... să trecem la plebicist... dorința adunării!... (...)

TOȚI (*cu putere*): Da! la plebicist! la plebicist!

FARFURIDI (*soarbe o dată și cu aerul resignat*): Ce ziceam dar? la 1864, vine, mă-nțelegi, ocaziunea să se pronunțe poporul printr-un plebicist... Să vedem însă mai-nainte... să ne dăm seama bine de ce va să zică... de ce este un plebicist...

IONESCU: Știm ce este plebicistul! Mersi de explicație!

TOȚI: Nu trebuie explicație... (*Rumoare.*)

TRAHANACHE (*clopoțel*): Stimabili, onorabili, rog nu întrerupeți pe orator (*foarte afabil*), faceți tăcere; sunt cestiuni arzătoare la ordinea zilii; aveți puțintică răbdare. (*Către Farfuridi:*) Aveți cuvântul, stimabile, dați-i înainte!

FARFURIDI (*luând vânt*): Când zicem dar 64, zicem plebicist, când zicem plebicist, zicem 64... Știm, oricine dintre noi știe ce este 64, să vedem ce este plebicistul... (*Cu tărie începând fraza:*) Plebicistul!...

CAȚAVENCU: Aci nu e vorba de plebicist...

FARFURIDI: Dați-mi voie (*discutând cu Cațavencu*): mi se pare că atunci când zicem 64... (*cu energică convingere*)... și să nu căutați a încerca măcar să mă combateți; vă voi dovedi cu date istorice că toate popoarele își au un 64 al lor...

CAȚAVENCU: Dați-mi voie; nu e vorba de 64. (*Rumoare aprobativă pentru Cațavencu.*)

FARFURIDI: Dați-mi voie... (*Toate colocviile și întreruperile se fac avocățește, cu multă vioiciune și cu tonul înțepat și volubil.*) Domnule prezident!... (...)

Scanned with OKEN Scanner

TRAHANACHE (*ridicându-se iar peste masă și atingându-l pe umere pe Farfuridi*): Stimabile... (*afabil și rugător*)... să lăsăm plebicistul, dacă mă iubești; să trecem la cestiune. (...)

FARFURIDI (*asudă, bea și se șterge mereu cu basmaua*): Mă rog, dați-mi voie! Știți care este opinia mea în privința revizuirii?

TOATĂ SALA: Nu!... Să vedem!... Spune!

CAȚAVENCU (*batjocoritor*): Să vedem opinia lui d. Farfuridi. (*Trahanache clopoțește.*)

FARFURIDI (*asudă mereu și se emoționează pe văzute*): Opinia mea este aceasta: e vorba de revizuire, da?

TOȚI (*puternic*): Da! Da!

FARFURIDI (*emoționat și asudând*): Atunci, iată ce zic eu, și împreună cu mine (*începe să se înece*) trebuie să se [*sic*] zică asemenea toți aceia care nu vor să cază la extremitate (*se înece mereu*), adică vreau să zic, da, ca să fie moderați... adică nu exagerațiuni!... Într-o chestiune politică... și care, de la care atârnă viitorul, prezentul și trecutul țării... să fie ori prea-prea, ori foarte-foarte... (*se încurcă, asudă și înghite*)... încât vine aci ocazia să întrebăm pentru ce?... da... pentru ce?... Dacă Europa... să fie cu ochii ațintiți asupra noastră, dacă mă pot pronunța astfel, care lovesc soțietatea, adică fiindcă din cauza zguduirilor... și... idei subversive... (*asudă și se rătăcește din ce în ce*)... și mă-nțelegi, mai în sfârșit, pentru care în orice ocaziuni solemne a dat probe de tact... vreau să zic într-o privință, poporul, națiunea, România (*cu tărie*)... țara în sfârșit... cu bun-simț, pentru ca Europa cu un moment mai nainte să vie și să recunoască, de la care putem zice depandă (*se încurcă și asudă mai tare*)... precum – dați-mi voie – (*se șterge*), precum la 21, dați-mi voie (*se șterge*), la 48, la 34, la 54, la 64, la 74 asemenea și la 84 și 94, și ețetera, întru cât ne privește... pentru ca să dăm exemplul chiar surorilor noastre de ginte latine însă! (*Foarte asudat, se șterge, bea, iar se șterge și suflă foarte greu. Trahanache a urmărit cu mâna tactul sacadelor oratorice ale lui Farfuridi. Bravo și aplauze în fund, conduse de Brânzovenescu; râsete și sâsâituri în grupul lui Cațavencu. Clopoțelul lui Trahanache de abia se mai aude. După ce s-a mai oprit zgomotul, cu multă aprindere:*) Dați-mi voie! Termin îndată! mai am două vorbe de zis. (*Zgomotul tace.*) Iată dar opinia mea. (*În supremă luptă cu oboseala care-l biruie:*) Din două una, dați-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale... Din această dilemă nu puteți ieși... Am zis!

Aurel Jiquidi, *Bătălia* (finalul actului III)

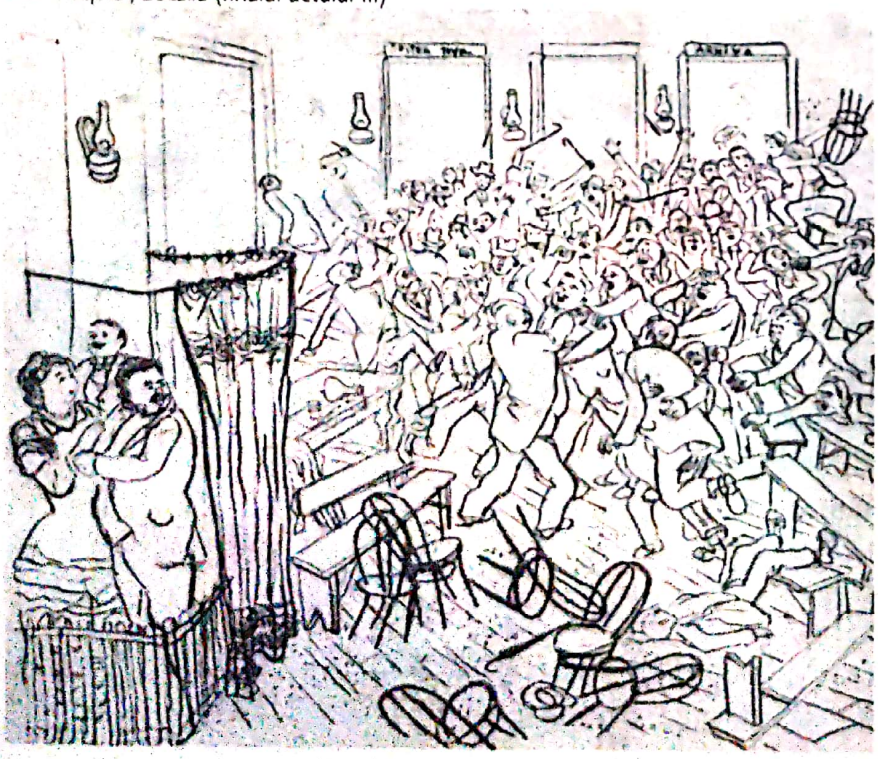

(*Aplauze în fund, sâsâituri în față. Farfuridi coboară zdrobit, ștergându-se de sudoare, și merge în fund. Brânzovenescu și alți alegători îl întâmpină și-i strâng mâna. Rumoare. Mai mulți din auditoriu se scoală și strică rândurile. Cațavencu suie de la dreapta în mijloc, unde vorbește încet cu grupul său gesticulând viu. Cu un alt grup mai în fund Farfuridi și Brânzovenescu asemenea. Pristanda iese misterios din cabinetul primarului, trece prin ușcioara grilajului, care este la spatele tribunii, și trage de pulpană pe Trahanache, care sună clopoțelul.*)

Scanned with OKEN Scanner

Scena V

TRAHANACHE, care s-a urcat la tribună, apoi CAȚAVENCU, POPESCU, IONESCU, ALEGĂTORI, PUBLICUL venind din fund și ocupând lucrurile lor din scena I. Intrare zgomotoasă, acompaniată de clopoțelul președintelui.

TRAHANACHE (*în picioare*): Orele sunt înaintate! poftiți, poftiți, stimabililor: avem cestiuni arzătoare la ordinea zilii... (*Șade.*)

(*Toată lumea s-a așezat la locul său.*)

CAȚAVENCU (*cu modestie*): D-le președinte, vă rog, cerusem și eu cuvântul...

TRAHANACHE: Da (*binevoitor*), da stimabile. Aveți cuvântul. Poftiți la tribună!...

(*Mișcare în grupul lui Cațavencu*)

CAȚAVENCU (*ia poza, trece cu importanță printre mulțime și suie la tribună; își pune pălăria la o parte, gustă din paharul cu apă, scoate un vraf de hârtii și gazete și le așază pe tribună, apoi își trage batista și-și șterge cu eleganță avocățească fruntea. Este emoționat, tușește și luptă ostentativ cu emoția care pare a-l birui. Tăcere completă. Cu glasul tremurat*): Domnilor!... Onorabili concetățeni!... Fraților!... (*Plânsul îl înecă.*) iertați-mă, fraților, dacă sunt mișcat, dacă emoțiunea mă apucă așa de tare... suindu-mă la această tribună... pentru a vă spune și eu... (*Plânsul îl înecă mai tare.*) Ca orice român, ca orice fiu al țării sale... în aceste momente solemne... (*de-abia se mai stăpânește*)... mă gândesc... la țărișoara mea... (*plânsul l-a biruit de tot*) ... la România (*plânge: aplauze în grup*)... la fericirea ei!... (*același joc de amândouă părțile*)... la progresul ei! ... (*asemenea crescendo*) la viitorul ei! (*Plâns cu hohote. Aplauze zguduitoare.*)

IONESCU, POPESCU, TOȚI (*foarte mișcați*): Bravo!

CAȚAVENCU (*ștergându-se repede la ochi și remițându-se dodată; cu tonul brusc, vioi și lătrător*): Fraților, mi s-a făcut o imputare și sunt mândru de aceasta!... O primesc! Mă onorez a zice că o merit!... (*Foarte volubil.*) Mi s-a făcut imputarea că sunt foarte, că sunt prea, că sunt ultraprogresist... că sunt liber-schimbist... că voi progresul cu orice preț. (*Scurt și foarte retezat:*) Da, da, da, de trei ori da! (*Aruncă roată priviri scânteietoare în adunare. Aplauze prelungite.*) Da! (*cu putere din ce în ce crescândă*). Voi progresul și nimic alt decât progresul: pe calea politică... (*Îngroașă vorbele.*)

POPESCU: Bravo!

CAȚAVENCU: Socială...

IONESCU: Bravo!

CAȚAVENCU: Economică...

POPESCU: Bravo!

CAȚAVENCU: Administrativă...

IONESCU: Bravo!

CAȚAVENCU: Și... Și...

IONESCU, POPESCU, GRUPUL: Bravo! bravo!

TRAHANACHE (*clopotind*): Rog, nu întrerupeți pe orator, stimabile...

CAȚAVENCU (*cu tărie*): Nu mă tem de întreruperi, venerabile domnule președinte... (*Către adunare și mai ales către grup, cu tonul sigur:*) Puteți, d-lor, să întrerupeți, pentru că eu am tăria opiniunilor mele... (*reintrând în tonul discursului și îngroșând mereu vorbele*) și... și... finanțiară. (*Aplauze prelungite.*)... Da suntem ultraprogresiști, da, suntem liber-schimbiști... Or... conduși de aceste idei, am fundat aci în orașul nostru

Aurel Jiquidi, *Cațavencu*

Scanned with OKEN Scanner

„Aurora economică română", soțietate enciclopedică-cooperativă, independentă de cea din București... pentru că noi suntem pentru descentralizare. Noi... eu ... nu recunosc, nu voi să recunosc epitropia bucureștenilor, capitaliștilor, asupra noastră; căci în districtul nostru putem face și noi ce fac dânșii în al lor...

GRUPUL (*aplauze*): Bravo!

CAȚAVENCU: Soțietatea noastră are de scop să încurajeze industria română, pentru că, dați-mi voie să vă spui, din punctul de vedere economic, stăm rău...

GRUPUL (*aplauze*): Bravo!

CAȚAVENCU: Industria română e admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipsește cu desăvârșire. Soțietatea noastră dar, noi, ce aclamăm? Noi aclamăm munca, travaliul, care nu se face de loc în țara noastră!

GRUPUL: Bravo! (*Aplauze entuziaste.*)

TRAHANACHE (*clopoțind*): Stimabile... nu...

CAȚAVENCU: Lăsați-l, d-le președinte, să întrerupă... nu mă tem de întreruperi!... (...)

GRUPUL: Bravo! (Aplauze.)

CAȚAVENCU: Ei bine! Ce zice soțietatea noastră? Ce zicem noi?... Iată ce zicem: această stare de lucruri este intolerabilă! (*Aprobări în grup. Cu tărie:*) Până când să n-avem și noi faliții noștri?... Anglia-și are faliții săi, Franța-și are faliții săi, până și chiar Austria-și are faliții săi, în fine oricare națiune, oricare popor, oricare țară își are faliții săi (*Îngroașă vorbele:*)... Numai noi să n-avem faliții noștri!... Cum zic: această stare de lucruri este intolerabilă, ea nu mai poate dura!... (*Aplauze frenetice. Pauză. Oratorul soarbe din pahar și aruncă iar priviri scânteietoare în adunare. În momentul acesta mai mulți inși se mișcă în fund, pe unde apare Cetățeanul turmentat și Ghiță în țivil*).

Dramaturg și prozator, I. L. Caragiale ilustrează, împreună cu Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ioan Slavici și Titu Maiorescu, una dintre marile epoci ale culturii și literaturii române.

Opera lui I.L. Cragiale oferă o amplă imagine a moravurilor și instituțiilor timpului său (*Momente și schițe*). Scriitorul analizează reacțiile individului în situații limită (prin nuvelele *O făclie de Paști, În vreme de război, Păcat*) sau creează un univers fantastic în nuvelele *La hanul lui Mânjoală, Kir Ianulea, Calul dracului.*

Ca dramaturg, continuator al lui V. Alecsandri, I.L.Caragiale pune bazele comediei moderne prin: *O noapte furtunoasă, O scrisoare pierdută, Conu Leonida față cu reacțiunea.*

I. L. Caragiale
(1852–1912)

„Caragiale este cel mai mare creator de viață din întreaga noastră literatură. El face concurență stării civile, fiind cel mai mare istoric al epocii dintre 1870–1900 pentru că arată, critică, explică. Caragiale a aruncat asupra realității noastre sociale privirea cea mai sigură, cea mai scrutătoare, cea mai pătrunzătoare." (G. Ibrăileanu)

Scanned with OKEN Scanner

I. Studiul textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Explicați înțelesul următoarelor cuvinte: *dejunează, onorabil, a compromite, dizgrație, a ofensa, afabilitate.*

2. Rescrieți, în formă literară, cuvintele următoare și explicați efectele comice ale utilizării lor în vorbirea personajelor din *O scrisoare pierdută*: *andrisant, adaogi, bampir, bravos, docoment, enfluențeze, famelie, mondir, prinz, renumerație, țivelește, scrofulos.*

3. Propuneți câte două sinonime pentru fiecare dintre cuvintele subliniate din textele următoare:

a) „Să nu cumva să afle! Cum e ea *simțitoare*!".

b) „... dar n-ar fi rău să-l dezarmăm cu desăvârșire, și-apoi *să-l lucrăm* pe onorabilul!"

c) „D-le Cațavencu, ai voit *să mă pierzi* pe mine și *te-ai pierdut* și pe *dumneata*."

4. Explicați cum s-au format următoarele cuvinte: *râvășel, dăscălime, scrisorică, director-proprietar.*

Aurel Iliquidi, *Trahanache*

Completați-vă cunoștințele!

1. Precizați sensurile cuvintelor subliniate din exemplele de mai jos:

a) „Caz pe maidan peste *un dobitoc*."

b) „*Curat* să lăsăm, coane Fănică."

2. Care sunt formele corecte?

scrofuloși – scrupuloși, renumerație – remunerație

3. Indicați sensurile cuvintelor scrise cu litere cursive în textele de mai jos:

a) „Să-mi *aprinz* numai țigara."

b) „Lasă, omule, zi-i mișel și pace! Ce *te aprinzi* așa?"

c) „*Am pierdut-o*! (Se mai caută ...) *Am pierdut-o*!"

d) „Sunt în adevăr *pierdut*."

e) „Eu, cum căzusem, *mă ridic* degrabă..."

f) „Așa e polițaiul: tată să-ți fie – trebuie *să-l ridici*!"

Observați!

- Mijloacele lexicale de portretizare a personajelor.
- Diversitatea lexicală (arhaisme, neologisme, termeni familiari și populari).
- Coexistența formelor corecte și a celor incorecte.

Morfosintaxă

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Notați forma literară a următoarelor verbe: *posedezi, imitează, scot, văz, vauz, mă prinz.*

2. Care sunt efectele unor astfel de forme ale limbii vorbite asupra cititorului?

3. Identificați în fragmentele reproduse din *O scrisoare pierdută* câte cinci interjecții, substantive în vocativ și forme verbale de imperativ.

Scanned with OKEN Scanner

4. Demonstrați efectele de oralitate ale cuvintelor pe care le-ați identificat rezolvând exercițiul anterior.

5. Ce roluri au interjecțiile în textele de mai jos?

a) DANDANACHE: „De colea până colea... gâr-mâr... a trebuit, conița mea, să țedeze, și *tronc*! depesa aiți, neicusorule... (...) La un caz iar... pac! la Răsboiul."

b) ZOE *(desperată)*: „...A! s-a întors jocul, domnule Cațavencu!"

6. Observați greșelile de exprimare din replicile citate. Ce sugerează prezența acestora în vorbirea personajelor?

a) „A mai pățit-o și alții."

b) „Ce-mi dă în gând ideea?"

c) „M-ai rămăsesem eu... care familia mea de la patuzsopt în cameră... rămăsesem mă-nțeledzi fără coledzi... și așa am venit pentru aledzere."

Ortografie. Punctuație. Fonetică

Completați-vă cunoștințele!

1. Justificați folosirea semnului exclamării în următoarele exemple:

– „A! ești un om pierdut!... pierdut!.."

– „Ei! uite și d. Nae. Salutare, onorabile!"

– „Ei! ieși odată și lasă-mă. Ghiță!"

– „Nenorocitule! ți-ai aruncat norocul în gârlă, te făceam om!"

2. Citiți fragmentele din *O scrisoare pierdută* și comparați tipurile de intonație, raportate la stările sufletești ale personajelor.

3. Identificați semnele de ortografie și de punctuație din fragmentele de mai jos și explicați rolul acestora.

a) „Ba că dă-mi-o, ba că nu ți-o dau, din vorbă-n vorbă, tura-vura, ne-am abătut pe la o țuică... una - două - trei... pe urmă dă-i cu bere, dă-i cu vin, dă-i cu vin, dă-i cu bere..."

b) „O scrisoare, da, domnule Nae... Nu mai mergem pe la o țuică?"

Iancu Brezeanu în rolul *Cetățeanului turmentat*

Observați!

- Expresivitatea frecvenței unor semne de punctuație.
- Oralitatea textului.

II. Interpretarea textului

Structura textului

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Citiți fragmentele reproduse din comedia *O scrisoare pierdută* de I.L.Caragiale, indicând locul și timpul în care se desfășoară acțiunea acestei opere dramatice.

2. Prezentați personajele care participă la desfășurarea acțiunii din piesa *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale, așa cum vă apar ele în fragmentele reproduse în manual.

Scanned with OKEN Scanner

Completați-vă cunoștințele!

1. Identificați intriga care declanșează acțiunea și întreține conflictul principal al piesei *O scrisoare pierdută*.
2. Descoperiți, în fragmentele din manual, conflicte secundare.
3. Stabiliți relațiile dintre personajele din textul dramatic *O scrisoare pierdută*, în funcție de împrejurările în care evoluează acestea.
4. Ce eveniment declanșează disputa dintre cele două tabere de alegători?
5. Care este momentul de maximă tensiune în desfășurarea evenimentelor?
6. Numiți-i pe cei doi posibili candidați aflați în confruntare directă.
7. Evidențiați, într-o compunere de maximum 20 de rânduri, apariția, evoluția și rezolvarea conflictului.

Opera dramatică

Exprimați-vă părerea!

1. Explicați cum este organizat textul dramatic *O scrisoare pierdută*.
2. Realizați o scurtă prezentare a evenimentelor din fiecare act.
3. Arătați ce răsturnări de situație se produc în finalul piesei.
4. Cum interpretați faptul că, în înfruntarea dintre Cațavencu și Farfuridi, învingător devine Dandanache?
5. Transcrieți, din diferite scene ale piesei *O scrisoare pierdută*, câte patru indicații scenice și de decor ale autorului, relevante pentru portretele personajelor și pentru descrierea atmosferei.
6. Comparați comedia *O scrisoare pierdută* cu unul dintre textele literare epice studiate: schiță, nuvelă, roman. Evidențiați anumite elemente comune celor două genuri.
7. Identificați în fragmentele reproduse în manual din *O scrisoare pierdută* elemente proprii creației dramatice:
   - replici ale personajelor, sub formă de dialog sau de monolog;
   - indicații ale autorului, de regie și de decor.

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Numiți pretextul în jurul căruia se dezvoltă întâmplările evocate.
2. Prezentați acțiunea din fragmentele reproduse în manual, raportându-vă la intrigă, generatoare a conflictului.
3. Dați exemple de două situații conflictuale din piesa *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale.

Observați!

Opera dramatică *O scrisoare pierdută* se definește prin:

- **Intriga**: întâmplările, peripețiile provocate de pierderea unei scrisori de amor.
- **Conflictul**: intersectarea intereselor și a sentimentelor personajelor în desfășurarea evenimentelor narate.
- **Desfășurarea acțiunii:**
  - declanșarea conflictului și desfășurarea gradată a acțiunii;
  - situații dramatice;
  - adunarea electorală din actul III;
  - conflicte comico-satirice;
  - răsturnări succesive de situație;
  - atmosfera destinsă de împăcare și de sărbătoare din finalul piesei;
  - elemente specifice genului dramatic.
- **Compoziția:**
  - modul de expunere: dialog, monolog;
  - indicațiile autorului de regie și scenografie.
- Unități (etape) succesive în desfășurarea acțiunii:
  - subiect dramatic;
  - intrigă dramatică;
  - conflict dramatic;
  - deznodământ.

Sesizați!

- Acțiunea desfășurată concentric în jurul unui pretext.
- Deznodământul comic.

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

● **Opera dramatică** este creația literară scrisă sub formă de dialog și destinată interpretării scenice.

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați personajele din comedia *O scrisoare pierdută*, conform tabelului:

Puterea	Opoziția	Grupul neutru
.....	.....	.....

2. Care sunt ceilalți membri din structurile „triunghiulare" enumerate mai jos?

„Triunghiul" conjugal	„Triunghiul" politic	„Triunghiul" inocenților
Zoe	Dandanache	Cetățeanul turmentat
.....	.....	.....

3. Comentați mărturisirea făcută de Caragiale potrivit căreia Dandanache e mai prost ca Farfuridi și mai canalie decât Cațavencu.

4. Identificați replica prin care se definește trăsătura dominantă de caracter a următoarelor personaje:

a) Zaharia Trahanache;
b) Tache Farfuridi;
c) Nae Cațavencu;
d) Agamemnon Dandanache;
e) Ghiță Pristanda;
f) Cetățeanul turmentat.

Completați-vă cunoștințele!

1. După ce citiți textul întregii piese, alcătuiți portretul lui Ștefan Tipătescu, folosindu-vă de următorul plan:

a) identitate;
b) principalele lui acțiuni în desfășurarea subiectului;
c) evoluția comportamentului;
d) trăsături de caracter;
e) limbaj;
f) indicațiile de regie.

2. Evidențiați comportamentul lui Ștefan Tipătescu față de Cațavencu.

3. Completați portretul moral al lui Ștefan Tipătescu, precizând ce trăsături ne dezvăluie replica sa:

„Eu sunt un om căruia-i place să joace pe față."

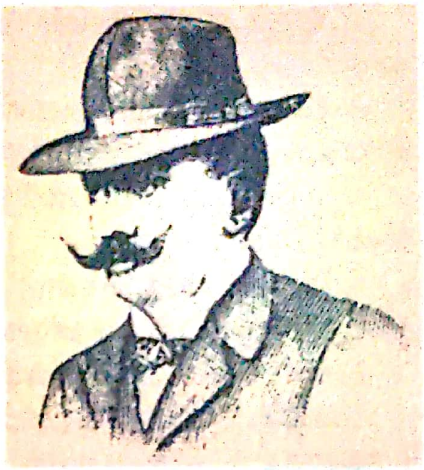

Observați!

Ștefan Tipătescu:
- personaj orgolios;
- trăiește sentimentul abandonării unei cariere strălucite;
- oscilează între sentimentele față de Zoe și dorința de ascensiune politică;
- defecte și vicii general umane.

Zaharia Trahanache:
- venerabilul neica Zaharia;
- stâlpul local al partidului de guvernământ.

Zoe Trahanache:
- mimează că trăiește o dramă; superficială.

Nae Cațavencu:
- șef al „grupului independent";
- tipul demagogului politic;
- fățarnic, ipocrit, dar, în același timp, umil și neputincios.

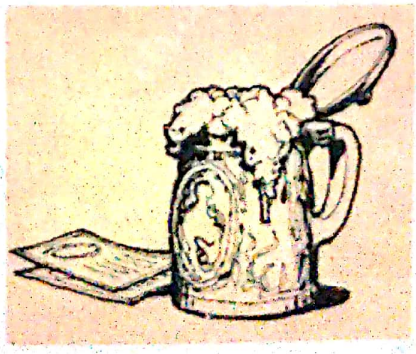

Scanned with OKEN Scanner

4. Care sunt stereotipurile de comportament și de limbaj ale personajului Trahanache?

5. Evidențiați evoluția personajului Zoe pe întreaga desfășurare a acțiunii piesei *O scrisoare pierdută*.

6. Analizați rolul lui Nae Cațavencu în dezvoltarea unei suite de situații comice.

7. Dați cel puțin două exemple de enunțuri din discursul demagogic rostit de Cațavencu în fața alegătorilor.

8. Comentați situația comică în care apare Cațavencu la finalul piesei.

9. Analizați, din această perspectivă, intrarea în scenă a lui Agamiță Dandanache.

10. Explicați rolul unor personaje secundare „pereche" în desfășurarea acțiunii dramatice:

a) Farfuridi și Brânzovenescu;

b) Ionescu și Popescu;

11. Identificați anumite ticuri verbale în limbajul personajelor Pristanda și Farfuridi.

Sesizați!

- Modalități de portretizare specifice textului dramatic:

– prin **acțiune**: fapte, atitudini, gesturi;

– prin **limbaj:** efecte comice;

– prin **nume:** Cațavencu, Farfuridi, Brânzovenescu, Agamiță Dandanache, Zaharia Trahanache, Ștefan Tipătescu etc.

Comedia. Sursele și procedeele comicului

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Dați exemple, din alte piese pe care le-ați citit sau le-ați urmărit interpretate pe scenă sau pe micul ecran, de situații comice în care sunt implicate personaje comice.

2. Dați exemple de modalități de realizare a comicului de limbaj de tipul celor prezentate mai jos. Observați utilizarea etimologiei populare și a anacolutului:

A. Neologisme		B. Construcții greșite	C. Ticuri verbale
a) pronunțate greșit	b) înțelese greșit		
„renumerație"	*„capitalist"* = locuitor al capitalei	*„ne-am răcit împreună"*	*„curat murdar"*
		„ eu, care familia mea de la patuz-sopt"	*„ curat constituțional"*
.....	.....	.....	.....

3. Evidențiați elemente specifice comicului de limbaj în discursurile personajelor din *O scrisoare pierdută*:

a) discursurile rostite la adunarea electorală din actul III de cei doi candidați, Farfuridi și Cațavencu;

b) discursul lui Dandanache în fața alegătorilor.

Observați!

Categoria comicului:

- comic de situație;
- comic de moravuri;
- comic de caracter;
- comic de limbaj.

Cațavencu: demagog.
Farfuridi: limbaj incoerent.
Dandanache: clișee verbale.

Scanned with OKEN Scanner

FARFURIDI: *„Din două una, dați-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele ... esențiale..."*

CAȚAVENCU: *„Până când să n-avem și noi faliții noștri?... Anglia-și are faliții săi, Franța-și are faliții săi, până și chiar Austria-și are faliții săi, în fine oricare națiune, oricare popor, oricare țară își are faliții săi..."*

DANDANACHE: *„În sănătatea alegătorilor... cari au probat patriotism și mi-au acordat* (nu nemerește)*... asta... cum să zic, de!... zi-i pe nume, de!... a! sufradzele lor, eu, care familia mea de la patruzsopt în Cameră, și eu ca rumânul, imparțial, care va să zică... cum am zițe... în sfârșit, să trăiască!"*

4. Spuneți ce vă sugerează numele personajelor :

a) *Nae Cațavencu;*
b) *Trahanache;*
c) *Pristanda;*
d) *Farfuridi și Brânzovenescu;*
e) *Agamiță Dandanache;*
f) *Ionescu și Popescu.*

Sesizați!

- Numele personajelor poate sugera uneori trăsătura lor dominantă de caracter.
- Numele anumitor personaje stârnesc comicul prin structura lor fonetică: Trahanache, Cațavencu, Dandanache, Farfuridi etc.
- Personajele cu valoare de simbol, exponente tipice ale unei anumite categorii umane.
- **Scrisoarea**: motiv de ceartă și de rezolvare a situațiilor.

Scrisoarea lui Tipătescu către Zoe: determină conflictul și desfășurarea evenimentelor.

- **Ziarul**: mijloc de manipulare a opiniei publice, de șantaj pentru a dobândi avantaje politice.

În acest capitol,
imagini fotografice din București de altădată

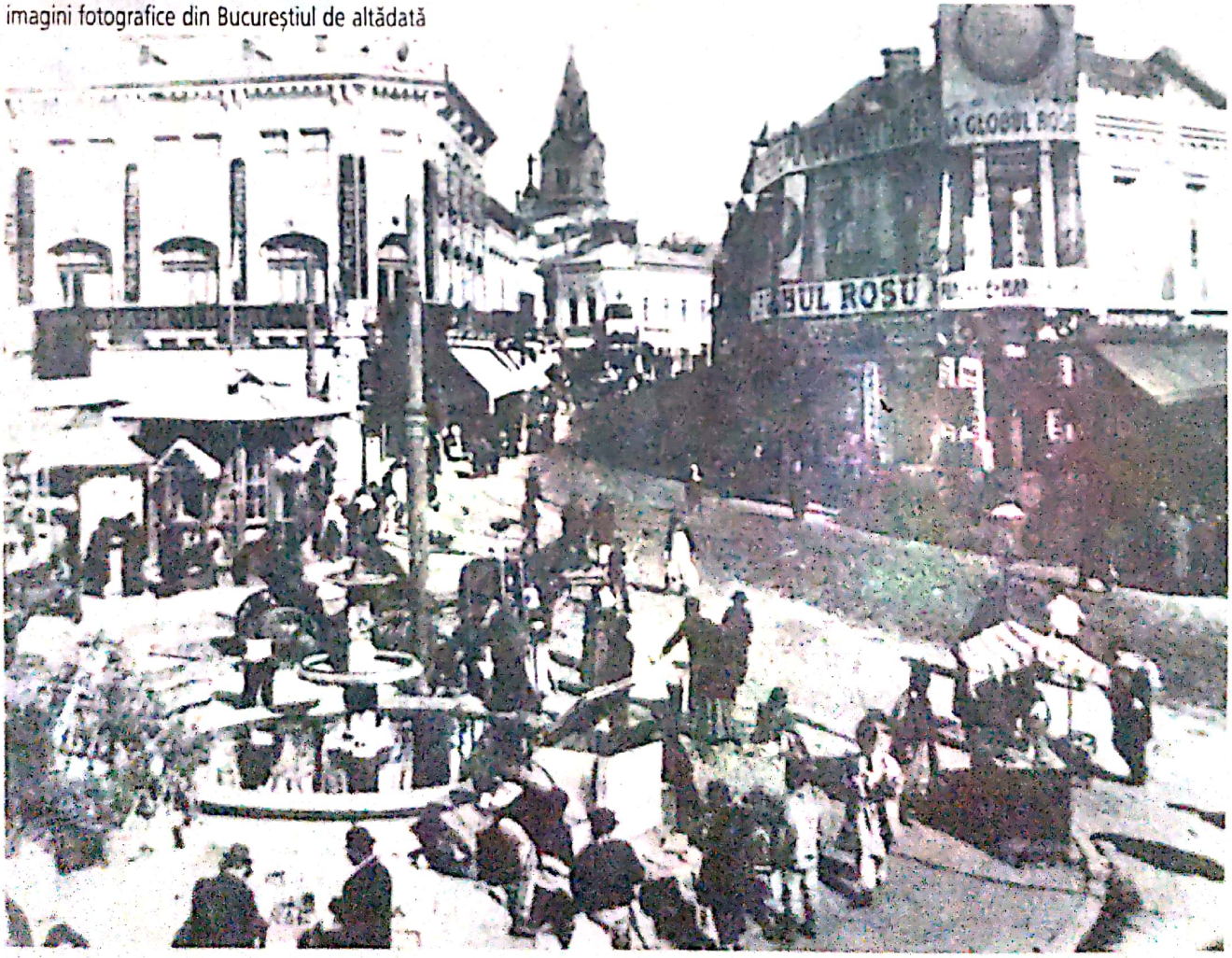

Scanned with OKEN Scanner

Verificați-vă cunoștințele!

1. Precizați ce atitudine manifestă autorul față de evenimentele și personajele piesei.
2. Identificați procedeele specifice comicului în scena pe care o reproducem:

TRAHANACHE: Ai puțintică răbdare... Da dacă-l putem aduce să voteze cu noi?

FARFURIDI: Altă vorbă... Să voteze cu noi, e ușor; are procesul cu epitropia bisericii, săptămâna viitoare... dar să voteze cu noi? Adică cum să voteze cu noi?...

BRÂNZOVENESCU: Adică cum să voteze cu noi?

TRAHANACHE: Să voteze cu noi.

BRÂNZOVENESCU: Nu pricepi, neică Zahario, vorba noastră? Adică „noi", partidul nostru, pentru cine votăm noi, pentru cine lucrăm noi? Noi încă nu știm...

TRAHANACHE: Mă rog, aveți puțintică...

FARFURIDI: Nu știm...

TRAHANACHE: Mă rog, aveți...

FARFURIDI: Ba eu merg și mai departe și zic, cum ziceam lui amicul meu Brânzovenescu: mă tem de trădare...

TRAHANACHE: Cum de trădare?

BRÂNZOVENESCU: De-aia noi astăzi când am mirosit ceva cumva...

FARFURIDI: Ceva cumva...

BRÂNZOVENESCU: Dacă e ceva la mijloc...

FARFURIDI: Ceva la mijloc...

TRAHANACHE: Ceva la mijloc?

FARFURIDI: Da, așa, dacă e trădare, adică dacă o cer interesele partidului, fie!

BRÂNZOVENESCU: Dar cel puțin s-o știm și noi!

Descoperiți singuri!

1. Prezentați succint evoluția conflictului în comedia *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale.
2. Referindu-vă la piesa *O scrisoare pierdută*, indicați patru elemente specifice comediei.
3. Care este rolul „scrisorii pierdute" în desfășurarea acțiunii?
4. Identificați trei scene din comedia *O scrisoare pierdută* în care acțiunile dramatice să fie declanșate de existența altei scrisori decât aceea a lui Tipătescu către Zoe.
5. Explicați, din această perspectivă, semnificația titlului comediei: *O scrisoare pierdută*.
6. Ce rol are ziarul în piesa *O scrisoare pierdută* de I.L.Caragiale?
7. Comentați semnificația altor elemente de comedie (de exemplu, tema alegerilor).

Important!

- **Comedia** este specia genului dramatic în care sunt înfățișate personaje, moravuri sociale, într-un mod care stârnește râsul, având totdeauna un final comic.
- *O scrisoare pierdută* este o comedie de moravuri sociale, politice, familiale, ilustrate prin comportamentul unor personaje aflate în conflict.

Valorificați-vă cunoștințele!

- Demonstrați, într-o compunere de maximum 15 rânduri, că *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale este o *comedie*. Valorificați, în acest sens, și următoarele afirmații ale lui Tudor Vianu:

a) „Caragiale se însoțește cu semenii săi, mai întâi pentru plăcerea de a-i observa și de a surprinde tipicul în individual."

b) „Limba pe care o pune Caragiale în gura personajelor sale este, deci, un mijloc al datării, al localizării, al tipizării, ca atare un mijloc al criticii."

Scanned with OKEN Scanner

Lectură suplimentară

Titanic - Vals

Comedie în trei acte
(fragment) de Tudor Mușatescu

PERSONAJELE:

SPIRACHE, funcționar la prefectură. E un personaj compus din: familie, slujbă și cumsecădenie. Are patruzeci de ani și mai bine.
DACIA, soția lui. Cam de aceeași vârstă. Conservată bine. Foarte voluntară foarte activă, foarte nemulțumită și foarte supusă mamei sale.
CHIRIACHIȚA, soacra lui Spirache.
SARMISEGETUZA, fiica lui Spirache, supranumită și „prințesa familiei", douăzeci și doi de ani.
GENA, fiica lui Spirache din prima căsătorie. Șchioapă și talentată la pictură.
TRAIAN, băiatul cel mare al lui Spirache. A ajuns să strângă până la douăzeci de ani trei clase de liceu.
DECEBAL, băiatul cel mic al lui Spirache. Doisprezece ani.
PETRE DINU, funcționar la poșta locală. Prepară dreptul în particular. Are douăzeci și patru de ani.
STAMATESCU, căpitan de cavalerie.
RĂDULESCU NERCEA, licențiat în drept, fost magistrat, avocat. Președintele organizației județene a partidului național-social.
PROCOPIU, avocat, coleg de școală cu Spirache.
UN VECIN, ca toți vecinii.
DOICA, ca toate doicile.
O SERVITOARE, ca toate servitoarele.
UN FOTOGRAF, ca toți fotografii.
Acțiunea se petrece în anul 1932, în orice oraș unde există soacre, neveste și prefecturi.

ACTUL I

Interior de funcționar de prefectură, cu leafă mică, copii mari și soacră prevăzută, de ea însăși, în actul dotal. E un fel de salon-sufragerie, cu mobilier amestecat și uzat. Un șevalet și un balansoar aduc o notă de atelier. Pe lângă masa de mâncare se mai găsește un bufet cu geamuri, o canapea cu scaune desperecheate, o măsuță etc. Direcțiunea de scenă va distribui mobilierul și îl va schimba după necesitate, păstrând nota de casă modestă, cu lucruri specifice interioarelor locuite de familii numeroase și reduse să trăiască din leafă. Tablouri: Leda cu gâscanul antic; Maria Stuart în închisoare; Un peisaj cu moară; *câteva „naturi moarte" și „flori" pictate de Gena; Spirache în uniformă de sergent în rezervă, în campania din 1913 (după o fotografie mărită); bibelouri; un gramofon cu pâlnie verde; o mașină de cusut „Singer"; o scrumieră în formă de cizmă; un vas pirogravat și altele după necesitate și în același gen. Intrările se vor fixa după indicațiile directorului de scenă.*

Tablou familial, în amurg: Spirache, retras într-un colț, spre lumina ferestrei, citește ziarul; Dacia deapănă un scul de lână roz și Decebal „îi ține"; Chiriachița dă o pasență. În balansoar, Sarmisegetuza (pe scurt Miza) își lustruiește preocupată unghiile, cu „instrumentele" în poală; Traian moțăie, cu o țigară lipită de buza inferioară, într-un colț de masă; Gena, la bufet, cu spatele spre public, pregătește mașina de spirt și ceștile pentru cafea. Afară e încă soare și liniște dulce de după-amiază provincială.

Scanned with OKEN Scanner

Scena I

SPIRACHE, DACIA, CHIRIACHIȚA , GENA, TRAIAN ȘI DECEBAL

(După ridicarea cortinei „familia" își continuă un timp - colectiv - ocupațiile individuale. Ziarul lui Spirache își întoarce pagina, mâna Daciei răsucește vertiginos bobinul sub ochii lui Decebal atenți să vadă „cât mai e de depănat din scul." Chiriachița înșiră ultimele cărți cu gesturi de preoteasă antică. Traian schițează vag colaci de fum, ceștile de cafea zornăie pe bufet, pila de unghii râcâie cu zgomotul specific... Câteva clipe pauză...)

CHIRIACHIȚA (*îi cade o carte pe jos*): Sarmisegetuza... la apleacă-te, maică, și dă-mi valetele de jos.

MIZA: Mamă-mare, te-am rugat de o sută de mii de ori până acuma să nu-mi mai zici Sarmisegetuza... Zi-mi Miza, cum îmi zice toată lumea. (*Se apleacă în silă, Gena îi ia înainte și ridică cartea.*)

GENA: Poftim... (*Îi dă cartea.*)

CHIRIACHIȚA: Mersi, maică...

TRAIAN (*care n-o prea „înghite" pe soră-sa*): Puteai să te deranjezi mai repede, prințeso, că nu ți se deteriora silueta...

CHIRIACHIȚA: Eu știu că Sarmisegetuza te cheamă... Miza nu e un nume de om... Miza, Liza, astea sunt nume de iepe, nu de fete de oameni cumsecade...

TRAIAN: Sigur... și unde pui că numele ei vine de la cea mai mare cetate din istoria romanilor... (*Declamând, ironic:*) „La Sarmisegetuza stă mândrul Decebal, ce-a-nfruntat popoare multe de jos și de pe cal."

CHIRIACHIȚA: Ba să mă ierți, dumneata. Numele ei vine de la răposatul ta'-tomare, că el v-a botezat pe toți.

TRAIAN: Da' știu că și-a bătut joc de noi! (*Arată pe fiecare din cei pe care îi numește.*) Sarmisegetuza... Decebal... Traian... Pe mama... Dacă mai aveam încă un frate... l-ar fi botezat Turnu Roșu... că alt nume propriu nu mai există din timpul luptelor cu dacii... (*Un timp.*) Parcă am fi familie de împărat roman, nu de funcționar la prefectură...

SPIRACHE (*se ridică, își împăturește jurnalul și vrea să-și ia pălăria din cuierul în formă de coarne de bou ardelenesc. E o pălărie deteriorată de intemperii, cu panglica roasă, cu borurile pleoștite*).

DACIA: Unde te duci?

SPIRACHE: Mă duc puțin până la prefectură... Am uitat să încui ceva în birou.

DACIA (*către familie*): Minte! Se duce să citească jurnalul în grădina publică... Ce, nu știu eu?

CHIRIACHIȚA (*măsurându-l, în timp ce el își pune pălăria*): Cum dracu îți mai vine să umbli cu pleașca aia în cap?

DACIA: De trei luni de zile îi spun să-și ia o pălărie nouă... și nu vrea. Cap gros.

TRAIAN: E bună pentru iarnă, tată... s-o dai la-mblănit.

MIZA: Zău, tată, ai putea să-ți iei o pălărie ca lumea... Gândește-te și la noi! Suntem fete mari! Ce zice lumea când te vede cu treanța aia în cap?...

SPIRACHE: O pălărie nouă costă două-trei sute de lei...

CHIRIACHIȚA (*care aprinde o țigară*): Lasă-te de tutun și fă economie...

SPIRACHE: Dacă vă e rușine cu mine... o să umblu cu capul gol... Tot e cald afară...

CHIRIACHIȚA: Ai și mutră să faci pe englezul...

GENA (*lângă el*): Dă-mi să ți-o scutur puțin, tată...

SPIRACHE (*cu o privire plină de iubire pentru ea*): Lasă, tată, că nu m-alege nimeni... La revedere...

Tudor Mușatescu
(1903 – 1970)

- Dramaturg, autor de proză umoristică, critic de teatru. Sursa de inspirație, construcția tipurilor, vioiciunea dialogului sunt numai câteva dintre calitățile comediilor lui Tudor Mușatescu prin care acesta se apropie de marii săi înaintași, mai ales de Caragiale.
- Piese de teatru: *Sosesc deseară*, *Titanic-Vals*, *...Escu*, *Visul unei nopți de iarnă*.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de loc (actualizare)

A. „*Deasupra frunții* tale e-un mândru cerc de stele." (M. Eminescu)
B. „Dar *în jurul meu* rămâne lumină." (Ana Blandiana)
C. „Umbla *de colo până colo* fără rost." (M. Preda)
D. „Femeia își mișcă capul *în dreapta* și-*n stânga* d*easupra pânzei.*"
(Șt. Bănulescu)
E. „Felix se simți mai *aproape* de Otilia *aici în odaie.*" (G. Călinescu)
F. „Capra țâști! *în dreapta*, țâști! *în stânga*, se depărta mereu."
(P. Ispirescu)
G. Creionul nu era *în* primul *buzunar*, ci *în al doilea.*
H. „Șirul de bărbați (...) se termină *undeva, dincolo de stele*".
(N. Stănescu)

Rețineți!

- **Complementul circumstanțial de loc** (c.l.) este partea secundară de propoziție care arată locul unde se petrece o acțiune.
- Răspunde la întrebările: *unde?, de unde?, până unde?, pe unde?, încotro?*

- **Topica și punctuația**

Complementul circumstanțial de loc poate sta atât după cuvântul determinat, cât și înaintea acestuia.

– Când stă după regentă, nu se desparte prin virgulă. De exemplu: „Un nor se oprește *deasupra noastră.*"

– Când stă înaintea cuvântului determinat și când autorul insistă asupra lui, se desparte prin virgulă. De exemplu:

„*Undeva, în urmă, în zare*, se vedeau dealurile ondulate". (Z. Stancu)

Observați!

- **Cuvântul determinat:**

– verb la mod personal sau nepersonal;
– locuțiune verbală predicativă;
– adverb de loc;
– adjectiv;
– interjecție predicativă.

- **Se exprimă prin:**

– substantiv în cazul acuzativ cu prepoziție și locuțiuni prepoziționale: *către, de la, de pe, de peste, de sub, din, dinspre, dintre, după, în, înspre, între, la, lângă, pe, peste, până, prin, printre, spre, sub, aproape de, departe de, dincolo de;*

– substantiv în cazul genitiv precedat de o prepoziție (*înaintea, deasupra, înapoia, dedesubtul*) sau de o locuțiune prepozițională (*în față, în spatele, în stânga, în susul, de-a lungul*);

– numeral cu prepoziție;
– pronume;
– verb la modul supin, construit cu prepoziția *la*;
– adverb sau locuțiune adverbială de loc, cu sau fără prepoziție.

Scanned with OKEN Scanner

Atenție!

- Adverbele relative care introduc propoziții circumstanțiale de loc îndeplinesc și funcția de complement circumstanțial de loc în propozițiile din care fac parte.
- Nu trebuie să confundăm complementul circumstanțial de loc în cazul G, construit cu prepoziția *asupra*, cu cel *indirect* în G., construit cu aceeași prepoziție.

„*Asupra apei* pluteau nuferi." C.C. de loc (*asupra* include ideea de loc)
„S-au repezit *asupra lor.* " C. indirect (*asupra* = „contra", „împotriva")

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați, în textele următoare, complementele circumstanțiale de loc și indicați cuvintele pe care le determină:

a) „În fața cârciumei, pe prispă și în uliță, pâlcuri-pâlcuri de oameni închinau." (L. Rebreanu)

b) „Locuiesc la marginea
Unei iubiri
La mijlocul ei
Trăiește credința mea." (Grigore Vieru)

c) „Deasupră-mi teiul sfânt
Să-și scuture creanga." (M. Eminescu)

d) „Ieșiseră de tot din pădurea de stejari și se apropiaseră de sat, dar nu mergeau într-acolo, ci înapoia lui, spre dunele de nisip."
(Șt. Bănulescu)

e) „E o lume care-n jurul soarelui a pus inele." (N. Stănescu)

f) „A doua zi am purces din Fărcașa pe la Borca spre Pârâul Cârjei și Cotârgași, până ce am ajuns la Broșteni." (I. Creangă)

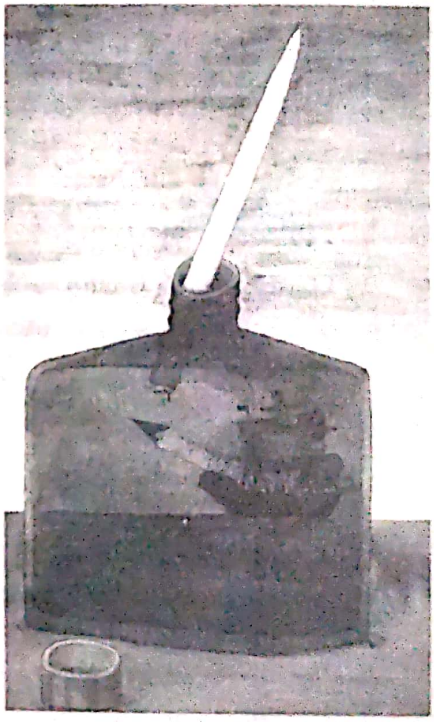

2. Precizați topica și punctuația complementelor circumstanțiale de loc identificate în exercițiul anterior.

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Precizați prin ce sunt exprimate complementele circumstanțiale de loc din textele de mai jos:

a) „Noaptea o petrecură sfătuind împrejurul focurilor." (Al. Vlahuță)

b) „Iar Oltul îi poartă spre zările Sudului, ca pe o solie de calmă fertilitate." (Geo Bogza)

c) „Ici și colo a ei haină s-a desprins din sponci." (M. Eminescu)

2. Analizați sintactic și morfologic regentul complementelor circumstanțiale de loc pe care le-ați identificat în exercițiul anterior.

3. Alcătuiți o propoziție în care să aveți un complement circumstanțial de loc pe lângă o locuțiune verbală.

4. Construiți propoziții sau fraze în care să utilizați complemente circumstanțiale de loc exprimate prin:

a) substantiv în cazul genitiv precedat de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională;

b) pronume cu prepoziție;

c) pronume cu prepoziție sau cu locuțiune prepozițională.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția subordonată circumstanțială de loc

A. „Rămâi de-acum sănătos că eu mă duc *de unde am venit.*"
(I. Creangă)

B. „Voi merge *unde va fi nevoie* și voi reclama și vei fi silit să te execuți."
(L. Rebreanu)

C. „Iar tu Hyperion rămâi
Oriunde ai apune..." (M. Eminescu)

D. „*De unde vin eu*
Nu lipsește decât moartea." (Ana Blandiana)

E. „Se îndreaptau *către cine îi chemau.*" (Folclor)

F. „Îi e greu de tot, domnișorule, *încotro te întorci.*" (C. Hogaș)

G. „Vine *din cine știe ce sfere înalte* să-mi facă onoarea de a sta alături de mine." (I. L. Caragiale)

H. „Mă uitai cercetător *spre unde-și îndrepta Pisicuța privirile.*"
(C. Hogaș)

I. „Hai *unde te voi duce eu* și are să-ți fie bine."

Reține!

● **Propoziția subordonată circumstanțială de loc** (C.L.) arată locul sau spațiul de desfășurare a acțiunii din propoziția regentă.

● Răspunde la întrebările: *unde?, de unde?, de pe unde?, până unde?, pe unde?, încotro?, dincotro?*

● **Topica și punctuația**

– Propozițiile subordonate circumstanțiale de loc stau, de obicei, după regentă și nu se despart prin virgulă de aceasta. De exemplu:

„Leagă calul unde zice stăpânul." (I. Creangă)

– Cele antepuse pot fi despărțite prin virgulă de regentă, dacă vorbitorul nu are intenția să scoată în evidență conținutul lor. De exemplu:

„Oriunde mă vei căuta, mă vei găsi."

„Încotro a văzut cu ochii a plecat."

– Se despart obligatoriu prin virgulă propozițiile subordonate circumstanțiale de loc antepuse și care au un corelativ în regentă.

De exemplu: „*Unde nu gândeai, acolo* îl găseai."

– Se desparte prin virgulă și circumstanțiala de loc intercalată în regentă.

De exemplu: „Și mergând el *încotro îi arătase*, pe la prânzul cel mare, iaca vede niște curți." (I. Creangă)

„Pe dealuri, *pe unde pământul nu dă rod*, pe acolo au și rumânii ceva ogoare ale lor." (Z. Stancu)

Observați!

● **Cuvântul determinat:**

– verb (tranzitiv sau intranzitiv);

– locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă);

– expresie verbală impersonală;

– adjectiv (rar);

– locuțiune adverbială de loc;

– interjecție predicativă.

● **Elemente de relație:**

– adverbele relative, cu sau fără prepoziții, *unde, încotro, dincolo* sau compusele lor nehotărâte: *orișiunde, oriunde, oridecât, oriîncotro;*

– pronumele relative sau nehotărâte precedate de prepoziții sau de o locuțiune prepozițională: *la cine, la ce, către cine, către ce, către oricine, la oricine, spre oricine, spre cine, spre ce, în dreptul cui* etc.

Atenție!

Adverbele relative *unde, de unde, pe unde, până unde, încotro, oriunde* etc. servesc ca element de legătură, îndeplinind, în același timp, și funcția de complement circumstanțial de loc în propozițiile din care fac parte.

Scanned with OKEN Scanner

Atenție!

- Nu confundați propoziția circumstanțială de loc introdusă prin *unde* cu propoziția atributivă introdusă prin același element joncțional. Pentru a le deosebi, țineți seama de regentul fiecăreia dintre ele.

De exemplu:

a) „Nici școala[1]/ *unde m-a învățat el*[2]/ nu mai este."[1]/ (M. Sadoveanu)
(substantiv) — AT

b) „Ai să pleci[1]/ unde zic eu."[2]/ (I. Creangă)
(verb) — CL

- Nu trebuie să confundăm subordonatele circumstanțiale de loc, introduse prin *către cine* și *spre cine*, cu subordonatele completive indirecte, introduse prin aceleași mijloace, dar cu sensul de „cui".

De exemplu:

a) „Aleargă[1]/ *către cine* îl cheamă."[2]/ (C.L.)
b) „M-am plâns[1]/ *către cine* mă ascultă."[2]/ (cui mă ascultă) (C.I.)

Observați!

- **Elementul corelativ**

– Deseori, adverbului relativ din propoziția circumstanțială de loc îi corespunde în regentă adverbul *acolo*, cu care se află în strânsă legătură.

– Uneori, adverbul relativ *unde* formează un tot împreună cu adverbul *acolo*.

De exemplu:

„Plecăm *acolo, de unde* am venit."

„*De unde* nu te aștepți, *de acolo* vine surpriza."

„S-a stabilit *acolo unde* nimeni nu se aștepta."

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Scoateți din textele următoare propozițiile subordonate circumstanțiale de loc, evidențiind elementele regente ale acestora.

a) „Curge izvorul,
Grâul răsare
Acolo pe unde
Trec urmele tale." (Grigore Vieru)

b) „Și nu părea deloc să fi fost o persecutată acolo de unde venise, s-ar fi ferit, de pildă, aici, să plece când veselia era în toi..." (M. Preda)

c) „Aici, unde ea nu mai poate veni decât la trei-patru zile, unde nu poate trăi mai mult de câteva ore pe săptămână, era întreaga ei viață."
(L. Rebreanu)

d) „Am rămas pe loc clipe îndelungi nedumerit de ce nu voisem să merg pe acolo pe unde dorise ea."
(M. Preda)

2. Alcătuiți cinci fraze în care propozițiile subordonate circumstanțiale de loc să fie introduse prin adverbe relative însoțite sau nu de prepoziții.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de timp (actualizare)

A. „Umblau toată *ziua* în halate, iar *seara* dansau în cămăși albe."
(Camil Petrescu)

B. „*Mâine* vom sta de vorbă mai mult." (G. Călinescu)

C. „*După un* scurt *popas*, făcut la podul de la Timișești, de pe Moldova, pornim înainte spre Moțca." (I. Creangă)

D. „*Într-o noapte*, când plutonul era de gardă, *pe la orele* trei se auzi un strigăt îngrozit. " (M. Preda)

E. „Tot *atunci* se auzi un țipăt și dinspre atacatori și *numaidecât* siluetele lor făcură bruște salturi aruncând ceva și căzând apoi imediat pe burtă." (M. Preda)

F. „Va străluci odată vremii
Norocul nostru-al tuturora". (O. Goga)

Rețineți!

● **Complementul circumstanțial de timp** (c.t.) este partea secundară de propoziție care arată timpul când se petrece o acțiune.

● Răspunde la una din întrebările: *când?, de când?, până când?, cât timp?*

● Topica și punctuația

– Poate sta atât înaintea cuvântului determinat, cât și după acesta. Nu se desparte prin virgulă. De exemplu:

„*Adesea* nu putea adormi." (G. Călinescu)

„Vor fi judecați *în curând*." (Ana Blandiana)

– Se desparte obligatoriu prin virgulă complementul circumstanțial de timp exprimat prin verb la modul gerunziu așezat la începutul propoziției. De exemplu:

„*Ajungând* acasă, a fost întâmpinat boierește."

„*Căzând* jos, s-a cufundat în fundul pământului." (I. Creangă)

Folosiți-vă cunoștințele!

● Construiți propoziții cu complemente circumstanțiale de timp și de loc exprimate prin substantive precedate de prepozițiile *până, după, la* și de locuțiunea prepozițională *înainte de*.

Observați!

● **Cuvântul determinat:**

– verb la un mod personal sau nepersonal;

– locuțiune verbală;

– adverb de timp;

– interjecție predicativă.

● **Se exprimă prin:**

– substantiv în cazul acuzativ fără prepoziție;

De exemplu: „*Iarna* asta a nins puțin."

– substantiv, pronume sau numeral în cazul acuzativ precedat de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: *către, de, de la, din, dinspre, după, în, înspre, între, la, pe, peste, până, până la, până în, prin, înainte de, în timp de, aproape de* etc.;

– substantiv, pronume sau numeral în cazul genitiv, când este precedat de prepozițiile și locuțiunile prepoziționale: *înaintea, în timpul, în vremea, de-a lungul, în cursul* etc.;

– adverbe și locuțiuni adverbiale de timp cu sau fără prepoziție;

– verb la gerunziu și la infinitiv precedat de prepozițiile *până* sau *înainte de*;

– adjectiv utilizat în construcții care se referă la vârstă.

De exemplu: „O cunosc *de mică*."

Scanned with OKEN Scanner

Atenție!

- În unele situații, complementul circumstanțial de timp cumulează sensuri sau nuanțe prin care se poate confunda cu alte complemente.

De exemplu:

a) „Ne-am cunoscut *la serbare*."

Când ne-am cunoscut? (complement circumstanțial de timp)

Unde ne-am cunoscut? (complement circumstanțial de loc)

b) „*Căzând*, și-a rupt mâna."

Când și-a rupt mâna? (complement circumstanțial de timp)

Din ce cauză și-a rupt mâna? (complement circumstanțial de cauză)

- Complementul circumstanțial de timp exprimat prin substantiv este însoțit, de cele mai multe ori, de numerale sau de adjective (*a doua zi, peste două zile, după multe zile* etc.).
- Acestea trebuie analizate separat, ca atribute ale substantivelor cu rol de complement.
- Nu trebuie să confundăm complementul circumstanțial de timp cu complementul circumstanțial de loc, ambele construite cu prepoziția *pe*.

De exemplu:

a) „*Pe drum* s-a întâlnit cu vecinul." (complement circumstanțial de timp, cu sensul de „în timp ce mergea pe drum")

b) „*Pe drum* se aflau cioburi de sticlă." (complement circumstanțial de loc, cu sensul de „pe jos")

- Nu trebuie să confundăm, de asemenea, complementul circumstanțial de timp cu complementul circumstanțial de loc și cu complementul circumstanțial de scop, atunci când au aceeași structură. De exemplu:

a) „I-am arătat toate secretele la *culesul viei*." (complement circumstanțial de timp)

b) „Se aflau toți *la culesul* viei." (complement circumstanțial de loc)

c) „Au plecat acolo *la culesul* viei." (complement circumstanțial de scop)

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Identificați complementele circumstanțiale de timp și cuvintele determinate de acestea din textele de mai jos:

a) „Aveau în casă o pisică
Era sălbatică de mică". (Al. Macedonski)

b) „A treia oară Remus a văzut-o supărată și a întrebat-o."
(L. Rebreanu)

c) „Va străluci odată vremii
Norocul nostru-al tuturora." (O. Goga)

d) „Nu putem să nu ne gândim bine înainte de a întreprinde un gest." (M. Preda)

2. Precizați părțile de vorbire prin care sunt exprimate complementele circumstanțiale de timp din textele ce urmează:

a) „Zilnic râde, zilnic cântă,
Veselia ei te-ncântă." (Al. Macedonski)

b) „Acum zece ani nu se gândise la un asemenea succes."

c) „O săptămână, o lună, un an de zile n-o să se mai vorbească decât de aventura asta." (I. L. Caragiale)

d) „Vorbiră în timpul jocului de toate." (G. Călinescu)

e) „La început nu-mi venise să cred, dar, ascultându-l atent, multă vreme a trebuit să accept că sunt acasă numai de o oră." (A. Buzura)

A. Poitevin-Skeletti,
Turnul Bărăției din București

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția subordonată circumstanțială de timp

A. „Cucoșul, *cum scăpă din mâinile moșneagului*, fuge de-acasă și umblă pe drumuri. Și *cum mergea el pe un drum*, numai iaca găsește o punguță cu doi bani." (Ion Creangă)

B. „El se luptă voinicește *pân'ce (...) izbuti să iasă din primejdioasa strâmtoare.*" (Al. Odobescu)

C. „*Cum se potoli deplin vântul*, iată sosi șătrarul prin ultimele scuturători ale ploii." (M. Sadoveanu)

D. „Însă *imediat ce părăsi biroul* dădu drumul îngrijorării și tensiunii."

E. „Mama se închină *ori de câte ori se așază și se scoală de la masă.*" (Marin Preda)

F. „*După ce pleca boierul de la curte* se ducea la vătaf și-i făcea o mulțime de lingușiri." (N. Filimon)

G. „*Când s-a terminat seceta, după ce a plouat cât a plouat*, am ieșit și eu la marginea satului spre locul unde rămăsese casa părăsită a lui Fuierea." (Șt. Bănulescu)

Rețineți!

- **Propoziția subordonată circumstanțială de timp** sau **temporala** (C.T.) arată timpul în care se petrece acțiunea exprimată de un verb din propoziția regentă.
- Răspunde la întrebările: *când?, de când?, până când?, cât timp?*

- **Topica și punctuația**

– Propoziția circumstanțială de timp poate sta atât înaintea, cât și în urma regentei.

– Când stă înaintea regentei, se desparte prin virgulă, dacă nu se insistă asupra ei. De exemplu:

„*După ce a ajuns acasă*, s-a liniștit."

„*După ce a ajuns acasă* s-a liniștit." (doar atunci, nu înainte)

– Când este așezată după regentă, nu se desparte prin virgulă decât atunci când regenta conține un complement circumstanțial sau când după ea urmează o propoziție circumstanțială. De exemplu:

„Furtuna începe *când nici nu te aștepți.*"

„Furtuna începe în Bărăgan, *când nici nu te aștepți.*"

– Propozițiile circumstanțiale de timp intercalate între elementele regentei se izolează prin virgule. De exemplu:

„Cucoșul, *cum scăpă din mâinile moșneagului*, fuge de acasă...".

(I. Creangă)

Observați!

- **Cuvântul determinat:**

– verb (tranzitiv sau intranzitiv la orice diateză);

– locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă);

– adjectiv (rar);

– adverb;

– locuțiune adverbială (de timp);

– interjecție predicativă.

- **Elemente de relație:**

– adverbul relativ *când*, folosit cu sau fără prepoziții (*de când, de pe când* etc.), sau compuse ale adverbului *când* (*oricând, orișicând* etc.);

– adverbele relative *cum* (sinonim cu *imediat ce*) și *cât* (sinonim cu *cât timp*):

„Plec[1]/ *cum* stă ploaia."[2]/

„Stai[1]/ *cât* poftești."[2]/

– locuțiuni conjuncționale subordonatoare de timp: *înainte să, numai ce, în timp ce, cât timp, (ori) de câte ori, de cum, pe când* etc.

– adjective relative:

„Vino[1]/ la ce oră vrei."[2]/

– prepoziția *până* (cu valoare de *până ce* sau de/ *până când*).

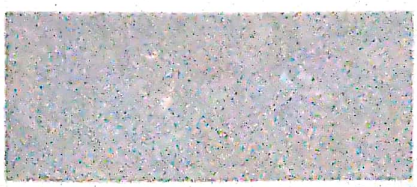

Scanned with OKEN Scanner

Atenție!

● Acțiunea exprimată de verbul din regentă poate fi în raport de anterioritate, posterioritate sau simultaneitate față de acțiunea verbului din subordonată.

– **Raportul temporal de anterioritate**: acțiunea din regentă se petrece înaintea celei din subordonată. De exemplu:

„Frica ținea[1]/ *până ce* dădeam de desișurile de mure."[2]/

(M. Sadoveanu)

– **Raportul temporal de posterioritate**: acțiunea din regentă se petrece după cea din subordonată. De exemplu:

„*După ce* treburile se isprăveau[1]/ mama se așeza la o fereastră."[2]/

(I. Creangă)

– **Raportul temporal de simultaneitate**: acțiunea din regentă se petrece în același timp cu cea din subordonată. De exemplu:

„Doar izvoarele suspină[1]/

Pe când codrul negru tace."[2]/ (M. Eminescu)

● Nu confundați propoziția circumstanțială de timp, introdusă prin *când*, cu prepoziția atributivă introdusă prin același element joncțional.

„A venit[1]/ *când* l-a chemat."[2]/

(Când a sosit? 2 - Propoziție circumstanțială de timp)

„A venit în ziua[1]/ *când* l-a chemat."[2]/

(În care zi a venit? 2 - Propoziție subordonată atributivă)

Observați!

● **Elemente corelative:**

a) Deseori, adverbului relativ *când* din propoziția circumstanțială de timp îi corespunde în regentă adverbul *atunci*.

De exemplu:

„Când și-a pierdut orice nădejde, atunci a câștigat."

„Atunci a câștigat, când nici nu se gândea."

Uneori, cele două adverbe formează un tot, luându-se împreună. De exemplu:

„A câștigat *atunci când* nu se aștepta."

b) Adverbul relativ *cum* (cu sensul *îndată ce*) are corelative diferite (*pe loc, și, cum*), dar toate cu sensul *de îndată, imediat*.

De exemplu:

„Cum ne-a văzut, pe loc ne-a sărit înainte."

„Cum îl văzu, se și repezi spre el."

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Completați frazele următoare cu regente potrivite pentru propozițiile circumstanțiale de timp de mai jos:

a) ..... imediat ce a intrat în casă. .

b) ..... până ce vine vara.

c) .... de cum se înserează.

d) ..... oricând îți face plăcere.

e) Când plecam la școală .....

f) După ce mi-am efectuat temele .....

g) Cât timp a durat furtuna .....

h) De câte ori mergea la film .....

2. Alcătuiți șase fraze cu propoziții circumstanțiale de timp introduse prin locuțiuni conjuncționale: *înainte (ca...)să, pe dată ce, în vreme ce, în timp ce, de câte ori, cât timp*.

3. Transformați propozițiile subordonate circumstanțiale de timp construite la exercițiul anterior în părți de propoziție corespunzătoare.

4. Evidențiați topica și punctuația subordonatelor temporale din textele de mai jos:

a) „Cum veniră, se făcură toți o apă și-un pământ." (M. Eminescu)

b) „Când auzeam noi pe moș Luca pomenind cu drag de casă și când mai vedeam cum rămân satele și locurile frumoase în urmă, supărarea noastră creștea la culme!" (I. Creangă)

c) „Sărmana fată de împărat, când se văzu singură cuc, începu a plânge, de ți se rupea inima."

(P. Ispirescu)

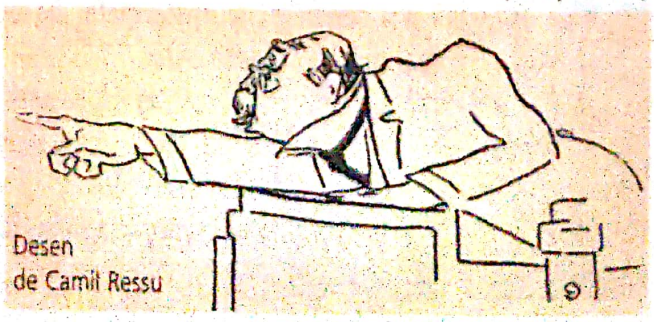

Desen de Camil Ressu

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de mod (actualizare)

A. „Vitoria se uita (...) *cu îndârjire*" (M. Sadoveanu)
B. „Viața se scurgea aici *fără conflicte* mari." (M. Preda)
C. Se desfășoară *conform unui amestec* de datini.
D. „Conduceau pe călăreți (...) *fără a-i expune* la cel mai mic pericol." (N. Filimon)
E. „Nu se poate călători *așa de ușor* și *fără primejdii* ca în ziua de azi." (I. Creangă)
F. Mergeam *târându*-mi picioarele.
G. Zăpada era înaltă *de un metru*.
H. „Și șovâlc, șovâlc! șovâlc! se înfățișează *înaintea* Sfintei Duminici." (I. Creangă)

Rețineți!

● **Complementul circumstanțial de mod** (c.m.) este partea de propoziție care arată modul cum se desfășoară o acțiune sau felul în care se prezintă o însușire.

● Răspunde la întrebările: *cum?, în ce mod?, cât (de)?, cât cine?, decât cine?*

● **Topica și punctuația**

Complementul circumstanțial de mod poate sta atât înaintea cuvântului determinat, cât și după acesta. De exemplu:

„Sunteți *bine* camuflați?" (M. Preda)

„Mănâncă toată ziua *ca un trântor*." (I. Creangă)

Observați!

● **Cuvântul determinat:**
- verb sau locuțiune verbală;
- interjecție predicativă;
- adjectiv;
- adverb.

● **Se exprimă prin:**
- substantiv în cazul acuzativ cu prepozițiile *fără, cu, în, ca* etc.;
- adverb sau locuțiune adverbială de mod;
- numeral adverbial;
- verb la modul infinitiv (cu prepoziție sau fără) sau la gerunziu;
- interjecție.

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Găsiți complementele circumstanțiale de mod și cuvintele determinate de acestea în următoarele texte:

a) „Îl privi fără excesivă cordialitate." (G. Călinescu)

b) „Existența mea fusese clasată (...) conform apecierilor infailibile ale unor astfel de oameni." (Șt. Bănulescu)

c) „Și odată pornesc ei teleap, teleap, teleap!" (I. Creangă)

d) „Să ne privim nesățios
Și dulce toată viața." (M. Eminescu)

2. Indicați părțile de vorbire prin care sunt exprimate complementele circumstanțiale de mod din textele de mai sus și analizați-le morfologic.

3. Alcătuți câte trei propoziții în care să existe complemente circumstanțiale de mod exprimate prin adverbe, locuțiuni adverbiale, substantive și verbe la modul gerunziu.

Atenție!

● Nu trebuie să confundați complementul circumstanțial de mod cu complementul circumstanțial de loc, atunci când ele sunt exprimate prin același adverb.

Să se compare:

a) Scrie *mai departe*!
(complement circumstanțial de mod, cu sensul „în continuare")

b) Merge *mai departe*.
(complement circumstanțial de loc, cu sensul „de aici încolo")

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția subordonată circumstanțială de mod

A. „Răul pieri *așa cum apăruse* și *fără să lase urme.*" (M. Preda)
B. „Sufletul mi-e așa curat
Cum gândul tău îl vrea,
Cum inima iubirii tale-l crede." (L. Blaga)
C. „Dar nu sărea nimeni, *ca și cum toți ar fi vrut să vadă.*" (L. Rebreanu)
D. „Striga *cât îl lua gura* că moare de frig." (I. Creangă)
E. „Porniră spre șosea cu pași iuți, *ca și când ar fi avut o țintă, așa cum merg întotdeauna tinerii...*" (M. Preda)
F. „*Pe măsură ce mergea și obosea*, sufletul i se calma." (G. Călinescu)

Rețineți!

● **Propoziția subordonată circumstanțială de mod** (C.M.) arată cum se desfășoară acțiunea sau cum se prezintă o însușire din propoziția regentă, corespunzându-i, la nivelul frazei, complementului circumstanțial de mod.

● Răspunde la întrebările: *cum?, în ce măsură?, în ce mod?, în ce fel?, în ce chip, cât?, cât de?, cu cât, de câte ori?.*

● **Topica și punctuația**

– Propoziția circumstanțială de mod poate sta atât înaintea regentei, cât și după aceasta. De exemplu:

„*Cum îți vei așterne*, așa vei dormi." (Folclor)

„Omul e dator să lupte *cât a putea* cu valurile vieții." (I. Creangă)

„Și s-așază toți la masă, *cum li-s anii, cum li-i rangul.*" (M. Eminescu)

„Cum o vede, maiorul se oprește o clipă, *ca și cum ar vrea să se reculeagă.*" (I. L. Caragiale)

– Se despart prin virgulă propozițiile circumstanțiale de mod al căror conținut nu este considerat a fi esențial pentru acțiunea din regentă și cele care au în regentă corelative adverbiale. De exemplu:

a) „Furnicile s-au mistuit, *de parcă n-ar fi fi fost de când e lumea.*"
(I. Creangă)

b) „Fata Împăratului Roș nu se capătă *așa* lesne, *cum crezi tu.*"
(I. Creangă)

c) „*Cum nu se dă scos ursul din bârlog* (...), *așa* nu mă dau eu dus din Humulești." (I. Creangă)

Observați!

● **Cuvântul determinat:**

– verb (tranzitiv sau intranzitiv la orice diateză);
– locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă);
– adjectiv (calificativ);
– adverb de mod;
– locuțiune adverbială de mod.

● **Elemente de relație:**

– adverbe relative: *cum, precum, cât*;
– conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare: *fără (ca) să, decât să, parcă, de parcă, ca și cum, ca și când, cu cât, pe măsură ce*;
– pronume relative precedate de adverbele de mod *cât, decât*.

De exemplu:

„A răspuns mai bine decât cine a vorbit înaintea lui."

Theodor Pallady, *Vedere din București*

Scanned with OKEN Scanner

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Completați spațiile punctate cu regente potrivite cu propozițiile circumstanțiale de mod de mai jos:

a) ..... precum își imaginase.
b) ..... cum i-am promis.
c) ..... ca și cum n-ar fi auzit.
d) ..... pe cât afirmase el.

2. Contrageți propozițiile circumstanțiale de mod din următoarele exemple în complemente circumstanțiale de mod:

a) A plătit cât a vrut.
b) Se comportă cum e normal.
c) A procedat după cum i s-a spus.
d) A plecat fără să anunțe.
e) Se uita la mine ca și cum nu m-ar fi cunoscut.

3. Completați spațiile punctate cu propoziții regente corespunzătoare propozițiilor subordonate menționate:

a) ..... cum a rezolvat el problema. (C.M.)
b) .....cum a rezolvat el problema. (SB.)
c) ..... cum a rezolvat el problema. (AT.)
d) ..... cum a rezolvat el problema. (C.D.)
e) ..... cum a rezolvat el problema. (C.I.)

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Identificați propozițiile circumstanțiale de mod și precizați felul acestora:

a) „Venise fără să știe pentru ce a venit și ce vrea." (C. Negruzzi)
b) „Fata Genarului plângea. Dar când îl văzu, fața ei se însenină, cum se-nsenină o undă de o rază." (M. Eminescu)

2. Analizați sintactic și morfologic regentele propozițiilor subordonate circumstanțiale de mod:

a) „Toți aveau de spus câte ceva, ca și când ceilalți n-ar fi știut nimic sau nici n-ar fi fost de față..." (L. Rebreanu)
b) „Cum măsori, așa ți se va măsura." (Proverb)
c) „Cu cât se apropia de casă, cu atât inima îi bătea mai tare."
d) „Băiatul se făcea mai cuminte, pe măsură ce treceau anii."

3. Construiți câte o frază cu:

a) propoziții subordonate circumstanțiale de mod propriu-zise și de mod comparative introduse prin adverbele *cum, precum* și *cât*;
b) propoziții de mod comparative introduse prin locuțiunile conjuncționale *ca și cum, ca și când, de parcă*.

Alexandru Phoebus, *Peisaje citadine*

Atenție!

- În propoziția regentă pot fi folosite adverbe și locuțiuni adverbiale corelative: *așa, atât, în aceeași măsură, astfel.*
- Corelativul *așa* și adverbul *cum* se despart, uneori, prin virgulă de elementul regent. În acest caz, adverbul corelativ *așa* face parte din propoziția regentă.
- În alte situații, adverbele relative formează cu adverbele *așa* și *astfel* un tot, luându-se împreună: *așa cum, așa precum.*

De exemplu: „Am venit pregătit, *așa cum* promisesem."

Scanned with OKEN Scanner

Textul distractiv: anecdota, gluma

„Dumitru Teleor și I.L. Caragiale se aflau, cândva, într-un restaurant în fața unei sticle cu vin. Dramaturgul avea, în ziua aceea, o mare poftă de vin, dar era fără bani în buzunar.

Cu toate acestea, convivul său îl auzi poruncindu-i băiatului:

Ia mai adă un ulcior,
Că plătește ... Teleor!

Nevoind să rămână mai prejos, ca poet, sau poate din simplul motiv că nu dorea să achite comanda prietenului său, Teleor îi ripostă îndată:

Teleor n-are parale,
Dar plătește Caragiale!"

„C.I. Nottara interpreta rolul lui Ștefan cel Mare, domnul Moldovei. Cum cerea piesa, la un moment dat, rosti următoarea replică:

– Aduceți-mi calul!

– Dar, un măgar nu vrei? se trezi că întreabă cineva de la galerie.

– Ba da! Coboară! îi porunci Nottara."

Completați-vă cunoștințele!

1. Despre ce este vorba în aceste texte umoristice?
2. Dați titlul corespunzător fiecărei anecdote sau glume.
3. Identificați, în textele umoristice de mai sus, caracteristicile situației de comunicare, după modelul:

Titlul textului (dat de voi)	Timp	Loc	Interlocutori
.....	.....	.....	.....

Observați!

- Mediul social al protagoniștilor.
- Situația de comunicare; interlocutorii.
- Situația, expresia sau cuvântul care focalizează umorul.
- Diferența dintre realitate și aparență.
- Ambiguitatea (lipsa de precizare, de claritate); echivocul, confuzia, cu două sau mai multe înțelesuri.

– La grădina zoologică, un copil se oprește în fața colivie unui papagal:

– Ei, ia spune, nu cumva vorbești?

– Oh, nu! vine răspunsul. Dar tu zbori?

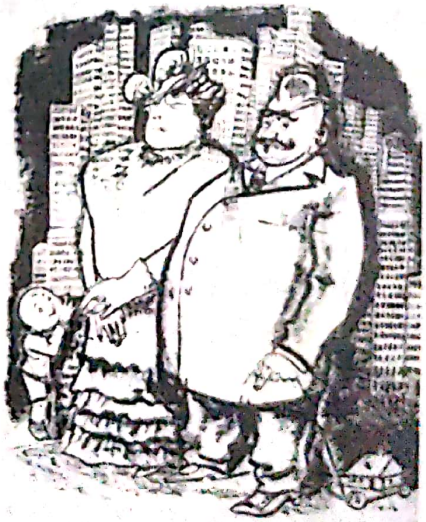

Aurel Iliquidi, *Goe și familia la Luna Bucureștiului*

– Tati, mă duci la Grădina Zoologică?

– Nu, puișor, pentru că știi bine că ți-e frică de lei.

– Nu-mi mai este, am auzit la radio că leul nu mai are nici o putere.

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

- **Anecdota** este un text scurt umoristic care se referă la persoane sau personaje cunoscute.
- **Gluma** este un text umoristic de dimensiuni reduse, în care este evidențiată mai mult partea umoristică. Personajele sunt comune și au, de obicei, nume generice: un copil, profesorul etc.
- Textul anecdotei și al glumei reprezintă o situație de comunicare concentrată și are la bază umorul.
- Umorul: înclinarea spre glume și ironii sub aparența de seriozitate.
- Forme ale umorului:

– enunțuri repetate (stereotipurile);

– replici opuse sau ironice față de altele anterioare;

– jocul de cuvinte bazat pe echivocul rezultat din asemănarea între formele unor cuvinte deosebite ca sens (calamburul);

– situații opuse celei așteptate;

– limbaj ambiguu, utilizarea incorectă a unor cuvinte sau a unor construcții gramaticale.

– Ionică, tu ai văzut vreodată un cerb?
– Da, la televizor!
– Eu te întreb dacă l-ai văzut în natură?
– Nu, tata nu mă lasă să scot televizorul în natură!

– Nicușor, te-a ascultat profesorul astăzi?
– Da, el a ascultat... dar nu a auzit nimic.

– De ce plângi, băiete?
– Fratele meu a spart un geam...
– Și?
– Suntem gemeni și tata nu ne deosebește....

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Notați replicile care se repetă (stereotipuri verbale) în vorbirea celor din jurul vostru.
2. Credeți că stereotipurile pe care le-ați consemnat exprimă personalitatea fiecăruia? Argumentați de ce.
3. Consemnați câteva replici specifice anumitor meserii: medic, profesor, vânzător, ziarist etc. Inversați replicile între ele. Comentați efectele obținute.
4. Precizați unde constatați ambiguitatea sau diferența dintre realitate și aparență în textele distractive reproduse în aceste pagini.
5. Notați la ce nivel al textului se află umorul.
6. Care dintre formele umorului sunt prezente în aceste situații de comunicare?

Dovediți-vă creativitatea!

1. Alcătuiți o scenetă umoristică cu un subiect preferat.
2. Consemnați un interviu în care să aveți o situație umoristică.
3. Alcătuiți o scenetă umoristică inspirată din viața cotidiană.

Exprimați-vă părerea!

1. Ce înseamnă a avea umor?
2. Credeți că umorul este necesar în viața cotidiană? Argumentați-vă opinia pe baza unui caz concret.

Florin Pucă, desen din ciclul *Situații*

Scanned with OKEN Scanner

Curriculum vitae (CV)

OFERTE DE SERVICIU FIRMA Tonyta angajează personal calificat în domeniul auto: ingineri, mecanici, personal vânzare. Persoanele interesate sunt rugate a trimite CV, dat la fax. 315.47.96

MARIA DINU

Aleea Soveja nr. 3
București, cod 32457
Tel.: (01)3425843

Obiectiv: Să lucrez ca secretară - translator.

Studii: 1991–1995, Facultatea de Birotică, Universitatea București, specializarea „Relații publice".
1987-1991 – Liceul „George Coșbuc", București.

Experiență profesională:
1994–1995 – secretară la revista „Moda".
1995–1998 – redactor la Editura ORIZONTURI (traduceri).

Distincții obținute: Premiul de rapiditate în culegere de text asistată de calculator; mențiune la Olimpiada de limba engleză, faza națională.

Competențe: limba italiană (scris-vorbit foarte bine); limba engleză (scris-vorbit foarte bine); tehnoredactare computerizată; excelente abilități de comunicare.

Activitate științifică: articole și cronici în domeniul modei.

Pasiuni, interese: explorarea Internetului, baschet, lectura.

Referințe: furnizate la cerere.

Rețineți!

- **Curriculum vitae** = „parcursul vieții". Ansamblu de informații prin care o persoană, interesată de ocuparea unui loc de muncă, se face cunoscută pentru persoana care se ocupă de angajări.
- **Curriculum vitae (CV)** = prezentare personală

- Numele, adresa și numărul de telefon
- Postul solicitat
- Studii
- Când, unde și ce post a ocupat
- Reușitele în domeniul în care activează
- Cele mai importante calități profesionale

Important!

- Conținutul unui bun *curriculum vitae* va urmări:

a) succinte date biografice;
b) postul vizat (solicitat);
c) studii;
d) performanțe în activitatea școlară;
e) activitatea profesională (funcții deținute, principalele realizări);
f) abilități, calități (capacitate la nou, punctualitate, conștiinciozitate, inițiativă etc.);
g) experiență sau activitate științifică (studii, cercetări, rezultatele obținute în urma aplicării lor);
h) pasiuni (hobby-uri): lectura, excursiile, sportul, muzica etc.;
i) recomandări, referințe (numele întreg și titlurile persoanelor respective, adresele și numele de telefon la care pot fi contactate);
j) localitatea, data și semnătura.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Atenție!

- Un *curriculum vitae* bine redactat, corect, succint, exact și edificator va fi un prim pas spre obținerea postului din domeniul de activitate în care doriți să vă remarcați.

Cum nu trebuie să fie un *curriculum vitae*

- scris pe hârtie colorată sau de proastă calitate;.
- cu greșeli de gramatică sau de ortografie;
- cu corecturi de mână;
- cu indicarea unor locuri de muncă anterioare fără importanță;
- cu încercări de a exagera meritele candidatului;
- redactat neglijent, confuz.

Verificați-vă cunoștințele!

- Imaginați-vă că sunteți solicitați să prezentați cele mai relevante momente ale existenței voastre în vederea ocupării unui post pe care vi-l doriți. Completați-vă cu atenție propriul *curriculum vitae*, folosindu-vă de modelul prezentat mai înainte și de recomandările ce urmează.

Important!

- Exprimați-vă clar dorința de a candida pentru respectivul post.
- Puneți-vă în valoare trăsăturile individuale, caracterul și performanțele strict profesionale.
- Demonstrați-vă priceperea și aptitudinile cele mai importante.
- Relatați ceea ce este semnificativ pentru propria existență.
- Verificați, în final, ortografia și punctuația.

Procesul-verbal

Rețineți!

- **Procesul-verbal** este un document oficial în care se notează sintetic sau detaliat desfășurarea unei ședințe, a unei adunări ori se consemnează un fapt, o situație, se înregistrează activitatea unei persoane, a unui colectiv, a unei instituții etc.
- **Caracteristici:**

1.După structură, există:

a) procese-verbale tip formular, care trebuie să fie completate la diferite rubrici;

b) procese-verbale care trebuie să fie întocmite în mod special, individual (legate de adunări, ședințe) și care respectă anumite cerințe: *introducerea*; *cuprinsul*; *încheierea*.

2. Redactarea unui proces-verbal se face prin folosirea unor formulări-tip (clișee) ce aparțin stilului administrativ („încheiat astăzi..."; „în prezența" sau „cu participarea..."; „declară deschisă adunarea..."; „ordinea de zi"; „discuții pe marginea materialelor prezentate..."; „drept care s-a încheiat prezentul proces-verbal" ș.a.).

3. Se cere respectarea normelor limbii literare în exprimare atunci când se înregistrează detaliat intervențiile participanților, cât și atunci când se redactează doar o notă succintă.

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Redactați procesul-verbal al unei activități desfășurate în școala voastră, respectând modelul oferit în pagina următoare.

2. Comparați-l cu procesul-verbal încheiat de organele abilitate în cazul săvârșirii unei contravenții față de regulile de circulație. Ce constatați?

Proces-verbal,

încheiat astăzi....., cu ocazia ședinței cercului literar ..... din Școala Nr. ....., localitatea .....

La ședință participă dl. profesor ....., directorul școlii, dna profesoară ....., conducătorul cercului literar, alte cadre didactice din școală, invitați.

Sunt prezenți ..... de elevi, membri ai cercului literar.

Ședința a fost deschisă de elevul ....., secretar al cercului literar ....., care l-a prezentat pe dnul ....., redactor-șef al revistei.....

I se oferă cuvântul dnei profesoare ....., solicitată să preia conducerea ședinței.

Se anunță ordinea de zi:

1. Raport privind activitatea desfășurată pe semestrul I al anului școlar ....., prezentat de .....

2. Proiectul de plan de activitate al cercului pe semestrul al II-lea, prezentat de .....

3. Discuții și concluzii.

Pentru întocmirea procesului-verbal a fost desemnat elevul.....

După citirea materialelor indicate la punctele 1 și 2, se trece la discuții.

Cuvântul domnului....., redactor-șef al revistei..... Se insistă asupra activităților din cadrul cercului literar ..... . Se fac referiri la semnificația concursului literar ce se va organiza în școală și la posibilitatea de a publica, în revista pe care o reprezintă, creațiile literare premiate.

Elevul ..... adresează dnului redactor-șef rugămintea de a accepta să devină membru de onoare al cercului; propunerea a fost acceptată.

(Sunt consemnate, în continuare, și celelalte intervenții.)

Este prezentat regulamentul concursului literar ....., organizat cu scopul de a descoperi și încuraja tinerele talente. Concursul literar se desfășoară pe genuri literare: poezie, proză și analiză de text literar. Sunt menționate condițiile de participare.

Președintele cercului, dna profesoară ....., anunță data următoarei ședințe a cercului, mulțumind pentru participare domnului redactor-șef, domnului director, celorlalte cadre didactice, tuturor elevilor.

Drept care am încheiat prezentul proces-verbal.

Data..... Semnătura,

I. Introducerea
- Data și locul de desfășurare a activității
- Persoanele participante
- Situația prezenței
- Anunțarea ordinii de zi
- Aspecte din materialele prezentate

II. Cuprinsul
- Numele participanților la discuții
- Conținutul intervențiilor și propunerile făcute
- Hotărârile adoptate
- Concluziile celui care conduce activitatea

III. Încheierea
- Formula specifică de încheiere
- Locul și data întocmirii și semnătura (sau semnăturile)

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de cauză (actualizare)

A. „Se află, în mijlocul familiei lui, puțin schimbată *din pricina depărtării și a vârstei.*" (G. Călinescu)
B. „O să te dau afară *pentru incapacitate.*" (A. Buzura)
C. „Poate *de aceea* nu mai așteaptă răspuns." (Paul Goma)
D. „*Neavând* alt chip de ales, tânărul apăsă clanța." (G. Călinescu)
E. „*De făcut* treabă nu mai cade coada nimănui." (I. Creangă)
F. Îl pedepsise *pentru a nu-și fi făcut* datoria.

Rețineți!

- **Complementul circumstanțial de cauză** (c.cz.) este partea secundară de propoziție care arată cauza sau motivul realizării unei acțiuni, a unei stări sau a unei însușiri.
- Răspunde la întrebările: *din ce cauză?, din ce pricină?*

- **Topica și punctuația**

– Complementul circumstanțial de cauză poate sta atât după elementul regent, cât și înaintea acestuia.

De exemplu:

„Avea fața galbenă *de supărare.*"

„*Din cauza vântului* am mers mai încet."

– Se despart obligatoriu prin virgulă:

a) complementele circumstanțiale de cauză care fac parte din construcții gerunziale sau participiale;

De exemplu: „*Auzind* acestea, se supără."

b) complementele circumstanțiale de cauză exprimate prin adjective calificative, dacă sunt antepuse față de cuvântul regent. De exemplu:

„*De obosită*, avea fața roșie."

„*Alungată*, mama s-a dus la Brăila." (Fănuș Neagu)

Observați!

- **Cuvântul determinat:**

– verb la mod personal sau nepersonal;

– adjectiv propriu-zis sau de proveniență participială.

- **Se exprimă prin:**

– substantiv, pronume, numeral în cazul genitiv, precedat de locuțiunile prepoziționale *din cauza, din pricina*, sau în cazul acuzativ, precedat de prepozițiile și locuțiunile prepoziționale *de, din, din cauză de, dintre, pentru*;

– adjectiv sau adverb în acuzativ cu prepoziția *de*;

– verb la participiu, la infinitiv sau gerunziu;

– locuțiune adverbială de cauză.

Nicolae Grigorescu, *La malul mării*

Atenție!

- Este importantă ordinea în care se desfășoară faptele. De exemplu:

a) *Pentru neglijență* → cauza — a fost pedepsit. → efectul

b) S-a adăpostit → efectul — *din cauza ploii.* → cauza

Scanned with OKEN Scanner

Atenție!

- Complementul circumstanțial de cauză arată un fapt care s-a petrecut sau se va petrece înaintea celui exprimat prin cuvântul determinat.
- Indiferent de locul complementului circumstanțial de cauză în propoziție, ordinea în care se petrec faptele este următoarea:

a) **cauza:** neglijența → **efectul:** pedeapsa b) **cauza:** ploaia → **efectul:** adăpostirea

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Precizați funcțiile sintactice ale cuvintelor subliniate din enunțurile de mai jos:

a) Ardea *de nerăbdare.*
b) Se desprinde *de opinia* colegului său.
c) Ești cunoscut *de prieteni.*
d) *Fiind atent*, scrii mai repede.
e) *Auzind* aceasta, s-a supărat.

2. Analizați sintactico-morfologic cuvintele subliniate din enunțurile de mai jos:

a) Numai *exersând* obții rezultate.
b) Se potrivesc *de minune.*
c) Aleargă *de plăcere.*
d) Au terminat *de semănat.*
e) *Lăudându*-l prea mult a devenit egoist.
f) *De încet* ce vorbea nimeni nu-l asculta.

Verificați-vă cunoștințele!

1. Construiți câte un enunț în care complementul circumstanțial de cauză să fie exprimat prin:

a) substantiv precedat de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională în cazul acuzativ;
b) adjectiv posesiv în acuzativ cerut de locuțiunile prepoziționale *din cauză, din pricina;*
c) adjectiv în acuzativ cu prepoziție;
d) verb la participiu;
e) verb la gerunziu.

2. Alcătuiți două propoziții în care complementul circumstanțial de cauză să determine un verb și un adjectiv cu funcția de nume predicativ.

3. Construiți două propoziții în care complementele circumstanțiale de cauză să fie așezate după cuvântul determinat și înaintea acestuia.

4. Analizați, după modelul de mai jos, complementele din textele reproduse în pagina anterioară, la începutul acestei teme:

Complementul circumstanțial de cauză	Prin ce este exprimat	Cuvântul determinat	Analiza morfologică
.....	.....	.....	.....

Observați!

- Gerunziul verbelor copulative nu poate exprima singur un complement circumstanțial de cauză.
- În anumite situații, complementul circumstanțial de cauză poate cumula și alte valori sintactice (complement circumstanțial de timp și complement circumstanțial condițional).
- Nu trebuie să confundăm complementul circumstanțial de cauză cu complementul circumstanțial de timp, atunci când ele sunt exprimate prin același verb la gerunziu. De exemplu:

„Fugind prea repede, i-a depășit pe toți." (complement circumstanțial de cauză)

„Fugind așa pe teren, i-a văzut pe toți susținătorii ei." (complement circumstanțial de timp).

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția subordonată circumstanțială de cauză

A. „O roagă să vie să doarmă la ea *că-i e urât singură, căci bărbatul ei e plecat.*" (Camil Petrescu)
B. „Sunt cea mai frumoasă femeie *pentru că tu*
Ești departe plecat și eu te aștept..." (Ana Blandiana)
C. „A urmat o tăcere, *căci eram literalmente copleșit de această izbucnire a lui.*" (Camil Petrescu)
D. „El a venit special *pentru că voia să-mi explice ceva.*" (N. Stănescu)
E. „... nu păreau prea înfricoșate, *întrucât știau care poate fi soarta frumuseții lor.*" (M. Sadoveanu)
F. „Fu cuprins de bucurie, *pentru că ocolirea acelor ani se terminase.*"
(Al. Ivasiuc)

Reținеți!

- **Propoziția subordonată circumstanțială de cauză (cauzala)** (C.Z.) arată cauza unei acțiuni sau a unei însușiri din propoziția regentă și corespunde complementului circumstanțial de cauză.

Observați!

- **Cuvântul determinat:**
  - verb;
  - locuțiune verbală;
  - adjectiv.
- **Elemente de relație:**
  - conjuncții subordonatoare: *căci, deoarece, fiindcă, întrucât, că, dacă;*
  - locuțiuni conjuncționale subordonatoare: *pentru că, din cauză că, din pricină că, dat fiind că, de vreme ce, din moment ce, o dată ce;*
  - adverbele relative: *cum, unde, când.*

- **Topica și punctuația**
  - Propoziția circumstanțială de cauză poate sta atât înaintea regentei, cât și după aceasta.
  - Propoziția cauzală poate fi intercalată în regentă.
  - Indiferent de poziția ei față de regentă, propoziția subordonată circumstanțială de cauză se desparte prin virgulă.

Nicolae Tonitza, *Brutărie la Mangalia*

Atenție!

- Acțiunea din propoziția circumstanțială de cauză se realizează înaintea celei din regentă, indiferent de locul pe care îl are subordonata față de regentă.
- Acțiunea din regentă reprezintă efectul acțiunii din propoziția subordonată cauzală.

De exemplu: Nu a venit, *pentru că s-a îmbolnăvit.*
efectul — cauza

- Conjuncțiile *că, dacă, cum* introduc atât propoziții circumstanțiale cauzale, cât și alte tipuri de subordonate.
- Mijlocul de verificare pentru propozițiile subordonate cauzale introduse prin aceste conjuncții îl constituie posibilitatea de a înlocui aceste elemente joncționale printr-o conjuncție sau printr-o locuțiune conjuncțională specifică propoziției subordonate cauzale (*fiindcă, din cauză că*).

Raportul circumstanțial da cauză poate fi exprimat și prin juxtapunere, fără elementul joncțional, și atunci se folosesc două puncte (:).

De exemplu: „În zadar cercetam cerul: *nici un nor nu plutea pe deasupra.*"

Scanned with OKEN Scanner

Verificați-vă cunoștințele!

1. Identificați subordonatele circumstanțiale cauzale din următoarele texte.

a) „– Nu te face, fata mea, pui de cuc, în cuib de cioară, că nu-ți este firea pentru aceasta." (I. Slavici)

b) „Atunci copila părintelui, cum era sprințară și plină de incuri, a bufnit în râs." (I. Creangă)

c) „Voia să fie foarte exact la întâlnire, căci omul civilizat întâi după exactitate se cunoaște." (L. Rebreanu)

d) „Fiindcă iubeam foarte mult poveștile și pe moș Ilie, făcusem cunoștință de-aproape cu o chisea mare de tutun." (M. Sadoveanu)

2. Alcătuiți câte o propoziție cauzală introdusă prin locuțiunile conjuncționale *din cauză că, o dată ce, de vreme ce.*

3. Alcătuiți câte o propoziție cauzală pe lângă un verb la diateza pasivă sau pe lângă o locuțiune verbală.

Exerciții facultative

1. Transformați complementele circumstanțiale de cauză în propoziții subordonate corespunzătoare:

a) Din cauza ninsorii, n-am putut veni.

b) Sportivul, alergând, a obosit.

c) „De ciudă, căpetenia dușmană a dat poruncă să se zidească peștera la gură." (Al. Mitru)

d) „Modificarea asta a adus-o chiar Vasile, de frică să nu fim de bănuit." (M. Preda)

2. Precizați felul propozițiilor subordonate introduse prin conjuncția *că:*

a) Se lăuda că va ajunge primul la școală.

b) S-a supărat pe mine, că nu am așteptat-o.

c) Acum, că s-a făcut târziu, mergem cu toții acasă.

d) Nu-i trece prin minte că ar putea greși el.

Observați!

● **Elemente corelative:**

– Unele propoziții cauzale au în regentă corelativele adverbiale de tipul: *de aceea, de-aia, pentru aceea, de ce, apoi, atunci.*

De exemplu: „*De aceea* (pentru aceea) a câștigat, pentru că era bine pregătit."

Ștefan Luchian, *Scurteica verde*

Complementul circumstanțial de scop (actualizare)

A. „Zilele trecute am fost *la vânătoare* de rațe." (Șt. Bănulescu)

B. „Ai nevoie de o deplină economie de mișcări *în vederea unei* adânci *chibzuieli*." (M. Preda)

C. „Pe jos numai zăpadă și sub brazi numai cadouri *pentru el* și *pentru colegii* lui ..." (L. Rebreanu)

D. „Naștem oare *pentru-a naște* și trăim ca să trăim..." (Al. Macedonski)

E. „Căci toți se nasc *spre a muri*
Și mor *spre a se naște*." (M. Eminescu)

F. „Către seară el intră în grădină *cu scop de a chema* pe Gheorghe..." (N. Filimon)

G. „Numai *după pleșcuit* umblă." (I. Creangă)

Rețineți!

● **Complementul circumstanțial de scop** (c.s.) este partea secundară a propoziției care arată scopul realizării unei acțiuni.

● Răspunde la întrebările: *în ce scop?, cu ce scop?*

Scanned with OKEN Scanner

• **Topica și punctuația**

– În propozițiile enunțiative, complementul circumstanțial de scop stă, de obicei, după elementul regent și nu se desparte prin virgulă de acesta.

– Complementul circumstanțial de scop poate sta și înaintea cuvântului regent.

– În mod obișnuit, nu se desparte prin virgulă.

Ștefan Luchian,
Fetița cu portocala

Atenție!

• Nu trebuie să confundați complementul circumstanțial *de scop* cu complementul indirect, atunci când amândouă sunt construite cu prepoziția *pentru*. De exemplu:

a) Se pregătesc *pentru concurs*. (c.c. de scop); b) Le păstrez *pentru fratele* meu. (c. indirect).

• Nu confundați complementul circumstanțial de scop cu complementul circumstanțial de cauză.

• Indiferent de locul complementului circumstanțial de scop față de verbul determinat, acțiunile se petrec în următoarea ordine:

2 ↓ 1

A. **Vedea** dublu de sete.
cuvântul determinat — complement circumstanțial de cauză

1 2 ↓

De sete, **vedea** dublu.

1 ↓ 2

B. **S-a retras** pentru a scrie.
cuvântul determinat — complement circumstanțial de scop

2 ↓ 1

Pentru a scrie, **s-a retras**.

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați complementele circumstanțiale de scop din textele următoare:

a) „În vederea unei așteptări mai lungi m-am rezemat de parmalâcul de tuci al podului." (Mateiu I. Caragiale)

b) „În același scop întrebase pe Felix." (G. Călinescu)

c) „El și cu Strâmbă-Lemne au pornit la vânat." (I. Creangă)

d) „Le depusese în mijloc, în scopul de a fi tăiate." (G. Călinescu)

e) „Noi am plecat de-acasă voioși la vânătoare.
Prin munți, la cerbi, la iepuri, la urși, la căprioare." (V. Alecsandri)

2. Precizați care sunt părțile de vorbire prin care sunt exprimate complementele identificate în exercițiul anterior.

3. Construiți câte două propoziții în care să aveți complemente circumstanțiale de scop și complemente circumstanțiale de cauză. Indicați ordinea acțiunilor exprimate prin cuvintele determinate și prin complementele circumstanțiale.

4. Alcătuiți mai multe propoziții în care complementele circumstanțiale de scop să fie exprimate prin:

a) verbe la infinitiv precedate de prepozițiile *pentru, spre*;

b) verbe la supin cu diferite prepoziții;

c) substantive și pronume în cazul acuzativ cu prepoziție.

Observați!

• **Cuvântul determinat:**

– un verb;

– o locuțiune verbală;

– o interjecție predicativă.

• **Se exprimă prin:**

– substantive sau pronume în cazul acuzativ (cu prepozițiile *după, pentru, în, la, pentru, spre*) și în cazul genitiv (cu locuțiunile prepoziționale *cu scopul, în scopul, în vederea*);

– verbe la infinitiv și supin precedate de prepozițiile *pentru, spre, la* și locuțiunea prepozițională *cu (în) scopul de*.

Scanned with OKEN Scanner

Verificați-vă cunoștințele!

1. Alcătuiți câte două propoziții în care să existe complemente circumstanțiale de scop exprimate prin:
a) substantive;
b) verbe la moduri nepredicative;
c) locuțiuni adverbiale.

2. Construiți două propoziții în care să aveți complemente circumstanțiale de scop și două propoziții cu complemente circumstanțiale de cauză. Indicați cuvintele determinate și ordinea acțiunilor din regente și din subordonate.

3. Alcătuiți două propoziții în care verbele să aibă două sau mai multe complemente de scop coordonate.

4. Construiți propoziții în care complementele circumstanțiale de scop să stea înaintea și după cuvântul regent.

5. Construiți o propoziție în care să se afle două sau mai multe complemente circumstanțiale de scop (ale aceluiași verb) exprimate prin verbe la infinitiv.

6. Construiți câte o propoziție cu două complemente circumstanțiale de scop ale aceluiași verb exprimate prin substantivele: *reușită, victorie, reînnoire, promovare.* Refaceți propozițiile astfel încât substantivele de mai sus să fie complemente circumstanțiale de cauză.

Propoziția subordonată circumstanțială de scop

A. „Mai bine du-te *de dă o raită pe la vite.*" (Fănuș Neagu)
B. „Țăranul mergea pe lângă boi și-i tot îndemna *să meargă mai iute ca s-ajungă degrabă acasă și să ieie pielea vulpii.*" (I. Creangă)
C. „Ele sunt ridicate *ca să eternizeze o glorie...*" (D. Anghel)
D. „De acolo plecai călare, *ca să merg la Bisoca.*" (Al. Odobescu)
E. „Nu uitați obârșia voastră, *ca nu cumva* să vă ciopliți prea tare." (I. Creangă)
F. Hai cu noi *ca să-i încurajăm.*

Reținеți!

- **Propoziția circumstanțială de scop (finala)** (C.S.) arată scopul în vederea căruia se îndeplinește acțiunea exprimată de verbul determinat și corespunde complementului circumstanțial de scop.
- Răspunde la întrebările: *în ce scop?* sau *cu ce scop?*
- Evitați folosirea întrebărilor *de ce?* sau *pentru ce?* la subordonatele circumstanțiale de scop pentru a nu confunda această propoziție cu subordonata completivă indirectă.

- **Topica și punctuația**

– Propoziția subordonată circumstanțială de scop (finală) poate sta atât înaintea regentei, cât și în urma acesteia.

– Propoziția subordonată de scop antepusă se desparte prin virgulă de regentă. De exemplu:

„Ca să nu plângă, i-a cumpărat o minge."

– Atunci când stă după regentă nu se desparte prin virgulă decât atunci când are un corelativ (*de aceea, pentru aceea*). De exemplu:

„A plecat *să învețe tainele meseriei.*"

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați propozițiile subordonate circumstanțiale de scop din frazele următoare:
a) „Am trudit cu tine să înveți carte și acum or să te trimită pe vreun șantier, să dai cu lopata." (M. Preda)
b) „Trebuia să fiu corect ca nu cumva să i se pară că sunt periculos că visez ceva mai mult decât dorește el să-mi dea." (A. Buzura)

c) „Bunicul s-a descălțat, i-a dat bocancii ăluia de venise cu el și s-a dus de s-a urcat pe cruce." (Fănuș Neagu)

d) „Și cum iese Sfânta Duminică afară, odată și pornește desculță prin rouă de culege o poală de somnoroasă..." (I. Creangă)

2. Transformați propozițiile subordonate circumstanțiale de scop din textele de mai jos în complemente corespunzătoare:

a) „Ele sunt ridicate ca să eternizeze o glorie, ca să spuie trecătorilor faima unei întâmplări, ca să arate un simbol ori să-și întindă puterea proteguitoare asupra unei cetăți." (D. Anghel)

b) „El paște ca să fie păscut,
bea ca să fie băut,
înfulecă vrând să fie înfulecat,
înghite ca să fie înghițit." (N. Stănescu)

c) „S-ar fi pus el, nu-i vorbă, luntre și punte ca să-și vâre codița cea bârligată undeva, dar degeaba i-a fost că pe unde se ducea tot în gol umbla." (I. Creangă)

Vreți să știți mai mult?

1. Formulați fraze potrivite pentru a exemplifica topica propoziției subordonate circumstanțiale de scop:

a) înaintea regentei; b) după regentă; c) intercalată.

2. Alcătuiți mai multe fraze în care conjuncția *de* să introducă două propoziții:

a) subiective;
b) predicative;
c) atributive;
d) completive directe;
e) completive indirecte;
f) circumstanțiale de timp;
g) circumstanțiale de scop.

3. Construiți două fraze în care propozițiile circumstanțiale de scop să aibă în regentă adverbele corelative *de aceea* și *pentru aceea.*

4. Alcătuiți mai multe fraze în care conjuncția *de* să introducă:

a) o propoziție subordonată circumstanțială de cauză;
b) una circumstanțială de cauză;
c) una circumstanțială de scop.

5. Explicați oral ordinea din aceste fraze a acțiunilor din regente și din subordonate.

Verificați-vă cunoștințele!

- Completați propozițiile circumstanțiale de scop din care se dau numai elementele introductive:

a) Noi mergem la mare ca să .....
b) Am venit la teatru pentru ca să .....
c) Ca nu cumva să ..... nu lipsești de la școală.

Observați!

- **Cuvântul determinat:**
  - verb;
  - locuțiune verbală;
  - interjecție.
- **Elementul de relație:**
  - conjuncții subordonatoare: *să, ca să, ca...să, de;*
  - locuțiuni conjuncționale: *pentru ca să, ca nu cumva să, să nu care cumva să, pentru ca nu cumva să.*

Grupurile de cuvinte *în scopul că, cu scopul să, cu gândul să* nu sunt locuțiuni conjuncționale; conjuncția *să* introduce, în acest caz, o propoziție atributivă care determină substantivele *scopul, gândul.* De exemplu:

„A plecat *cu gândul*[1]/ să revină."[2]/ (2 - AT.)

- **Elemente corelative:**

Adverbe de mod, cu nuanță de scop: *anume, înadins, intenționat.*

Uneori, în regentă apar locuțiunile adverbiale corelative *de aceea, de asta, pentru aceea.*

Theodor Pallady,
Flori la fereastră

Scanned with OKEN Scanner

EVALUARE

● Citiți fragmentul de mai jos:

TAKE: Unde-ai fost, flăcăule?

IONEL: Dindos, pe bancă. M-am uitat la tren!

IANKE: Frumos, nu? Așa o frumusețe când trece trenul! Te apucă așa un chef să te faci milionar!

IONEL: Da, asta-i adevărat! Dar eu am chef totdeauna să fiu milionar, nu numai când văd trenul! Dumneata nu?

IANKE: Ce să mai vorbim degeaba? Când ești catâr, ai fi foarte fericit să fii cal. Greu să te gândești s-ajungi aeroplan! Eu și cu tată-tău ne uităm după tren și oftăm! Tu te plimbi cu el. Nu-i totuna!

IONEL: Asta așa-i, capra sare masa, iada sare casa.

IANKE: Da, dar tu vrei să sară capra peste casă, atunci ce se face iada? Aeroplan! Tocmai ce spun și eu!

IONEL: Tată, ia du-te de te îmbracă.

TAKE: Dar ce, nu-s îmbrăcat?

IONEL: Ba da, dar nu-mi place cum ești îmbrăcat. Ai haine berechet, poți să umbi mai curat. Când trăia mama umblai altfel.

IANKE: Aha! Bine faci, bine faci! Adă-i aminte! Face o concurență teribilă lui Matei care cerșește pe podul pescăriei!

TAKE: Ia lasă-mă în pace, mă, că nici tu nu umbli mai curat!

IANKE: Păi de ce să umblu curat? Dar așteaptă tu să vie fata și să vezi curățenie. Ce, vrei să-i fie rușine cu un tată ca mine?

TAKE: Dar ce tu crezi că lui fiu-meu îi e rușine cu un tată ca mine?

IANKE: Păi cum să nu-i fie rușine! Uită-te la așa o floare de flăcău, și uită-te la tine, parcă ești adunat de la gunoi.

IONEL: Vorbă lungă, tată. Hai, du-te și te îmbracă!

(Victor Ion Popa, *Take, Ianke și Cadâr*)

1. Rezumați, în maximum patru enunțuri, conținutul fragmentului reprodus. — **10** puncte
2. Cum este consemnată conversația și prezența personajelor în această scenă? — **5** puncte
3. Desprindeți elementele de portret ale personajelor prezente în fragmentul reprodus. — **10** puncte
4. Arătați ce tipuri de relații există între personaje. — **10** puncte
5. Ce vă sugerează numele personajelor? — **8** puncte
6. Identificați aspecte ale comicului la nivelul situației, al personajelor sau al limbajului: stereotipuri, repetiții, ironie, joc de cuvinte, ambiguitate etc. — **10** puncte
7. Identificați cinci termeni lexicali și gramaticali specifici limbii vorbite. — **15** puncte
8. Notați seriile sinonimice ale termenilor: *a umbla, a trece, rușine, vorbă.* — **12** puncte
9. Notați câte două sinonime pentru fiecare dintre termenii de mai sus. — **8** puncte
10. Construiți câte două enunțuri în care termenii următori să aibă sensuri diferite: *masă, pod, floare, a face.* — **12** puncte

Total = **100** puncte

Scanned with OKEN Scanner

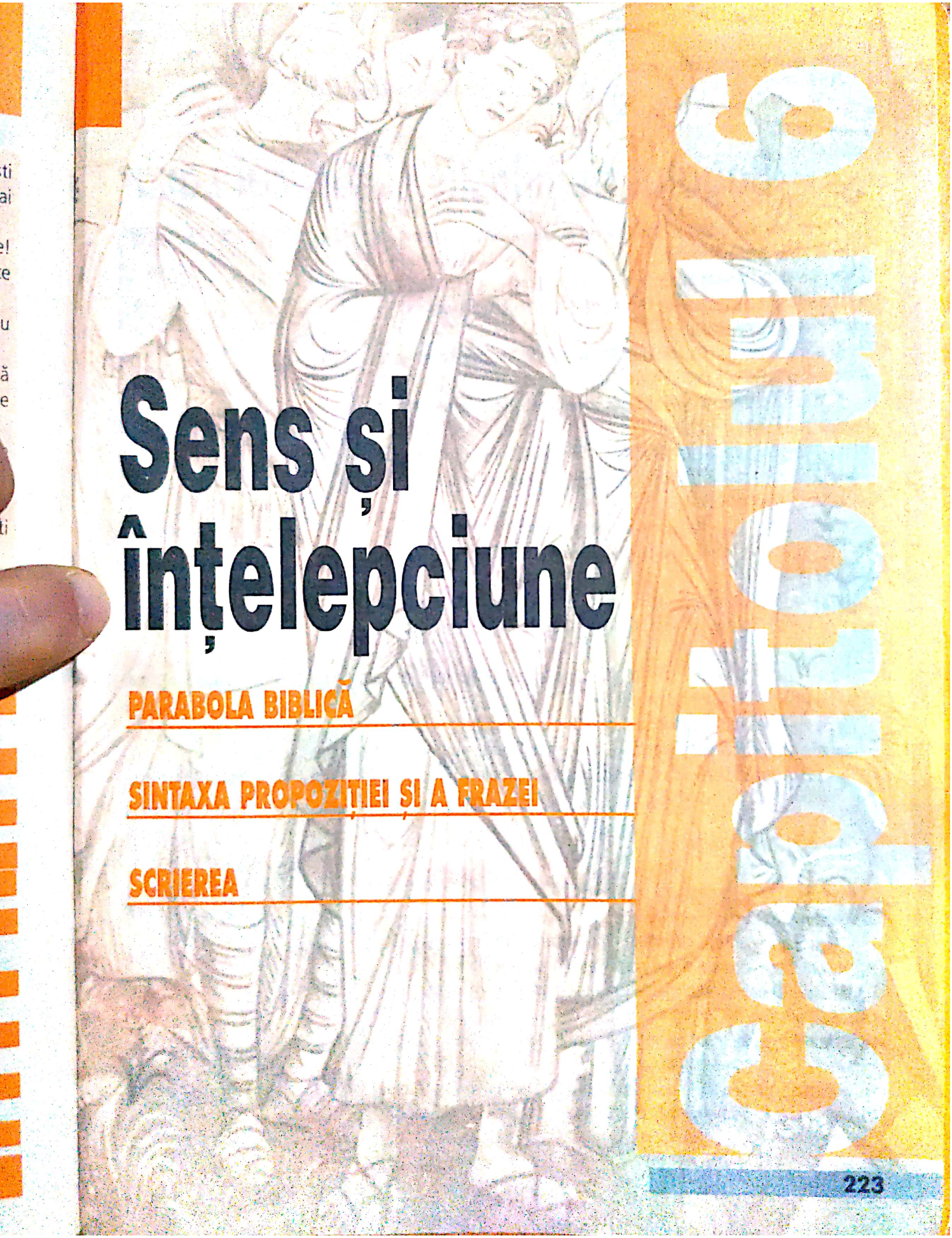

Sens și înțelepciune

PARABOLA BIBLICĂ

SINTAXA PROPOZIȚIEI ȘI A FRAZEI

SCRIEREA

Scanned with OKEN Scanner

Bogatul nemilostiv și săracul Lazăr

Era un om bogat care se îmbrăca în porfiră și în vison, veselindu-se în toate zilele în chip strălucit.

Iar un sărac, anume Lazăr, zăcea înaintea porții lui, plin de bube, poftind să se sature din cele ce cădeau de la masa bogatului; dar și câinii venind, lingeau bubele lui.

Și a murit săracul și a fost dus de către îngeri în sânul lui Avraam. A murit și bogatul și a fost înmormântat.

Și în iad, ridicându-și ochii, fiind în chinuri, el a văzut de departe pe Avraam și pe Lazăr în sânul lui.

Și el strigând, a zis: Părinte Avraam, fie-ți milă de mine și trimite pe Lazăr să-și ude vârful degetului în apă și să-mi răcorească limba, căci mă chinuiesc în această văpaie.

Dar Avraam a zis: Fiule, adu-ți aminte că ai primit cele bune ale tale în viața ta, și Lazăr, asemenea, pe cele rele, iar acum aici el se mângâie, iar tu te chinuiești.

Și peste toate acestea, între noi și voi s-a întărit prăpastie mare, ca cei care voiesc să treacă de aici la voi să nu poată, nici cei de acolo să treacă la noi.

Lazăr și bogatul nemilostiv, ilustrație dintr-un incunabul (Orléans, sec. XV)

Iar el a zis: Rogu-te, dar, părinte, să-l trimiți în casa tatălui meu, căci am cinci frați, să le spună lor acestea, ca să nu vină și ei în acest loc de chin.

Și i-a zis Avraam: Au pe Moise și pe proorocі; să asculte de ei.

Iar el a zis: Nu, părinte Avraam, ci, dacă cineva dintre morți se va duce la ei, se vor pocăi.

Și i-a zis Avraam: Dacă nu ascultă de Moise și de proorocі, nu vor crede nici dacă ar învia cineva dintre morți.

(*Noul Testament. Sfânta Evanghelie după Luca*, 16, 19-31)

I. Studiul textului

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Explicați sensul cuvintelor *nemilostiv, strălucit, văpaie, a (se) mângâia, prăpastie, a (se) pocăi*, raportându-le la context.
2. Găsiți sinonimul neologic al cuvintelor: *chip (în ce chip), milă, prăpastie, a (se) pocăi.*
3. Stabiliți antonimul neologic al cuvintelor: *a învia, tristețe, nemilostiv.*
4. Ilustrați, prin enunțuri corespunzătoare, valoarea polisemantică a cuvintelor *masă, ochi* și *limbă*; precizați sensurile acestor cuvinte în fiecare context.

Pilda semănătorului, miniatură din *Tetraevangheliarul* de la Sucevița (1568)

Scanned with OKEN Scanner

5. Găsiți, în textul parabolei *Bogatul nemilostiv și săracul Lazăr*, și alte cuvinte polisemantice.

6. Formați familia lexicală a cuvintelor *om* și *bogat*.

7. Indicați antonimele cuvintelor: *bogat, a (se) veseli, a muri, înger, a (se) chinui*. Folosiți-le apoi în enunțuri.

9. Formulați un enunț în care să folosiți sintagma „sânul lui Avraam", cu sensul din text. Explicați semnificația acestei formulări metaforice.

10. Precizați valoarea morfologică a cuvântului *bogat* în contextele: „Era un om bogat"; „A murit și bogatul".

11. Construiți o propoziție în care cuvântul *sărac* să fie folosit cu altă valoare morfologică decât cea din text.

12. Construiți contexte cu omonimele cuvintelor *milă, vină* și *duce*.

II. Interpretarea textului

Completați-vă cunoștințele!

1. Rezumați secvența introductivă a parabolei *Bogatul nemilostiv și săracul Lazăr*. Ce rol joacă această secvență în structura parabolei?

2. Alegeți din acest text termenii care sugerează o primă imagine a „bogatului nemilostiv" și a săracului.

3. Prin ce se individualizează cele două personaje? Ce detalii v-au impresionat în mod deosebit?

4. Care este atitudinea cititorului față de „bogatul nemilostiv", pe de o parte, și față de săracul Lazăr, pe de altă parte.

5. Cum vă explicați aceste diferențe de atitudine ale cititorului față de cele două personaje?

6. Ce semnificație are focul („văpaie") în acest text?

7. Stabiliți opozițiile existente între cele două spații ale lumii de apoi.

8. Comentați următoarele secvențe:

a) „Părinte Avraam, fie-ți milă de mine și trimite pe Lazăr să-și ude vârful degetului în apă și să-mi răcorească limba, căci mă chinuiesc în această văpaie."

b) „Dacă nu ascultă de Moise și de proorocі, nu vor crede nici dacă ar învia cineva din morți."

Exprimați-vă părerea!

1. Pe cine reprezintă cele două personaje: omul bogat și Lazăr?

2. Interpretați răspunsul lui Avraam: „Fiule, adu-ți aminte că ai primit cele bune ale tale în viața ta, și Lazăr, asemenea, pe cele rele, iar acum aici el se mângâie, iar tu te chinuiești."

3. De ce nu-l trimite Avraam pe Lazăr acasă, la frații celui bogat?

4. Găsiți două proverbe al căror înțeles să se potrivească cu învățătura din parabola *Bogatul nemilostiv și săracul Lazăr*.

Observați!

- Ideea de milostenie.
- Precizia imaginilor schițate.
- Situațiile dramatice.
- Credința în existența vieții viitoare.
- Iubirea și pocăința.
- Respectarea Legii și a poruncilor divine – condiție pentru dobândirea vieții veșnice în Rai.
- Sufletul perceput ca o entitate liberă, conștientă și nemuritoare.

Tomasso Masaccio, *Isus și apostolii*, detaliu de frescă (Florența, sec. XV)

Observați!

- Lumea bogată, lumea săracă.
- Dreptatea lui Dumnezeu: răul nu rămâne niciodată nepedepsit!
- Posibilitatea omului de a-și hotărî soarta pe pământ și, în funcție de aceasta, posibilitatea de a ajunge în Iad sau în Rai („sânul lui Avraam").
- Moise (Legea) și proorocii – mijloacele necesare dobândirii fericirii veșnice.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Amintiți-vă!

• **Parabola** sau **pilda** este o scurtă istorioară fictivă, dar verosimilă, prin care se exprimă adevăruri și învățături cu caracter religios sau moral. Spre deosebire de alegorie sau de fabulă, de care se apropie printr-o anumită latură morală, parabola transmite o învățătură spirituală, depășind simpla realitate profană.

• Parabolele biblice sunt cele mai cunoscute parabole prin forța vădit modelatoare pentru viața sufletească a omenirii în ansamblul ei.

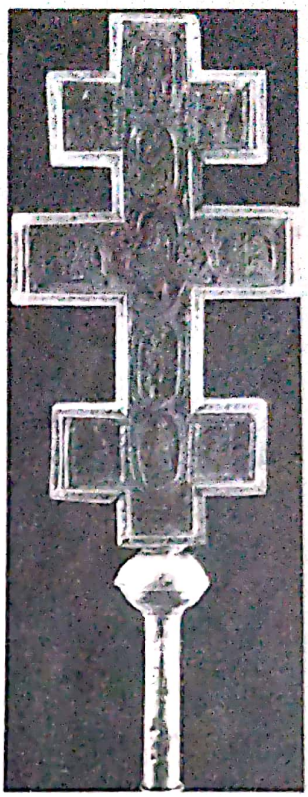

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Dați alte două exemple de narațiuni în care să apară evenimente cu o anumită semnificație morală sau religioasă.

2. Citiți din *Noul Testament* următoarele parabole: *Pilda grăuntelui de muștar* (Matei, 13. 31-32), *Pilda lucrătorilor celor răi* (Matei, 21, 33-43), *Via Domnului* (Isaia, V. 1-6), *Prizonierul scăpat* (I Regi, XX, 39-40).

6 Lectură suplimentară

Copacul lui Iuda

de Vasile Voiculescu

(fragment)

Era în noaptea de groază când ceata de ostași și slujitori prinseseră pe dulcele Mântuitor și-l purtau, legat, de la *Ana* la *Caiafa*[1] și înapoi. Judecata aspră se urma, grăbită, în întuneric, și Fiul Omului îndura tăcut batjocura, scuipări și lovituri peste obraz. Toți îl părăsiseră, Petre se lepăda a doua oară, Sfintele Femei plângeau încuiate în casă, iar bieții ucenici, înspăimântați, se risipiseră ca un stol de cocori pribegi apucați de furtună și rămași fără de cârmaciu.

În acest timp, un om, cumplit la vedere, rătăcea, orbecăind prin paraginele grădinei *Getsemani*[2]. Părea o iasmă scăpată din iadul cel mai afund cum se izbea de trunchiuri, purtând încolăcită pe brat o funie nouă și împrăștiind în preajmă-i o spaimă fără de nume. El umbla plecându-și genunchii tremurători în fața fiecărui copac - și erau acolo mii rugându-se de fiecare să aibă milă de el.

– „Îndură-te, tu măcar, și lasă-mă să mă spânzur de cea mai oropsită din crăcile tale."

Dar copacul, zguduit de friguri, își înălța ca într-un vârtej brațele noduroase în sus, să nu-l poată atinge și pângări omul blestemat ce-i plângea la rădăcină... Și de la copac la copac, o dată cu omul alerga vijelia, spaima și nebunia.

Umbla astfel de ceasuri întregi, când ajunse lângă un cedru bătrân, care la apropierea lui stătu neclintit. Era un uriaș cedru milenar, sub care *David*[3] își cântase psalmii, la umbra căruia judecase *Solomon*[4] și proorocise *Isaia*[5]. *Iuda*[6] îngenunchie pentru a mia oară la poala bătrânului copac și se rugă iarăși.

– „Îndură-te, tu cel puțin, și dă-mi alinare! Apa, când vreau să mă arunc în ea, fuge de mine; fierul ascuțit sare cât colo când se atinge de el pieptul meu și cu nici un chip nu mă pot ucide... Îndură-te și îngăduie să-mi spânzur trupul blestemat de una din crengile tale!..."

Și iată că cedrul patriarhilor, cunoscător al tainei, întinse și își plecă milostiv unul din brațele-i puternice și omul acela putu să-și potolească setea de moarte. Și, cât ai clipi, de una din ramurile uriașului se legăna domol ucenicul cel viclean prin care se împlinise scriptura și se deschiseseră porțile zăvorâte pe unde năvălea spre lume vremea cea nouă. (...)

A doua zi, când s-a hotărât moartea lui Iisus și s-au început pregătirile de osândă, trebuia o cruce pe care să-l spânzure și să-l țintuiască. Câțiva slujitori intrară în grădina Getsemani să taie un lemn din care să alcătuiască unealta de supliciu. Dar nici un copac nu primea să ajungă la osânda și uciderea Domnului și să slujească astfel celor răi. Topoarele își stricau tăișul în trunchiurile învârtoșate ca piatra, fierăstraiele își rupeau pânzele zimțuite; și așa, din copac în copac, încercând, căznind și ocărând, slujitorii ajunseră la cedrul cel falnic, podoaba grădinii. Copacul verde, plin de vânj și viață, aștepta liniștit cu o cracă uscată, groasă, smulsă parcă de un fulger și dărâmată jos la tulpină... Într-o doară, amărâte, slugile loviră și în el. Dar, minune, topoarele se înfipseră cu putere în trunchiul din care săreau, în toate părțile, așchii, ca dintr-un lemn moale de salcie... Curând, o cruce grosolană de lemn nestrunjit era gata încărcată pe umerii robilor și pornită spre palatul lui *Pilat*[7] de unde pleca alaiul osândei. Dar pe când se clătina zguduit de loviturile topoarelor, cedrul spunea celorlalți copaci ce-l blestemau că tocmai el s-a găsit să primească răstignirea Mântuitorului:

– „Tăceți și domoliți-vă că voi nu pricepeți adâncul tainelor. Blestemul lumii nu se poate ridica altfel: trebuia ca cel mai vinovat cu cel mai fără de pată să se întâlnească odată; ca mila cea mai desăvârșită să se reverse peste vina cea mai fără de iertare și să o copleșească; omul cel mai josnic și Dumnezeu să sufere aceleași chinuri la un loc... Eu am fost cel sortit de prooroci acestei întâlniri binecuvântate și rânduit ca trupurile amândorura să spânzure de mine. Uitați-vă, eu duc acum Mântuitorului căința lui Iuda!"

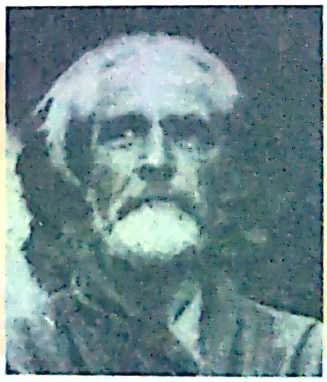

Vasile Voiculescu (1884–1963)

- Poet, prozator și dramaturg. În timpul vieții sau postum au fost publicate volumele: *Pârgă, Destin, Poeme cu îngeri, Ultimele sonete închipuite ale lui W. Shakespeare* (versuri); Povestiri (I. *Capul de zimbru;* II. *Ultimul Berevoi);* romanul *Zahei orbul.*

Dicționar cultural

[1] **Ana și Caiafa** - Socru și ginere, arhierei în exercițiu ai poporului evreu. Au pledat pentru condamnarea la moarte a lui Iisus Hristos în fața sinedriului și a lui Ponțiu Pilat.

[2] **Grădina Getsemani** - O grădină cu măslini din apropierea Ierusalimului, loc folosit adesea de Iisus Hristos, împreună cu ucenicii Săi, ca loc de refugiu și meditație.

[3] **David** - Al doilea rege al poporului evreu, între anii 1111–971 î.Hr., în timpul căruia este unificat și consolidat statul evreu și sunt făcute planurile de construcție a Templului. Este autorul *Psalmilor biblici.*

[4] **Solomon** - Al treilea rege al poporului evreu (fiu al lui David), între anii 971–931 î.Hr. În timpul său este construit Templul, iar statul cunoaște apogeul în toate domeniile. Este autorul *Proverbelor,* al *Ecclesiastului* și al *Cântării Cântărilor.*

[5] **Isaia** - Profet (prooroc) al poporului evreu, în sec. VII–VI î.Hr., considerat ca fiind cel mai important dintre cei 16 profeți cunoscuți în scrierile *Sfintei Scripturi.* Poartă supranumele de „Evanghelistul Vechiului Testament", pentru exactitatea cu care prezintă evenimentele viitoare referitoare la Iisus Hristos.

[6] **Iuda** - Unul dintre cei 12 apostoli ai Mântuitorului. L-a trădat pe Iisus, vânzându-L pentru suma de 30 de arginți. După condamnarea lui Iisus Hristos la moarte pe cruce, Iuda se spânzură.

[7] **Pilat** - Procurator roman în provincia Palestina în timpul vieții Mântuitorului Iisus Hristos. La cererea poporului evreu, aprobă condamnarea la moarte a lui Iisus Hristos.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția subordonată circumstanțială condițională

A. „*Dacă femeia este virtuoasă*, suferă în tăcere, suspină și moare..." (N. Filimon)

B. „*De te-ating*, să feri în lături
De hulesc, să taci din gură." (M. Eminescu)

C. „Măgulit sunt eu *pe Simion să-l aud*
Zicându-mi frate." (Al. Davila)

D. „*În caz că se gândește vreunul să mă prade*, trebuie să mă dezbrac la piele." (L. Rebreanu)

E. „*Când m-aș potrivi eu babei la toate cele*, apoi aș lua câmpii." (I. Creangă)

Rețineți!

- **Propoziția subordonată circumstanțială condițională** (CDȚ.) arată o condiție de a cărei îndeplinire depinde realizarea acțiunii sau a însușirii exprimate de verbul sau adjectivul determinat.
- Răspunde la întrebările: *cu ce condiție?, în ce condiție?*

- **Topica și punctuația**

– Propoziția subordonată circumstanțială condițională poate sta înaintea propoziției regente sau după aceasta.

– Se desparte, de obicei, prin virgulă, indiferent de poziția pe care o ocupă față de regentă. De exemplu:

„*În caz că vei reuși*, vei avea tot ce dorești."
„Nu v-ar fi teamă *când ați ști că sunteți protejați*."
„Ziua va fi minunată, *dacă nu va ploua*."

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați propozițiile subordonate circumstanțiale condiționale din următoarele texte:

a) „Cel ce primea rang pleca din curtea domnească pe jos dacă rangul era mic, iar de era de la Stolnic în sus îl punea călare pe cal domnesc." (N. Filimon)

b) „Ai bani, ești tare și mare, ești sărac, nu te bagă nimeni în seamă." (N. Filimon)

c) „Dacă ai fi simțit măcar odată frumusețea unei idei sau, limitându-ne la profesia noastră, dacă ai încercat așa, din întâmplare, să te întrebi ce se ascunde în spatele universului delirant al unui bolnav, n-ai mai fi coborât." (A. Buzura)

Observați!

- **Cuvântul determinat:**

– verb (tranzitiv sau intranzitiv, la orice diateză);
– locuțiune verbală (tranzitivă sau intranzitivă, la orice diateză);
– interjecție (predicativă);
– adjectiv.

- **Elemente de relație:**

– conjuncții subordonatoare: *dacă, de, că, să*;
– locuțiunea conjuncțională *în caz că*;
– adverbul relativ *când*.

- **Elemente corelative:**

Uneori, în propoziția regentă apar adverbele corelative: *apoi, atunci, cu această condiție*.

Lucrătorii viei,
miniatură din *Tetraevangheliarul*
voievodului Ieremia Movilă (1607)

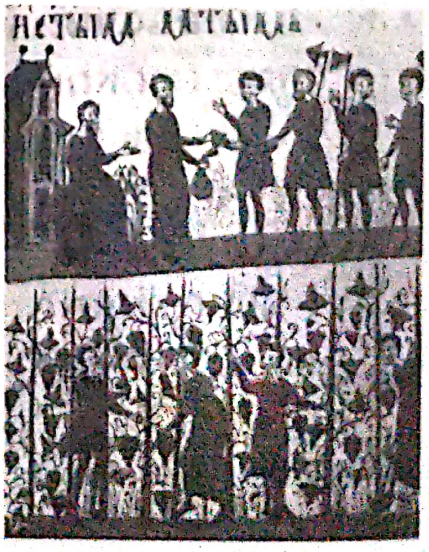

Scanned with OKEN Scanner

d) „De mi-i duce ca gândul, tu mi-i prăpădi, iar de mi-i duce ca vântul, tu mi-i folosi, călușul meu, zise fiul Craiului." (I. Creangă)

2. Delimitați propozițiile și indicați ce fel de subordonate sunt cele introduse prin *să, dacă* și *când*.

- a) Se cuvine să plecăm.
  b) Dorința mea e să înveți.
  c) A venit vremea să vorbești.
  d) Se gândește să vină azi.
  e) Învață să prețuiești orice faptă bună.
  f) Du-te la piață să cumperi fructe.
  g) Să-l văd numai, aș mai trăi o viață.
- a) Nu se știe dacă ai venit.
  b) Chestiunea este dacă vei ajunge.
  c) Problema dacă vei veni mă preocupă.
  d) Mă gândesc dacă va reuși.
  e) N-am știut dacă a venit și el.
  f) Dacă a văzut așa, împăratul l-a iertat.
  g) Dacă-mi vei spune, voi pricepe.
- a) Nu se știe când veți veni.
  b) Întrebarea a fost când vom răspunde.
  c) Pline de farmec erau nopțile când strălucea luna.
  d) Ți-ai adus aminte când ai citit primul roman.
  e) Tu știi când vei pleca de acasă.
  f) Am sosit atunci când ai stabilit.
  g) Nu v-ar fi teamă când ați ști că sunteți ocrotiți.

Atenție!

- Substantivele articulate cu articol hotărât, de tipul *condiția, eventualitatea, ipoteza*, urmate de conjuncțiile *că* sau *să*, nu formează o locuțiune conjuncțională subordonatoare.
- Unele propoziții condiționale sunt subordonate prin juxtapunere față de regentă (fără element de relație subordonator).

De exemplu:

„Ai ceva de spus,[1]/ *spune.*"[2] /

(Dacă ai ceva de spus, spune.)

Propoziția subordonată circumstanțială concesivă

A. Au învins, *deși echipa n-a jucat la valoarea ei reală.*
B. *Cu toate că nu mă văzuse demult,* și-a adus aminte de mine.
C. Nu l-am întâmpinat bucuroasă, *deși țineam la el.*
D. Nu-l înțelegeam bine, *cu toate că-mi vorbea foarte clar.*
E. „Fierul, *că-i fier,* și încă ruginește." (V. Alecsandri)
F. „*Și dacă glasul adorat / N-o spune un cuvânt,* / Tot înțeleg că m-ai chemat / Dincolo de mormânt." (M. Eminescu)

Rețineți!

- **Propoziția subordonată circumstanțială concesivă** (CSV.) arată o împrejurare care ar putea împiedica, dar nu împiedică acțiunea sau existența unei calități din propoziția regentă.
- Răspunde la întrebările: *în ciuda cărui fapt?, în pofida cărui fapt?*

Uși împărătești (Moldova, sec. XVII)

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

● Elementul concesiv poate fi prezentat ca real sau ipotetic (presupus, nesigur). Din acest punct de vedere, concesivele sunt de două feluri: propoziții concesive reale sau propriu-zise și concesive ipotetice.

a) **Propoziția concesivă reală** exprimă un fapt sau o împrejurare care se opune realizării acțiunii din regentă, fără să o poată împiedica. De exemplu:

„Deși a plouat,[1]/ elevii au venit la școală."[2]/

b) **Propoziția concesivă ipotetică sau ireală** desemnează o împrejurare numai presupusă, fără să existe cu adevărat. De exemplu:

„De mi-ai aduce luna de pe cer,[1]/ pentru mine tot un fricos rămâi."[2]/

● Topica și punctuația

– Propozițiile circumstanțiale concesive stau fie înaintea regentei, fie după aceasta.

– Indiferent de locul pe care îl ocupă, propoziția subordonată circumstanțială concesivă se desparte prin virgulă de propoziția regentă.

Concesiva intercalată în regentă se izolează prin virgule. De exemplu:

„Colegul,[1]/ deși era pregătit,[2]/ s-a retras."[1]/

Atenție!

● Unele propoziții concesive au predicat nominal incomplet. De exemplu:

„Deși tânăr, știe multe." („Deși *e tânăr,*[1]/ știe multe."[2]/)

● Relația sintactică a subordonatei concesive cu regenta sa poate fi realizată și fără elemente relaționale cunoscute (adică prin *juxtapunere*). De exemplu:

„Tu vrei un om să te socoți,
Cu ei să te asemeni?
Dar *piară oamenii cu toți,*
S-ar naște iarăși oameni." (M. Eminescu)

„Asta e situația, tăiați-mă, omorâți-mă, nu mai pot repara nimic."
(D. Săraru)

„Eu, am, n-am clienți acasă, la unsprezece fix mă-ntorc acasă."
(I. L. Caragiale)

Observați!

● **Elemente de relație:**

– conjuncții: *deși, dacă* (=chiar dacă), *de* (=chiar de), *să* (=chiar să); *că;*

– locuțiuni conjuncționale: *cu toate că, măcar că, fără să, chiar dacă, chiar de, fără ca să, măcar să, măcar dacă, măcar de, chit că;*

– pronume sau adjective pronominale nehotărâte, cu sau fără prepoziții: *orice, oricine, oricare, oricât, oricâtă, oricâți, oricâte.*

– adverb relativ - *cât (de)* - și adverbe nehotărâte: *oricât* (de), *oricum, oricând, oriunde, oriîncotro.*

● **Elemente corelative:** *totuși, tot, cu toate acestea (astea), și tot, și totuși, și încă.*

Hieronymus Bosch,
Fiul risipitor

Completați-vă cunoștințele!

1. Identificați, în frazele următoare, propozițiile subordonate circumstanțiale concesive:

a) „Dănilă crăpa de durere! dar, oricât îl durea de tare, el tot își ținu inima cu dinții și zise..." (I. Creangă)

b) „Cu toate că Gonzalv nu se mulțumea cu o simplă conferință, era totuși ceva..., conferința se putea transforma în catedră." (G. Călinescu)

c) „... nici babele - câtu-s ele de prefăcute și iscoditoare - tot nu l-au putut face să se însoare." (I. Creangă)

Scanned with OKEN Scanner

2. Notați elementele regente ale propozițiilor subordonate circumstanțiale concesive din textele de mai jos:

a) „Fie pâinea cât de rea, tot mai bună-n țara mea!"

b) „Tânărul, măcar că și-a întors privirile de mai multe ori pe calea umblată, nu a luat seama să mai vină cineva după el!" (I. L. Caragiale)

c) „Câinele, că-i câine, își ia și el lumea-n cap după o vreme." (Proverb)

3. Explicați topica și punctuația propozițiilor circumstanțiale concesive din frazele de mai jos:

a) „Crede-mă c-acea muiere, orice-ai spune, orice-ai zice, orice-ai vrea, e însuși dracul." (B.P. Hasdeu)

b) „Dar, oricâte mizerii te-ar abate, oricâte dezastre ar fi să ți se întâmple, ești dator să păstrezi scânteia care mai arde în tine și s-o ațâți din nou, și s-o faci flacără." (D. Anghel)

c) „Dar ceea ce-l chinuia mai mult era faptul că cei mari îl sileau să se ia la luptă cu alți copii, chiar dacă n-avea nici un chef." (M. Preda)

d) „Tu rămâi la toate rece,
De te-ndeamnă, de te cheamă."
(M. Eminescu)

4. Formulați câte două fraze în care propozițiile subordonate concesive să se afle:

a) înaintea regentei;

b) după regentă;

c) intercalate în regentă.

5. Adăugați propoziții regente potrivite următoarelor propoziții subordonate concesive:

a) ....., deși jucătorii nu au fost în cea mai bună formă.

b) ....., chiar dacă îmi vorbea de la distanță.

c) Deși nu recunoaște, ...

d) Oricât ar fi el de puternic, ...

Propoziția subordonată circumstanțială consecutivă

A. „De la un loc încep *a* i se încurca cărările, *încât nu mai pricepu fiul craiului acum* încotro să apuce." (I. Creangă)

B. „... scăpat din strânsoarea mâinii, a rupt-o la fugă, *de-i scăpărau călcâiele.*"

C. „Dar în ziua aceea era ... așa de frumos și de cald afară, *că-ți venea să te scalzi pe uscat, ca găinile.*" (I. Creangă)

D. „Strada era apoi așa de lungă, *încât, astupată la capete, făcea fuga imposibilă.*" (G. Călinescu)

E. „Cuvintele acestea îl revoltau atât de *mult, că-i trebuiau sforțări uriașe* să se stăpânească." (L. Rebreanu)

Michelangelo Buonarroti, *Sibila Delfică* (detaliu de frescă din Capela Sixtină)

Rețineți!

- **Propoziția subordonată circumstanțială consecutivă** (CNT.) exprimă urmarea, rezultatul sau consecința desfășurării unei acțiuni sau a unei însușiri din propoziția regentă.
- Răspunde la întrebarea: *care este rezultatul faptului că?*

Scanned with OKEN Scanner

● **Topica și punctuația**

– Propoziția circumstanțială consecutivă stă întotdeauna după propoziția regentă.

– De obicei, se desparte prin virgulă de propoziția regentă.

Nu se despart prin virgulă de regentă propozițiile subordonate consecutive introduse prin *de, să, ca să, pentru ca să*, situate imediat după elementul regent. De exemplu:

„Aleargă[1]/ *de rupe pământul.*"[2]/

Pieter Bruegel, *Prăbușirea lui Icar* și *Parabola orbilor* (în pagina alăturată)

Observați!

● **Elemente de relație:**

– conjuncții subordonatoare: *încât* (cea mai reprezentativă), *de, că, să, ca să (ca... să), cât* (învechit și popular);

– locuțiuni conjuncționale: *încât, pentru ca să*; popular și regional: *de să, cât să, așa că.*

● **Elemente corelative:**

a) adverbe și locuțiuni adverbiale de mod: *așa (de), atât (de), astfel (de), destul de, în așa fel, până (într-) acolo, într-atât (a), până într-atât.*

b) pronume și adjective pronominale: *atât, atâta, atâția, atâtea.*

Atenție!

● Valoarea consecutivă a unor subordonate poate fi subliniată prin:

a) existența în regentă a unui element corelativ: *atâta, atât, atât de.*

De exemplu:

„Atunci Ipate *atâta* le dă de băut, *până* le amețește pe amândouă." (I. Creangă)

„Am pornit la o vânătoare *atâta* de sălbatică prin grădina de zarzavat, *până* ce a prins de veste tata și ne-a luat la goană." (L. Rebreanu)

b) repetarea verbului-predicat din regentă.

De exemplu:

„Baba, când vede că găina și-a bătut joc de dânsa, o prinde *și-o bate, și-o bate, pân-o omoară în bătaie.*" (I. Creangă)

c) repetarea prepoziției *la* în fața unor complemente directe din regentă (semn al cantității sporite).

De exemplu:

„Înghițea *la* buhai, *la* vaci și *la* viței, *pân-o înghițit el toată cireada.*"(I. Creangă)

d) posibilitatea înlocuirii elementului introductiv prin *încât* (element de relație specializat) și situarea în regentă a unuia din elementele corelative.

De exemplu:

„A vorbit de a plictisit întreaga asistență."

„Atât (de mult) a vorbit încât a plictisit întreaga asistență."

● Când elementul corelativ din regentă precedă imediat elementul de relație al consecutivei, acestea formează locuțiuni conjuncționale consecutive specifice: *așa încât, așa că, astfel încât, astfel că, așa ca să.*

Scanned with OKEN Scanner

Vreți să știți mai mult?

1. Identificați propozițiile circumstanțiale consecutive din următoarele fraze.

a) „L-a izbit atât de strașnic, încât l-a culcat la pământ." (V. Voiculescu)

b) „M-am cutremurat atât de adânc și am căzut atât de afund, că la deșteptare n-am mai găsit domnița nici în mine, nici în afară din mine."

(V. Voiculescu)

c) „Nici o suferință nu-i așa de mare
Să nu se preschimbe-n cântare." (L. Blaga)

2. Notați care sunt elementele de relație și corelativele propozițiilor subordonate circumstanțiale consecutive din textele următoare:

a) „Prea închide în el patima și frumusețea, ca să poată pieri." (V. Voiculescu)

b) „Mi-a fost de-ajuns să-l privesc, ca să-mi dau seama că am de-a face cu un intelectual." (M. Eliade)

c) „Și socotise că se împrietenise de ajuns, ca să poată găsi la dânsul un sprijin." (L. Rebreanu)

3. Stabiliți care sunt propozițiile circumstanțiale consecutive și explicați topica și punctuația acestora.

a) „Pare că părul ei e o spumă de aur, atât de moale-i." (M. Eminescu)

b) „Numai să fi avut pântece unde să pui coliva și bucatele, atât de multe erau." (I. Creangă)

c) „Mi se părea că nu mă aude, atât de mult se accentuase pe chipul ei acea expresie." (M. Preda)

Completați-vă cunoștințele!

1. Explicați punctuația subordonatelor circumstanțiale consecutive din frazele ce urmează.

a) „Nu sunt absurd să-mi fac iluzii." (A. Buzura)

b) „... un singur fruct smuls de pe o cracă încărcată ne era de ajuns ca să nu mai simțim nici foamea, nici setea tot restul zilei." (M. Preda)

c) „El se avântase totuși prea mult pentru ca să-și mai dea seama de unele riscuri posibile." (M. Preda)

d) „Era atât de însetat că bău în neștire chiar și după ce setea i se potoli." (M. Preda)

e) „... și unde nu încep a fugi de-mi scăpărau picioarele." (I. Creangă)

2. Adăugați propoziții regente potrivite următoarelor subordonate consecutive:

a) ..... de crăpau pietrele.

b) ..... încât îi impresionase pe toți.

c) ..... de nu s-a mai prezentat la examen.

d) ..... până a adunat toată lumea în stradă.

e) ..... ca să-l convingă de duplicitatea lui.

Scanned with OKEN Scanner

FACULTATIV

Analiza de text literar

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Notați în caiete câte două titluri reprezentative pentru speciile literare ale genului epic și liric, după modelul:

schiță	nuvelă	roman	basm (popular/cult)	baladă (populară /cultă)	poem eroic
.....	.....	.....	.....	.....	.....

doină (populară /cultă)	pastel	odă	imn
.....	.....	.....	.....

2. Numiți două tipuri de compuneri realizate de voi până în prezent.
3. Precizați care sunt cerințele în elaborarea unei compuneri.
4. Care sunt textele literare al căror conținut poate fi reprodus sub forma unui rezumat?
5. Ce este opera literară?
6. Explicați, în maximum cinci enunțuri, diferența dintre literatura artistică sau beletristică și literatura științifică.
7. Care este raportul dintre realitate și ficțiune în opera literară? Evidențiați elementele comune și diferențele dintre acestea.

Opera literară

Valorificați-vă cunoștințele!

1. Indicați cele mai importante particularități ale structurii unei opere lirice.
2. Notați particularitățile structurii unei opere epice preferate.
3. Precizați particularitățile structurii unei opere dramatice preferate.

Rețineți!

- **Compoziția operei:**

1. Unități ale structurii: secvențe narative, descriptive, dialogate sau monologate.
2. Unități semantice și stilistice: simboluri și semnificații.
3. Ideea operei: convergența unităților spre o sugestie, spre un mesaj literar.

Observați!

- **Genurile literare:**

a) genul epic:
– evenimentele narate, conflict, personaje;
– planuri narative: lineare, paralele;
– varietatea modurilor de expunere: narațiune, descriere, dialog;

b) genul liric:
– manifestările *eu*-lui liric în contextul configurat artistic;
– muzicalitatea – componentă esențială;
– procedee de realizare a muzicalității: versul, ritmul, rima, asonanța, aliterația etc.;

c) genul dramatic:
– dialogul între personaje sau, mai rar, monologul;
– confruntări accentuate între personaje (conflict dramatic): aspecte antagonice, confruntarea de eroi, situații, idei, exprimate artistic;
– tensiunea interioară (așteptare, încordare);
– situații dramatice.

Scanned with OKEN Scanner

Aplicați-vă cunoștințele!

1. Citiți textul poeziei *Noaptea* de Tudor Arghezi.

Ar fugi și n-are drum,
Dar se face fir de fum
Se pitește să se țeasă,
În păduri cu frunza deasă.

De vecii, flăcăul soare
Umblă-n hău să se însoare
Și o caută prin lume,
Cu inel, să se cunune.

Doamne, ce fel de răbdare
Dragostea și asta are!
Zi de zi el o aleargă
Și o place că e neagră.

Dar s-o ia, cum și de unde?
El se-arată, ea se-ascunde.
Hărăpoaica vrea să moară
Și frumoasă și fecioară.

2. Arătați cum este organizat acest text literar.
3. Identificați figurile de stil din poezia *Noaptea* de Tudor Arghezi.
4. Precizați cum se organizează imaginile din text în jurul figurii poetice de bază (imagini vizuale și imagini auditive).

Sesizați!

- Tipul de poezie și integrarea acesteia în ansamblul operei autorului.
- Problematica sau tema operei.
- Motive și imagini artistice.
- Secvențe lirice distincte.
- Semnificația unor cuvinte-cheie, a unor metafore cu valoare de simbol.
- Mesajul și mijloacele de expresie artistică.
- Sugestia oferită de titlu.

FACULTATIV

Conspectul

- Citiți textul reprodus din *Istoria literaturii române* de G. Călinescu:

„Baltagul este prin repeziciune și desăvârșit echilibru al expresiei una din cele mai bune scrieri ale lui Sadoveanu. Mulți prețuiesc această scurtă narațiune ca roman, vorbind de creația scriitorului, de posibilitatea psihologică a eroilor. În fond, nimic din toate acestea. Vitoria, eroina principală, nu e o individualitate, ci un exponent al spiței. Scrierea nu poate produce emoții estetice veritabile decât aceluia care o reduce la noțiunea unei civilizații arhaice. Acum suntem în Dacia, în teritoriul muntenesc al oierilor ca punct de plecare. (...) În virtutea transhumanței, păstori, turme, câini migrează în cursul anului calendaristic, în căutare de pășune și adăpost, întorcându-se la munte, la date întru veșnicie fixe. Cazul din Baltagul *e, în punctul de plecare, acela din* Moriția. *Un cioban a fost ucis de alți păstori spre a fi prădat de turme. (...) Nechifor Lipan nu se întoarce într-o toamnă acasă și nevasta lui, Vitoria, cade la negre presupuneri. După o criză de îndoială, Vitoria capătă încredințarea că bărbatul a fost ucis. Durerea se descarcă în certitudine și dă naștere hotărârii pioase de a găsi trupul bărbatului și a-l îngropa creștinește."*

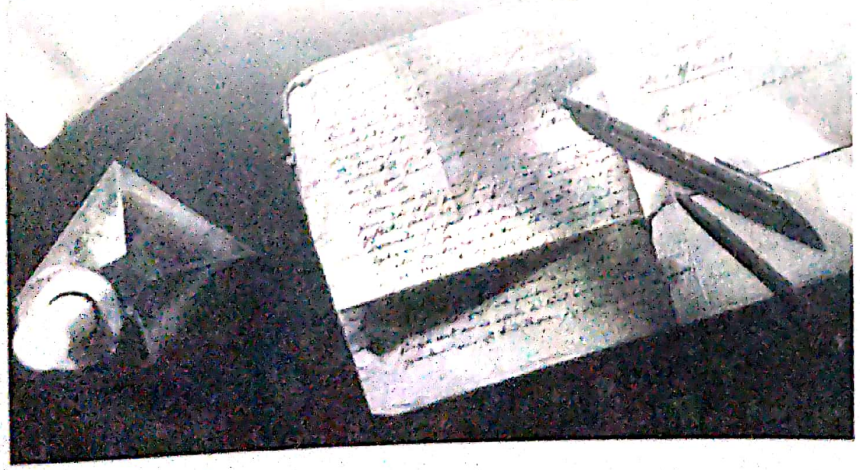

Observați!

- Fragmentul de text reprodus în această pagină are un conținut științific: critică literară.
- Acest tip de text reprezintă o sursă de documentare.
- Textul conține idei și noțiuni utile pentru înțelegerea structurii și a semnificațiilor unei opere literare.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

FACULTATIV

Completați-vă cunoștințele!

1. Alcătuiți un plan simplu pe baza ideilor din textul critic reprodus în pagina anterioară.
2. Ce loc ocupă în procesul cunoașterii unei opere literare studiul unor texte de istorie și de critică literară?
3. Notați două dintre cele mai importante surse de informare cunoscute de voi.
4. Alcătuiți o fișă de lectură a unei opere literare preferate.
5. Demonstrați, în maximum cinci enunțuri, utilitatea fișelor de lectură în realizarea unei analize de text.

- **Tehnica lecturii:**
  – însemnări formulate clar și concis;
  – idei și impresii de lectură.
- Folosirea fișei de lectură.
- Tehnica muncii intelectuale.
- Arta de a citi.

Este bine să știți!

1. Alcătuiți planul simplu de idei al unui text narativ preferat.
2. Comparați planul realizat de voi cu următorul plan dezvoltat:

- Locul romanului *Baltagul* în ansamblul creației sadoveniene:
  a) ritmul desfășurării narațiunii;
  b) elementele de limbă și stil.
- Dubla structură a romanului:
  a) reconstituirea monografică a lumii păstorești (*spațiul real*);
  b) dimensiunea fabuloasă a lumii evocate (*spațiul mitic*).
- Romanul *Baltagul*: monografie artistică a vieții pastorale; restituirea valorilor morale ale vechii civilizații românești.
- Transhumanța: proces ciclic al existenței păstorești.
- Povestea Vitoriei Lipan, plecată în căutarea rămășițelor soțului său.
- Semnificația drumului parcurs de Vitoria Lipan împreună cu fiul ei Gheorghiță.
- Elementele de portret (trăsătura dominantă a personalității personajului).

3. Analizați fragmentele reproduse în manual din romanul *Baltagul*, pe baza planului dezvoltat propus.

Zeița Cybelle
(statuetă de teracotă de la Histria)

Rețineți!

- **A conspecta** înseamnă:
  - a înțelege structura, coerența și semnificația unui text;
  - a formula clar și concis un plan de idei în care să apară și detaliile semnificative.
- **Conspectul:** prezentarea într-o formă schematică a conținutului unui material documentar.
- Această prezentare trebuie să conțină:
  – formularea ideilor corespunzătoare părților unui text;
  – utilizarea cuvintelor-cheie și a citatelor;
  – sesizarea și concentrarea esențialului;
  – structurarea și ierarhizarea ideilor.
- În elaborarea unui conspect, trebuie să se aibă în vedere:
  – lexicul să fie apropiat de cel din textul de bază;
  – să se îmbine un stil obiectiv, impersonal, cu păreri proprii, originale, în notarea argumentelor, a exemplelor și a citatelor.

Mic dicționar

a adera, vb. A deveni adeptul unui partid, al unei acțiuni, al unor idei etc.

anexă, anexe, s.f. Ceea ce este alăturat sau alipit, ca element suplimentar.

argument, -e, s.n. Raționament, dovadă adusă în sprijinul unei afirmații.

autohton, -ă, adj. (adesea substantivat) Care s-a format și s-a dezvoltat pe teritoriul unde trăiește (și în prezent), care este originar de aici; băștinaș.

a avertiza, vb. A atrage cuiva atenția, a preveni pe cineva că va suferi consecințele unei acțiuni.

calc, calcuri, sn. Fenomen lingvistic care constă în atribuirea de sensuri noi, după model străin, cuvintelor existente în limbă ori în formarea unor cuvinte ori expresii noi prin traducerea elementelor componente ale unor cuvinte străine.

a calchia, vb. A forma cuvinte sau expresii noi cu ajutorul unui calc lingvistic.

cerat, -ă, adj. (depre materiale) Impregnate, acoperite cu un strat de ceară; tăblițe cerate = tăblițe de lemn acoperite cu ceară pe care vechii romani își făceau însemnări, socoteli.

cinste, s.f. Respect, stimă, considerație, prețuire.

a cinsti, vb. A respecta, a onora, a prețui; cu cinste (loc. adv.) = în mod onorabil, după merit.

coincidență, -e, s.f. Potrivire (întâmplătoare) a două lucruri, evenimente, fapte.

context, -e, s.n. Fragment dintr-o scriere în cadrul căreia se găsește un cuvânt, o expresie, un pasaj interesant. Text, cuprins.

cotidian -ă, adj. De fiecare zi, zilnic.

criteriu, criterii, s.n. Punct de vedere, principiu, normă.

curent, -ă, adj. De fiecare zi, actual, obișnuit, vizual.

distinct, -ă, adj. Care se deosebește prin anumite trăsături proprii de alte lucruri de același fel sau asemănătoare; deosebit, diferit.

elan, elanuri, s.n. Însuflețire creatoare, avânt, entuziasm.

fictiv, -ă, adj. Care nu există în realitate, care nu aparține realității; imaginar, fals.

fotificat, -ă, adj. (depre oameni) Cu organismul întărit.

hulă, hule, s.f. (reg.) Surpătură de munte sau de deal; loc izolat.

ideal, idealuri, s.n. Scopul suprem spre care se îndreaptă activitatea creatoare umană; gradul cel mai înalt și mai greu de ajuns al perfecțiunii într-o anumită direcție.

ignoranță, -e, s.f. Lipsă de cunoștințe (elementare), de învățătură; incultură.

a ilustra, vb. A lămuri mai bine o problemă prin exemple, prin fapte, prin gesturi.

impunător, -oare, adj. Care impresionează (prin dimensiuni, calități etc.), măreț, falnic, impozant.

magic, -ă, adj. Misterios, tainic, fermecător, încântător.

memorialist, -ă, s.m. și f. Scriitor care compune memoriale sau memorii.

memoriu, memorii, s.m. (aici la pl.): Lucrare beletristică cu caracter evocator, conținând însemnări asupra evenimentelor petrecute în timpul vieții autorului (și la care el a luat parte).

milostenie, s.f. Binefacere, pomană, milă.

notorietate, notorietăți, s.f. Însușirea de a fi cunoscut de multă lume; reputație, faimă.

peregrin, peregrini, s.m. Persoană care călătorește mult, călător.

persuasiv, -ă, adj. Care urmărește sau are darul să convingă pe cineva să creadă, să gândească sau să facă un anumit lucru.

predilecție, s.f. Înclinație, atracție deosebită pentru cineva sau ceva; preferință.

Scanned with OKEN Scanner

prejudecată, prejudecăți, s.f. Părere pe care și-o face cineva asupra unui lucru, de obicei fără cunoașterea directă a faptelor.

preponderent, -ă, adj. Care întrece, domină în cantitate sau în valoare; precumpănitor, dominant.

privilegiat, -ă, adj., s.m. și f. Care se bucură de un avantaj, de o favoare (persoană, grup, clasă socială).

profan, -ă, adj. Care nu ține de religie, care nu reprezintă sau nu exprimă un punct de vedere religios; laic; necredincios, neștiutor, ignorant (într-un domeniu oarecare).

publicist, -ă, publiciști, -ste, s.m. și f. Persoană care publică articole în presă.

a sorti, vb. (în superstiții) A hotărî, a determina soarta cuiva; a ursi, a meni, a predestina.

stereotip, -ă (I), **stereotipuri**, s.n. (II), **stereotipi, -e**, adj. Care se repetă în aceleași condiții, care este mereu la fel, neschimbat, obișnuit, banal; banalizat prin repetare.

tâlc, tâlcuri, s.n. (pop.) Înțeles, sens, rost, semnificație.

trop, tropi, s.n. Figură de stil.

virtual, -ă, adj. Care există numai ca posibilitate, fără a se produce (încă) în fapt; al cărui efect este potențial.

Dicționar de nume proprii

Alexandru, Ioan (n.1941): poet, eseist, traducător. Volume de poezii: *Cum să vă spun, Infernul discutabil, Vămile pustiei, Imnele bucuriei.* A tradus: *Cântarea cântărilor, Ode* de Pindar.

Baciu, Ștefan (1918-1993): poet, eseist, traducător. Debut în volum cu *Poemele poetului tânăr* (1935). A publicat: *Poeme de dragoste, Poemele poetului Ștefan Baciu, Poemele poetului singur.* Memorii: *Praful de pe tobă.*

Călinescu, George (1899-1965): critic, istoric literar, eseist, prozator, personalitate multilaterală și de formație enciclopedică (*Viața lui M. Eminescu, Opera lui M. Eminescu, Viața lui Ion Creangă, Istoria literaturii române de la origini până în prezent*). Proză: *Enigma Otiliei, Scrinul negru, Bietul Ioanide.*

Constantinescu, Pompiliu (1901-1946): critic și istoric literar.

Cosașu, Radu (n.1930): prozator, publicist (*Supraviețuiri, I-II; Meseria de nuvelist, Ficționarii).*

Delavrancea, Barbu (Ștefănescu) (1858-1918): scriitor, avocat și om politic. Proză: *Sultănica, Bunicul, Bunica, Hagi Tudose.* Teatru: *Apus de soare, Viforul, Luceafărul.*

Graur, Al. (1900-1972): lingvist român, cu contribuții deosebit de importante în domeniul lingvisticii generale, al foneticii, gramaticii și lexicologiei limbii latine și române.

Iordan, Iorgu (1888-1978): lingvist și filosof român (*Limba română contemporană, Stilistica limbii române).*

Minulescu, Ion (1881-1944): poet simbolist român (*Romanțe pentru mai târziu, Nu sunt ce par a fi*). Proză autobiografică (*Corigent la limba română*), proză satirică (*Roșu, galben și albastru*).

Pillat, Ion (1891-1945): poet român; versuri de formulă simbolistă și tradiționalistă (*Pe Argeș în sus, Țărm pierdut, Poeme într-un vers, Caietul verde.*) Poezii dominate de sentimentul peisajului și al amintirii.

Popa, Victor Ion (1895-1946): scriitor și om de teatru român. Teatru: *Ciuta, Mușcata din fereastră, Tache, Ianke și Cadâr.* Proză: *Velerim și Veler Doamne.*

Sorescu, Marin (1936-1996): poet, prozator, dramaturg, eseist și traducător. Volume de versuri: *Poeme, Tușiți, La lilieci.* Teatru: *Răceala, A treia țeapă, Iona.*

Speranția, Eugeniu (1888-1972): eseist și poet român.

Vianu, Tudor (1901-1964): estetician, istoric literar, filosof al culturii (*Problemele metaforei și alte studii de stilistică, Arta prozatorilor români, Poezia lui Eminescu, Ion Barbu*).

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

1. UNIVERSUL CĂRȚII
Cartea – obiect cultural
Bucuria lecturii / 4
Cartea – un călător prin milenii / 5
Apariția tiparului. De la desen la literă / 6
Anexele la o carte / 7
Lectură suplimentară: **Gânduri despre carte** / 11
Comunicarea orală
Convergența ideilor în jurul unei teme / 13

2. STRUCTURA TEXTULUI LIRIC
Poezia lirică orală (populară)
Frunză verde magheran... /16
Doina populară / 18
Exclamația retorică / 19
Rima, măsura, ritmul, piciorul metric / 20
Lectură suplimentară: **Lirică populară** / 22
Lexicul
Cuvinte moștenite și cuvinte împrumutate / 23
Dublete etimologice / 25
Caracterul latin al limbii române / 26
Limba literară, limba populară, limba vorbită, limba scrisă / 28
Poezia lirică scrisă (cultă)
Doina de Octavian Goga / 32
Versul, strofa. Ritmul amfibrahic / 34
Interogația retorică / 36
Lectură suplimentară: **Doina** de George Coșbuc / 37
Noțiuni de sintaxă
Discursul / 38
Fraza. Relații sintactice în propoziție și frază. Mijloace de realizare / 39
Cuvinte și construcții incidente / 43
Anacolutul / 45
Comunicarea orală
Alocuțiunea / 46
Poezia lirică scrisă (cultă)
Dorința de Mihai Eminescu / 48
Stilul și versificația. Valori expresive ale formelor prozodice / 52
Lectură suplimentară:
Crăiasa din povești de Mihai Eminescu / 53
Somnoroase păsărele de Mihai Eminescu / 53
Lexicul
Mijloace de îmbogățire a vocabularului / 54
Familia de cuvinte / 58
Prefixoidele / 59
Sufixoidele / 60
Mijloace externe de îmbogățire a vocabularului / 61
Împrumuturile lexicale (vechi și noi) / 62
Neologismele / 65
Rolul neologismelor în dezvoltarea sinonimiei / 66
Poezia lirică scrisă (cultă)
Iertare de Al. Macedonski / 67
Invocația retorică / 67
Inversiunea / 68
Lectură suplimentară:
Sufletul satului de Lucian Blaga / 69
Psalm de Tudor Arghezi / 70
Frunză verde de albastru de Nichita Stănescu / 70
Privighetoarea secolului XX de Mircea Dinescu / 71
Georgica a VI-a de Mircea Cărtărescu / 71
Lexicul
Cuvântul și contextul / 72
Scrisul propriu și sensul figurat / 73
Categorii semantice / 74
Cuvinte polisemantice / 75
Sinonime / 75
Antonime / 76
Omonime / 77
Paronimele / 78
Pleonasmul / 80
Tautologia / 83
Argoul și jargonul / 84
Comunicarea orală
Invocația, exclamația și interogația retorice / 86
Evaluare / 88

3. LITERATURĂ ȘI SEMNIFICAȚIE
Balada populară
Miorița / 90
Balada populară; balada cultă / 97
Alegoria / 98
Lectură suplimentară:
Oratie de nuntă / 99
Noțiuni de fonetică
Structura fonetică a cuvântului / 101
Valori stilistice ale nivelului fonetic într-un text literar / 102
Textul nonliterar
Textul utilitar: ziarul, catalogul, textul publicitar / 105
Evaluare / 108

Scanned with OKEN Scanner

4. NARAȚIUNE ȘI CONSTRUCȚIE

Nuvela

Dincolo de nisipuri de Fănuș Neagu / 110

Nuvela / 118

Lectură suplimentară:

Moara lui Călifar de Gala Galaction / 119

Comunicarea orală

Elemente verbale și nonverbale în mesajul dialogat / 122

Sintaxa propoziției și a frazei

Predicatul verbal și predicatul nominal / 126

Predicatul nominal incomplet / 128

Probleme ale acordului (acordul după înțeles, acordul prin atracție) / 130

Propoziția subordonată predicativă / 132

Romanul

Baltagul de Mihail Sadoveanu / 134

Romanul / 144

Sintaxa propoziției și a frazei

Subiectul / 145

Subiectul nedeterminat / 147

Propoziția subordonată subiectivă / 149

Propoziția principală insuficientă / 151

Scrierea

Structurarea analizei de text literar (integral sau fragmentar) / 154

Așezarea în pagină a textului / 155

Literatura științifico-fantastică

Roboții de pe Aurora de Isaac Asimov / 159

Lectură suplimentară:

Ciberiada de Stanislaw Lem / 161

Scrierea

Valoarea expresivă a semnelor grafice și de punctuație / 164

Sintaxa propoziției și a frazei

Atributul / 165

Propoziția subordonată atributivă / 168

Utilizarea corectă a pronumelui relativ care introduce propoziția subordonată atributivă / 170

Complementul direct / 171

Propoziția subordonată completivă directă / 173

Complementul indirect / 174

Propoziția subordonată completivă indirectă / 177

Scrierea

Citirea și completarea unor formulare tipizate / 179

Redactarea unei invitații / 180

Evaluare / 182

5. STRUCTURA TEXTULUI DRAMATIC

Opera dramatică: Comedia

O scrisoare pierdută de I. L. Caragiale / 184

Opera dramatică / 192

Comedia. Sursele și procedeele comicului / 194

Lectură suplimentară:

Titanic-Vals de Tudor Mușatescu / 197

Sintaxa propoziției și a frazei

Complementul circumstanțial de loc / 199

Propoziția subordonată circumstanțială de loc / 201

Complementul circumstanțial de timp / 203

Propoziția subordonată circumstanțială de timp / 205

Complementul circumstanțial de mod / 207

Propoziția subordonată circumstanțială de mod / 208

Textul nonliterar

Textul distractiv: anecdota, gluma / 210

Scrierea

Curriculum vitae / 212

Procesul-verbal / 213

Sintaxa propoziției și a frazei

Complementul circumstanțial de cauză / 215

Propoziția subordonată circumstanțială de cauză / 217

Complementul circumstanțial de scop / 218

Propoziția subordonată circumstanțială de scop / 220

Evaluare / 222

6. SENS ȘI ÎNȚELEPCIUNE

Parabola biblică

Bogatul nemilostiv și săracul Lazăr / 224

Lectură suplimentară:

Copacul lui Iuda de Vasile Voiculescu / 226

Sintaxa propoziției și a frazei

Propoziția subordonată circumstanțială condițională / 228

Propoziția subordonată circumstanțială concesivă / 229

Propoziția subordonată circumstanțială consecutivă / 231

Scrierea

Analiza de text literar / 234

Conspectul / 235

Mic dicționar / 237

Dicționar de nume proprii / 238

Scanned with OKEN Scanner

Lucrările care completează pachetul educațional:

- Literatura română – Caietul elevului
- Limba română (Comunicare. Fonetică. Lexic. Morfologie. Sintaxă) – Caietul elevului
- Limba şi literatura română – Ghidul profesorului

ISBN: 978-653-019-1

Scanned with OKEN Scanner